

2e Afdeling - Medisch gedeelte

Recepten, voorschriften en hygiënische wenken gerangschikt in
alphabetische volgorde van de ziekten en kwalen.

Aambeien of haemorrhoiden

De lijders hieraan zijn in Indië zeer talrijk. De hoofdoorzaak is al te groote inwendige hitte, die zich in het lichaam ophoopt. Het lijden begint met chronisch moeilijken afgang als gevolg van het eten van te zwaar voedsel, te veel vleesch en te sterk gekruide en gepeperde spijzen, groot alcoholgebruik en te weinig lichaamsbeweging, te veel zittend werk en vooral warme bekleede stoelen. Het in de jeugd niet voldoende afdrijven van ingewandswormen en maden heeft er ook invloed op.

In de warmste maanden van het jaar hebben de lijders er den meesten last van. Bij vrouwen ontstaan haemorrhoiden vaak na een bevalling.

De meeste Indische geneesmiddelen tegen haemorrhoiden werken verkoelend en geven dus wel verlichting, maar zijn niet afdoende. Wanneer de kwaal niet al te hinderlijk is, wordt er weinig tegen gedaan, terwijl men juist moet zorgen, bloedzuiverende groenten en vruchten te eten en het dieet zoo te regelen, dat de maagsappen het voedsel voldoende kunnen verwerken.

Op den stoelgang moet het meest gelet worden. Elke haemorrhoidenpatiënt moet zorgdragen, dat deze zoo regelmatig mogelijk plaats heeft en ook zoo normaal mogelijk van samenstelling is. Voor een groot deel zal dit kunnen worden bereikt door een gezonde levenswijze met geregelde lichaamsbeweging.

Koude zitbaden zijn uitstekend. Veelvuldig baden helpt in het algemeen tegen deze kwaal. Wanneer de patiënt een paar maal per dag frisch water uit een flesch over het onderste deel van den rug uitgiet, zal deze verkoeling reeds gunstig werken.

- 1 Moet er gelaxeerd worden, dan bij voorkeur met castorolie.
- 2 Is de afgang moeilijk en komt er bloed mede, dan gebruikt men thee van daoen doedoek.

- 3 Is de afgang veelvuldig, onverschillig of deze al of niet met bloed vermengd is, dan neme men daoen doedoek thee met wat menjan madoe en areng djati. Deze beide laatste ingrediënten kunnen ook droog — als poeder gemengd — worden ingenomen. Menjan madoe werkt zeer snel. Men behoeft daarvan slechts weinig in te nemen.
- 4 Ook bij plotselinge bloedingen, zooals die bij lijders aan haemorrhoiden veel voorkomen, stampe men zeven blaadjes daoen doedoek met een kwart theelepeltje menjan madoe, twee theelepeltjes honig en een kwart theelepeltje areng djati. Dit wordt eenmaal per dag ingenomen en zal ongetwijfeld helpen.
- 5 Lijders aan aambeien kunnen ter bevordering van een geregelde en gemakkelijken stoelgang gemalen katjang tanah eten. In dezen vorm is de katjang licht verteerbaar en werkt zacht laxeerend door het hooge vetgehalte.
- 6 Kook vier à vijf plantjes pegagan met wortel en al een minuut of vijf in twee kopjes water en drink dit aftreksel in den loop van den dag.
- 7 Een tapel van simbar mendjangan bladeren helpt ook, wanneer de patiënt tevens thee drinkt van zeven woengoe blaadjes met twee splitglazen water tot op de helft verkookt.
- 8 Een ander prachtig middel is een aftreksel van daoen iler. Hiertoe worden twaalf blaadjes met twee splitglazen water opgezet en tot op de helft verkookt.
- 9 Een lavement des morgens na het ontwaken en des avonds voor het naar bed gaan is zeer goed. Men neemt daartoe een hoeveelheid van zeven groote ilerbladeren, die met een splitglas water tot op de helft worden verkookt. De halve hoeveelheid is voor een keer toereikend.
Deze lavementen moet men zoo mogelijk inhouden vooral des avonds, wat met zoo'n klein kwantum vocht zeer goed mogelijk is.
Heeft de patiënt ontlasting gehad, dan dient een lavement van een paitglaasje slaolie te volgen.
- 10 Wanneer haemorrhoidenlijders geen geregelde stoelgang hebben, moeten ze dagelijks de volgende thee drinken.
Een handvol daoen saga, een handvol daoen gagan, een dessertlepel patikan tjina, alles fijn gehakt met zeven schijfjes temoe lawak en een halve theelepeltje rabarberpoeder. Dit alles met een stukje goela aren in twee splitglazen water goed koken.
Helpt dit middel onvoldoende, d.w.z. blijft de afgang hard, dan in plaats van een halve, een heele theelepeltje rabarberpoeder te gebruiken.
- 11 Een ander middel tegen hardlijvigheid bij haemorrhoidenlijders is een aftreksel van woengoe bladeren. Zeven stuks worden met twee kopjes water opgezet en tot op de helft verkookt.

- 12 Haemorrhoidenlijders moeten zich, wat vleesch betreft, in hoofdzaak beperken tot gevogelte, lams- en kalfsvleesch. Ze moeten geen alcoholhoudende dranken gebruiken, geen sterke thee, geen gepeperde spijzen, geen mosterd en geen gember.
Koffie is alleen toegestaan voor hen, die er een heilzame laxeerende werking van ondervinden.
Het gebruik van melk is in den regel slecht, vooral in de warme maanden van het jaar. Legen daarentegen, op de nuchtere maag gedronken, is zeer heilzaam.
- 13 Verkoelende groenten en spijzen, die bijzonder aanbevolen kunnen worden, zijn bajem, gelang, zuring (met goela aren klaargemaakt), tomaten, laboe siem, gele waloh, rauwe sla, rauwe andijvie, gestoofde lobak, witte toeribloemen, blaadjes van tempoe wijang (als groente gestoofd), kentji, daoen gagan, soep van katjang idjo en jonge papjabladeren, versche vijgen, papajavruchten, boewa tempajan, selasih en agar-agar.

Haemorrhoidenlijders doen goed, met op den bultzak een dunne tikar te leggen en daarop te slapen. Dat geeft koelte en bezorgt den patiënten een rustigen slaap.
- 14 Vele patiënten hebben baat gevonden bij het volgende drankje.
Een ons daoen oerat in frisschen toestand wordt met een ons daoen woengoe in twee wijnflesschen water opgezet en verkookt tot op de helft. Dit drankje wordt overdag gedronken, hetgeen men een jaar lang dient vol te houden.
Ook zij, die geen last van deze kwaal hebben, doen goed, met in de warmste maanden dit drankje als voorzorgsmaatregel in te nemen.
- 15 De kleine puistjes aan het fundament, waarvan haemorrhoidenlijders nog al eens last hebben, geneest men met bloeboek loepa-zalf.
- 16 Plotselinge bloedingen stelt men door het drinken van het sap uit den bonggol van pisang kepok of pisang tjina. Als stoppend lavement neme men dan een aftreksel van 25 blaadjes iler, twee en een halve gram simarubabast, twee en een halve gram kajoe kolombo en twee en een halve gram kajoe timor.
- 17 Een aftreksel van de bloemen, zoowel als van de bladeren van duizendblad werkt versterkend op de slijmvliezen en pijnstillend.
Versch blad wordt met kokend water opgezet en zoo als thee getrokken. Gedroogde bloemen en bladeren moeten worden afgekookt.
- 18 Zwangeren en kraamvrouwen, die last hebben van haemorrhoiden, moeten bloeboek loepa-zalf gebruiken.

- 19 Zij, die het aanhoudend in den buik hebben ten gevolge van haemorrhoiden, zullen genezing vinden bij het gebruik van kangkoengwortels.

Vijf wortels worden met een paar splitglazen water opgezet en tot op de helft verkookt. Dit vocht wordt overdag gedronken. Ook wanneer schijnbaar beterschap is ingetreden, moet het gebruik nog worden voortgezet, want deze buikziekte is zeer hardnekkig en komt gemakkelijk weer terug.

Men doet het best, eerst een maand lang het vocht dagelijks te drinken, dan een tijdlang om de twee dagen, vervolgens een poos twee maal per week en ten slotte langen tijd eens per week.

- 20 Neem enkele plantjes tempoe wijang, een paar roode uitjes, drie anijszaadjes, een stukje poelasari van een halve vingerlengte, een goede handvol daoan pegagan met wortel en al, een flinke handvol daoan woengoe en een halve vingerlengte empoe koenir. Dit alles met een wijnflesch water opzetten en verkoken tot op de helft. Des morgens en des avonds een glas hiervan drinken.

- 21 Ten slotte nog een recept uitsluitend uit gedroogde kruiden samengesteld, dat men dus in voorraad kan maken en, mits goed gedroogd, wel een jaar lang in een goed sluitende stopflesch kan bewaren.

Twee ons daoan saga, twee ons asembladeren, een lepel zoethout, een pond daoan doedoek, een kwart pond patikan tjina, een kwart pond temoe lawak en drie lepels rabarberpoeder of gemalen kelembak. De bladeren worden gedroogd en fijngesneden; de rest goed gemalen of tot poeder gestampt.

Voor dagelijksch gebruik neemt men twee groote lepels vol, zet die met een wijnflesch water op, doet er nog een handvol versche daoan gagan bij, die steeds te bekomen zijn. Verkook de helft er van en drink deze hoeveelheid bij gedeelten.

Aambelen (droge)

- 22 Deze geneest men met tomatenzalf. Hiertoe worden eenige goede rijpe tomaten met olijfolie of met klapperolie circa tien minuten lang opgekookt. Het kooksel wordt gezeefd door een doekje en twee maal daags op de puistjes gesmeerd.

- 23 Kook een half ons daoan doedoek op vier splitglazen water en verkook ze tot op de helft. Deze hoeveelheid is juist genoeg voor twee dagen. Om een afdoende genezing te krijgen, moet het drankje langeren tijd worden gebruikt.

Aamborstigheid

- 24 Bawang poetih met water en suiker te vuur zetten en verkoken, tot het een dikke stroop wordt. Deze stroop bij theelepeltjes tegelijk innemen.

Aangezichtspijn

- 25 Een mengsel van zeven deelen olijfolie en een deel kajoe-poetiholie wordt op de pijnlijke plekken gesmeerd en het gelaat geheel met watten bedekt.

Een zweetkuur zal ook zeer heilzaam werken.

Abcessen

- 26 Getah sambodja is goed, om abcessen snel te doen rijpen. Deze getah wijst tevens aan, van welken aard de opkomende pijn is.

Bij kinderen bijvoorbeeld komt het veel voor, dat ze over pijn aan het been klagen, zonder dat er iets te zien is. Men denkt dan vaak aan verrekking of verzwikking en smeert wat getah sambodja op de pijnlijke plek en laat dit er 24 uur op. Na verloop van dezen termijn wordt de getah eerst met wat klapperolie afgewasschen en de plek daarna met lauw water schoon gemaakt. Is het een verzwikking van een der pezen, dan zal deze aangewezen worden door een licht rose streepje. Moet het een bloeivin worden, dan teekent deze zich reeds duidelijk af. Wordt het een steenpuist, die vooreerst nog niet rijp is, dan is een rond rose plekje zichtbaar. Bij meerdere steenpuisten in opkomst teekenen zich even zoo veel van deze ronde plekjes af.

- 27 Getah poele is even dienstig op abcessen en wordt op dezelfde wijze aangewend als getah sambodja.

- 28 Om abcessen goed te doen rijpen, kan men ook de asch van selasihbladeren (met olie vermengd) op de pijnlijke plekken smeren.

- 29 Een ander middel is bladmoes van de blauwe kembang teleng met goela djawa vermengd.

- 30 Een mengsel van gewone gele waschzeep met goela djawa is ook dienstig voor het doen rijpen van abcessen.

Abcessen in den mond

- 31 Geregeld spoelen met een aftreksel van sirihbladeren.

Adem (onwelriekende)

- 32 Neem een handvol pegaganbladeren, stamp die met enkele kardemomvruchtjes of eenige stukjes akar wangi en drink het sap daarvan op de nuchtere maag. Zorg in ieder geval voor een geregelde stoelgang.

- 33 Ook kauwt men wel tjengkeh, maar hiermede moet men zeer voorzichtig zijn, aangezien dit middel slecht is voor de tanden en kiezen, die daardoor gaan afbrokkelen.

Afgang zie Ontlasting, Buikziekte en Diarrhee

Amandelen (opgezette)

- 34 Tegen gezwollen amandelen als gevolg van kouvatten op de keel moet men gorgelen met een afkooksel van gedroogde manggistschillen. Zet een kwart pond van zulke schillen met twee wijnflesschen water op, verkook het tot op de helft, daarna goed filtreeren en na toevoeging van een theelepeltje peper-muntolie voor het gebruik goed schudden.
- Is de pijn erg, dan eens in het half uur gorgelen, anders eenmaal per uur. Het vocht moet men niet inslikken. Het is niet gistig, maar werkt erg stoppend.

Gewoonlijk gaat deze kwaal gepaard met keelpijn en koorts en valt het slikken moeilijk.

- 35 Neem enkele rijpe patje-vruchten. Filtreer het sap en doe er voor elke vrucht een lepel honig bij. Gorgel hiermede om het half uur en slik er nu en dan wat van in.
- 36 Als er koorts bij is, des morgens vroeg en des avonds voor het naar bed gaan vijf grein kinine innemen en als de koorts zeer hoog is, twee keer deze hoeveelheid met een half uur er tusschen (vijf grein is ongeveer een derde gram).

Antisepticum zie Bederfwerend middel

Apenpokken, Kinderpokken of Waterpokken

- 37 Deze ziekte door enkelen als eczeem beschouwd, komt voor bij personen, die te groote hitte in het lichaam hebben.

Door besmetting kan men deze ziekte krijgen nl. door het baden met besmet putwater en door waschgoed, dat daarin gewasschen is.

Er vormen zich op de huid blaren, die juist als bij brand-blaren met vocht gevuld zijn. Dit vocht is zeer besmettelijk.

Zij, die door het drinken van temoe lawak thee of andere middelen voor geregelde bloedzuivering zorgen, zullen er minder vatbaar voor zijn.

Bij kinderen komt deze ziekte veel voor. Te sterke voeding met melk, rauw gehakt vleesch en varkenvleesch maakt de kinderen vatbaarder.

Zelfs pasgeborenen en zuigelingen kunnen apenpokken krijgen. De oorzaak ligt dan daarin, dat de moeder onvoldoende stoelgang heeft of wel, om het zog aan te zetten, bier en andere alcoholhoudende dranken drinkt, of wel zich tijdens de zwangerschap te veel gevoed heeft met geconserveerde vleeschsoorten, die salpeter bevatten zooals ham, rookvleesch, worst, enz. en daarnaast te weinig heeft gezorgd voor zuivering van het lichaam door het eten van vruchten.

Ook vrouwen, die last hebben van witten vloed en die kwaal niet voldoende bestrijden, hebben veel kans, dat de babies zeer vatbaar zijn voor apenpokken.

De behandeling van apenpokken is als volgt:

De patiënten mogen niet gebaad worden en zelfs niet met water in aanraking komen.

De blaasjes moeten een voor een met een uitgebrande stalen naald worden doorgeprikt en het vocht voorzichtig worden opgevangen in een watje, dat eerst gedrenkt is in een sublimaat-oplossing en daarna uitgeknepen.

Het vocht mag zich niet verspreiden, want elk druppeltje, dat op de gezonde huid komt, doet een nieuwe blaar ontstaan.

- 38 Is de blaar leeg, dan wordt er zalf op gesmeerd, gemaakt van geraspte empoe koenir, tamarinde olie en bloem van zwavel. Stuk voor stuk worden ze op deze wijze behandeld en het jeuken wordt daardoor tegengegaan.

- 39 Naar gelang van den leeftijd diene men den patiëntjes dagelijks thee van temoe lawak toe. Erg jonge kinderen een paar theelepeltjes en grootere kinderen een paar paitglaasjes vol.

De kleeuren van de patiënten moeten voor ze gewasschen worden eerst goed worden ontsmet.

- 40 In den ouden tijd, toen de waterpokken veel meer voorkwamen, at men als voorzorgsmaatregel in tijden van epidemie veel patje vruchten.

Asthma

- 41 Neem zeven jonge randoeblaadjes, kneus deze en pers ze met wat zout uit. Het uitgeperste vocht drinkt men des morgens op de nuchtere maag, drie achtereenvolgende dagen.

Heeft de patiënt aanvallen van benauwdheid, dan kan men die verlichten door Chineesch bamboepapier te bevochtigen met een oplossing van salpeter in gewoon water en dit papier na droging in het vertrek te branden, zoodat de patiënt iets van den rook kan inademen.

- 42 Asthmalijders zullen goed doen met semanggi goenoeng rauw te eten bij wijze van groente. Uitgekookte blaadjes zijn schadelijk voor de ingewanden.

- 43 De Javanen maken sigaretjes van gedroogde en fijngesneden jonge tandjongbladeren met wat kajoe tjendana er door en vinden baat bij het rooken daarvan.

- 44 De lucht van halfdroge temblekan bladeren verruimt de ademhaling van asthmalijders.

Asthmalijders dienen vooral te zorgen voor een geregelde stoelgang.

Asthmatische benauwdheid als gevolg van zenuwachtigheid

- 45 Deze geneest men met het volgende middel. Neem een handvol daoen pegagan, stamp ze rauw, doe er een paitglasje water bij en filtreer het door een doekje. Dit vocht drinke men des morgens op de nuchtere maag en vervolgens eens per maand, ook al heeft men geen aanval.

Baarmoeder (vergroote)

- 46 Om een vergroote baarmoeder te doen krimpen, neemt men een aftreksel van kajoe rapat in.
Zie ook recept nummer 53.

Baarmoederbloeding

- 47 Een snelwerkend middel is menjan madoe. Men gebruike er daarom zeer weinig van.
- 48 Verder kan men met succes gambir gebruiken in den bereiden vorm, zooals het op de pasars wordt verkocht.
- 49 Tegen gedurige baarmoederbloedingen gebruikt men roempoe teki.

Baarmoedergezwellen

- 50 Hiertegen gebruikt men het loof van simbar mendjangan.

Baarmoederontsteking

- 51 Hiertegen neemt men de gestampde rauwe wortels van tapak liman.

Baarmoederverzakking

- 52 Het volgende drankje — twee dagen achtereen op de nuchtere maag gebruikt — zal de vergroote baarmoeder doen slinken en verzakking tegengaan.

Zeven worteltjes koentji pepet, twee stukjes kajoe rapat van een vinger lang, een stukje djamoer brama, een theelepeltahi oeler sawah en een stukje mesojihout van een halve vingerlengte worden met elkaar fijngehakt en met water aangelengd.

Als de baarmoeder weer hersteld is, moet men nog langen tijd een bengkoeng dragen.

- 53 Door dagelijks een stukje temoe lalab ter lengte van een vinger te kauwen en in te slikken, doet men de baarmoeder ook krimpen. Het is zeer wenschelijk, bovendien langen tijd een bengkoeng te dragen.

- 54 Een handjevol daoen legoendi en tien gram temoe ireng worden fijngestampt, het vocht wordt er uitgeperst en met een theelepelt honig ingenomen. Dit herhaalt men telkens na twee dagen, tot de baarmoeder weer normaal is. Men moet tevens vooral een bengkoeng dragen.

- 55 Om verzakking na een bevalling te voorkomen, geve men de kraamvrouw temoe ireng.

Baden

- 56 Het is goed, om bij het baden de huid tot grootere werkzaamheid te prikkelen, door deze sterk te wrijven. Een luffa spons gemaakt van de rijpe bloestroevrucht bewijst daarbij goede diensten. Deze spons wordt dagelijks na het gebruik in de buitenlucht gedroogd en kan dan langen tijd dienst doen.

Bederfwerend middel

- 57 Getah lo werkt antiseptisch (bacteriënwerend) op wonden.

Bedorven adem, zie Adem (onwelriekende)**Bedwateren**

- 58 Kinderen van 12 tot 14 jaar en zelfs ouder, die des nachts in bed urineeren, geve men doewetpitten.

Vier, vijf of meer naar gelang van den leeftijd worden fijn-gemaakt en met een paar anijszaadjes, wat zout en twee theelepeltjes water in een pisangblad opgestoomd en tegen 5 uur ingegeven.

- 59 Bij jonge kinderen, bijvoorbeeld van een jaar of vijf, helpen deze pitten ook, wanneer ze op de volgende manier zijn klaargemaakt. Zeven stuks worden goed fijngehakt, met een stukje goela djawa opgezet en met twee kopjes water tot de helft verkookt en dit ingegeven.

Beenen (gebroken)

- 60 Om de pijnen te stillen, legt men gekneusde tikel toelangbladeren met zout op de gebroken ledematen.

- 61 Om de swelling tegen te gaan, wordt uitwendig bladerenmoes van de ongestekelde temblekan toegepast.

Beenen (gezwollen)

- 62 Neem een half ons djoeng rahab, wrijf dit fijn en kook het met een halve flesch wijnazijn. Wrijf daar de beenen mede. Het dient lauw te worden toegepast.

Beenen (gezwollen) van zwangere vrouwen

- 63 Neem tjabe itam, een stuk lempoejang, wat sirihteeltjes en een weinig rauwe rijst en stamp dit mengsel fijn. Daarna laat men het drogen tot het een klontige massa is geworden. Met dit mengsel masseert men voeten en beenen onder toevoeging van wat arak, liefst des avonds voor het naar bed gaan.

De laatste maanden voor de bevalling kan dit mengsel ook ingenomen worden, maar men doet er dan water in plaats van arak bij en vooral minder tjabe.

Beeneter

- 64 Bladmoes van duizendblad wordt uitwendig op de wond gedaan.

Beenkneuzing

- 65 Wanneer de Javanen door een val een arm, een been of een rib hebben gekneusd, leggen ze bladmoes van tikel toelang met wat zout op de pijnlijke plek.

- 66 Ook daoën seligi wordt op dezelfde manier toegepast en brengt verzachting als men lang napijn heeft.

Beenzweren (ernstige)

- 67 Deze geneest men met den geurigen wortel van tegari.

Beet (vergiftige)

- 68 Een handvol sambilotoblaadjes wordt goed gewasschen en in een porseleinen mortier tot moes gewreven. Voeg er een paitglas water bij, pers het door een doekje, drink het vocht en leg de ampas op de gewonde plek.

- 69 Het vocht, dat kakkerlakken afscheiden, kan ook ontsteking van de huid veroorzaken, vooral bij kinderen. Moes van sambiloto bladeren is dan ook het aangewezen middel.

- 70 Tegen beten van giftige slangen en ander gedierte gebruikt men met succes daoën ketoembel op dezelfde wijze als hiervoor onder nummer 68 voor sambiloto werd opgegeven.

- 71 Bij giftige slangenbeten en ook wel bij beten van andere giftige dieren legt men moes van daoën enjoh kelo op de wonde plek.

- 72 Bij beten van giftige boschschorpioenen legt men moes van jonge plosobladeren op de pijnlijke plek. Dit middel dient echter zonder uitstel te worden toegepast.

Bij giftige steken van den duizendpoot stippe men de pijnlijke plek aan met een kippenveer, die in de keel van een kip is bevochtigd geworden. Dit verdooft de pijn en doet de zwelling verdwijnen. Zoo noodig herhale men dit eenige malen.

- 73 Bij beten van giftige dieren smere men getah van de waloeh op de pijnlijke plek.

- 74 Wespen- en bijensteken geneest men, door er de bloem van sidagoeri op te wrijven.

- 75 Insectensteken geneest men met een papje van gestampte knoflook met wat salpeter en zout of azijn er bij.

- 76 Men kan ook gekneusde peterselieblaadjes op de gezwollen plekken leggen. Tegen muskietensteken helpt dit middel eveneens uitstekend.

Berg

- 77 Van het allergrootste belang is het, de hoofdjes van de kinderen rein te houden. Men voorkomt dan dat er zogenaamde berg op komt. Men doet dit het best, door de schedelhuid met klapperolie of slaolie in te wrijven en met een stofkam het vuil er af te kammen, zoodat de hoofdhuid behoorlijk kan uitwasemen.

Zie ook Hoofdzeer en Uitslag op het hoofd.

Beri-Beri

- 78 Van algemeene bekendheid is, dat de beste bestrijding bestaat in het nuttigen van katjang idjo als hoofdvoedsel.

- 79 Ook jonge bladeren van ketela pohoeng als groente klaargemaakt zijn uitstekend voor beri-beri-lijdens ter bevordering van een spoedig herstel.

Bevalling

- 80 Wanneer de nageboorte niet tijdig komt, geve men de kraamvrouw twee eetlepels ketjap.

- 81 Hetzelfde bereikt men, met een lepel goede widjen-olie toe te dienen, zooals dat bij de Javanen gebruikelijk is.

Zie ook Storting en Zuivering na de bevalling.

Binnenkoorts

- 82 Deze bestrijdt men door het gebruik van boewah tempajan.

- 83 Evenzoo door het gebruik van steeltjes en blaadjes van de saga manis.

- 84 Een derde middel is het heldere vocht, dat men voor zonsopgang aftapt uit de seriawanliaan.

- 85 Met succes kan men ook gekookte bladeren van tempoe wijang eten.

Binnenstuipen zie kindercholera.

Blaasaandoening

- 86 Bladeren van kapas tahoen worden gekneusd en met wat zout op den onderbuik gelegd. Dit middel werkt zeer snel.

Blaasaandoening als gevolg van kouvatten

- 87 Kook zeven plantjes sawi lemah met wortel en al in twee theekopjes water, tot het vocht voor de helft verkookt is en drink dit koud.

- 88 Een dessertlepel vol remoekdjoeng blaadjes versch of gedroogd met een splitglas water opzetten, tot de helft verkoken en dat innemen.

- 89 Is het urineeren pijnlijk en de urine vlokkerig als gevolg van kouvatten, dan neemt men zeven kajoe anjang pittin, twee gram poelasari en zes venkelvruchtjes. Zet deze met twee kopjes water op en verkook het tot de helft.

Blaasaandoening bij kinderen

- 90 Wanneer kinderen moeilijk urineeren en koorts hebben, is dit veelal een voorbode van stuipen. Om deze te voorkomen, neemt men een handvol kleine roode uitjes en evenveel peterselieblaadjes met een stukje aluin ter grootte van een erwt. Stamp alles goed fijn en bind het op den onderbuik.

Blaaskoliek

- 91 Kook een theekopje vol ongebrande koffieboonen in zes kopjes water, tot het vocht voor de helft verdampt is en drink van dit aftreksel een kopje lauw. Is na een uur nog geen urine geloosd, dan nog eens eenzelfde hoeveelheid nemen.

Blaassteen

- 92 Een pond wortels van den arenpalm snijdt of hakt men in kleine stukjes en zet deze met twee wijnflesschen water te vuur, tot het vocht voor de helft verkookt is.

Van dit aftreksel drinke men drie likeurglaasjes daags. De blaassteentjes vallen dan uiteen en het kleine gruis wordt zonder veel bezwaar geloosd.

- 93 Een ander middel is het volgende:

Een handvol enjoh kelo bladeren met drie tot vier jonge djagoengkolven in twee wijnflesschen water te vuur zetten en tot de helft verkoken.

Van dit aftreksel drinke men des morgens en des avonds een kopje.

- 94 Bij gebrek aan djagoengkolven zelf kan men ook het gedroogde haar ervan gebruiken. Een handvol is dan voldoende.

Het verdient aanbeveling, van dit haar steeds wat in voorraad te hebben.

Blaasverzwakking

- 95 Om het overvloedige urineeren tegen te gaan, ete men doewet. Deze vrucht is wel wat wrang, maar zeer smakelijk en werkt door haar samentrekkende eigenschappen zeer gunstig op deze kwaal.

Blaasziekte

- 96 Wanneer men een benauwd gevoel heeft en niet kan urineeren, is het onderstaande een eenvoudig middel hiertegen.

Een groote citroen met schil en al goed gaar poffen en met een servet op den onderbuik binden.

Bij vrouwen kan een baarmoederverzakking oorzaak zijn van zwakte op de blaas. Het onophoudelijk met kleine hoeveelheden urineeren mat de patiënte erg af. Het eenige afdoende middel is massage en het dragen van een buikband.

- 97 Het eten van sawi lemah werkt steeds zuiverend op de blaas.

- 98 Bladeren van kapas tahoen gekneusd en met wat zout op den onderbuik gebonden, zullen niet nalaten, heilzaam te werken.

Blaren aan de voeten zie Wonden**Blaauwe plekken door stooten veroorzaakt**

- 99 Deze doet men spoedig verdwijnen, door er een papje op te binden van gestampte bawang poetih met wat honig er door.

Bleekzucht bij vrouwen en kinderen

- 100 Gestampte rauwe tapak liman wortel met water vermengd innemen.

Bleekzucht bij kinderen

- 101 Zet twee stukken lempoejang emprit van een vingerlengte groot met twee kopjes water op. Verkook dit tot op de helft en laat de kinderen tweemaal per week dit drankje innemen.

- 102 Een gezonde spijs voor bleekzuchtige kinderen is voorts jonge gagan, die men als groente stoomt en dan klaarmaakt met wat geraspte klapper.

- 103 Geef de kinderen een paar maal per week soep van katjang idjo met kippenbouillon.

- 104 Geef ze geregeld satroe te eten; dat zijn koekjes van katjang idjoe gemaakt.

Blindedarmontsteking

- 105 Volkomen rust nemen. Uitsluitend vloeibaar voedsel gebruiken en als medicijn sambiloto bladeren gebruiken.

Men stampt twintig blaadjes fijn, voegt er een paitglaasje water bij en perst het vocht door een doekje er uit. Drink dit achter elkaar uit en maak een tapel van het bladmoes op de pijnlijke streek. Dit herhale men dagelijks.

- 106 Lijders aan deze ziekte moeten tomaten uitsluitend eten in den vorm van puree.

Bloed

- 107 Voor het bloed in het algemeen is het goed, tomaten te clen, omdat ze potasch bevatten.

Bloedafgang zie onder Buikziekten en Dysenterie

Bloeddiarrhee

- 108 Een middel, dat de bloeding stuit, is het innemen van het vocht, dat geperst wordt uit geraspte bonggol, dat is het onderste gedeelte van den schijnstam van de pisang.

Zie ook onder Buikziekten, Diarrhee en Dysenterie.

Bloeding na de bevalling zie Storting

Bloedingen (inwendige)

- 109 Deze geneest men, door uitwendig te pappen met een moes van de bladeren van dadap serep.

- 110 Ook gebruikt men wel klapperwater van jonge kelapa idjo.

- 111 Bij inwendige bloedingen als gevolg van vallen enz. gebruike men de bladeren van sambang darah.

Bloedspuwing

- 112 Neem drie pranadjiwa-pitten, twee stuks kembang lawang, een kleine theelepelt rhinoceroshoorn en drie gram kalapa laet. Wrijf alles goed fijn en doe er 200 gram water bij. Hiervan neme men enkele maanden lang geregeld des morgens op de nuchtere maag een half wijnglas vol in.

Als de patiënt zich later gedurende de warmste maanden van het jaar onaangenaam en ongedurig voelt, moet hij deze kuur gedurende een paar weken herhalen.

- 113 Een middel tegen bloedspuwing bij teringlijders is endong idjo. Men neme twee toptakjes, die gekneusd worden in een splitglas water met wat zout er bij. De geleiachtige massa wordt gezeefd en den patiënt eenige keeren per dag zoo'n dosis toegediend.

- 114 Een aftreksel van jonge legoendibladeren drinken.

- 115 Het sap van lidah boewaja innemen, vermengd met wat kandjijsuiker.

- 116 Kneus de poepoes (dat is het jonge topblad) van waroe laet, vermeng het met wat water en een paar klontjes suiker. Dit zeven en zoo innemen.

- 117 Een knol van bidara oepas raspen en wanneer deze te oud en dus te droog is, er een paitglaasje warm water bij doen. Dit door een doekje zeven en eens per dag een portglaasje ervan innemen.

- 118 Bij hevige bloedspuwing neemt men bladeren van sambang darah en stampt ze fijn met wat zout. Het sap wordt onder toevoeging van wat water door een doekje er uit geperst en zoo ingenomen.

- 119 Geef den patiënt citroen met water zonder suiker te drinken en kleine stukjes ijs in den mond. De zieke moet rustig blijven liggen en vooral niet spreken. Is de aanval voorbij, dan ter voorkoming van herhalingen citroensap opsnuiven.

Bloedstelpend middel

- 120 Voor inwendig gebruik bij dysenterie, storting na de bevaling en haemorrhoidenbloedingen neme men het vocht in, dat geperst wordt uit geraspte bonggol, dat is het onderste gedeelte van den schijnstam van de pisang.

- 121 Een prachtig middel voor uitwendig gebruik op snijwonden bijvoorbeeld is penawar djambe.

- 122 Het sap, uit de blaadjes van pitjisan ingenomen, heeft ook een bloedstelpende werking.

Bloedstorting na de bevalling zie Storting

Bloedurineeren, zie Urineeren met bloed

Bloedvergiftiging

- 123 Bij verwonding, steek of beet van een giftig dier of insect past men ten spoedigste het volgende middel toe.

Neem een handvol sambilotobladeren, wasch ze goed en stamp ze in een porseleinen mortier tot moes. Voeg er een paitglaasje water bij en pers het uit door een doekje. Het vocht geve men den patiënt te drinken en de ampas legge men op de wond.

Na verloop van drie uur wordt dit herhaald en zoo noodig nog een derden keer.

- 124 Aangezien bij steek of beet vlug gehandeld moet worden, daar de dood spoedig kan intreden, mag sambiloto in geen enkelen tuin ontbreken.

Is de wond geslōten, zooals veelal bij een insectensteek het geval is, dan doet men wat getah tikel toelang er op, om de wond te openen.

Men stampt twintig blaadjes fijn, voegt er een paitglaasje water bij en perst het vocht door een doekje er uit. Drink dit achter elkaar uit en maak een tapel van het bladmoes op de pijnlijke streek. Dit herhale men dagelijks.

- 106 Lijders aan deze ziekte moeten tomaten uitsluitend eten in den vorm van puree.

Bloed

- 107 Voor het bloed in het algemeen is het goed, tomaten te eten, omdat ze potasch bevatten.

Bloedafgang zie onder Buikziekten en Dysenterie

Bloeddiarrhee

- 108 Een middel, dat de bloeding stuit, is het innemen van het vocht, dat geperst wordt uit geraspte bonggol, dat is het onderste gedeelte van den schijnstam van de pisang.

Zie ook onder Buikziekten, Diarrhee en Dysenterie.

Bloeding na de bevalling zie Storting

Bloedingen (inwendige)

- 109 Deze geneest men, door uitwendig te pappen met een moes van de bladeren van dadap serep.

- 110 Ook gebruikt men wel klapperwater van jonge kelapa idjo.

- 111 Bij inwendige bloedingen als gevolg van vallen enz. gebruike men de bladeren van sambang darah.

Bloedspuwing

- 112 Neem drie pranadjiwa-pitten, twee stuks kembang lawang, een kleine theelepelt rhinoceroshoorn en drie gram kalapa laet. Wrijf alles goed fijn en doe er 200 gram water bij. Hiervan neme men enkele maanden lang geregeld des morgens op de nuchtere maag een half wijnglas vol in.

Als de patiënt zich later gedurende de warmste maanden van het jaar onaangenaam en ongedurig voelt, moet hij deze kuur gedurende een paar weken herhalen.

- 113 Een middel tegen bloedspuwing bij teringlijders is endong idjo. Men neme twee toptakjes, die gekneusd worden in een splitglas water met wat zout er bij. De geleiachtige massa wordt gezeefd en den patiënt eenige keeren per dag zoo'n dosis toegediend.

- 114 Een aftreksel van jonge legoendibladeren drinken.

- 115 Het sap van lidah boewaja innemen, vermengd met wat kandisuiker.

- 116 Kneus de poepoes (dat is het jonge topblad) van waroe laet, vermeng het met wat water en een paar klontjes suiker. Dit zeven en zoo innemen.

- 117 Een knol van bidara oepas raspen en wanneer deze te oud en dus te droog is, er een paitglaasje warm water bij doen. Dit door een doekje zeven en eens per dag een portglaasje ervan innemen.

- 118 Bij hevige bloedspuwing neemt men bladeren van sambang darah en stampt ze fijn met wat zout. Het sap wordt onder toevoeging van wat water door een doekje er uit geperst en zoo ingenomen.

- 119 Geef den patiënt citroen met water zonder suiker te drinken en kleine stukjes ijs in den mond. De zieke moet rustig blijven liggen en vooral niet spreken. Is de aanval voorbij, dan ter voorkoming van herhalingen citroensap opsnuiven.

Bloedstelpend middel

- 120 Voor inwendig gebruik bij dysenterie, storting na de bevalling en haemorrhoidenbloedingen neme men het vocht in, dat geperst wordt uit geraspte bonggol, dat is het onderste gedeelte van den schijnstam van de pisang.

- 121 Een prachtig middel voor uitwendig gebruik op snijwonden bijvoorbeeld is penawar djambe.

- 122 Het sap, uit de blaadjes van pitjisan ingenomen, heeft ook een bloedstelpende werking.

Bloedstorting na de bevalling zie Storting

Bloedurineeren, zie Urineeren met bloed

Bloedvergiftiging

- 123 Bij verwonding, steek of beet van een giftig dier of insect past men ten spoedigste het volgende middel toe.

Neem een handvol sambilotobladeren, wasch ze goed en stamp ze in een porseleinen mortier tot moes. Voeg er een paitglaasje water bij en pers het uit door een doekje. Het vocht geve men den patiënt te drinken en de ampas legge men op de wond.

Na verloop van drie uur wordt dit herhaald en zoo noodig nog een derden keer.

- 124 Aangezien bij steek of beet vlug gehandeld moet worden, daar de dood spoedig kan intreden, mag sambiloto in geen enkelen tuin ontbreken.

Is de wond geslōten, zooals veelal bij een insectensteek het geval is, dan doet men wat getah tikel toelang er op, om de wond te openen.

- 125 Wanneer een vurige streep bij de wonde gepaard met koorts en zwelling in lies of oksel op mogelijke bloedvergiftiging wijzen, moet bovenstaand middel direct worden toegepast.

Op wonden, waarbij voor bloedvergiftiging moet worden gevreesd, doet men bladmoes van daoen oerat.

Bloedvin zie Bloedzweer

Bloedzuiverend middel

- 126 Een aftreksel van den wortel van de witte kembang teleng innemen.
- 127 Een aftreksel van de bladeren van pare alas drinken.
- 128 Ook kauwt men wel stukjes djadam.
- 129 Daoen gagan — als groente of sla bereid — werkt bloedzuiverend vooral voor lijders aan puisten en zweren.
- 130 Lijders aan bloedzweren en puisten moeten een maand lang elken dag een glas legen drinken, die een dag aan het gisten is.

Bloedzweer

- 131 Tegen bloedzweren neme men rauwe daoen pegagan in. Ook als voorbehoedmiddel tegen verschillende kwalen is het eten hiervan een paar maal per week als groente of sla aan te bevelen.
- 132 Lijders aan bloedvinnen, steenpuisten en zweren geve men gestoofde bloestroelbladeren te eten.
- 132 Bloedzweren doet men rijpen, door de pijnlijke plek te besmeren met gestampte blauwe kembang teleng met goela djawa.
- 133 Ook legt men er wel de bloemen van poeloetan op.

Bof

- 134 Tien jonge takjes met blimbing woeloh blaadjes en vier roode uitjes, tezamen gewreven tot een papje, op de zwellingen doen.
- 135 Het vocht uit de taroem blaadjes, waar de indigo uit wordt gewonnen, meng men met azijn en smere dat op de zwelling.
- 136 Ook kan men een tapel maken van den geraspten bol van de Chineesche vuurlelie.
- 137 De gezwollen wangen masseeren met de heete gare rijst onder uit den koekoesan.

Borst zie Verkoudheid op de borst

Borsten (ontwikkeling van de)

- 138 Zwangere vrouwen kunnen de borsten ontwikkelen door het eten van ketapangpitten.

Borstkwaal

- 139 Wanneer de patiënt bij het hoesten slijm en draderig bloed opgeeft, neme men twee knoppen van de gewone kembang sepatoe (er is meer groen dan rood aan deze knoppen) en kneuze die in twee portglazen water. Dit late men een nacht toegedekt staan, zeve het den volgenden dag door een doekje en geve het den patiënt — vermengd met een paar theelepeltjes honig — op de nuchtere maag te drinken. Men wanhope niet, als de beterschap niet reeds na enkele dagen intreedt. Het middel werkt langzaam, maar zeker.
- 140 Gekookte ongebrande koffie helpt tegen eenige borstkwalen. Aangezien versche koffieboonen ongezond zijn, neme men uitsluitend overjarige boonen.

Borstpijn

- 141 Olijfolie, waarin enkele bloembladen van de kerklelie getrokken zijn, tot ze vrijwel geheel zijn opgelost, vermengd met een paar druppels terpentijnolie, neemt de benauwdheid weg.

Braakmiddel

- 142 Om na het eten van schadelijk voedsel braking op te wekken, gebruike men bladeren van tembelekan.

Braken

- 143 Een middel, om braken te doen ophouden, is een theelepeltje geraspte pala met wat zout op de tong leggen en met een slokje water naar binnen spoelen.
- 144 Als zuigelingen veel braken moet de zogende vrouw daoen djinten blaadjes in den mond nemen, deze uitkauwen en het sap inslikken.
- 145 Ook is het goed, dat de zogende vrouw daoen kemangi bij de maaltijden gebruikt.

Brandwonden

- 146 Getah papaja is een uitstekend middel. Wanneer dit dadelijk op de brandwond wordt gebracht, ontstaat er geen blaar en men zal zelfs geen pijn meer hebben. Men drage zorg, dat deze getah niet in de oogen komt, want blindheid kan er het gevolg van zijn.
- 147 Een zalfje van klapperolie en sirihkalk — op de brandblaren gesmeerd — helpt ook tegen de pijnen.
- 148 Een ander middel is, de blaren insmeren met kajoepoetih olie.

149 **Bronchitis**

Kook een half ons patikan kebo bladeren met wat suiker en gebruik van dit kooksel een paitglaasje om de twee uur.

Voor de kinderen kan de dosis eventueel worden verminderd. De plant bevat hoegenaamd geen nadeelige stoffen.

Bij bronchitis is voorts een Priessnitz-verband om de borst noodzakelijk, terwijl de patiënt onvoorwaardelijk het bed moet houden. Verwaarloost men deze ziekte, dan zou men dit met den dood kunnen bekoopen.

Bubogezwellen

150 Om deze te doen verdwijnen, smeert men er getah sambodja op.

151 Even dienstig is getah widoeri.

Buikloop zie Diarrhee.

Buikziekten

Om de uitgebreidheid van dit onderwerp is de stof onderverdeeld. Eerst komen enkele

ALGEMEENE OPMERKINGEN EN RAADGEVINGEN, dan volgen

BUIKZIEKTE BIJ KINDEREN, GERANGSCHIKT NAAR DE VERSCHIJNSELEN,

BUIKZIEKTE BIJ KINDEREN MET SPECIALE OORZAKEN,

BUIKZIEKTE BIJ ZUIGELINGEN,

BUIKZIEKTE BIJ VOLWASSENEN, GERANGSCHIKT NAAR DE VERSCHIJNSELEN,

BUIKZIEKTE BIJ VOLWASSENEN MET SPECIALE OORZAKEN, terwijl de lezer verder gelieve te zoeken onder Buikloop, Cholérine, Diarrhee, Dysenterie, Koliek, Ontlasting, Stopmiddelen, enz.

Buikziekten

— **Algemeene opmerkingen en raadgevingen**

Buikziekten zijn beter te voorkomen, dan te genezen.

In zeer vele gevallen zal men door het nemen van voorzorgen en door hygiënische levenswijze buikziekten kunnen voorkomen.

152 Men begint, met de eerste paar dagen ananassap te drinken zonder eenige andere medicijn. Volwassenen kunnen tot twee splitglazen van dit sap per dag nemen. Helpt het niet voldoende, dan gebruikt men enkele dagen Karlsbad-zout.

153 Verder kan men medicijnen nemen, waarin rabarber en kruiden, die de galafscheiding bevorderen, zoals temoe lawak, lempoejang, pegagan, koentji, koentji pepet, enz., voorkomen.

154 Om het bij deze buikziekte zoover te krijgen, dat de ontlasting weer uit normale vaste stof bestaat, is het dikwijls noodig, het inwendige lichaam te bevrijden van de koortswarmte. Men bereikt dit, door het overtollige vocht, dat anders door het darmkanaal verwijderd wordt, af te voeren door de nieren. Men neemt daarvoor sidawajah, semboeng, daoën meniran en daoën trawas, meestal vermengd met andere kruiden, die de galafscheiding bevorderen.

155 Alvorens een buikziekte te stoppen, wordt aangeraden, de ingewanden te zuiveren door het nemen van een laxans van castorolie of Karlsbad-zout.

156 Castorolie is veelal het aangewezen middel. Als het op de juiste wijze wordt ingenomen, zal men er geen bezwaren van hebben. Een te kleine hoeveelheid veroorzaakt juist krampen. Het beste is, castorolie in te nemen met warme thee zonder suiker. Men zal er dan het minste last van hebben.

Voor menschen, die overigens geregeld ontlasting hebben, vormen twee eetlepels, op eenmaal ingenomen, de goede dosis.

Na het innemen flink beweging nemen en als er oprispingen mochten komen, dan den mond open houden. Niet eten, voor de castorolie tweemaal gewerkt heeft. Bovendien denzelfden dag dieet houden en bijvoorbeeld geen vruchten eten.

Als de castorolie gewerkt heeft, kunnen eventueel krampstillende middelen worden ingenomen, die tegelijk de persingen tegengaan, bijvoorbeeld een stukje lempoejang wangi van een halve vingerlengte, een koentji knolletje, enkele maritja bolong en een klein stukje kajoe poelasari met 200 gram water opzetten en tot op de helft laten verkoken. Het wordt lauw gedronken, bij kleine teugen en met korte tusschenpoozen.

157 Een ander middel is het volgende: een stukje empoe koenir van een half vingerlid, zeven ketoembar, zeven maritjo bolong, een halve vingerlengte kajoe poelasari worden met een daoën trawas fijngestampt. Men doet er nog wat kajoe angin bij, zet alles met twee kopjes water op en verkookt het tot op de helft. Dit drankje moet op eenmaal lauw worden ingenomen.

158 Het gebeurt wel, dat enkele dagen na het eerste gebruik van castorolie de krampen aanhouden, evenwel zonder dat er bloed in de ontlasting wordt aangetroffen. Wel is de afgang overvloedig, zwart gekleurd en heeft men last van persingen. Dit alles wijst er op, dat nog onvoldoende gelaxeerd is. Men neme dan medicijn, die op den afgang werkt, bijvoorbeeld Karlsbad-zout of rabarber.

159 Een middel, dat vaak spoedig genezing zal brengen, als de buikziekte zich pas gedemonstreerd heeft en dat men toepast, wanneer reeds als eerste maatregel met castorolie gelaxeerd is en nog persingen gevoeld worden, bestaat uit het volgende: zeven jonge topblaadjes djamboe kloetoe, een stukje menjan madoe, zoo groot als een erwt, samen fijn stampen, een port-

glas water er bij doen en wat zout. Dit wordt ineens uitgedronken.

Als de ingewanden gezuiverd zijn, is het in de meeste gevallen niet moeilijk, de buikziekte met eenvoudige middelen te genezen.

Echter niet voor alle buikziekten moet gelaxeerd worden. Bij gevatte kou bijvoorbeeld heeft het laxeren geen zin. Dan zijn er gestellen met ziekelijk speeksel, onvoldoende maagsappen, slechte gal, enz. Voor al deze kwalen bestaan velerlei kruiden, maar in de eerste plaats moet de kwaal zelf bestreden worden. Men mag niet overhaast te werk gaan en kan in de meeste gevallen, ook niet reeds na enkele dagen medicijn te hebben gebruikt, duidelijk waarneembare verbetering verwachten.

Blijkt na grondig onderzoek, vooral bij het houden van een streng dieet, dat de toestand zorgelijk is, dan kan men er toe overgaan, andere medicijnen toe te passen.

Is de patiënt op den goeden weg naar beterschap, dan vooral niet te vroeg vleesch en versterkend voedsel toedienen. De ingewanden kunnen dit nog niet verwerken en wat niet verteerd kan worden prikkelt maag en darmen tot grootere werkzaamheid, dan ze kunnen presteeren, met het noodlottige gevolg, dat de patiënt weer achteruit gaat en de duur van de ziekte wordt gerekt.

Eerst moeten de ingewanden geheel in orde zijn en dan langzamerhand weer aan het zwaardere werk worden gewend. Het aansterken van den patiënt komt pas in de tweede plaats.

Koude thee is voor buiklijders af te raden, omdat thee de maagsappen verslapt.

Samentrekkende medicijnen zijn voor buiklijders verkeerd. Het gebruik van de in den medicijnhandel verkrijgbare djampi oesoos en obat seriawan is daarom af te raden, want er zijn allerhande wrange kruiden in gemengd. De ziekte zal er eerder door verergeren dan van genezen.

160 Vooral bij langdurige buikziekte zal de patiënt goed doen, om behalve de medicijnen, die worden ingenomen, als drinkwater te gebruiken arrowrootwater of tadjin met een handvol jonge poeloetanblaadjes er in.

Een verkoelend bladeren-verband (tapel) zal tot de spoedige genezing bijdragen.

Met het voedsel moet men zeer voorzichtig wezen. Alles moet vloeibaar of ten minste zeer zacht zijn. Vleesch, zelfs kip is verboden kost.

Het is wenschelijk, zoo weinig mogelijk beweging te nemen.

161 Zorg vooral in de eerste maand voor goeden stoelgang. Is de ontlasting te hard, gebruik dan papaja of selasih.

Heeft de patiënt kort na den maaltijd buikkrampen en dunne ontlasting dan wijst dit op een ophooping van drekstof in het darmkanaal. Er moet dan spoedig gelaxeerd worden.

Een onwelriekende adem wijst meestal op hetzelfde euvel.

Een beslagen tong, een droog gevoel in den mond, een bittere smaak op de tong en een pijnlijk gevoel onder de maagstreek en links daarvan zijn ook teekenen, dat spoedig gelaxeerd moet worden.

Bij buikziekte is het prijzenswaardig, dieet te houden, maar men dient dat niet te overdrijven. Buikloop zelf verzwakt het gestel al reeds.

Bij hevigen buikloop en dysenterie, als de patiënt met bloed en slijm afgaat, is het volgende een practisch dieet:

Des morgens op de nuchtere maag het geklutste wit van een ei met een paitglasje water (niet warm, doch wel vooraf gekookt).

162 Als ontbijt om acht uur een paplepel arrowrootmeel, gekookt in een splitglas water.

Om half tien weer het wit van een ei, zooals des morgens vroeg, met twee Maria biscuits of eigengemaakte beschuitjes, van arrowrootmeel gebakken.

De maaltijd om 12 of 1 uur moet bestaan uit nasi tim, geheel bereid, zooals in het Aanhangel staat aangegeven.

Om vier uur krijgt de patiënt weer arrowroot, zooals om acht uur, om half zeven of zeven uur weer het wit van een ei en om half negen nog weer een portie versch bereide nasi tim.

Treedt na een dag of drie bij dit dieet beterschap in, dan kan men, in plaats van geschraapt kippenvleesch er in te doen, frikadels maken van kippenborst, echter zonder peper en met zeer weinig brood er door, wel wat zout en een weinig nootmuskaat.

Voor de verandering kan de patiënt nu en dan zelfs een kippenbiefstukje krijgen (zie het keukenrecept in het Aanhangel), dat echter zeer fijngesneden moet worden.

Langzamerhand kan men een zacht gekookt ei er bij geven en de hoeveelheid arrowroot beperken.

De ontlasting is steeds de juiste aanwijzer, of zulke dieetveranderingen mogelijk zijn. Is de afgang niet normaal, dan blijven vasthouden aan het eerste dieet.

Eerst als de genezing verder gevorderd is, mag men probeeren rundvleesch te gebruiken.

162a Herstellende buiklijders doen goed met na elken maaltijd het geleachtige vruchtvleesch van de rijpe madja te eten.

162b Bij buikziekte werkt een aftreksel van poelebast door den patiënt als drank ingenomen zeer gunstig.

162c Ook de jonge bladeren van ketapang zijn voor buiklijders uitstekend.

- 162d Papasan bladeren zijn verkoelend en zeer werkzaam tegen buikziekte.
- 162e De bast en de jonge bladeren van doewet bevatten een goed middel tegen buikziekte.
- 162f De bloemknoppen van dalima poetih worden wel tegen buikziekte ingenomen.
- 162g Het meel bereid uit de empoe van temoe mangga is een uitstekend voedsel voor buiklijders. Als pap genuttigd is het zelfs geschikt om de verzwakte ingewanden aan te sterken.
- 162h Voor buiklijders d.w.z. zowel zij die dysenterie hebben als die koorts in den buik hebben koke men zeven groote bladeren van ketela pohoeng in rijstewater en geve dit den patiënt te eten. Het middel werkt genezend en tegelijk opwekkend. Men moet opletten de bladeren te kiezen van de variëteit met roode bladstelen en met roode nerven.
- Ingeval de patiënt dysenterie heeft mag hij niet tegelijkertijd bouillon gebruiken anders werkt het middel niet.

Buikziekte bij kinderen gerangschikt naar de verschijnselen

Buikziekte is wel de ergste kwaal, waarmede kinderen in Indië te kampen hebben. Voorkomen is beter dan genezen. Men leze de uitgebreide voorschriften voor kindervoeding en kindergygiëne en lette in het bijzonder op de ontlasting der kleinen, zoodat, wanneer iets abnormaals wordt bemerkt, ten spoedigste kan worden ingegrepen. Verwaarloozing leidt tot slepende kwalen, die veel moeilijker te genezen zijn.

- 163 Als de ziekte reeds van langeren duur is en het fundament schiet uit, geef dan des morgens een theelepeltje olijfolie en enkele uren later het volgende drankje: Snij een brambang sabrang fijn en stamp deze met een stukje kajoe poelasari van een halve vingerlengte en drie anijszaadjes. Doe er een half pait-glaasje water bij en geef dit dan drie tot vijf dagen lang eenmaal per dag gezeefd in.
- Treedt na twee dagen geen merkbare beterschap in, neem dan een handvol patikan tjina, fijn gesneden, vijf anijszaadjes, drie dunne schijfjes gedroogde temoe lawak, een klein meniranplantje met wortel en al. Zet dat alles met twee portglazen water op en verkook het tot op de helft. Kinderen boven de twee jaar geve men deze hoeveelheid ineens eenmaal per dag; jongere kinderen hetzelfde kwantum doch in tweeën met een uur tusschenruimte.

Buikziekte bij kinderen gerangschikt naar de verschijnselen — Geringe ontlasting met persingen

- 164 De kinderen gaan telkens maar met kleine hoeveelheden af en hebben voortdurend last van persingen.

Men geeft den kinderen des morgens vroeg een theelepeltje olijfolie. Ze moeten licht verteerbaar voedsel hebben.

Des daags geeft men het kind het volgende drankje: drie anijszaadjes, drie gram kajoe poelasari, een gram kajoe setjang en twee gram bidara laoet worden goed fijngestampt, een roode ui fijngesneden en met semanggi goenoeng, daoën saga en daoën pegagan, van elk vijf gram, in een goed gesloten puddingvorm met water opgezet en au-bain-marie een uur lang gekookt. Des nachts wordt het kooksel in een glas in den dauw gezet en des morgens gezeefd. Kinderen beneden het jaar geve men om de twee uur een theepel. Oudere kinderen moeten een splitglas vol in twee of drie keer innemen.

Buikziekte bij kinderen gerangschikt naar de verschijnselen

— Veelvuldige dunne afgang met groene of donkere stof er bij

- 165 Bij kinderen van anderhalf jaar en ouder openbaart zich buikziekte wel eens met een hevigen dorst, weinig eetlust, veelvuldiger afgang, die waterig is met geelgroene of zwartachtige stof, soms vermengd met slijm, die er uitziet als gesmolten agar-agar of rauw eiwit en een enkele maal draderig bloed.

In zulke gevallen geeft men allereerst castorolie. Een kind van anderhalf jaar kan men gerust een dessertlepel toedienen. Heeft de laxans gewerkt, dan late men het kind slapen met een Priessnitz-verband om het buikje.

Den dag, waarop het kind castorolie heeft ingekregen, mag het geen melk drinken. Men geve tweemaal per dag nasi tim met versche rijst met een mager kippenkluijfe er in gekookt.

Den volgenden dag nog hetzelfde voedsel en tadjin als drank.

- 166 Is het kind na het laxeren nog dorstig en zonder eetlust, maak dan het volgende drankje klaar. Een meniranplantje van een vinger lang of een klein theelepeltje fijngesneden gedroogd materiaal hiervan, een stukje zoethout ter lengte van een vingerlid, drie dunne schijfjes temoe lawak en een kruidnagel bij elkaar met een wijnglas water opzetten, tot op de helft laten verkoken en het vocht in een keer ingeven.

Oudere kinderen kunnen natuurlijk een grootere dosis krijgen. Men verhoog de hoeveelheid naar gelang van den leeftijd.

Het is zelfs wenschelijk, dit drankje twee weken tot een maand lang dagelijks in te geven en men zal spoedig bemerken, hoe gezond de kinderen zich daarvan gaan voelen.

- 167 Bemerkt men na drie dagen, dat de afgang nog niet gezonder is en heeft het kind last van een pijnlijk gevoel in den buik of zelfs krampen (wat de Javaan moeles-moeles noemt), dan make men het volgende klaar. Een halve vingerlengte empoe koenir, een dessertlepel kajoe angin, zeven ketoembars, zeven stuks maritja bolong, een kajoe oeles, een stukje kajoe poelasari, zoo dik als een potlood en een vinger lang, worden met een dessert-

lepel gesneden patikan tjina dooreengestampt, echter niet al te fijn. Dan wordt er een blaadje trawas bijgedaan, dat niet meegestampt mag worden en alles met twee splitglazen water opgezet en tot op de helft verkookt.

Voor een kind van anderhalf jaar is de dosis een paitglaasje vol van dit drankje. Een kind van twee jaar kan al twee van zulke glaasjes krijgen. Het is een onschuldig middel. De juiste hoeveelheid is veelal afhankelijk van het gestel van de patiëntjes. Al zouden ze in enkele gevallen iets te veel er van krijgen, dan kan dit nog geen nadeelige gevolgen hebben.

Houdt, na vier dagen dit drankje te hebben gebruikt, de slijmerige ontlasting nog aan, dan voege men enkele pegagan plantjes met wortel en al bij het recept. Men kan voor meerdere dagen tegelijk klaar maken en het vocht telkens opwarmen. Na het koken moet de drank echter afgeschonken worden en doen de kruiden geen dienst meer.

Buikziekte bij kinderen gerangschikt naar de verschijnselen
— **Veelvuldige slijmerige afgang**

168 In de maanden December, Januari en Februari komt buikziekte voor, die zich kenmerkt door veelvuldigen afgang, tot 40 maal per dag, bijna geen vaste stof in de ontlasting, doch slijmerige vlokken met meer of minder duidelijk draderig bloed.

Pof een stuk empoe koenir, maak het fijn met een stukje kajoe poelasari van een halve vingerlengte. Neem verder twee kopjes koud water en doe daarin een handvol patikan tjina blaadjes, in kleine stukjes gescheurd, maar zoo, dat niets van het kostbare melksap verloren gaat. Verkook het tot de helft.

Zuigelingen van vijf tot zeven maanden geeft men elk uur een theelepeltje, boven het jaar drie paitglaasjes vol, op tweejarigen leeftijd vier tot vijf zulke glaasjes per dag en, als de kinderen ouder zijn, nog iets meer.

De patiënten mogen vooral geen melk hebben. Ze moeten uitsluitend dunne tadjin drinken, die elken dag opnieuw moet worden gemaakt, want tadjin verzuurt snel en bedorven voedsel verergert de kwaal.

Bij nauwgezette behandeling zijn de patiëntjes spoedig genezen.

Vóór de behandeling wordt met castorolie gelaxeerd. Alleen kinderen, die uitsluitend borstvoeding hebben, krijgen geen laxans.

Buikziekte bij kinderen gerangschikt naar de verschijnselen
— **Ontlasting met slijm en bloed**

169 Voor kinderen, die bloed en slijm in de ontlasting hebben en persingen, is een theelepeltje olijfolie des morgens op de nuchtere maag zeer heilzaam. Men geeft dit bij voorkeur, wanneer de maagsappen te zwak zijn, of wanneer het kind te zwaar

gevoed is. Er zijn helaas onverstandige moeders genoeg, die de kinderen veel te zwaar voedsel geven. De spijsverteringsorganen van de kleintjes kunnen dit nog niet verdragen en er treedt buikziekte op, die gemakkelijk voorkomen had kunnen worden.

Buikziekte bij kinderen gerangschikt naar de verschijnselen
— **Veelvuldige slijmerige afgang met bloed**

170 Deze buikziekte is voor kinderen zeer gevaarlijk. Wordt niet spoedig ingegrepen, dan kan dit den dood van het patiëntje ten gevolge hebben. Men wachte daarom niet te lang met toediening van het volgende drankje: Een goede handvol patikan tjina met wortels en al wordt gewasschen en in kleine stukjes in een splitglas water gedaan. Men moet zorgdragen, dat van het geneeskrachtige melksap niets verloren gaat. Dan wordt een stukje koenir ter lengte van een half vingerlid met evenveel kajoe poelasari en vijf anijszaadjes gestampt en er bij in het water gedaan, zoomede vijf schijfjes temoe lawak, zoo dun als een mes en een stukje areng djati ter lengte van een vingerlid. Alles wordt dan tezamen opgezet en tot op de helft verkookt. Kinderen beneden het jaar geeft men elk uur een paitglaasje vol van het vocht, ouderen ineens de helft van de geheele hoeveelheid en na een uur het resteerende. Boven de drie jaar de geheele hoeveelheid dagelijks in een keer.

171 Is er vaste stof bij de ontlasting, zij het ook nog zoo weinig, dan mag deze drank niet gegeven worden. Men neemt dan een flinke handvol bladeren van djamboe kloetoe, geplukt van het middengedeelte der takken (dus geen topblaadjes en geen voetbladeren) en zet die met een stukje areng djati, zoo groot als een halven vinger, in een splitglas water op en verkookt het tot op de helft. Kinderen beneden het jaar geeft men om het uur een theelepeltje, wat ouderen kinderen een dessertlepel, kinderen van twee jaar een paplepel en ouderen kinderen drie tot vier maal per dag een paitglaasje vol. Dieet als bij het vorige recept.

Deze drank is vooral goed, wanneer de patiëntjes tevens koorts hebben.

Melk mogen ze in geen geval drinken. Men geeft ze tadjin en nasi tim, waarin een kippenkluijfe is afgekookt.

172 Als kinderen door voortdurenden stoelgang uitgeput zijn, niettegenstaande met castorolie gepurgeerd is en uitsluitend doorzichtig slijm met bloed kwijt raken, geve men het drankje met patikan tjina van nummer 170.

Helpt het na vijf dagen nog niet, neem dan een stukje gambir, zooals men voor een cent op den pasar koopt, een stukje empoe koenir, zoo groot als een vingerlid, snijd dit in schijfjes, zet het met een splitglas water op en laat het op de helft verkoken.

Kinderen van drie maanden geve men dagelijks een klein theelepeltje, kinderen van vier tot vijf maanden twee theelepels daags en aan kinderen van negen maanden drie theelepels. Het middel helpt vaak zeer snel. Bemerkt men, dat de medicijn resultaat heeft, dan wordt het drankje verder niet meer ingegeven.

Het is wenschelijk, het patiëntje een Priessnitz-verband om het buikje te doen. Het dieet moet bestaan uit tadjin, waarin wat nootmuskaat is gekookt. Men neemt daarvoor een kleinen halven theelepels geraspte pala lelaki op drie splitglazen tadjin.

Zijn de kinderen anderhalf jaar of wat ouder, dan mag het voedsel wat vaster zijn. Men maakt rijst dan fijn door een zeef. Ze mag zoo stijf zijn als pudding.

173 Dikwijls weet men geen raad meer, wanneer de afgang van het kind niet verbetert en de patiënt er slap en uitgeput uitziet.

In zulke gevallen moet onmiddellijk gehandeld worden, omdat het leven van het kind er mede gemoeid kan zijn. Men geve dan een lavement van gambir, gemaakt volgens het recept nummer 172, doch met dit verschil, dat men er een lepel arrowrootmeel mede in kookt. Het meel wordt met een weinig koud water tot een papje gewreven en zoo in het kokende drankje geroerd. Voor kleine kinderen is het voldoende, wanneer men een lavement geeft van een eetlepel of een paitglasje. Voor grootere kinderen kan men een glycerinespuitje vol geven.

Men geve den patiëntjes geklopt eiwit, dat door het staan weer neergeslagen is, te drinken bij theelepeltjes tegelijk of anders tadjin. Bemerkt men, dat beterschap intreedt, dus dat de ontlasting hard wordt, dan den volgenden dag enkele theelepels papaja te eten geven.

Recept 167 is ook goed voor oudere kinderen. Men neme de dagelijksche dosis dan wat grooter. Kinderen van acht of negen jaar geve men bijvoorbeeld een theekopje per dag, op eenmaal en wel op de nuchtere maag.

Zoodra de ontlasting normaal is, verdunne men de medicijn tot op de helft en als de beterschap een week geduurd heeft, kan het innemen geheel achterwege blijven. Met het eten moeten de patiënten echter nog voorzichtig zijn. Niet te spoedig melk geven en als de ontlasting harder wordt, dan normaal is, papaja toedienen of zacht gekookte rijpe pisang kepok.

Buikziekte bij kinderen gerangschikt naar de verschijnselen — Ontlasting met bloed en ontsteking van het fundament

Op tweejarigen leeftijd hebben kinderen vaak buikziekte met bloed in de ontlasting en ontsteking van het fundament. De oorzaak is veelal te zoeken in te zware voeding. Ook kinderen, die na het spenen voedsel hebben gekregen, dat voor hen te moeilijk verteerbaar is, krijgen er last van.

Men geve kinderen niet te vroeg vleesch. Ze behoeven het niet en bevinden zich er beter bij, als ze het niet krijgen. Ook harde rijst is voor jonge kinderen slecht.

Veel groenten eten met rijst is voor de kinderen gezond. Zijn ze wat ouder, dan pisang goreng er bij ter afwisseling, gemaakt van goed rijpe pisang kepok of pisang radja.

Buikziekte bij kinderen gerangschikt naar de verschijnselen — Dunne schuimige ontlasting

174 Gaan kinderen van anderhalf jaar en ouder dun en schuimig af en heeft men met castorolie geen resultaat, dan is er gisting in de darmen. De maagsappen zijn verslapt, of de galafscheiding is niet in orde. Neem dan een stuk gepofte lempoejang pait ter grootte van een halven vinger, eenzelfde hoeveelheid rauwe lempoejang pait, drie tot vijf anijszaadjes, een stukje kajoe poelasari ter lengte van een vinger, een kajoe oeles, een gepoft rood uitje, een rauw rood uitje en twee gepofte kedawoengpitjes, die eerst gestampt moeten worden. Alles bij elkaar goed fijn maken, in een pisangblad pakken, een kwartier lang uitstoomen, dan met een portglas water aanlengen en dagelijks een dessertlepel ingeven, tot de afgang weer normaal is. Men kan dit drankje voor volgende dagen opwarmen en doet er dan wat water bij, zoodat het aftreksel niet te sterk wordt.

Kinderen boven de zes jaar kunnen de geheele hoeveelheid in een keer uitdrinken, bij voorkeur des morgens. Ze moeten daarbij dieet houden n.l. geen groente of melk gebruiken. Rijst met gepofte kip of dengdeng is goed. De dengdeng mag gebraden zijn (zoogenaamde dengdeng bakar) of gepoft en geklopt. Na den maaltijd geve men het kind een paitglasje ananassap. Oudere kinderen wat meer.

Bij deze buikziekte mogen de kinderen wel mandiën, maar het dient vlug te geschieden en steeds vóór het eten.

Buikziekte bij kinderen gerangschikt naar de verschijnselen — Dunne ontlasting met velletjes

175 Wanneer kinderen zeer dunne ontlasting hebben met velletjes er in, dan zet men een dessertlepel vol fijngestampte roode kajoe tjendani met een theelepels geraspte pala lelaki in drie splitglazen water op en verkoke dat tot op de helft.

Aan kinderen van zes maanden oud geve men om de twee uur een theelepeltje van dit vocht, aan kinderen van een jaar om de twee uren een dessertlepel. Oudere kinderen kunnen natuurlijk naar verhouding meer krijgen. Het moet koud worden gedronken en de kuur moet worden volgehouden, tot de ontlasting weer normaal is.

Het dieet moet bestaan uit tadjin en geklopt eiwit, dat door het staan weder is neergeslagen. Bij intredende beterschap kan ter afwisseling nu en dan een, in warm water geweekt, Maria biscuitje worden gegeven.

Buikziekte bij kinderen met speciale oorzaken
— **tengevolge van kouvatten**

Als de kinderen kou op den buik hebben, mag geen laxans worden toegediend.

- 176 Wanneer kinderen het in den buik hebben gekregen door kouvatten, dan doet men ze een Priessnitz-verband om met lauw boorwater; vooral niet te nat. De doek of luier moet goed vochtig zijn, meer niet. Doe daar een wollen doek om heen en verwissel dit verband tweemaal daags.

Als medicijn kan men bovendien wat koenir ingeven. Rasp daartoe een stuk empoe ter lengte van een half vingerlid en doe er een gram, of wat nog gemakkelijker te bepalen is, een theelepeltje vol kajoe angin bij. Verder kajoe poelasari ter lengte van een vingerlid, drie anijszaadjes en drie ketoembars (ketoembar bolong kan even goed dienen), een kwart stukje kajoe oeles en een half blaadje trawas. Alles wordt bij elkaar opgezet in een kopje water en verkookt tot op de helft. Voor kinderen beneden de zes maanden geve men niet meer dan een theelepeltje om de twee uur; voor ouderen wat meer. Kinderen boven de twee jaar kunnen gerust een paitglasje om de twee uur hebben.

Als deze medicijn wordt toegediend, mag het kind de eerste dagen geen melk hebben. Men voede dan met neergeslagen eiwit en water of tadjin.

Is de afgang weder normaal, dan gaat men langzaam aan over tot het geven van gewoon voedsel namelijk melk met tadjin.

- 177 Helpt het middel niet, d.w.z. ziet men na twee dagen geen verbetering, pas dan het volgende middel toe. Vijf tot zeven blaadjes djamboe kloetock, een stukje areng djati ter grootte van een vingerlid met zeven anijszaadjes in een splitglas water opzetten en tot de helft laten verkoken. Men geeft hiervan om het uur een theelepeltje voor kinderen beneden het jaar. Oudere kinderen krijgen een dessertlepel van dezen drank. Hiermede wordt doorgedaan, tot de afgang weder geheel normaal is. Bij beterschap mindert men de hoeveelheid geleidelijk.

Buikziekte bij kinderen met speciale oorzaken
— **tengevolge van klimaatwisseling, in het gebergte**

- 178 Voordat stopmiddelen worden aangewend, moeten de ingewanden door een goede laxans worden gezuiverd. Men geve bij voorkeur castorolie. Door deze in te nemen met warme thee zonder melk en warme thee na te laten drinken, zullen de kleinen er weinig smaak van hebben en ook minder last van krampen krijgen.

Dan neme men enkele jonge topblaadjes van djamboe bidji en zet die met vijf anijszaadjes en een stukje kajoe poelasari ter lengte van een halven vinger in een splitglas water op en verkoke het tot op de helft. Kinderen van drie maanden krijgen vijf tot zeven theelepeltjes daags, kinderen van zes maanden drie dessertlepels en oudere kinderen drie eetlepels. Boven de drie jaar kan men drie kleine paitglasjes per dag geven en grootere kinderen ongeveer een theekopje vol per dag.

- 179 Een tweede middel bestaat uit een aftreksel van den wortel van oedjen-oedjen. Circa 15 gram hiervan wordt met een wijnflesch water opgezet en tot op de helft verkookt. Kleine kinderen geve men om de twee uur een theelepeltje, grooteren een dessertlepel.

Het aftreksel, dat na het koken gezeefd moet worden, dient elken dag te worden opgewarmd.

Buikziekte bij kinderen met speciale oorzaken
— **tengevolge van inwendige hitte**

- 180 Uitwendig is de temperatuur normaal. De ingewanden zijn echter niet in orde. De ontlasting bestaat uit bloed of dunne stof met bloed gemengd echter zonder slijmvlokken.

Neem in zulke gevallen een stuk bligoe van een kleine handbreedte in het vierkant. Doe dit met drie tot vijf gestampte anijszaadjes en een gestampt stukje kajoe poelasari van een vingerlid lang met een lepeltje honig in een gesloten puddingvorm en laat het een uur lang au-bain-marie koken. Giet het in een glas over en zet het in den dauw. Den volgenden dag zeef men het en geeft het te drinken. Heel jongen kinderen theelepelsgewijs over eenige uren verdeeld, kinderen van drie of vier jaar bij kleine teugjes, over een half uur verdeeld en ouderen kinderen alles in eens.

Men verwachtte niet, dat het in een of twee dagen helpt. Eerst na acht dagen is er kans op beterschap en meestal zal het noodig zijn, dezen drank twee weken lang te gebruiken terwijl het voor kan komen, dat men er een maand mede moet doorgaan. Het sap van de bligoe moet gelegenheid hebben, de oorzaak van de kwaal weg te nemen, namelijk de groote hitte in het bloed.

Behalve dat de medicijn geregeld moet worden ingenomen, moet een tapel van sisor bebek en dadap serep bladeren op den buik worden gebonden.

Tijdens de kuur moet uitsluitend nasi tim met een mager kippenkluijfe er in te eten worden gegeven.

Ook als er uitwendig merkbare temperatuursverhoging is, kan dit middel worden toegepast.

Buikziekte bij kinderen met speciale oorzaken
— in de kentering

Bij kinderen tot den driejarigen leeftijd komt in de kentering vaak een soort buikziekte voor, die, als niet spoedig wordt ingegrepen, voor de kleintjes noodlottig kan worden.

De verschijnselen zijn ontlasting van wit slijm, soms ondoorzichtig, soms doorzichtig en helder met licht gekleurd bloed. In de luier of in het broekje treft men sporen slijmerig bloed aan, juist alsof een met bloed besmeurde vinger er op ware afgestrekten. De kinderen hebben koorts, maar meestal niet hoog.

- 181 Men begint met een laxans van castorolie en dan denzelfden dag geen medicijn. Heeft de castorolie gewerkt, dan legt men een Priessnitz-verband om het buikje en mag het kind wat tadjin hebben. Vooral niet te veel, want hoe minder voedsel het krijgt, des te beter voor de ingewanden.

Is de ontlasting na het laxeren nog zoo abnormaal, dan geve men de waroe lengis drank (recept nummer 190). Dit middel doet de koorts ophouden en geneest de buikziekte.

Daarna kan geleidelijk aan tot het gewone voedsel worden overgegaan, zeer voorzichtig natuurlijk, omdat de ingewanden nog zwak zijn en slechts langzaam aan het zwaardere voedsel kunnen wennen.

Buikziekte bij kinderen met speciale oorzaken
— bij het tanden krijgen

- 182 Als de kinderen tanden krijgen, is als regel het gestel eenigszins in de war. De ontlasting is dan slijmerig.

Men moet dan beginnen met licht verteerbaar voedsel en koemelk bijvoorbeeld steeds verdunnen met tadjin. Bovendien wordt de volgende drank klaargemaakt: Een handvol daoan pegagan, vijf gram kajoe poelasari, een gram kajoe angin, vijf anijszaadjes, een stukje zoethout van een halve vingerlengte, twee gram koenir, een daoan trawas, vijf ketoembars, vijf ketoembar bolong en een half stukje kajoe oeles worden met 200 gram water opgezet en tot op de helft verkookt in een aarden potje. De gewone dosis is tweemaal daags een dessertlepel. Zijn de kinderen ouder dan een jaar, dan kan men wat meer geven en eventueel tot drie pait-glaasjes per dag gaan.

De kruiden moeten in het aarden potje blijven staan, tot al het vocht is opgebruikt. Om het zuur worden te voorkomen, wordt het mengsel tweemaal per dag opgewarmd, nadat er eerst een paitglaasje water is bijgedaan.

Het is wenschelijk, den patiëntjes een Priessnitz-verband om den buik te doen.

Buikziekte bij kinderen met speciale oorzaken
— als gevolg van spruw

- 183 Bij kinderen wordt de buikziekte vaak veroorzaakt door spruwachtigheid. De schuimige, onverteerde ontlasting is zuurachtig en verspreidt een ondragelijken stank. Op de tong van het kind zijn witte vlekken en vaak zijn ook lippen en tandvleesch ontstoken. Het speeksel is draderig en slijmerig en de kinderen zien bleek en mager. Men neemt in dergelijke gevallen een handvol pegagan met wortel en al, een fijngesneden stuk empoe koenir van een half vingerlid lang, een stukje kajoe poelasari van een halve vingerlengte en negen ketoembars. De laatste twee ingrediënten worden goed fijngestampt en dan alles met een splitglas water opgezet en tot de helft verkookt. Kinderen van twee jaar geve men twee maal per dag een portglas vol en aan kinderen boven de zeven jaar kan men de geheele hoeveelheid in eens te drinken geven en wel des morgens op de nuchtere maag.

Zoolang dit drankje gebruikt wordt, mogen de kinderen geen melk hebben. Ze moeten licht verteerbaar voedsel krijgen en na elken maaltijd wat papaja eten. Geklopt eiwit, dat gestaan heeft en geheel is neergeslagen, is een goed drinken voor deze patiëntjes. Verder kippenvleesch en ook puree van aardappelen, van wortels, van bruine boonen en van capucijners. Ook puree van bajem is uitstekend. Er mogen geen vezels in zijn en het is daarom wenschelijk, deze groenten, als ze goed gaar gekookt zijn, door een zeef te wrijven.

De tong moet een paar maal per dag worden schoon gemaakt met sap van daoan oerat. Zijn de kinderen zoo oud, dat ze behoorlijk den mond kunnen spoelen, laat het kind dan na elken maaltijd den mond spoelen met een glas water, waarin een handjevol daoan oerat gekneusd is.

Bij zuigelingen en zeer jonge kinderen wordt het mondje inwendig gereinigd met een doekje, dat in zulk vocht is gedrenkt.

Bemerkt men, als deze kuur een maand geduurd heeft, dat er voortdurende beterschap intreedt, dan kan men langzamerhand van het strenge dieet afstappen en bijvoorbeeld wat rijst met sajoer bajem geven, laboe aer en kippengehakt, doch vooral na elken maaltijd een paitglaasje ananassap.

Buikziekte bij kinderen met speciale oorzaken
— tengevolge van vallen

- 184 Bij kinderen, die pas beginnen te loopen, komt het vaak voor, dat ze tengevolge van het vallen buikziekteverschijnselen krijgen. De ontlasting is dan geregeld met een weinig bloed vermengd. Geef dan van het volgende drankje om het uur een theelepeltje: Een gram kajoe timor, tien gram patikan tjina, een gram kajoe setjang, drie anijszaadjes, een gram kajoe poelasari, tezamen goed fijngemaakt met honderd gram kokend water overgoten en afgedekt vijf minuten laten trekken.

Buikziekte bij kinderen met speciale oorzaken
— **tengevolge van ingewandswormen**

De kinderen hebben een warm opgezet buikje, er is bloed en slijm in de ontlasting; ze zijn huilerig, hebben een pijnlijk gevoel in de navelstreek, een jeukeyge neus, het hoofdhaar is borstelig en de wimpers plakken aan elkaar. Ze hebben weinig eetlust, zijn misselijk na het opstaan en vaak onpasselijk na den maaltijd.

185 Neem twee stuks lempoejang wangi van een vinger lang, pof die met twee of drie roode uien, stamp alles fijn, doe er nog een paitglasje water bij en geef het vocht aan het zieke kind te drinken. De ampas wordt tegelijkertijd met een goerita op het buikje gebonden.

186 Een ander middel is het volgende: Een stukje zwavel zoo groot als een asempit, een klein half theelepeltje djoeng rahab, een stuk temoe itam ter lengte van een vingerlid, een knolletje temoe koentji, drie schijfjes temoe lawak, een theelepeltje kajoe masoji, een stukje bengle van een half vingerlid lang, een stukje lempoejang wangi van een halve vingerlengte en vijf anijszaadjes worden bij elkaar goed fijngestampt en in een dichtgevouwen pisangblad circa tien minuten lang gestoomd. Het vocht, dat er uit komt, geve men het kind te drinken. Komt er te weinig vocht uit, doe er dan een lepel water bij.

Om de medicijn goed te laten werken, moet het kind dien dag weinig eten, terwijl op den buik de volgende tapel wordt gedaan: Een flinke handvol gepofte roode uien, een halve theelepeltje gestampte kajoe poelasari, een halve theelepeltje anijs en een kwart theelepeltje zout.

Buikziekte bij zuigelingen

187 De baby gaat onverteerde melk af (witte stukjes) en geeft dikwijls over. Dat wijst er op, dat het zog te zwaar is, of dat het kind veel te vaak gevoed wordt. In het eerste geval moet de moeder of zoogster zich minder zwaar voeden en niet te veel melk gebruiken. Het is natuurlijk moeilijk, voor elk geval vooruit te bepalen, hoe de voeding dan moet zijn. Regel is, dat men goed rijst eet met kippenvleesch, krachtige bouillon, sajoer bajem, gort, havermout en eieren, in het kort, voedsel, dat krachtig zog opwekt. Men heeft dan van zelf minder behoefte, daarbij ook nog veel melk te drinken.

Men vergete niet, dat overvoeding van de moeder niet alleen haarzelf, maar ook den zuigeling schaadt.

De meeste vrouwen lijden na de bevalling aan constipatie, haemorrhoiden, buikloop met kramp en zelfs koliek en de oorzaak is veelal te zoeken in te weinig beweging en te veel voedsel.

Is de moeder zwak en kan deze niet buiten een krachtige voeding, terwijl het kind blijkbaar een zwakke maag heeft, dan moet men elken keer, nadat de baby gedronken heeft, wat vruchtvleesch van een papaja door een doekje persen en dit vocht den zuigeling ingeven.

Bij kinderen van twee maanden oud kan men al beginnen met een klein theelepeltje papajamoës.

Men zal bemerken, dat dit eenvoudige middeltje de maagwerking versterkt en dat de patiëntjes het weldra niet meer behoeven.

Ook voor oudere kinderen is het uitstekend. Die krijgen naar verhouding natuurlijk meer.

Is bij zuigelingen in de eerste levensmaand de afgang niet goed verteerd en is buikloop daarvan het gevolg, dan zal de moeder goed doen, na elken maaltijd papaja te eten.

Gaat het kind groen af en is de ontlasting schuimig, dan is dit veroorzaakt door kouvatten. Men geeft het kind dan enkele druppeltjes venkelwater in en doet een Priessnitz-verband met lauw water om het buikje. Een en ander zal spoedig genezing brengen.

188 Is het kind ouder dan twee maanden, dan in plaats van het Priessnitz-verband het buikje inwrijven met een weinig warm gemaakte olijfolie, waardoor een druppeltje venkelolie geroerd is.

189 Zuigelingen, die geen moedermelk en vaak te zware voeding krijgen, hebben wel eens last van bloed-slijm in de ontlasting. Men geve ze dan een theelepeltje castorolie en gedurende den dag, waarop de castorolie is ingegeven, uitsluitend tadjin te drinken. De kwaal is dan het spoedigst verholpen en men dient zorg te dragen, herhalingen te voorkomen, door lichter of meer verdund voedsel te geven.

Precies hetzelfde komt voor met borstkinderen, die gespeend worden en dan voedsel krijgen, dat niet geschikt voor hen is.

190 Heeft de castorolie gewerkt en is er nog bloed of slijm in den afgang, neem dan zeven jonge blaadjes waroe lengis. Kneus die in een portglas water, tot het geleichtig wordt. Voeg er een stukje goela aren ter grootte van een boon bij. Zeef alles door een fijn doekje en geef dat het kind te drinken. Men herhale dit, tot er beterschap is en geve dan verder melk verdund met tadjin als voeding.

Slechts zeer geleidelijk mag men overgaan tot het gewone voedsel voor een kind van dien leeftijd. Bemerk men, dat het kind verslapt, kluts dan het wit van een ei en laat dat staan, tot het geheel is neergeslagen. Doe er een portglas water bij en laat de kleine om het uur daarvan een lepel drinken.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen
— Ontlasting van harde stof, omgeven door dof draderig slijm

191 Een stukje kelembak, fijngesneden of een theelepelt rabarberpoeder, een stukje zoethout, een kajoe oeles, ook fijngestampt, vijf tot zeven kedawoengpitten, die in stukjes gestooten zijn, twee takjes meniran van een vinger lang, vijf pegaganplantjes met wortels en al worden bij elkaar met een wijnflesch water opgezet en tot op de helft verkookt.

Deze drank moet bij gedeelten in den loop van den dag worden uitgedronken.

De patiënt mag geen scherpe spijzen gebruiken, geen rundvleesch eten, geen melk drinken en moet zich onthouden van alcohol.

Selasih met boewah tempajan is uitstekend. Ook veel papaja eten en bladgroenten met aardappelpuree.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen
— Dunne afgang

192 Een handvol jonge senganiblaadjes wordt met vijf gram manggistanshil en drie semboengblaadjes in 300 gram water opgezet en verkookt tot op 100 gram. Dit aftreksel wordt in drieën in den loop van een dag opgedronken.

Wanneer de afgang doorzichtig is en er uitziet als slijm of agar-agar, terwijl de ontlasting gepaard gaat met een krampachtig gevoel, door de Indonesiërs moeles-moeles genoemd, dan is dikwijls gevatte kou de oorzaak. Een Priessnitzverband met lauw water om den buik is veelal het juiste geneesmiddel.

193 Helpt dit niet voldoende, gebruik dan daoen djamboe kloetoe met een of ander gasafdrijvend middel er bij, zooals kajoe angin, venkel, anijs, kedawoeng, koenir, meritja bolong of daoen poko.

Niet altijd is echter kou de oorzaak. Wanneer de patiënt last heeft gehad van persingen en er te vaak ontlasting geweest is, doet de afgang zich evenzoo voor. Ook als aambeien de oorzaak zijn. Deze laatste kwaal wordt veelal gekenmerkt door een onaangenaam jeukerig gevoel aan het fundament.

194 Heeft de patiënt te vaak ontlasting gehad, neem dan het daoen djamboe kloetoe drankje en kook daar een stukje areng djati in en wel een stuk van een halven vinger lang, niet fijngemaakt, op een splitglas van het drankje. Verkook het tot op de helft en drink het aftreksel ineens uit.

Men drinkt dit des morgens en herhaalt het des avonds, tot de diarrhee gestopt en de ontlasting weder normaal is.

In geval van aambeien passe men het patikan tjina recept nummer 10 toe.

195 Wanneer de ontlasting in het geheel geen vaste stof bevat en slechts bestaat uit dun vocht en schuim, dan begint men met te laxeren met castorolie en houdt denzelfden dag streng dieet. Is den volgenden dag de ontlasting nog hetzelfde, dan moet de volgende drank worden klaargemaakt: Een stukje lempoejang pait ter lengte van een halven vinger, eenzelfde hoeveelheid gepoft, zeven anijs- of venkelzaadjes, een stukje kajoe poelasari van een vingerlid lang, een kajoe oeles, een klein rood uitje, een gepofte kedawoengpit en twee maritja bolong worden fijngestampt, met twee kopjes water opgezet en tot op de helft verkookt, daarna gezeefd en het aftreksel in een keer uitgedronken.

Men kan ook een koud aftreksel maken, door een kopje water bij de gestampte ingrediënten te doen, het vocht door een doekje er uit te wringen en dit in te nemen. Zoo koud bereid, is de werking zelfs nog sneller.

Wanneer men in zulke gevallen in plaats van eerst te laxeren en dan medicijn te gebruiken, zijn toevlucht neemt tot stopmiddelen, dan onttaardt de ziekte in chronisch buiklijden.

Voor de patiënten zijn alcoholhoudende dranken verboden, ook melk en scherpe spijzen.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen
— Dunne afgang alleen des morgens en na elken maaltijd krampen

196 De verschijnselen wijzen er op, dat de maagsappen niet voldoende werken en er te veel gal is.

Neem zeven schijfjes temoe lawak, eenige meniran plantjes van een vinger lang, een stukje zoethout van een halve vingerlengte, drie kruidnagels, zeven ketoembar, en een stukje lempoejang wangi, zoo groot als een vingerlid. De bladen heel laten en de kruiden fijn stampen. Met twee splitglazen water opzetten en tot op de helft laten verkoken. Dit drankje wordt in den loop van den dag uitgedronken. Het moet elken dag versch worden bereid.

Verder moet de patiënt licht verteerbaar voedsel gebruiken en na elken maaltijd een portglas vol ananassap drinken.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen
— Ontlasting met darmvelletjes

197 Wanneer in de ontlasting darmvelletjes worden aangetroffen, die er vaak uitzien als stukjes vleesch of geronnen bloed, dan is het volgende middel toe te passen. Men drinkt een aftreksel van den verschen bast van de roode toeri. De getah uit dezen bast is zacht samentrekkend en tevens zeer verkoelend, waardoor dit aftreksel genezend is voor de darmontstekingen.

Men kan helaas dezen kostbaren bast niet altijd bekomen.

In dat geval kan een van de volgende ingrediënten ook wel dienen: moermak daging, gambir, getah gondang, lo, patikan tjina, patikan kebo, kajoe tjendana of djinggi.

Al deze middelen kan men toepassen, echter nimmer als er zwarte stinkende drekstof in de ontlasting is. Dan dient eerst met olijfolie zacht gepurgeerd te worden. Ongeveer een dessertlepel daags.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen
— **Dunne afgang zonder bloed**

198 De eerste keeren is de afgang donker gekleurd, dun vloeibaar en stinkend. Later op den dag komt er slechts weinig of geen vaste stof en bestaat de afgang hoofdzakelijk uit helder slijm.

Neem een groote empoe koenir, hol deze uit, vul hem met asem kawak ter grootte van een vingerlid, menjan poetih, zooveel als een erwt en een korreltje zout. Laat nu de koenir op het vuur gaarpoffen, wrijf alles vervolgens fijn, doe er een paitglaasje lauw water bij en drink dat met het bezinksel in een keer uit.

Ditzelfde gebruikt men ook den tweeden dag. Is er den derden dag nog geen verbetering merkbaar, neem het middel dan tweemaal daags. Helpt ook dat na twee dagen nog niet, voeg dan bij de eerst beschreven medicijnen twaalf knolletjes koentji koening, waarvan zes rauw en zes gepoft. Die worden mede fijngemaakt. Het vocht moet echter maar een maal per dag en wel op de nuchtere maag worden ingenomen.

Zoodra men echter bloed in de ontlasting constateert, helpt dit middel niet. Men moet dan een eetlepel geraspte djinggi opzetten met twee splitglazen tadjin, dit tot de helft laten verkoken en dit aftreksel in drie gedeelten in den loop van den dag uitdrinken.

Voor men dit middel toepast, moet echter eerst met castorolie worden gelaxeerd. Voor een volwassene twee groote lepels vol.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen
— **Veelvuldige ontlasting van enkel slijm, gepaard met krampen en een gevoel van uitputting**

199 Vijf akar pegagan, een halve vingerlengte koenir, een kajoe oeles, een halve vingerlengte kajoe manis tjina, een lepel kajoe angin, een halve vingerlengte kajoe poelasari en vijf anijszaadjes met elkaar fijn stampen, met twee kopjes water opzetten en tot op de helft laten verkoken. Het aftreksel neemt men in.

Helpt het niet spoedig, rasp dan een stukje ganjongwortel, zoo groot als een eendenei, rasp dit, pers het sap er uit door een doekje en voeg dat bij het eerstgemaakte aftreksel, nadat dit gefiltreerd is. Wanneer het ganjongsap er bij is, mag het niet meer worden opgekookt.

Is de ontlasting normaal geworden, dan wordt de ganjong achterwege gelaten en gebruikt men het eerste recept nog een maand lang.

Bovendien moet een Priessnitz-verband om den buik worden gedragen.

Het dieet moet bestaan uit zachte gekookte rijst met fijngehakt kippenvleesch van de borst, dat men met wat zout in een stukje pisangblad vouwt en tien minuten lang op een zacht vuur roostert, zoodat er geen vocht uit verloren gaat.

Zoodra beterschap merkbaar is, mag de patiënt gewone schepbaden gebruiken.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen
— **Ontlasting vrij normaal, doch vergezeld van dun kersrood bloed**

200 Neem vijf groote plantjes patikan tjina met de wortels er aan, twee meniranplantjes eveneens met de wortels, in het geheel twee vingers lang zijnde, zeven dunne schijfjes temoe lawak en een stukje zoethout van een halve vingerlengte, zet dat alles met een splitglas water op en verkook het tot op de helft.

Voor volwassenen moet dit drankje tweemaal per dag worden klaargemaakt en des morgens en des avonds worden ingenomen. Kinderen boven de acht jaar krijgen dezelfde hoeveelheid, doch slechts eenmaal per dag.

Jonge kinderen geve men een half glas, dat in twee keer met een tusschenruimte van vier uur wordt ingenomen.

Deze medicijn neemt men een maand lang dagelijks in.

Bij deze ziekte moet men licht verteerbaar voedsel gebruiken, veel puree van bladgroenten, terwijl rundvleesch, alcohol en sterk gekruide of gepeperde spijzen verboden zijn.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen
— **Dunne afgang met bloed**

201 Neem een half pond roempoet djarem, twintig anijszaadjes, een stukje kajoe poelasari van een vinger lang en een even groot stukje zoethout. Zet alles met vier wijnflesschen water op en laat een vierde gedeelte daarvan verkoken.

Als de patiënt dorst heeft, moet hij daarvan drinken. Bij deze buikziekte is men als regel zeer dorstig.

Het voedsel moet bestaan uit nasi tim met mager kippenvleesch.

Bouillon, eieren en alcoholhoudende dranken zijn verboden.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen
— **Ontlasting met bloed gepaard met krampen**

202 Ten slotte nog een recept, uitsluitend uit gedroogde kruiden samengesteld, dat men dus in voorraad kan maken en, mits goed gedroogd, wel een jaar lang kan bewaren in een goed sluitende stopflesch.

Twee ons daoen saga, twee lepels zoethout, vier lepels jonge asem blaadjes, een groote lepel simaruba, een groote lepel kajoe timor, een dessertlepel ketoembar, een kwart lepel djinten poetih, tien stuks daoen trawas, zeven kajoe oeles, een dessertlepel ketoembar bolong, twee lepels empoe koenir, twee lepels kajoe angin en een lepel schil van dalima poetih. De kruiden worden fijngemalen of fijngestampt, de gedroogde bladeren in de hand verpulverd of fijngesneden en er onder gemengd.

Voor het gebruik neemt men een lepel vol en zet deze hoeveelheid met een aer blanda flesch water op een zacht arengvuurtje en laat het langzaam koken.

Drink hiervan om het uur een paitglaasje vol en, als er beterschap merkbaar wordt, dezelfde hoeveelheid om de twee uur.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen — Ontlasting met bloed en slijm

203 Een ons jonge ketoembelbladeren in de zon gedroogd en met de hand fijngemaakt, twee lepels gestampte kajoe poelasari, twee lepels sidawajah, twaalf daoen trawas, twee lepels kajoe timor, twee lepels koenir, een lepel kajoe angin en twee lepels temoe tis of koenir poetih. Alles goed fijngestampt met uitzondering van de bladeren, die slechts met de hand worden verpulverd.

De dagelijksche dosis voor volwassenen is een groote theelepels vol, die met 400 gram water wordt opgezet en tot op de helft verkookt. Als deze hoeveelheid niet spoedig helpt, kan de hoeveelheid kruiden worden verhoogd tot een dessertlepel.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen — Ontlasting met bloed en slijm, gepaard met krampen

De krampen en de aanwezigheid van slijm met bloed in de ontlasting wijzen op ontsteking in de ingewanden, of er zijn nog te veel vuile stoffen in het lichaam.

204 In het laatste geval moet natuurlijk nog gelaxeerd worden. Zijn de ingewanden te zwak, om castorolie te gebruiken, laat de patiënt dan dagelijks een dessertlepel slaolie inslikken. Tegelijkertijd wordt in den loop van den dag het volgende drankje ingenomen. Drie plantjes kremah, enkele anijszaadjes en een stukje kajoe poelasari ter lengte van een vinger worden in 200 gram water vijf minuten gekookt.

Men neemt dit in gedeelten binnen den tijd van een uur in.

Men verwachtte niet, dat in enkele dagen al beterschap merkbaar zal wezen. Deze buikziekte moet langzaam haar verloop hebben. De eigenlijke oorzaak, dat is de ontsteking in de ingewanden of de darmwondjes, is onmogelijk spoedig weg te nemen.

Door ongeduld van patiënt of verzorgers zou men geneigd zijn, na enkele dagen andere middelen te gaan probeeren, maar dit vertraagt de beterschap en is zeer gevaarlijk.

De patiënt moet een tapel hebben van sosor bebek, ketoembel en dadap serep, welke tweemaal daags moet worden verwisseld.

Bedrust is noodzakelijk en zoo weinig mogelijk beweging.

Uitsluitend nasi tim eten met wat zout. Vleesch, bouillon, melk en eierdooiers zijn ook na ingetreden beterschap nog langen tijd verboden.

Is de inwendige ontsteking erg en heeft de patiënt daardoor ook koorts, dan eischt de behandeling dubbele zorg. Om de temperatuur omlaag te krijgen, kan men nu en dan kalapa idjo water te drinken geven. Dat bevordert ook de genezing.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen — Etterige afgang, eventueel met bloed

Etterige afgang eventueel met bloederigen etter wijst op ontsteking of zweren in de ingewanden. Alles wat de patiënt toegediend krijgt, moet koel zijn, echter geen ijs, ijskoude spijzen of gefrappeerde dranken.

205 Men gebruikt dan een van de volgende medicijnen volgens de voorschriften, zooals die elders in dit boek staan aangegeven: pontjosoeda, ketoembel, roode kajoe tjendana, patikan tjina, daoen pepagan, patikan kebo, menjan madoe, tapak liman of kajoe timor.

Buikziekte bij volwassenen, gerangschikt naar de verschijnselen — Afgang van puur bloed

206 Men neemt daarvoor een bonggol pisang batoe of pisang kepek tjina, raspt deze, wringt het vocht door een doekje en geeft den patiënt daarvan drie keer per dag een wijnglas vol te drinken.

Tevens wordt een tapel gebruikt van daoen dadap serep met sosor bebek. Deze wordt telkens vernieuwd, wanneer de bladeren droog zijn geworden.

De patiënt moet volkomen rust houden, mag zacht gekookte rijst hebben met een stukje kippenvleesch van de borst en na den maaltijd drie lepels papaja.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van het nuttigen van moeilijk verteerbaar voedsel

207 De patiënt krijgt persingen en heeft ontlasting met bloed en slijm zooals bij beginnende dysenterie.

Eerst castorolie toedienen. Wanneer deze uitgewerkt is en de verschijnselen zijn nog niet voorbij, stamp dan een handvol jonge topblaadjes van dempol lelet met evenveel daoen ketombel, doe daar een wijnglas water bij, zeef het en laat de patiënt dit vocht in eenmaal uitdrinken.

In de meeste gevallen is een keer innemen voldoende, om genezing te brengen. Anders herhale men hetzelfde middel zoo lang als noodig is en passe een geschikt dieet toe.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken
— als gevolg van zwakke ingewanden

Zij, die zwakke ingewanden hebben, zijn uiterst gevoelig voor spijzen en dranken, waaraan ze niet gewoon zijn. Bij de minste aanleiding hebben ze last van krampen en buikloop.

- 208 Om de ingewanden te versterken, gebruike men een dag of acht achtereen het volgende drankje.

Kook twee lepels zetmeel van temoe lati, temoe tis of witte arrowroot in een halven liter water. Laat in deze heete pap tien gram bloemen en bladeren van duizendblad een half uur lang trekken en drink dit aftreksel in den loop van den dag uit.

- 209 Als direct werkend stopmiddel maakt men een mengsel van een half pond jonge djamboe kloetoe bladeren (met roode nerven) en twee lepels gehakte dalima schil.

Hiervan wordt telkens een dessertlepel opgezet met 200 gram water. Dit tot op de helft verkookt moet in den loop van den dag bij paitglaasjes tegelijk uitgedronken worden.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken
— als gevolg van verwijding van den dikken darm

- 210 In zulke gevallen neme men samentrekkende medicijnen als simaruba, koenir, kajoe sintok, moengsi, kajoe setjang, koentji pepet, dempol lelet, enz.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken
— als gevolg van te zwakke maagsappen

- 211 Rijpe zaden van djati blanda worden als koffie gebrand of verkoold. Neem 200 gram van deze verkoelde zaden, stamp ze een weinig, giet er 200 gram water op en laat dit trekken. Het vocht wordt in den loop van een dag uitgedronken.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken
— als gevolg van het nuttigen van te scherpe spijzen

- 212 Zet tien gram gehakte wortel van mondakaki met 300 gram water op en verkook daar het derde gedeelte van. Van dit aftreksel moet om de twee uur een paitglaasje vol worden ingenomen.

Deze drank moet elken dag versch worden gekookt.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken in het gebergte

Deze buikziekte breekt vaak uit bij klimaatsverandering, namelijk wanneer men naar een koeler klimaat gaat.

- 213 Voordat stopmiddelen worden aangewend, moeten de ingewanden eerst door een goede laxans worden gezuiverd. Castorolie is wel het meest aan te bevelen. Als men deze met warme thee inneemt en nog warme thee nadrinkt, zal men niet slechts geen last hebben van den onaangenaamen smaak, maar het middel zal werken zonder krampen te veroorzaken. De thee moet zonder melk worden gebruikt.

- 214 Heeft de castorolie gewerkt, dan koke men drie groote top-takjes van djamboe bidji met zeven anijszaadjes en een stukje kajoe poelasari van een vinger lang in twee splitglazen water en verkoke het tot op de helft. Dit drankje moet in twee keer worden uitgedronken.

- 215 Is er slijm met bloed in de ontlasting, dan wordt eerst gelaxeerd en daarna eenige dagen het volgende drankje gebruikt en wel den geheelen dag door telkens bij kleine slokjes: 25 gram widara oepas, aan stukjes gesneden, met een paar klontjes suiker en met 200 gram water opgezet en tot op de helft verkookt.

Een matig dieet wordt den patiënt aangeraden.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van kouvatten op de ingewanden

- 216 Drie gepofte knolletjes temoe koentji en drie rauwe knolletjes, een kajoe oeles, elf maritja bolong, een stukje gepofte lempoejang wangi, zoo groot als een vingerlid, twintig poko blaadjes, elf ketoembar, vijf anijszaadjes en een stukje koenir ter grootte van een half vingerlid met twee kopjes water opzetten, tot op de helft verkoken en dit aftreksel tweemaal per dag innemen.

- 217 Bovendien wrijve men den buik goed in met minjak kajoe poetih, kapoer sirih en citroen.

Geen vruchten of groenten eten, geen zuur en geen pedes.

- 218 Tweemaal daags tien druppels getah kelor op een paitglaasje water innemen.

Helpt dit niet, dan drie maal daags deze hoeveelheid.

Bovendien bij het naar bed gaan een buikverband leggen.

- 219 Is in zulke gevallen de ontlasting groen en slijmerig en vermengd met bloed, neem dan eenige takjes poko en bind die samen tot de dikte en lengte van een vinger, een theelepeltje maritja bolong, stamp alles tezamen fijn, doe er drie theelepels honig bij en laat het in een goed gesloten puddingvorm een uur stoomen. Als alles afgekoeld is, wringt men het vocht er door een doekje uit en drinkt dat in eenmaal op.

De overblijvende ampas wordt gebruikt, om op den buik van den patiënt te smeren.

De eerste dagen mag de patiënt niet anders eten dan zachte nasi tim en in het geheel geen vleesch.

De ziekte zal spoedig genezen en als er beterschap intreedt, kan de patiënt bij de rijst zachte kippenbiefstuk eten.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van infectie bijvoorbeeld door slecht drinkwater

220 Vijf gram daoen ketoembel, een stukje koenir, zoo groot als een vingerlid, een kajoe oeles met een kwart liter water opzetten en tot op een derde laten verkoken. Het vocht wordt in eenmaal ingenomen.

221 Het dieet hierbij moet bestaan uit zacht gekookte rijst met gepofte kip of gepofte dengdeng. Na elken maaltijd een portglas ananassap.

De patiënt mag schepbaden gebruiken.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van ontsteking der ingewanden

De ontlasting ziet er uit als gehakt vleesch met velletjes.

222 Kook in dit geval een dessertlepel djinggi met een halven theelepels pala lelaki in twee glazen tadjin en laat dit tot op de helft verkoken. Deze hoeveelheid wordt drie- tot viermaal per dag ingegeven.

De patiënt moet streng dieet houden. Hij mag slechts het geklutste wit van vijf eieren hebben, nadat dit neergeslagen is en uitsluitend nog al dikke tadjin drinken. Dit wordt drie dagen volgehouden en dan kan een proef genomen worden met zeer zachte nasi tim, waarin mager kippenvleesch is getrokken.

223 Volkomen rust is een vereischte en er moet een tapel op den buik gelegd worden van daoen dadap serep met sosor bebek, welke tweemaal per dag moet worden ververscht.

224 Begint tengevolge van de behandeling de afgang hard te worden, dan geve men den patiënt een lavement van vijf blaadjes iler en een lepel slaolie, die met twee theekopjes water worden opgezet en tot op de helft verkookt.

Vooraf wanneer er op den derden dag van de kuur geen ontlasting komt, moet dit middel worden toegepast.

225 Ook moet de patiënt vanaf den derden dag na de nasi tim drie of vier lepels papaja gebruiken.

226 De ontlasting mag een maand lang niet hard zijn, omdat de ziekte zich anders weer openbaart. Om dat te voorkomen, moet de patiënt veel papaja gebruiken en selasih drinken.

Selasih is daarom zoo heilzaam, omdat het de teere darmwanden beschermt tegen beschadiging van hardere stoffen, doordat het zich daaromheen vastzet.

227 Treedt bij deze ziekte diarrhee op, dan geve men driemaal daags het volgende drankje. Een handvol patikan tjina met wortel en al in stukjes gesneden, een stukje koenir ter lengte van een vingerlid, een vingerlengte kajoe poelasari en zeven ketoembar bij elkaar stampen, echter niet al te fijn, met twee kopjes water opzetten, tot op de helft verkoken en dan filtreren.

228 Treft men etter en vellen in de ontlasting aan neem dan een handvol pontjasoeda bladeren (circa 23 gram), zet die met drie splitglazen water op en verkook de hoeveelheid vocht tot twee glazen. Deze hoeveelheid moet gedurende twee achtereenvolgende dagen in drie keer worden uitgedronken. Den tweeden dag wordt het drankje eerst opgewarmd met de bladeren er nog in.

Er dient streng dieet te worden gehouden. Het voedsel mag uitsluitend bestaan uit koude tadjin met geklutst en neergeslagen eiwit er door geroerd. Het wit van een ei op een splitglas tadjin.

Denk er aan, dat de tadjin tweemaal per dag versch moet worden gemaakt, want tadjin verzuurt spoedig.

Een hongerkuur is voor deze patiënten een passend geneesmiddel.

229 Tegelijkertijd wordt een tapel aangelegd van dadap serep bladeren, sosor bebek en simbar mendjangan. Deze moet telkens vernieuwd worden, wanneer de bladeren droog zijn geworden.

Bij deze ziekte moeten de patiënten niet alleen het bed houden, maar zich zoo weinig mogelijk bewegen.

Treedt genezing in, dan nog maanden lang zacht gekookte rijst met kippenbouillon eten en eerst langzaam overgaan naar kippenvleesch en tot poeder gestampte dengdeng.

De genezen patiënten moeten zich zeker nog wel een jaar lang onthouden van het gebruik van zure of scherpe vruchten en gekruide spijzen en dranken. Na den maaltijd mag alleen papaja en zeer rijpe gekookte pisang worden genuttigd.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van endeldarmontsteking

230 Hier volgt een recept, uitsluitend uit gedroogde kruiden samengesteld, dat men dus in voorraad kan maken en in een goed sluitende stopflesch wel een jaar lang kan bewaren:

Een half pond patikan tjina bladeren, goed gedroogd en dan in kleine stukjes gesneden, drie dessertlepels kelembak, tot poeder gemalen, of wel rabarberpoeder uit de apotheek, 125 gram geraspte temoe lawak, drie lepels fijngehakte kajoe poelasari, drie lepels geraspte koenir, een lepel kajoe angin en een theelepel gestampde anijszaadjes.

Dagelijks wordt hiervan een dessertlepeltje met twee splitglazen water opgezet, tot op de helft verkookt en in gedeelten uitgedronken.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van inwendige hitte

231 De beste medicijn is het vocht, dat men perst uit geraspte arrowrootwortel. Men kiest hiervoor liefst den wortel van de plant met wit gevlekte bladeren.

232 Branderige ontlasting met dik, niet doorschijnend slijm om de vaste stof wijst op groote hitte in het lichaam. Men gebruikt dan een week lang het volgende drankje en onthoudt zich van het gebruik van alcohol, rundvleesch, melk en gepeperde spijzen.

Een theelepel rabarberpoeder, zeven schijfjes temoe lawak, een theelepel daoen meniran, een halve theelepel ketoembar, een stukje zoethout van een halven vinger lang en een groote lepel daoen saga worden met twee splitglazen water opgezet en tot op de helft verkookt. Deze hoeveelheid wordt bij gedeelten in den loop van den dag uitgedronken.

233 Bovendien is het nemen van zitbaden, veel wandelen en het drinken van boewa tempajan thee zeer bevorderlijk voor de genezing.

234 Ten slotte nog een recept, uitsluitend uit gedroogde kruiden samengesteld, dat uitstekend helpt, wanneer de ontlasting nu eens dun is en er dan weder kleine stukjes steenharde stof komen.

Drie groote lepels bidara laet, drie groote lepels sidawajah, een groote lepel ketoembar, een groote lepel rabarberpoeder of gemalen kelembak, een dessertlepel podisari, een dessertlepel zoethout, een halfpond gedroogde sagablaadjes, een half pond gedroogde asemblaadjes en drie lepels geraspte koenir.

Voor de kruiden moeten goed fijn gemaakt worden; voor de bladeren is het voldoende, als ze goed droog zijn en dan in de hand worden verpulverd. In een goed sluitende stopflesch kan men dit mengsel wel een jaar lang goed houden,

mits het geheel droog is. Voor het gebruik telkens opnieuw dooreen mengen.

Men neemt als dagelijksche dosis voor volwassenen een dessertlepel vol, zet die met een aer blandaflesch water op, doe daar nog een handvol versche gaganblaadjes bij, die men te allen tijde krijgen kan en verkook het vierde gedeelte van het water. Het drankje wordt in gedeelten bij wijnglazen uitgedronken.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van inwendige hitte met bloed in den afgang

235 Ganjongwortel wordt rauw geraspt en het sap door een doekje er uitgeperst en daarvan twintig gram ingenomen.

Is de wortel erg droog, doe dan eerst wat water bij het raspel.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van koorts in den buik

Dorstigheid bij buiklijders wijst op koorts in den buik. Men geeft dan medicijnen, die verkoelend en toch zacht stoppend werken.

236 Heeft de patiënt stinkende ontlasting, kook dan een half ons fijngehakte mengkoedoe bast vijf minuten lang met een halve wijnflesch water en laat hem daarvan om het uur een paitglaasje vol uitdrinken.

237 Heeft de patiënt een branderig gevoel in maag en ingewanden en aan het fundament en veelvuldigen afgang, neem dan een handvol patikan tjina, aan kleine stukjes gesneden, een theelepel moengsi, een stukje zoethout van een vingerlengte en een lepel geraspte bidara laet. Zet deze ingrediënten met drie kopjes water op en verkook het vocht tot op de helft.

De patiënt moet hiervan driemaal daags een paitglaasje vol innemen.

Is de buikziekte erg, dan mag eventueel alles in één keer worden uitgedronken.

238 Indien men daarbij werkelijk temperatuursverhooging heeft, zal het volgende drankje helpen. Een half ons tandjong bloemen, tien gram gehakte tandjongbast overgieten met een halven liter kokend water, dit laten trekken en, als men dorst heeft, daarvan drinken.

Het drankje verzuurt spoedig, zoodat het dagelijks versch moet worden aangemaakt.

239 Als men tengevolge van koorts in den buik last heeft van voortdurende diarrhee, dan maakt men het volgende drankje klaar. Twee groote lepels simaruba, een lepel kajoe poelasari, een lepel geraspte kajoe timor. Giet daar een halven liter kokend water op en laat het, goed gesloten, trekken.

Als de patiënt last van krampen heeft, wordt bij de kruiden nog een stukje empoe koenir gedaan, dat fijngesneden wordt. Van het aftreksel moet om de twee uur een paitglaasje worden ingenomen. In erge gevallen om het uur.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van haemorrhoiden

- 240 Een half pond kangkoeng wortels met een wijnflesch water opzetten en tot op drie kwart laten verkoken. Dit aftreksel moet in den loop van den dag worden gedronken.

De patiënt moet veel zit- en volbaden gebruiken.

Hij moet een dieet volgen van uitsluitend nasi tim met kippenvleesch.

Scherpe en verhittende spijzen, zoomede alcoholische dranken zijn streng verboden.

Buikziekte bij volwassenen met speciale oorzaken als gevolg van malaria

- 241 Wanneer de ledematen, vooral de beenen reeds gezwollen zijn, neemt men daoën meniran van enkele vingers lengte, drie blaadjes semboeng, een stukje koenir van een half vingervid, een theelepelt bidara laoet, zeven ketoembar en kookt dat alles vijf minuten lang in twee splitglazen water. Het vocht wordt in den loop van den dag uitgedronken.

Buikziekten — Recept voor gedroogde kruiden

Mits goed gedroogd, kunnen deze kruiden zeker een jaar lang bewaard worden, wanneer men ze opbergt in goed sluitende stopflesschen.

Voor de voorgaande recepten zijn bijna zonder uitzondering versche kruiden noodig, die als regel ook het geheele jaar door te bekomen zijn. Wie eenige belangstelling heeft voor geneeskrachtige kruiden zal de kruiden, die niet gemakkelijk verkrijgbaar zijn, zelf moeten aanplanten of tijdig zorgen, de vindplaatsen te kennen.

Toch kan het wenschelijk zijn, zich onafhankelijk te maken van de versche kruiden. We denken hier in de eerste plaats aan hen, die voor langeren tijd op reis gaan en dan bij gebreken behoefte zich de gewenschte kruiden niet zouden kunnen verschaffen.

In den inheemschen medicijnhandel zijn ook gedroogde kruiden verkrijgbaar, die zoowel tegen spruw, dysenterie als tegen andere buikziekten goed moeten zijn en meestal worden aangeduid met den naam obat seriawan en djampi oesoës. Het ligt voor de hand, dat men beter zelf klaar kan maken, wat men behoeft. Men weet dan precies, wat er in gemengd is.

- 242 *Obat seriawan Kloppenburg* tegen buikziekte, diarrhee, zwakke maagsappen, slechte galafscheiding en inwendige hitte.

Een flinke lepel ketoembar (vooral groote vruchtjes), een lepel maritja bolong, drie volle lepels gestampte kajoe poelarsari, twaalf stuks kajoe oeles, vijf gram kajoe angin, dat op dadapboomen geplukt is, twintig daoën trawas, vier groote lepels geraspte empoe koenir, twee groote lepels geraspte lem-poejang wangi, een groote lepel geraspte koentji, een ons dem-pol lelet bladeren, die eerst in hun geheel gedroogd en dan verpulverd zijn, twee groote lepels gedroogde daoën meniran, een dessertlepel gestampt zoethout, een ons gedroogde saga-bladeren en drie groote lepels fijngestampte koentji pepet.

Dit alles wordt goed gemengd, extra gedroogd en dan fijn-gemaakt in de stopflesch gedaan.

Voor het gebruik wordt een dessertlepel vol met twee split-glazen water opgezet en tot op de helft verkookt.

Is de buikloop erg, dan neme men voor volwassenen eventueel een eetlepel vol.

Telkens voor het gebruik opnieuw mengen, omdat het fijnste poeder steeds naar beneden zakt.

Calmans zie Kalmeermiddel

Cholera

- 243 Een middel, dat men feitelijk steeds in huis dient te hebben vooral in tijden van cholera, is het volgende.

Zes lepels fijngesneden laos, vijf lepels knoflook en twee pap-lepels keukenzout (vooral geen tafelzout). Doe dit op een heele kruik jenever en laat het 14 dagen in een goed gesloten stop-flesch zooveel mogelijk in de zon trekken.

Bij krampen en buikaandoeningen vooral in tijden, dat er cholera heerscht, neme men een paitglaasje van dezen drank.

Als de choleralijder het eerste glaasje uitbraakt, geve men onmiddellijk daarna een tweede.

Men kan hoogstens drie glaasjes toedienen.

- 244 Een handvol semboengbladeren met een splitglas water opzetten en tot de helft verkoken. Als het gereed is, voege men vier of vijf druppels pepermintolie toe. Dit als thee drinken.

Bepaald verrassend is de uitwerking van deze semboeng thee. Deze thee wekt den hartslag op, doet het braken verminderen en prikkelt de nieren tot verhoogde werkzaamheid. De hinderlijke krampen en persingen worden minder en het kille gevoel, dat de lijders over het geheele lichaam hebben, zal spoedig verdwijnen. Ze krijgen een kalm behagelijk gevoel en beginnen hevig te transpireeren.

- 245 Choleralijders hebben veel dorst. Lesch deze met semboeng thee. Neem daartoe vijf toptakjes van semboeng van eenige vingerlengten lang, zet die met een wijnflesch water op en verkook het tot op een kwart. Dit geve men warm te drinken.

De overblijvende uitgekookte bladeren kan men nog gebruiken voor warme omslagen.

246 Ook dampbaden van kokend water, waarin semboeng-bladeren zijn gedaan, helpen.

247 Het is heilzaam, de zieke in te smeren met kajoepoetih olie, kapoer sirih en citroensap.

248 Is de aanval blijkbaar geweken, dan geve men den lijder eiwit, dat eerst geklutst en dan neergeslagen is, ongeveer de hoeveelheid van acht eieren per dag. Men mengte dit aan met het water van kelapa idjo.

Kelapa idjo verhindert, dat na de cholera typhus uitbreekt.

Ter afwisseling kan men ook ongesuikerde blikkenmelk geven in de verhouding van een groote lepel melk op een splitglas klapperwater.

Na enkele dagen kan men rijstewater of zachte nasi tim geven en dan langzaam aan tot de gewone voeding overgaan.

249 Tegen cholera neemt men ook wel laos merah.

250 Een goed geneesmiddel is verder nog het eten van knoflook.

Cholerine

Hieronder verstaat men een lichte cholera, eigenlijk een acute maag-darmcatarrh, zooals die ook wel bij jonge kinderen voorkomt en dan ook wel kindercholera wordt genoemd.

251 Vier tot vijf toptakjes semboeng van elk twee vingers lang zet men met een wijnflesch water op en verkookt dit, tot er ongeveer een aer blanda flesch vocht over is. Daarin doet men een theelepeltje goede kajoepoetih olie of een theelepeltje minjak poko. Om het uur moet hiervan een portglas lauw worden ingenomen.

252 De buik wordt ingesmeerd met asem kawak en kapoer sirih.

Warme kruiken zullen den patiënt verlichting geven.

Bij een aanval van cholerine mag slechts tadjin worden gedronken. Wanneer beterschap intreedt, langzaam aan nasi tim met wat kip er in, of gemalen dengdeng er over gestrooid, eten.

Tegen den dorst kan men ook brood zoo lang roosteren, tot het verkoold is, daar kokend water over gieten, dit laten trekken en dat aftreksel te drinken geven.

In plaats van brood kan men ook verkoolde rijst nemen.

Constipatie zie Hardlijvigheid

Dampbad

In enkele recepten staat aangegeven, dat de medicijnen in een dampbad moeten worden gebruikt. Men gaat daarvoor als volgt te werk. Het water, waarin de medicijnen zijn gedaan, wordt kokend heet in een groote kom of open schaal onder een rieten stoel gezet, waarop de patiënt ontkleed gaat zitten. Men wikkelt den patiënt nu tot aan het hoofd in een wollen deken, die rondom op den grond hangt, zoodat geen damp kan ontwijken.

Na afloop moet de patiënt zich te bed begeven gedekt met een deken en daarin blijven, tot het lichaam weder zijn normale temperatuur heeft herkrege.

Soms hebben na het eigenlijke stoombad en voor het te bed gaan nog koude afwasschingen plaats. Dit staat dan speciaal aangegeven.

Deze dampbaden zijn zeer afmattend en mogen dan ook niet te vaak worden genomen. De duur van het eigenlijke dampbad is telkens bij de recepten vermeld.

Darmbloeding

253 Hiertegen drinke men klapperwater van jonge kelapa idjo.

254 Ter voorkoming van hooge koorts make men een tapel van sosor bebek bladeren op den buik.

Darmontsteking

255 Men neme hiertegen een aftreksel van kajoetjana.

256 Een ander middel is een aftreksel van patikan kebo. Het gedroogde kruid kan even zoo goed dienen als het versche. Men plukt het vóór den bloei. Dan hebben de stengels het meeste melksap en dit melksap bevat juist de werkzame stoffen. Het is zuiverend, samentrekkend en in geringe mate narcotisch.

Zie ook Buikziekte en Dysenterie.

Darmzweren

257 Voor een volwassene neemt men drie of vier plantjes patikan kebo en drie of vier schijfjes empoe koenir. Deze worden rauw gestampt met een weinig water en wat zout. Het sap wordt door een doekje er uitgeperst en eenmaal per dag ingenomen.

Voor kinderen maakt men natuurlijk naar verhouding minder.

Men zoekt hiervoor patikan kebo plantjes uit, waar nog geen zaadbolletjes aan zitten.

De patiënt moet streng dieet houden en mag slechts arrow-rootpap hebben met per dag het neergeslagen wit van hoogstens zes eieren er door geroerd. Voor elken maaltijd moet de pap versch worden klaargemaakt.

- 258 Men kan dit middel ook gekookt gebruiken. Dan wordt tien gram patikan kebo met acht koenir in een kwart liter water opgezet en tot op de helft verkookt. Deze hoeveelheid is juist genoeg voor een volwassene, om in den loop van den dag uit te drinken.

Desinfectant zie Ontsmettingsmiddel

Diarrhee of buikloop

Voor bloeddiarrhee zie ook onder Buikziekten en Dysenterie.

Voor de toe te passen medicijnen hiervoor zie men onder Stopmiddelen.

Stopmiddelen mogen alleen worden gebruikt, wanneer de afgang uit helder geel of groen vocht bestaat.

Is de afgang stinkend, troebel, breiig, zwart of donker gekleurd, dan moet eerst zoo lang gelaxeerd worden, tot deze helder is.

- 259 Wanneer de afgang zeer dun is, kookt men een eetlepel fijngehakte sana kembang en een dessertlepel simaruba met een wijnflesch water en laat het tot op de helft verkoken. Om de twee uur moet hiervan een paitglasje vol worden ingenomen. Voelt de patiënt na het gebruik van dezen drank nog krampen, dan is dit een teeken, dat de diarrhee niet gestopt mag worden, omdat er nog te veel vuile stoffen in het darmkanaal zijn, die verwijderd moeten worden.
- 260 Neem een stuk bast van boewah nona van ongeveer twee vingers lang en twee vingers breed. Zet dit met 400 gram water op en verkook het tot op de helft. Dit aftreksel moet in drie keer worden uitgedronken.
- 261 Een handje vol jonge blaadjes van djamboe kloetok bij voorkeur van de soort, waarvan de vruchten van binnen rood zijn, een theelepeltje fijngenhakt kajoe poelasari en vijf anijszaadjes worden met twee kopjes water opgezet en tot op de helft verkookt. De zoo verkregen hoeveelheid vocht wordt in den loop van den dag in twee keer ingenomen.
- 262 Men kan ook de jonge djamboeblaadjes eenvoudig fijn wrijven met water en zout en dit vocht drinken, zonder het te koken.
- 263 Ten slotte kan men de jonge djamboeblaadjes ook met wat zout kauwen en zoo inslikken.
- 264 Wanneer bij buikloop de vaste stof wordt voorafgegaan door veel bloed en slijm, dan neemt men een vierkant blokje of twee ronde schijfjes gambir en een stukje koenir ter lengte van een halven vinger. Snijd ze in dunne schijfjes, zet ze met een splitglas

water op en verkook het tot op een derde. Driemaal daags neemt men een paitglasje hiervan in. Mindert de afgang, dan verder slechts twee glaasjes per dag en als na het eerste glas geen ontlasting meer komt, de drank verder niet meer innemen.

Bij deze medicijn behoort men een Priessnitz verband met warm water op den buik te doen. De patiënt moet te bed blijven en zich voeden met nasi tim, waarin een kippenkluijfe is gekookt.

- 265 Komt daarentegen eerst de vaste stof en daarna bloed met slijm dan neemt men dezelfde hoeveelheden gambir van het vorige recept doch zonder de koenir, verkookt die in twee kopjes water tot op de helft, doet er dan een theelepeltje arrowrootmeel in, kookt dit gaar en wanneer het afgekoeld is, moet de patiënt van dat vocht een portglas uitdrinken en van de rest een lavement nemen.

De patiënt moet zich zeer rustig houden en zich voeden met zachte nasi tim, waarin een kippenkluijfe zonder vleesch afgekookt is. Het voedsel moet vrijwel koud worden genuttigd.

Men houdt de patiënt op krachten met eiwit. Het wit van vijf eieren wordt daartoe met een theekopje water geklutst en daarvan krijgt de patiënt om het uur een paitglasje vol.

Is er den volgenden dag geen afgang meer, dan behoeft men geen lavement met gambir meer te geven.

- 266 Na den maaltijd geve men twee groote lepels papaja en, om den dorst te lessen, selasih met boewah tempajan, zooals nader beschreven is in recept nummer 322.

Wanneer er na het lavement geen ontlasting meer komt, mag de patiënt zeer spoedig schepbaden gebruiken.

Ook bij dezen vorm van buikloop moet de patiënt een Priessnitz verband gebruiken.

Wanneer de patiënt niets dan bloederig vocht kwijtraakt, moeten de kruiden zoo gekozen worden, dat ze geen verwarmenden invloed hebben. Er mag wel iets samentrekkends in zijn, doch niets verhittends.

- 267 Men lette vooral op de samenstelling van de ontlasting. Is er geen vaste stof bij, ook geen groenachtig slijm of velletjes, dan is de ziekte, die den bloederigen afgang veroorzaakt, meestal overgrootte inwendige hitte of wel aambeien.

Men neemt dan een paitglasje tot een portglas van het vocht uit den bonggol van de pisang kepok. Ook de afgevallen pisangbloemen, waarvan de vrucht zich reeds heeft gevormd, kunnen als medicijn dienst doen tegen deze kwaal. Men eet er een stuk of tien van op.

- 268 Zelfs de lange vruchtsteel van den pisang, voor zoover deze in den schijnstam zit, kan dienen. Snij deze aan dunne schijfjes, giet daar warm water over, laat dit zoo een minuut of vijf trekken en geef dat vocht aan den buiklijder te drinken.
- 269 Ook tahi oeler sawah helpt tegen bloedafgang. Men neemt hiervan drie theelepels daags.
- 270 Een ander middel is het volgende: drie rijpe pisang batoe vruchten worden geschild en drie jonge onrijpe met schil en al in kleine stukjes gesneden. Ze worden nu met elkaar zoolang gekneet, tot het een massa is. Het sap, dat er uitloopt, wordt opgevangen en gezeefd en den lijder te drinken gegeven. Hij mag tot twee splitglazen vol per dag hebben.
Nadrukkelijk wordt gewaarschuwd, dat dit middel niet mag worden toegepast, als er groen slijmerige of donkere stof bij de ontlasting is. Het is alleen bestemd voor lijders met zuiveren bloedafgang. In alle andere gevallen zou de ziekte kunnen verergeren.
- 271 Ook het drinken van klapperwater van jonge kalapa idjo kan den lijder worden toegestaan, vooral wanneer hij ook koorts heeft.
Verder moeten omslagen van verkoelende bladeren worden gebruikt.
- 272 Gewone diarrhee, die aanhoudt, nadat men met behoorlijk gevolg heeft gelaxeerd en waarbij de ontlasting zeer dun is met slijm er in, ontardt in dysenterie, wanneer men deze ziekte verwaarloost.
Het middel hiertegen is het volgende drankje: een stukje kajoe timor van 4 cm in het vierkant, vijf anijs- of venkelvruchtjes, een stukje kajoe poelasari van een halven vinger lang, een stukje bast van djamboe kloetok van een halven vinger en een flinke handvol pegagan met wortel en al worden opgezet met drie splitglazen water en tot op de helft verkookt. Van dit aftreksel moet de patiënt driemaal daags een wijnglas drinken. De dagen, dat het drankje niet versch is gemaakt, moet het voor het gebruik eerst even worden opgewarmd.
Het dieet bestaat uit nasi tim met kippenvleesch er in.
- 273 Bij voortdurende diarrhee neemt men een kajoe oeles, een theelepel podisari, een theelepel moermak daging, een koentji knolletje en een stukje areng djati, zoo groot als een koffieboon. Stamp alles bij elkaar goed fijn, doe er een portglas water bij en slik het zoo in.
- 274 Wanneer de diarrhee bijna niet te stoppen is en de patiënt door het langdurige lijden zeer verzwakt is, neem dan drie lampoejang pait van een halve vingerlengte elk, drie koentji knolletjes en drie stuks kedawoeng. Pof deze. Doe er twee rauwe koentji knolletjes bij, twee gram sintok, een saparantoe,

een gram kajoe masoji, een kwart theelepeltje djinten itam, drie stuks kemoekoes, een tjabe djawa, een kwart theelepel podisari en moermak daging, een kwart theelepel ketoembar en een halven theelepel moengsi. Maak alles goed fijn en doe er ten slotte nog de in stukjes gesneden halve schil van een ramboetan bij. Giet er 200 gram water op en laat alles vijf minuten trekken. Zeef het door een niet al te fijn doekje en drink dit vocht voor de helft overdag en voor de andere helft des nachts op.

Men moet hiermede doorgaan, tot de ontlasting weder normaal is.

De patiënt mag inmiddels geen ander voedsel hebben dan nasi tim, bestrooid met een eelepel dendeng poeder en moet uitsluitend een aftreksel van gebrande rijst drinken.

- 275 Is er bloed noch waterig slijm in de ontlasting, treden geen krampen op, doch is de afgang alleen te veelvuldig, zet dan vijf gram simaruba op met 500 gram water, verkook het tot op de helft en neem om de twee uur een paitglasje vol daarvan.
- 276 Is de afgang na vier dagen nog niet normaal, gebruik dan verder hetzelfde drankje, doch nu met nog vier gram gehakte kajoe timor er in.

Diarrhee of buikloop alleen des morgens

- 277 Een stuk lempoejang pait van een halve vingerlengte wordt gepoft en een gelijk stuk wordt met het eerste rauw gestampt. Een paitglas water wordt daarbij gedaan, dan het vocht door een doekje er uitgeperst en dit des morgens direct bij het opstaan gedronken.

Diarrhee of buikloop herhaaldelijke aandrang met een moe gevoel in den buik en pijnlijk fundament

- 278 Verkool tien tot twaalf djati blanda zaden, doe deze met vijf fijngestampte kapoelaga vruchtjes in een glas kokend water. Laat alles vijf minuten trekken en drink deze thee bij kleine slokjes en korte tusschenpoozen op.
Vermijd bij deze kwaal het gebruik van uien en kool en drink geen melk.
- 279 Na elken maaltijd neme men een wijnglas vol ananassap.

Diarrhee of buikloop met waterigen afgang, vaak geel en soms groen of zwart

Het karakteristieke bij deze buikziekte is, dat de ontlasting geheel zonder vaste stof is. Wel heeft de patiënt last van hevige persingen en aandrang.

280 Men begint met te laxeerden, door het innemen van castorolie. Is de ontlasting daarna nog niet beter, pof dan drie stuks lempoejang van een halven vinger lang en maak die fijn met een halven theelepel djinten itam. Doe er een portglas water bij, pers het vocht door een doekje er uit en drink dat in eens op.

Het dieet moet bestaan uit zachte rijst met gepofte dendeng.

Diarrhee of buikloop met nu en dan een paar kleine bloed aderen in de ontlasting

281 Neem vijftien gram patikan tjina, een theelepel kajoe timor, een halve vingerlengte empoe koenir en een vingerlengte kajoe poelasari. Zet dat alles met een halve wijnflesch water op, verkook het tot op de helft en gebruik om de twee uur een paitglaasje daarvan. In erge gevallen om het uur.

282 Indien de diarrhee met krampen gepaard gaat, moet er een kajoe oeles bij, een paar kedawoengpitten en een halven theelepel maritja bolong.

De patiënt moet een matig dieet volgen en mag geen melk, eieren of bouillon hebben.

Diarrhee of buikloop met koortsig gevoel en zwakte en bijna niet te stoppen

283 Zet vijf gram kajoe kolombo en vijf gram kinabast op met twee splitglazen water en verkook het tot op de helft. Doe er dan zeven druppels goede minjak kajoepoetih bij en neem drie maal daags een dessertlepel vol in.

Diarrhee of buikloop in hevige mate en meestal een voorbode van leverziekte

284 Een handvol roempoet djarem, een handvol daoen meniran, een stukje zoethout van een halven vinger lang, een halve theelepel anijszaad, een stukje kajoe poelasari van een vingerlid lang en een theelepel geraspte kajoe tjendani worden opgezet met een wijnflesch water en tot op de helft verkookt. Om de twee uur een wijnglaasje hiervan koud uitdrinken.

285 De patiënt moet absolute rust houden en een buikverband dragen van dadap serep en sosor bebek, dat driemaal per dag moet worden vernieuwd.

286 Het voedsel moet bestaan uit dikke arrowrootpap of dikke tadjin. De patiënt mag niets anders te drinken hebben dan vijf geklutste eiwitten, die neergeslagen zijn en met een glas water zijn aangelengd. Om de twee uur mag de patiënt daar een paitglaasje vol van drinken tegen den dorst.

Bij intredende beterschap eerst langzamerhand naar vaster voedsel overgaan en de eerste maanden nog geen melk drinken, geen sterk gekruide spijzen en geen alcohol. Geen ander vleesch dan kippenvleesch.

287 Zorg vooral voor goeden stoelgang. Hapert deze, eet dan veel papaja of gestoofde pisang kepok.

288 Is deze buikziekte genezen, dan veertien dagen lang dagelijks het aftreksel drinken van zeven schijfjes temoe lawak met drie volledige meniran plantjes van een vinger lang, dus met de wortels.

289 Na deze veertien dagen moet de patiënt twee weken lang temoe lawak gebruiken en dit liefst elk jaar twee keer herhalen. Neem daarvoor een knol zoo groot als een kippenei, rasp die, doe er een portglas water bij, wring al het vocht er uit door een doekje en drink het heldere vocht, waaruit men het fijne meel eerst heeft laten bezinken, des morgens uit.

Diarrhee of buikloop met bloed als gevolg van koorts in den buik

De eerste ontlasting bevat veel bloed met weinig stof er bij. De lucht is als van bedorven water. Daarna komen veelal persingen en steeds is er bloed bij.

De patiënt heeft over het geheele lichaam een warm gevoel, zonder dat er temperatuursverhoging is waar te nemen.

Is de patiënt al langer ziek, dan zwellen buik, gezicht en ledematen op. Flauwten komen dan herhaaldelijk voor en de patiënt krijgt een valse loodkleur op het aangezicht.

Het voedsel wordt niet verteerd.

290 Wanneer de ziekte van langen duur is en er is te voren reeds herhaaldelijk gelaxeerd, rasp dan een stuk bonggol pisang kepok, pers het vocht er uit door het door een doekje te wringen en geef den patiënt daarvan driemaal daags een portglas in.

291 Den volgenden dag geeft men den patiënt op de nuchtere maag een aftreksel van jonge randoeblaadjes. Men kneust daartoe enkele jonge topblaadjes in een splitglas water, tot dit slijmachtig wordt, zeeft het dan en geeft dit vocht te drinken.

292 De patiënt moet in bed blijven, zich zoo weinig mogelijk bewegen en een verband met dadap serep en sosor bebek bladeren op den buik dragen.

Diarrhee of buikloop als gevolg van zenuwachtigheid

Het is bekend, dat zenuwachtigheid en angst diarrhee kunnen veroorzaken. De angst, cholera te krijgen, kan oorzaak zijn, dat de ontlasting zoo dun wordt, dat men overtuigd is, de eerste verschijnselen van cholera waar te nemen.

- 293 Men neemt daartegen tien tot vijftien gram jonge blaadjes dempol lelet sawan angoeng, giet daar een halven liter kokend water op en drinkt van deze thee om de twee uur een paitglaasje. Is de diarrhee zeer hevig dan om het uur.

Diarrhee bij menschen, die nog niet aan het Indische klimaat gewend zijn

- 294 Ganjongwortel wordt rauw geraspt en het vocht door een doekje uitgeperst. Van dit sap moet telkens twintig gram worden uitgedronken.

Geeft de ganjong weinig sap, dan doet men bij het raspel eerst wat water en laat de oplosbare stoffen daarin trekken.

Dieet

- 295 Zij, die aangewezen zijn op een vleeschloos dieet, kunnen ter vervanging van vleeschkost de gestoofde stelen van pakis oerang eten, die als asperge worden toeberaid en dan zeer smakelijk zijn.

Zie ook onder Buikziekten en Dysenterie

Dikte (overmatige) zie Vermageringskuur

Diphtheritis

- 296 Een zeer onschuldig middel is, eens per uur gorgelen met ananassap en nu en dan iets van het sap inslikken.

- 297 De keel aanstrijken met getah papaja, of er mede gorgelen.

- 298 Rasp een versche knol van bidara oepas en pers het vocht uit het raspel. Van dit vocht neme men een portglas in; kinderen een paitglas. Heeft men geen versche knollen, dan kunnen ook oudere dienen. Deze bevatten minder vocht en daarom doet men er warm water bij.

Alvorens het vocht in te slikken, moet er mede gegorgeld worden. De ampas wordt met een doek om de keel gebonden.

- 299 Heeft de patiënt er hooge koorts bij, dan zal ananassap goed helpen. Volwassenen twee splitglazen per dag; kinderen, als het erg is, om de tien minuten een paitglaasje.

Met het sap moet eerst worden gegorgeld, voor het wordt ingeslikt.

- 300 Wanneer de diphtheritis naar buiten dreigt uit te breken, moet men pappen met den gestampten bol van de Chineesche vuurlelie.

Dorens

- 301 Wanneer men dorens in de huid heeft gekregen, smere men er getah van kajoe oerip op. Deze getah trekt ze er zelf uit. Men zij voorzichtig, want de getah is giftig en gevaarlijk als ze in de oogen komt.

- 302 Hetzelfde bereikt men met getah widoeri, getah poele of getah sambodja.

Duizelingen

- 303 Tegen de duizelingen, die door de Indonesiërs met den naam sawan angoeng wordt aangeduid, helpt een aftreksel van de bladeren van dempol lelet.

Dysenterie

- 304 Rasp een stuk bligoe ter lengte en breedte van vier vingers, doe daarbij een stukje kajoe poelasari van een halven vinger lang, enkele anijszaadjes en een theelepeltje honig. Meng dit, door het te stampen. Doe het in een stuk pisangblad en stoom het op in een koekoesan. Als het pisangblad verwelkt is, moet men het pakje er uit halen. Filtreer het en drink dat vocht koud uit.

Na dit middel acht dagen te hebben gebruikt, zal men ongetwijfeld beterschap kunnen constateeren.

Het dieet moet bestaan uit zachte nasi tim met een weinig zout en geschraapte kippenborst, die met wat zout in een pisangblad gepoft is.

Om den dorst te lesschen, mag de patiënt per dag het geklutste en verslagen wit van twee eieren, met water vermengd, hebben.

- 305 Wanneer er na drie dagen nog bloed in de ontlasting is, mag de patiënt dit zelfs niet drinken en moet hij zich bepalen tot arrowrootwater.

- 306 Vier gram simaruba, vier gram kinabast en vier gram dalimaschil en wel van de soort met witte bloemen worden opgezeten met een halven liter water. Laat daar een kwart van verkoken en neem om de twee uur een dessertlepel vol daarvan in.

- 307 Is er na drie dagen nog geen verbetering, maak dezen drank dan opnieuw doch met drie gram kajoe timor er in.

- 308 Een streng dieet van nasi tim zonder vleesch is noodzakelijk en men mag alleen tadjin drinken.

- 309 Het is bovendien zeer wenschelijk, tegelijkertijd een tapel te maken van de volgende kruiden. Drie gram kajoe manis, twee gram kajoe oeles, anderhalve gram kajoe angin, acht gram kentjoer, twee gram kajoe poelasari, drie gram ketoembar, twee gram djinten itam, twee gram moengsi, twee gram adas, vier kedawoengpitten en tien gram lempoejang. Alles bij elkaar goed fijn wrijven.

Bestaat de afgang uit enkel bloed zonder velletjes, dan kieze men het volgende recept.

310 Drie gram kajoe poelasari, vijf anijszaadjes, drie gram moermak daging, twee gram zoethout, een roode ui, een halve ramboetanshil aan stukjes gesneden (wanneer men alleen gedroogde vruchten heeft, dan de schil van de geheele vrucht), alles bij elkaar met een splitglas water opzetten en tot op de helft verkoken.

Deze drank moet dagelijks in drie gedeelten worden uitgedronken en daarmee moet worden doorgegaan, tot deze buikziekte genezen is.

311 Als buikverband wordt daarbij gebruikt een tapel van dadap serep bladeren, dat tweemaal daags vernieuwd moet worden.

312 De patiënt mag tegen den dorst nu en dan een paitglaasje vol kalapa idjo water hebben, hoogstens vijf per dag en, als er veel bloed komt, hoogstens zeven.

313 Totdat er merkbaar beterschap intreedt, mag de patiënt niet anders eten dan nasi tim met wat zout er in. Later mag er een stukje mager kippenvleesch in. Ander vleesch mag de patiënt vooreerst nog niet hebben.

314 Bij bloed afgaan en ook bij inwendige ontstekingen zal het gebruik van tjintjaoe genezing brengen. De versche bladeren worden zoo lang met water gekneusd, tot het geleiachtig wordt, waarna het vocht gezeefd wordt. Men giet het in een aarden pot en laat het een nacht in den dauw staan, waardoor het er des morgens uitziet als groene agar-agar. Men neemt het overdag in met stroop of honig. Dit middel geneest de dysenterie in acht dagen volkomen. Men dient het echter wel een maand lang achtereen te gebruiken en men moet dan verder in den eersten tijd nog zeer voorzichtig zijn met het voedsel.

Een dysenterielijder moet ook niet mismoedig worden, wanneer nu en dan weder eens bloed in de ontlasting is. Dat is geen ongewoon verschijnsel, doch slechts een aansporing, om met de medicijnen voorloopig nog door te gaan.

315 Ook laboe aer en bonteng zijn uitstekend tegen bloedafgang, omdat deze vruchten verkoelend werken op de ingewanden.

Wanneer er groen slijm en bloed in de ontlasting is en de patiënt heeft tevens koorts, dan kan men niet beter doen, dan het pegagan recept nummer 272 toepassen.

Ten slotte nog het recept van een drank, die uit versche kruiden bereid wordt, doch een week lang goed kan worden gehouden, wanneer men het kooksel in een flesch doet en daar een theelepel kajoe-poetih olie op giet.

Voor het gebruik wordt de olie er eerst afgeschonken en later er weer op gegoten.

316 Een theelepel anijszaad, tien gram pegagan wortel, een stukje kajoe poelasari van een halven vinger lang, een stukje zoethout van een vinger lang, een theelepel kajoe setjang, een theelepel kajoe angin, twee kajoe oeles, een roode ui, een theelepel goela djawa, vijf stuks akar tapak liman, vijf stuks akar bajem merah, vijf stuks akar gelang (witte postelein), vijf stukjes bast van djamboe bidji ter lengte en breedte van een vinger en twee stukken bast van kalapa idjo van een vinger lang en een vinger breed worden met anderhalve wijnflesch water opgezet en een derde daarvan verkookt.

Wanneer de patiënt dorst heeft, neemt hij een klein thee-kopje hiervan ineens in.

Voor den tweeden dag kookt men den drank na toevoeging van een wijnflesch water opnieuw op.

Voor den derden dag kan men de kruiden nog eens opkoken, doch doet er dan een halve flesch water bij en verkookt de helft van de totale hoeveelheid.

317 Gaat dysenterie gepaard met persingen, laxeer dan eerst met castorolie. Is deze uitgewerkt, maak dan het volgende drankje gereed. Een handvol patikan tjina, een halve vingerlengte kajoe poelasari, drie anijszaadjes, een stukje empoe koenir, een halve theelepel maritja bolong en vijf stuks ketoembar worden met 200 gram water opgezet en tot op de helft verkookt.

De patiënt moet dit vocht binnen een half uur met kleine teugjes uitdrinken en wel circa twaalf uur, nadat de castorolie is ingenomen.

Houdt men verder matig dieet gedurende een week, dan zal vaak een of twee keer innemen van deze medicijn genezing brengen.

317a Jonge gele pinangvruchten zijn een uitstekend middel tegen dysenterie. Ze mogen echter niet gekookt worden doch afgetrokken.

317b Onder de medicijnen die men tegen dysenterie in geeft wordt vaak roempoet djaroem gemengd. Dit middel is ook uitstekend bij buikziekte als gevolg van te groote inwendige hitte.

317c In de meeste samengestelde recepten tegen dysenterie komt kajoe tjendana voor. Het aftreksel hiervan werkt namelijk zeer gunstig bij darmontstekingen in het algemeen.

317d Een aftreksel van versche bast van de roode toeri is een uitstekend middel tegen dysenterie. Voorkeur verdienen de stukken die onder aan den stam gewonnen worden. Behalve een samentrekkende stof, die gunstig op de ingewanden werkt, bevat deze bast nog een gom die den dysenterielijder ten goede komt.

- 317e Tegen dysenterie gebruikt men met succes zoowel in- als uitwendig bajem kremah. Het moet echter versch geplukt zijn want in gedroogden toestand heeft het veel van zijn waarde verloren.
- 317f Het sap uit de bladeren van terate geperst werkt gunstig en wordt daarom vaak gemengd onder de medicijnen die aan dysenterielijders worden toegediend.
- 317g Het slijmerige vruchtvliesch van de madja wordt met goed gevolg door dysenterielijders genuttigd.
Ook worden deze vruchten wel in schijven gesneden, gedroogd en dan afgetrokken. Dit aftreksel als drank ingenomen werkt samentrekkend en is daarom dienstig bij dysenterie en diarrhee.
- 317h De bloemen van pisang kepok bevatten stoffen die stoppend werken bij dysenterie. Men behoeft slechts enkele blaadjes in den mond te nemen, daarop te kauwen en het sap in te slikken om vrij spoedig gunstige resultaten waar te nemen.
- 317i De bladeren van sambang geteh hebben bloedstelpende eigenschappen. Een aftreksel wordt wel ingenomen tegen dysenterie.
- 317j Uit de slijmerige vruchten en uit de stengels van gendola wordt een uitstekende medicijn tegen dysenterie getrokken.
- 318 Bij hevige dysenterie is een snelwerkend middel de blendok gebang. Een stukje van twee of drie cm kookt men in drie kopjes niet te dikke tadjin, tot de blendok zich daarmede mengt. Deze hoeveelheid neemt men driemaal daags in.
Dit middel faalt zelden. Men moet echter streng dieet houden en geen warme spijzen gebruiken.
- 319 Is de kwaal verouderd en heeft de patiënt behalve bloed en slijm in de ontlasting, ook nog last van krampen, neem dan dertien topblaadjes dempol lelet, een stukje kajoe poelasari van een vingerlid lang, negen ketoembar, negen ketoembar bolong, een stukje empoe koenir ter lengte van een vingerlid, een kajoe oeles, een dessertlepel kajoe angin en een daoen trawas. Alles bij elkaar stampen, doch niet al te fijn, dan met een splitglas water opzetten en tot op de helft verkoken. Het vocht drinken men in drie keer uit.
Ook voor gewone buikziekte, die met persingen gepaard gaat, kan dit middel dienen.
- 320 Voor haemorrhoidenlijders is het beter het volgende recept te kiezen.
Neem zeven daoen iler, zeven daoen dilem, zeven wortels van patikan tjina, zeven wortels van oerang-aring, vijf anijszaadjes, een stukje kajoe poelasari ter lengte van een halven vinger, kajoe timor van een vingerlid lang, een halven theelepel djamoer brama en een kajoe oeles. Alles bij elkaar stampen onder toevoeging van een portglas water, het vocht door een doekje er uitwringen en dit ineens opdrinken.

- Men gebruikt dit middel dagelijks, tot de afgang weder normaal is. De ampas wordt gebruikt, om er den buik mede in te smeren.
- 321 Is de ontlasting normaal, dan moet men driemaal daags drie tot vier lepels papaja eten.
- 322 Ook moet de patiënt selasih met boewah tempajan gebruiken. Daartoe moet een theelepel vol selasihpitjes met vijf boewah tempajan in een kommetje worden gedaan met een klontje goela djawa er bij en met warm water worden overgoten. Als het afgekoeld is, heeft men een zeer smakelijken verfrisschenden drank, die in den loop van den dag kan worden uitgedronken.
- 323 Gaat de buikloop vergezeld van veel krampen en is er betrekkelijk veel bloed in de ontlasting, dan zal de volgende drank nog beter helpen. Neem een stuk bonggol pisang kepok tjina ter grootte van een eendenei, twee knollen temoe koentji, de eene gepoft en de andere rauw, zeven ketoembar, een kajoe oeles en een stukje kajoe timor, zoo lang en breed als een vingerlid. Alles goed fijn stampen, met een splitglas water opzetten en tot op de helft verkoken. Het vocht wordt afgefiltreerd en koud zijnde, in eenmaal opgedronken.
Men neemt dit dagelijks, tot de ziekte genezen is.
- 324 Zoolang de kuur duurt, maakt men een tapel op den buik met daoen dadap serep, sosor bebek en daoen ketoembel.
- 325 Voor haemorrhoidenlijders, die tegelijk last hebben van endeldarmontsteking, is de volgende medicijn aan te raden.
Vijf blaadjes iler, een half gram menjan madoe, een gram kajoe poelasari met een paar venkelzaadjes, een gepoft berguitje, twee gram empoe koenir en tien gram patikan tjina worden met twee kopjes water opgezet en tot op de helft verkookt.
Deze drank moet tweemaal per dag koud worden gedronken.
- 326 Het volgende middel is in het bijzonder geschikt voor haemorrhoidenlijders, die ook leverinfectie hebben en daarbij nog koorts.
Men laxeert eerst met castorolie en maakt dan het volgende drankje gereed. Een jong toptakje semboeng, drie blaadjes iler, een handvol pegagan plantjes met wortel en al, drie gram njampoeng bast, vijf anijs- of venkelzaadjes, een stukje kajoe poelasari van een vinger lang, twee gepofte roode uien, vijf gram areng djati en vijf gram manggistan schil worden met een wijnflesch water opgezet en tot op drie kwart verkookt. De patiënt moet ieder uur een bitterglaasje vol innemen.
Men laat de kruiden in het drankje, tot het vocht verbruikt is.
De patiënt moet de eerste drie dagen zachte nasi tim eten met wat zout. De ontlasting zal dan normaal zijn. Soms is den

tweeden dag de beterschap reeds duidelijk merkbaar. Is dat het geval, dan mag de patiënt wat fijngesneden kippenbiefstuk (zie het keukenrecept in het Aanhangsel) hebben.

Verder mag de patiënt niet baden en hij moet te bed blijven.

In den eersten tijd na de genezing geen bouillon, melk of eieren gebruiken. Dit kan aanleiding zijn, dat de kwaal zich opnieuw gaat vertoonen.

327 Zoowel voor amoeben- als voor bacillaire dysenterie neemt men twee flinke handen vol gagan met wortel en al, goed gewasschen natuurlijk, twee schijfjes temoe lawak, zoo groot en dik als een rijksdaalder, een vingerlengte empoe koenir, in schijfjes gesneden, veertien ketoembar, veertien anijs- of venkelzaadjes en een stukje kajoe poelasari, zoo groot als een gewoon potlood. Dit alles opzetten met ruim acht splitglazen water en tot vier verkoken.

Bij hevige dysenterie moet de patiënt hiervan om het uur een kopje vol innemen.

Voor kinderen, die amoeben- of bacillaire dysenterie hebben, is het aangewezen middel het pegaganrecept nummer 183.

Wanneer men in bezit is van goede steriliseerflesschen (Weck-flesschen), kan men dezen drank gereed maken en in zulke flesschen mede op reis nemen. De kwart-liter-flesschen zijn hiervoor het meest practisch. Is de flesch namelijk geopend geweest, dan kan de drank niet twee maal 24 uur goed blijven. Is de inhoud verzuurd, dan zou het gebruik ervan de kwaal slechts verergeren.

Nadrukkelijk wordt gewaarschuwd, geen gedroogde daoen pegagan te gebruiken, daar deze bladeren door het drogen hun geneeskracht verliezen.

Als de kentering te lang duurt, of als er in den westmoesson te weinig regen valt en de atmosfeer drukkend en benauwend is, komt vaak een gevaarlijke dysenterie voor, die meestal volwassenen maar soms ook wel kinderen aantast.

Wanneer de ziekte niet ten spoedigste met de juiste medicijnen en door een zorgvuldig dieet wordt bestreden, kan het verloop voor de patiënten noodlottig worden.

De verschijnselen zijn: Enkele dagen voor de onderkenning een moe gevoel vooral in de beenen, dan hooge koorts, waarbij de patiënt niet kan transpireeren, de urine is donker en troebel, soms als modder, herhaaldelijk ontlasting en in den afgang is donker slijm, meestal met bloed gemengd. Sommige patiënten klagen over pijn in de ingewanden. Eetlust ontbreekt. De zieken hebben veel dorst, slapen weinig en voelen zich zeer loom en vermoeid.

328 In de allereerste plaats moet, zoowel bij kinderen als bij volwassenen, gelaxeerd worden met castorolie. De juiste dosis voor een volwassene bestaat uit twee flinke eetlepels vol.

Om de urine weer helder te krijgen, geve men zoo spoedig mogelijk kalapa idjo water te drinken en wel eenige splitglazen achter elkaar. Het feit, dat de urine zoo donker en troebel is, moet als zeer ernstig worden beschouwd. Kalapa idjo water zal ook de temperatuur spoedig doen dalen. Is de urine normaal dan geve men dit klapperwater niet meer.

329 Tegen de buikziekte zelf neemt men vijf gram simaruba, vijf gram vruchtschil van dalima poetih, en vijf gram kinabast, die men in een halven liter kokend water een uur laat trekken (niet koken). De zieken moet van dit aftreksel elk uur een paitglaasje vol uitdrinken.

330 Tezelfder tijd passe men het volgende dieet toe en bedenke dat de genezing voor een goed deel afhangt van de nauwgezetheid, waarmede de dieetvoorschriften worden opgevolgd. De beide eerste dagen zoo weinig mogelijk voedsel, hoogstens wat niet te dikke arrowrootpap zonder suiker of wel uitsluitend tadjin, doch bij kleine hoeveelheden en nimmer te veel op eenmaal.

331 Men geve den patiënt water noch slappe thee te drinken, maar tegen den dorst het volgende. Een theelepel ketoembar, een theelepel moengsi en drie eetlepels roode rijst worden in een pan gebrand, zooals men koffieboonen brandt. Dan wordt alles in een liter kokend water gestort en het gezeefde vocht krijgt de patiënt te drinken.

332 Na enkele dagen mag de patiënt nasi tim hebben en als onthijt wat arrowrootpap. Zoolang de ontlasting nog niet goed is, geve men niets anders.

333 Is de koorts geweken en de ontlasting normaal, d.w.z. zonder slijm of bloed, dan mag een kippenboutje in de nasi tim worden gegeven en ter afwisseling tafelbeschuit met slappe thee en sagopap.

Naarmate de beterschap vordert, moet het gebruik van de medicijnen worden verminderd, door dezelfde hoeveelheid met grootere tusschenpoozen in te nemen.

De overgang naar gewoon voedsel moet zeer geleidelijk plaats hebben.

De herstellende patiënten moeten veel van de frissche buitenlucht genieten, maar waken tegen kouvatten. Kinderen dienen niet te luchtig gekleed te gaan en bijvoorbeeld een flannelen buikband te dragen.

334 Het volgende voorschrift tegen acute dysenterie is van Dr. Eisinger, die in het einde van de vorige eeuw te Batavia practiseerde en veel Indische kruiden voorschreef.

Vijf gram jong blad van dalima poetih, een stukje temoe giring, zoo groot als een vingerlid, drie korrels adas manis,

een stukje kajoe poelasari ter grootte van een vingerlid en een klein rood uitje worden goed fijngestampt onder toevoeging van een theekopje gekookt water. Het vocht wordt er door een doekje uitgeperst en ineens opgedronken. De smaak is onaangenaam, maar is uit den mond te verdrijven, door direct met warme thee na te spoelen.

Men kan deze kruiden ook koken met de dubbele hoeveelheid water en de helft laten verdampen. De smaak is dan wel wat verbeterd maar de werking is niet zoo snel als van het ongekookt bereide mengsel.

Eczeem

335 Tegen eczeem, dat in den westmoesson veel voorkomt en bestaat uit roode jeukerige puntjes op de huid met op elk puntje een klein waterblaasje, helpt het zaad van bangkowang. Deze zaden worden met een gelijke hoeveelheid zwavel fijngestampt en uitwendig gebruikt.

Door krabben gaan de blaasjes open, verspreidt het vocht zich en breidt de uitslag zich snel uit.

336 Voor inwendig gebruik kookt men een knol temoe lawak met wat tamarinde zoo groot als een kippenei en wat goela aren in twee splitglazen water. Men verkookt dat tot op de helft en neemt het in.

337 Een goed middel tegen verschillende soorten eczeem is ook het drinken van thee, getrokken van temoe koentji koening.

338 Zwaarlijvige mannen, die veel last van de warmte hebben en erg transpireeren, krijgen vaak eczeem in de liezen. Hier-tegen helpen wasschingen met legoendibladereen, gevolgd door inpoederen met arrowrootmeel.

339 Vrouwen, die lijden aan witten vloed, hebben vaak eczeem in de liezen, bestaande uit roode plekken en kleine puistjes, die ondragelijk jeuken. Hiertegen zijn wasschingen met sirih-bladereen goed.

340 Lijders aan eczeem moeten weinig prikkelende spijsen en alcohol tot zich nemen, doch veel temoe lawak thee drinken met daoen meniran er in getrokken.

341 Kleine kinderen hebben vaak eczeem tegenvolge van te vette voeding of door zwakte. Men diene ze dan een beschuitje toe, geweekt in posteinnat volgens recept nummer 693.

Eelt

342 Overtollig eelt aan handen en voeten verwijderd men door veelvuldig wasschen met ananassap. Doordat dit sap alle doode huiddeeltjes verteert, krijgt men er satijnachtige handen van.

343 Eelt verwijderd men ook, door er herhaaldelijk getah kangkoeng op te smeren.

Om de urine weer helder te krijgen, geve men zoo spoedig mogelijk kalapa idjo water te drinken en wel eenige splitglazen achter elkaar. Het feit, dat de urine zoo donker en troebel is, moet als zeer ernstig worden beschouwd. Kalapa idjo water zal ook de temperatuur spoedig doen dalen. Is de urine normaal dan geve men dit klapperwater niet meer.

329 Tegen de buikziekte zelf neemt men vijf gram simaruba, vijf gram vruchtschil van dalima poetih, en vijf gram kinabast, die men in een halven liter kokend water een uur laat trekken (niet koken). De zieken moet van dit aftreksel elk uur een pait-glaasje vol uitdrinken.

330 Tezelfder tijd passe men het volgende dieet toe en bedenke dat de genezing voor een goed deel afhangt van de nauwgezetheid, waarmede de dieetvoorschriften worden opgevolgd. De beide eerste dagen zoo weinig mogelijk voedsel, hoogstens wat niet te dikke arrowrootpap zonder suiker of wel uitsluitend tadjin, doch bij kleine hoeveelheden en nimmer te veel op eenmaal.

331 Men geve den patiënt water noch slappe thee te drinken, maar tegen den dorst het volgende. Een theelepelt ketoembar, een theelepelt moengsi en drie eetlepels roode rijst worden in een pan gebrand, zooals men koffieboonen brandt. Dan wordt alles in een liter kokend water gestort en het gezeefde vocht krijgt de patiënt te drinken.

332 Na enkele dagen mag de patiënt nasi tim hebben en als onthijt wat arrowrootpap. Zoolang de ontlasting nog niet goed is, geve men niets anders.

333 Is de koorts geweken en de ontlasting normaal, d.w.z. zonder slijm of bloed, dan mag een kippenboutje in de nasi tim worden gegeven en ter afwisseling tafelbeschuit met slappe thee en sagopap.

Naarmate de beterschap vordert, moet het gebruik van de medicijnen worden verminderd, door dezelfde hoeveelheid met grootere tusschenpoozen in te nemen.

De overgang naar gewoon voedsel moet zeer geleidelijk plaats hebben.

De herstellende patiënten moeten veel van de frissche buitenlucht genieten, maar waken tegen kouvatten. Kinderen dienen niet te luchtig gekleed te gaan en bijvoorbeeld een flanelle buikband te dragen.

334 Het volgende voorschrift tegen acute dysenterie is van Dr. Eisinger, die in het einde van de vorige eeuw te Batavia practiceerde en veel Indische kruiden voorschreef.

Vijf gram jong blad van dalima poetih, een stukje temoe giring, zoo groot als een vingerlid, drie korrels adas manis,

een stukje kajoe poelasari ter grootte van een vingerlid en een klein rood uitje worden goed fijngestampt onder toevoeging van een theekopje gekookt water. Het vocht wordt er door een doekje uitgeperst en ineens opgedronken. De smaak is onaangenaam, maar is uit den mond te verdrijven, door direct met warme thee na te spoelen.

Men kan deze kruiden ook koken met de dubbele hoeveelheid water en de helft laten verdampen. De smaak is dan wel wat verbeterd maar de werking is niet zoo snel als van het ongekookt bereide mengsel.

Eczeem

335 Tegen eczeem, dat in den westmoesson veel voorkomt en bestaat uit roode jeukerige puntjes op de huid met op elk puntje een klein waterblaasje, helpt het zaad van bangkowang. Deze zaden worden met een gelijke hoeveelheid zwavel fijngestampt en uitwendig gebruikt.

Door krabben gaan de blaasjes open, verspreidt het vocht zich en breidt de uitslag zich snel uit.

336 Voor inwendig gebruik kookt men een knol temoe lawak met wat tamarinde zoo groot als een kippenei en wat goela aren in twee splitglazen water. Men verkookt dat tot op de helft en neemt het in.

337 Een goed middel tegen verschillende soorten eczeem is ook het drinken van thee, getrokken van temoe koentji koening.

338 Zwaarlijvige mannen, die veel last van de warmte hebben en erg transpireeren, krijgen vaak eczeem in de liezen. Hier-tegen helpen wasschingen met legoendibladeren, gevolgd door inpoederen met arrowrootmeel.

339 Vrouwen, die lijden aan witten vloed, hebben vaak eczeem in de liezen, bestaande uit roode plekken en kleine puistjes, die ondragelijk jeuken. Hiertegen zijn wasschingen met sirih-bladeren goed.

340 Lijders aan eczeem moeten weinig prikkelende spijzen en alcohol tot zich nemen, doch veel temoe lawak thee drinken met daoen meniran er in getrokken.

341 Kleine kinderen hebben vaak eczeem tegenvolge van te vette voeding of door zwakte. Men diene ze dan een beschuitje toe, geweekt in posteinnat volgens recept nummer 693.

Eelt

342 Overtollig eelt aan handen en voeten verwijderd men door veelvuldig wasschen met ananassap. Doordat dit sap alle doode huiddeeltjes verteert, krijgt men er satijnachtige handen van.

343 Eelt verwijderd men ook, door er herhaaldelijk getah kangkoeng op te smeren.

344 Ook wrijven van de eeltplekken met ananasschillen is doelmatig.

Eeltwonden

345 Voor eeltwonden aan de voeten neemt men voetbaden van water, waarin zes lenglenganplantjes gekookt zijn met asch van gebranden pisangbast. De lenglengan met wortel en al koken, want in de wortels zitten juist de geneeskrachtige bestanddeelen.

346 Voor de eeltwonden onder den voet, die de Javanen boeboel noemen, koke men minstens een pond kajoe oerip in vier liter water en late het tot op de helft verkoken. Zoolang het nog lauw is, moet de patiënt er den voet een half uur in weken. Na afdrogen wordt er teroesi op gedaan heel fijngestampt en vermengd met eiwit. Dit smeersel, dat er goed opgebracht moet worden, vooral tusschen de eeltbarsten, moet op den voet drogen en men doet er daarom een windsel om. Deze behandeling zal slechts eenmaal noodig wezen.

347 Naast deze uitwendige behandelingen moet men zeker wel drie maanden lang sterke thee van ketepeng tjina drinken op de nuchtere maag. Men neme daartoe twee takjes met jonge blaadjes en zeven schijfjes temoe lawak. Zet die met een splitglas water op en verkook het tot de helft.

Eetlust opwekkend middel

348 Voor volwassenen neme men een takje kemarogan en schrape de vezels er zorgvuldig af. Zet het met twee kopjes water op en verkook het tot op de helft. Dit aftreksel is reukeloos en smakeloos en kan zonder bezwaar in thee, koffie en cacao worden gemengd. Het gebruik van deze thee sterkt aan vooral na ziekte.

Men neme het op de nuchtere maag in.

349 Een eetlustopwekkend middel is verder een aftreksel van soerenbast, die bitter is.

350 Een kostje, dat den eetlust opwekt is te maken van katesbloemen, die met wat melk en boter gestoofd moeten worden.

351 Een aftreksel van bratawali stengels wekt in hooge mate den eetlust op.

352 Aftreksel van de bittere sambiloto bladeren wekt ook den eetlust op.

353 Eveneens een aftreksel van lempoejang emprit.

354 Voor volwassenen — wanneer zenuwachtige gejaagdheid de oorzaak is — neme men overdag bij wijze van drinkwater het volgende: Een ons temoe lawak, twee handen vol daoen gagan, zeven blaadjes trawas en dit alles met anderhalve wijnflesch water tot op de helft verkoken en koud drinken.

Deze drank maakt tevens kalm en verdrijft gal en koortsigheid uit het lichaam.

355 Aan kinderen geve men thee getrokken van versche daoengagan te drinken. Gedroogd blad is waardeloos.

356 Voor kinderen, die geen eetlust hebben en er bleek en mager uitzien, zijn rauw gestampte papaja bladeren met wat zout en water aan te bevelen. Het middel is wel bitter, maar men zal spoedig bemerken dat het goed is. De bittere nasmaak is te verdrijven met een stukje goela djawa, of door een pisang na te geven.

Dit middel helpt voornamelijk, om eetlust op te wekken, wanneer de patiëntjes last hebben van ingewandswormen, koorts of gal.

357 Kinderen, die veel aan koortsen lijden en gebrek aan eetlust hebben, geve men het volgende papje.

Rasp een temoe lawak knol. Meng dit raspel met water en laat het dan bezinken. Het vocht wordt met goela djawa naar smaak gekookt en levert zoo een zeer smakelijk gerecht.

358 Jonge kinderen zullen gebrek aan eetlust hebben, wanneer ze lijdende zijn aan ingewandswormen. Rasp dan een stukje temoe ireng van een pinklengte, giet er wat water op en zeef het door een doekje. Laat het gefiltreerde vocht nog wat staan, om het zetmeel te doen bezinken. Schenk het voorzichtig af en geef het te drinken met wat zout en een stukje goela djawa.

Een goede raad vooral voor moeders is, den kinderen niet te vlug eetlustopwekkende middelen toe te dienen. Een gezond kind heeft natuurlijken eetlust. Men ga dus nauwkeurig na, of er ook andere oorzaken zijn, zooals slechte stoelgang, een bedorven maag of ingewandswormen.

Eierstokken (ontsteking der)

359 Hiertegen drinke men aftreksel van den wortel van roempoet lempoejangan.

360 Ook de wortel van tapak liman is dienstig. Deze wordt dan gemengd met andere kruiden.

361 Ook een aftreksel van den wortel van koentji koening is hiervoor te gebruiken.

Eierstokken (opzetting der)

362 Hiertegen wordt djamoer impes ingenomen, vermengd met andere kruiden.

Eiwit in de urine

363 Bij nierziekte, waarbij eiwit met de urine wordt afgescheiden, gebruike men thee getrokken van de bladeren van koemis koetjing.

364 Ook het gebruik van peterselie is aan te bevelen, om het eiwitverlies in de urine tegen te gaan.

Endeldarmontsteking

365 Een goed middel is het nuttigen van rijpe, zoete groene gondang. Het geleachtige in deze vruchten en de getah zijn het werkzaamst.

366 Ook het slijmerige gedeelte van de madja vrucht is uitstekend.

367 Rijpe kates is mede een goed middel.

368 Ook het sap, dat uit terate bladeren wordt geperst. Men neemt dit in, vermengd met andere kruiden.

369 De bol van brambang sabrang, geraspt of fijngesneden en rauw genuttigd, werkt verkoelend en bloedstelpend bij endeldarmontsteking.

370 De jonge, nog niet geopende blaadjes van waroe lengis worden met succes tegen endeldarmontsteking ingenomen.

371 Verder dient men wel lavementen toe van verschillende kruiden met gekookt meel van koenir poetih.

Zie ook onder Buikziekten en Dysenterie.

Engelsche ziekte

372 Deze is als regel een gevolg van ondoelmatige voeding in de eerste paar levensjaren. De volgende voorschriften zijn voor Indië het meest doelmatig:

Verdun de koemelk, die de zuigelingen krijgen, niet met water, doch met tadjin en geef na elken maaltijd een lepeltje papaja. Op de nuchtere maag geeft men een theelepeltje Scots Emulsion, dat de kinderen gemakkelijker innemen dan gewone levertraan. Kinderen, die ouder zijn dan drie jaar, geve men een dessertlepel of een eetlepel vol.

Wanneer het kind rijst kan eten, geve men het uitsluitend roode rijst. Boven den leeftijd van drie jaar geve men den kinderen vaak djagoeng, katjang idjoesoep, satroe en katjang kedele. Ook kippenvleesch is goed; kepiting alleen, wanneer er geen cholera heerscht. Eieren van zeeschildpadden zijn ook aan te bevelen.

Lijders aan Engelsche ziekte moeten drie tot vier maal per week een theelepeltje beendermeel innemen, hetzij door de spijsen geroerd of als poeder. Dit beendermeel kan men zelf maken, door soepbeenderen van den schenkel goed te wasschen, dan uit te koken en zoolang aan gloeihitte bloot te stellen, tot ze verkoold zijn. Deze kool wordt fijngestampt en kan in een goed sluitende flesch worden bewaard.

373 Dagelijks inwrijven van de onderste ledematen met arak of brandewijn, waarin akar papaja getrokken is, zal belangrijk helpen.

374 De patiëntjes moeten verder veel vitaminerijke groenten en vruchten eten zooals bajem, worteltjes, lobak, enz.

Het hoestmiddel met eierschaal, (recept nummer 510) is om zijn kalkgehalte ook uitstekend, om geregeld aan kinderen, die Engelsche ziekte hebben, toe te dienen.

Fluimen (opgeven van)

375 Neem twee gepofte roode uien, een handvol daoen pegagan, een dessertlepel daoen meniran, een stukje kajoe manis tjina van een halve vingerlengte, een half theelepeltje adas manis, een stukje poelasari van een vinger lang en een stuk gebrande hertshoorn, half zoo groot als een vingerlid, en kook dat alles met 300 gram water. Laat daarvan een derde verkoken en drink dit aftreksel, als het afgekoeld en gefiltreerd is, in den loop van den dag uit.

Fondament (pijnlijk)

376 Om deze kwaal te verhelpen, gebruike men kapoelaga, hetzij als specerij in de dagelijksche spijzen, of anders afzonderlijk.

Fondament (uitschieten van het)

377 Kinderen hebben daar nog al eens last van. Men kookt daartoe enkele patikan tjina plantjes met wortel en al en geeft den kinderen dit vocht met wat goela djawa er in te drinken. Hoofdzak is, dat de patiëntjes licht verteerbaar voedsel krijgen.

378 Veel papaja eten is er ook goed voor.

379 Thee getrokken van patikan tjina zal in de meeste gevallen de kwaal geheel verhelpen.

380 Bij kinderen geve men de ontkiemde pitten van salak te eten, waaraan het groen juist even zichtbaar is.

Framboesia of patek zie Spaansche pokken

Fijt

381 Blaadjes van patjar djawa worden tot moes gestampt en met een stukje gambir als papje gedurende 12 uren op de zieke vinger gebonden. Daarna zoo noodig vernieuwen.

382 Ook kan men een keladi knol poffen, een gat er in boren, waar de zieke vinger juist in past en deze er in steken, terwijl de knol nog zoo heet is, als men maar even verdragen kan. Als de knol voldoende is afgekoeld, wordt deze door een versch gepofte vervangen. Zoo gaat men den geheelen dag door. Na twee of drie dagen zal de beterschap zijn ingetreden.

383 Schillen van oude tuinboonen, die er van binnen donker paars moeten uitzien, worden gedroogd en dan tot asch verbrand. Met een weinig heet water maakt men daarvan een papje dat men om den vinger doet.

Gal

384 Wanneer tengevolge van gal de ontlasting voortdurend dun is en donker van kleur, soms met wat slijm en bloed gemengd en ook, wanneer men last van krampen heeft, bereide men het volgende drankje.

Een stukje lempoejang emprit ter lengte van een vinger, een stuk empoe koenir ter lengte van een halve vinger, elf korrels ketoembar, een kajoe oeles, een koentji knolletje, een blaadje trawas en wat kajoe angin. Dit tezamen stampen, met een splitglas water opzetten en verkoken tot op de helft en op de nuchtere maag drinken.

Voor kinderen geve men deze hoeveelheid in twee keer, wanneer namelijk de buikloop hevig is. Anders beware men de helft voor den volgenden dag, wat zonder bezwaar kan geschieden, als de kruiden goed gekookt hebben.

Men kan ook in de zon gedroogde kruiden gebruiken. Kunstmatig gedroogd zijn ze echter waardeloos.

385 Is de ontlasting door gal kleiachtig grauw gekleurd en met slijm vermengd, dan gaat men dit tegen door gebruik van rauwe lempoejang kebo. Men raspt een stuk ter grootte van een vinger van dezen wortel, doet er een paitglaasje water bij, zeeft het door een doekje en laat het een nacht staan. Des morgens wordt voorzichtig het heldere vocht afgeschonken en gedronken. Dit herhaalt men, tot de ontlasting weder normaal is.

Gal (afdrijven van de)

386 Trenggoeli vruchten drijven de gal verbazend snel af en werken ook laxeerend. Men ete er niet te veel van, omdat het middel anders de ingewanden te veel zou aantasten.

Is er veel gal in het lichaam, dan verwekt dit middel krampen.

387 Is het lichaam overvoerd met gal, dan veroorzaakt dit hevige hoofdpijnen. Drie of vier van de geleiachtige trenggoelipitten zijn dan voldoende, om de gal er uit te braken. Na even rustig te hebben gelegen, verdwijnt de hoofdpijn.

388 Jonge bladeren van de gewone papaja en van de papaja gantong, als groente gekookt en gegeten, zuiveren het lichaam van gal.

389 Sawi, als groente gestoofd, werkt galafdrijvend.

390 Bidarabladeren werken ook galafdrijvend.

391 Om gal spoedig af te drijven, drinke men tot lessching van den dorst gagan thee. Neem daartoe twee handen vol gagan plantjes met wortel en al, zet ze met twee wijnflesschen water op en verkook ze tot op de helft. Deze drank is zeer verkoelend voor het lichaam.

Men moet versche plantjes gebruiken. Gedroogd zijn ze niet zoo werkzaam.

392 Temoe lalab rauw gegeten verdrijft ook gal.

Galafscheiding (bevorderen van de)

393 De galafscheiding wordt bevorderd door het eten van lempoejangan.

394 Ook het drinken van semboeng thee bevordert de galafscheiding.

Galkoorts

395 Zeer jonge patje vruchten, waarvan de bloemblaadjes nauwelijks zijn afgevallen, stampe men fijn, doe er een paitglaasje water bij en een klein stukje lempoejang, om het braken te bevorderen.

Dit middeltje behoeft men slechts eenmaal te gebruiken; men zal dan de goede resultaten reeds kunnen waarnemen.

396 Het recept voor den drank onder nummer 354 is mede zeer dienstig. Men voege er echter een halve vingerlengte kelembak bij, goed gesneden.

Galsteen

397 Zij, die hieraan lijden, doen goed, rauwe andjvie te eten met citroensap en veel olijfolie.

398 Ook komkommersap, lepelsgewijs gedronken, is voor galsteenlijders heilzaam. Men kan met kleine hoeveelheden beginnen en dit geleidelijk opvoeren, naarmate de maag er aan went.

399 Een uitstekende laxans voor galsteenlijders bestaat uit kemiri olie, vermengd met woengoe bladeren.

400 Het aangewezen middel voor hen, die een sterke maag hebben en nimmer aan de ingewanden sukkelden, bestaat uit vijf groote blaadjes enjoh kelo, die in twee splitglazen water verkookt worden tot op de helft. Dit afkooksel drinke men vijf maanden lang dagelijks als thee. In de derde maand doet men er zeven woengoe blaadjes bij en het is wenschelijk, om de twee maanden twee groote lepels castorolie in te nemen.

De verwijdering van de galstenen op deze wijze is geheel pijnloos.

Het is wenschelijk, een dergelijke kuur een paar maal te herhalen met tusschenpoozen van een half jaar. Heeft men stipt

dieet gehouden volgens recept nummer 405, om de twee maanden castorolie en na elken maaltijd ananassap genomen, dan kan men aannemen, dat gevaar voor herhaling geweken is en mag men weer langzamerhand het gewone voedsel gaan gebruiken

401 Een probaat middel, dat bij voorkeur gebruikt wordt door patiënten met een zwakke maag, waarvoor het recept onder nummer 400 ten eenemale ongeschikt is, is het volgende.

Een handvol daoen remoekdjoeng, zeven woengoe blaadjes, twee berguitjes, een stukje kajoe manis tjina ter lengte van een vinger en een stuk empoe koenir van ongeveer een vinger lang tezamen fijn hakken, met twee wijnflesschen water opzetten en verkoken tot op de helft. Van dit vocht drinke men drie maal daags een kopje warm.

402 Een ander middel is vier of vijf blaadjes daoen oerat met wortel en al en zeven blaadjes kedji beling No. 1 met twee splitglazen water op te zetten, tot op de helft te verkoken en dit vocht te drinken.

Vrouwen, die lijdende zijn aan galsteen, zullen daar het meest last van hebben kort voor de menstruatie. Kouvatten, het nuttigen van kool, enz. kunnen dan oorzaak zijn van hevige kolieken. Door zich wat in acht te nemen, kunnen deze aanvallen veelal worden voorkomen.

403 Menigeen heeft baat gevonden bij het gebruik van gempoor watoe. Men neme twee handen vol van dit kruid met stelen en wortels en verkoek dit met een aer blanda flesch water tot op de helft. Men drinke dit vocht, tot men geen gruis meer in de ontlasting vindt.

404 Een ander middel is, overdag het afkooksel drinken van vijf tot zeven djagoengs, waaraan nog geen pitjes zitten, met twintig blaadjes koemis koetjing. De hoeveelheid water, waarmede ze worden opgezet, is een splitglas en het moet verkookt worden tot op drie kwart.

Zijn de djagoengs heel klein, dan neme men een handvol. Naast dit drankje moet men elken dag een theelepeltje castorolie innemen of, indien het een verouderde kwaal betreft, een dessertlepel.

405 Galsteenlijders mogen geen melk, bier of andere alcoholische dranken, koffie, chocolade of sterke thee drinken. Ze mogen geen varkensvleesch eten, geen vette spijsen, geen sambal, geen lombok, geen gewone peper en geen mosterd of pikante sauzen gebruiken.

Kool, postelein en andere spijsen, die gassen opwekken zijn ook zeer verkeerd.

Gefrappeerde dranken mogen evenmin gebruikt worden. Het drinken van ijswater na de soep is zeer af te keuren.

Papaja en andere verkoelende vruchten zijn zeer nadeelig. De patiënten moeten licht verteerbare spijsen gebruiken en zorg dragen, geen kou op de maag te vatten. Zeer goed is het geregeld dun flanel te dragen en voor dames steeds een pantalon onder de sarong. Bij het rijden in wagen of open auto moeten ze zich goed dicht dekken.

- 406 Galsteenlijders doen goed, met om de twee maanden een keer castorolie in te nemen en na elken maaltijd een glas ananassap te drinken. Ze moeten vooral niet overmatig vleesch en eieren eten, geen gefarceerde olijven nuttigen en het gebruik van spijsen, waarin azijn is, vermijden.

Galsteenkoliëk

- 407 Lavementen van lauw water met slaolie en lauwe zitbaden met semboengbladeren er in.

- 408 Men drinke tevens semboeng thee van vijf blaadjes op twee splitglazen water, die men tot op de helft laat verkoken en waaraan men een dessertlepel gepofte en fijngemalen keda-woeng pitten toevoegt.

- 409 Bij beginnende krampen drinke men een portglas lauw water, waarin een theelepel Hoffmann druppels. Verder dienen de buik en de rug gewreven te worden met kajoe poetih, sirih en citroen, of wel men neemt warme Priessnitz omslagen. Warme kruiken kunnen ook verlichting brengen.

Tegen de kentering gebruike men als voorzorgsmaatregel twee weken lang de middelen onder nummer 400 of 401 genoemd.

- 410 Alvorens met vacantie te gaan naar de bergstreken, moet het lichaam goed gezuiverd worden door laxeren en de eerste dagen boven doet men goed, om voor het naar bed gaan een kop slappe thee te nemen met twee druppels venkelolie er in. Men verkleint op deze wijze de kans, om koliëk te krijgen.

Gassen

- 411 Tegen benauwdheid in de maagstreek en een opgezet gevoel, waarvan gassen veelal de oorzaak zijn, gebruike men het volgende: twaalf pitten djati blanda worden gebrand tot ze verkoold zijn, dan tot poeder gestampt en in een splitglas water gedaan met een druppel venkel-olie. Flink roeren en zoo uitdrinken; eenmaal per dag. Soms helpt het dadelijk, bij anderen eerst na twee of drie dagen.

Aan kindere geve men de halve hoeveelheid.

- 412 Gassen verdrijft men door het gebruik van lempoejang.
413 Poko is eveneens een middel hiertegen.
414 Kemangi eten heeft ook een goed resultaat.

- 415 Ten slotte is thee getrokken van gedroogde pala bloesem ook een beproefd middel tot afdrijving van gassen.

Gastrische koortsen

- 416 Neem ananassap tusschen de maaltijden in.
417 Zeven tot negen blaadjes woengoe met zeven schijfjes temoe lawak koken met twee splitglazen water en verkoken tot op de helft. Dit drinke men overdag, als men dorst heeft.
418 Kinderen, die hier last van hebben, geve men lobi lobi, bereid volgens het recept in het Aanhangsel.

Geelzucht

- 419 Tegen geelzucht gepaard met zware koortsen, wanneer de urine troebel is en soms zoo donker als modder, gebruikt men getah inggoe.

Men lost een stukje ter grootte van drie gewone kininepillen op in een paitglaasje water en geeft dit den patiënt zoo heet mogelijk te drinken. Beterschap zal al zeer spoedig merkbaar zijn.

- 420 Dan moet de patiënt verder een maand lang een aftreksel drinken van zeven plantjes meniran (met wortel en al) ter lengte van een grooten vinger, vier tot vijf schijfjes temoe lawak, drie stukjes tjengkeh en een stukje kajoe manis tjina ter lengte van een halven vinger. Deze kruiden worden met een splitglas water opgezet en tot op de helft verkookt.

Zoodra de toestand van den patiënt dit toelaat, moet hij naar het gebergte. Met nadruk wordt er op gewezen, dat het wenschelijk is, dat hij, ook al voelt hij zich reeds beter, nog geregeld dagelijks bovengenoemden drank inneemt.

- 421 Lijders aan geelzucht moeten veel tomaten eten. Ze bevatten veel potasch en vitaminen, zijn bijzonder goed voor het bloed en oefenen een merkbaar goeden invloed uit op de spijsvertering.

- 422 Bawang poetih, met suiker en water tot een dikke stroop verkookt en lepelsgewijs ingenomen, is een prachtig middel tegen geelzucht.

- 423 Tegen koorts, die met geelzucht gepaard gaat, neme men een half ons trawas en koke dit met vijftien schijfjes temoe lawak in een aer blanda flesch water.

- 424 Wanneer deze kwaal met koorts gepaard gaat, neemt men twee dessertlepels kenanga bloemen, die geel geplukt moeten zijn en laat deze in twee kopjes water op een klein arengvuurtje zacht trekken (vooral niet koken). Van dit drankje neme men des morgens en des avonds telkens een kopje, tot geelzucht en koorts beide verdwenen zijn. Middelerwijl zorge men vooral voor goede dagelijksche ontlasting.

Gelaatskleur (frissche)

425 Deze krijgt men, door geregeld thee te drinken getrokken van geraspt bidara laet hout.

426 Ook door het drinken van gagan thee van versch blad getrokken. Gedroogd blad is waardeloos.

Gevoelloosheid in de ledematen

427 Deze kan men weg nemen door uitwendig gebruik van daoen entjok en wel de blaadjes van de variëteit, waaraan roode bloempjes komen. Deze bladeren zijn branderig heet en kunnen vooral bij personen met een gevoelige huid licht blaren veroorzaken. Bij volwassenen mogen ze niet langer dan een kwartier worden gebruikt, ook als de patiënt het middel goed verdraagt. Ze zijn namelijk giftig en worden dan nadeelig.

Gewrichten (pijnlijke)

428 Wanneer men door een moe of pijnlijk gevoel in de gewrichten niet in slaap kan komen, passe men het volgende smeersel toe, waarna men heerlijk zal insluimeren.

Stamp lempoejang emprit met wilde sirihvruchtjes, ragi en arak goed fijn en wrijf daar de gewrichten mede.

429 Ook het wrijven met sereh olie zal in de meeste gevallen helpen.

Gewrichtsaandoening

430 Deze is vaak een gevolg van koorts of malaria. In dat geval drinke men thee van temoe lawak met wat daoen meniran er in.

431 Vul een wijnflesch voor de helft met stukjes wortel van papaja gantong, doe er een eetlepel keukenzout bij en twee eetlepels kajoe poetih olie. Vul de flesch verder met arak en laat deze goed gekurkt gedurende tien dagen in de zon staan. Met dit smeersel wrijf men de pijnlijke gewrichten voor het naar bed gaan.

432 Lijders hieraan mogen vooral geen reboeng of klentang eten, geen water uit jonge klappers drinken en ze moeten matig zijn met het nuttigen van vleesch.

Gewrichtsontsteking

433 Kneus wat tikel toelang bladeren met een weinig sirihkalk en smeer dat voor het slapen gaan op de pijnlijke deelen.

Gewrichtsrheumatiek

Voor lijders hieraan gelden voorschriften van nummer 430 — 432.

Gezwellen

434 Verschillende soorten gezwellen verdwijnen door het gebruik van ketjoeboeng bladeren. Men maakt ze warm met wat olie en legt ze gekneusd er op. Ze verlichten de pijn.

Ketjoeboeng is een giftige plant met bedwelmende eigenschappen, die alleen geschikt is voor uitwendig gebruik.

435 De Javanen leggen met succes moes van tembelekan bladeren op de gezwollen plaatsen.

436 Vooral voor oude menschen is het goed, lampes blaadjes te kneuzen en op de gezwollen deelen te leggen. Dit middel doet de gezwellen slinken en heeft tegelijkertijd een kalmeerende werking.

Gezwellen (branderige)

437 Pappen met het raspel van rauwe kentang djawa.

438 De Javanen eten bajem doeri, die het bloed zuivert en daardoor heilzaam werkt tegen deze kwaal.

Gezwellen (etterige)

439 Deze doet men rijpen, door te pappen met boeboer nasi.

440 Ook kan men pappen met bawang poetih, die in lijnolie ge-roosterd is.

441 Pappen met gekneusde taroem blaadjes helpt eveneens.

442 Getah poele, op gezwellen gesmeerd, doet deze rijpen.

443 Om etterige gezwellen spoedig te doen rijpen, maakt men een papje van olijfolie, waarin bloemblaadjes van de witte lelie getrokken zijn met fijngestampte roode ui en een scheutje roode wijn en bindt dit op het gezwel, dat dan spoedig zal doorbreken.

Gezwellen (uitwendige) aan den hals

444 Deze gezwellen, ontstaan door kroep of keelziekte, verdwijnen door uitwendig gebruik van het raspel van de bollen van de Chineesche vuurlelie. Dit papje moet twee keer per dag worden vernieuwd.

Giftige beet zie Beet (vergiftige)**Glasscherven en glassplinters**

445 Wanneer men deze onverhoopt in de huid heeft gekregen en ze moeilijk te verwijderen zijn, smeert men er getah sambodja op. Deze getah heeft de eigenschap, de splinters zonder eenige verdere behandeling naar buiten te drijven.

Graveel zie Blaassteen en Niersteen

Griep

Deze ziekte kondigt zich aan door loomheid over het geheele lichaam, groote vermoeidheid in de beenen, hoofdpijn, onrustigen slaap en tegenzin in voedsel en drank. Ook zijn er acute gevallen. Men krijgt dan plotseling rillingen, blauwe nagels en direct een hoge temperatuur met pijn in de gewrichten.

446 Het eerste, wat men doen moet, is flink laxeeren, liefst met castorolie. Voor een volwassen persoon twee eetlepels.

Kan de patiënt geen castorolie verdragen, of is de uitwerking onvoldoende, dan moet hij een flesch van 500 gram limonade purgative binnen twee uur leeg drinken. Voor kinderen beneden 12 jaar is dit middel te sterk. Die mogen niet anders toegediend krijgen dan castorolie.

Heeft het middel gewerkt, dan kan de patiënt een aspirine-tablet innemen, maar hij moet in de eerste plaats warm toegedekt naar bed.

447 Val hem niet lastig met voedsel. Dat zal hem meer kwaad dan goed doen. Wel moet hij veel drinken, maar geen gefrappeerde dranken of stukjes ijs. Djeroek manis, djeroek keprok en ananassap mag hij hebben, zoo veel hij wil. Een volwassene moet minstens twee liter vocht per etmaal naar binnen krijgen. Een goede drank is de volgende. Snijd twee citroenen midden door, doe ze in een kom of pannetje en giet er zooveel koud water op, dat ze geheel ondergedompeld zijn. Wanneer, na eenigen tijd gestaan te hebben, de schil zacht is geworden, worden de citroenen in het water uitgeperst. Dit vocht wordt gezeefd en warm gedronken met suiker. Ter afwisseling kan men den patiënt ook enkele glazen Vichy water per dag laten drinken.

448 Grieppatiënten hebben steeds last van pijn in rug en lenden. Men legt daar thermogene watten met lauw zout water op of maakt een papje van rauwe djae met eau de cologne, waarmede men de pijnlijke plekken inwrijft.

449 Een ander smeersel voor hetzelfde doel is kajoepoetih olie met sirihkalk en citroensap. Personen met een teere huid en kinderen kunnen dit middel meestal niet verdragen.

Wrijven met kamferspiritus kan ook worden geprobeerd, maar zal in de meeste gevallen de pijn slechts weinig doen verminderen.

Gedurende de eerste drie dagen moet men den patiënt zoo min mogelijk lastig vallen met wasschen en verschoonen. Absolute bedrust is noodzakelijk. De patiënt zal met hoofd en schouders zoo hoog mogelijk moeten liggen, om longontsteking te voorkomen.

De hooge koorts begint met koude rillingen en zal den derden dag vaak tot 40° stijgen. Bij goede verzorging en stipte navolging van de voorschriften behoeft men zich echter niet ongerust te maken over het verloop van de ziekte. Den vierden of vijfden dag zal er reeds beterschap merkbaar zijn.

Wanneer de patiënt koortsvrij is, mag langzaam aan vast voedsel worden toegediend bijv. een beschuit met melk of slappe kippenbouillon met zacht gekookte rijst. Den tweeden dag als ontbijt een zacht gekookt ei en een kop slappe thee en des middags vermicellisoep met kalfs- of kippenfrikadelletjes. Des namiddags beschuit met ragfijn geschaafd rookvleesch of een dun plakje kaas en als avondmaal wat aardappelpuree met een stukje kippenvleesch en gestoofde vruchten.

Op den derden dag is het eten van versch saprijk fruit toegestaan. Het drinken van vruchtensappen blijft aanbevolen.

De patiënt zal goed doen, de eerste weken nog geregeld Vichy water te gebruiken.

De griep verzwakt erg en de nagenoeg herstelde patiënt moet zich zeer in acht nemen, zich niet vermoeien en buiten tocht en wind blijven. Hij mag zich niet te luchtig kleeden en ook niet te spoedig baden. Langen tijd na de ziekte zal de patiënt zich nog slap en lusteloos gevoelen en gebrek aan eetlust hebben. Tegen dit laatste moet hij zich echter verzetten, want door goede voeding moet het verzwakte lichaam weer op krachten komen.

Veel grieppatiënten houden een hardnekkigen hoest over, die te genezen is, door dagelijks drie tot vier glazen lauwe melk met water (gelijke hoeveelheden) te drinken. In elk glas moet een maatje Emser zout worden opgelost. Zulke maatjes worden verstrekt bij elke flesch Emser zout, die men koopt. Dit zout lost het slijm op en moet worden gebruikt, tot de hoest geheel over is.

450 Tegen de kriebeling in de keel drinke men thee van poko blaadjes. Men ete geen droge beschuit of prikkelende spijzen, die keelkriebeling opwekken. Zij, die veel last hebben gehad van bronchitis, kunnen tijmstroop gebruiken. De zoogenaamde sirihstroop (zie het recept in het Aanhangsel) komt daarmede veel overeen, maar is scherper en wordt door gevoelige kelen vaak niet goed verdragen.

Wanneer beterschap is ingetreden, moet de patiënt nog eenige dagen nauwkeurig geobserveerd worden, door drie maal daags temperatuur op te nemen. Zoo lang deze nog niet beneden 37° is gedaald, mag de patiënt het bed niet verlaten.

Wanneer hij geen verhooging meer heeft, is het toch raadzaam, nog enkele dagen de kamer te houden liefst liggende in een langen stoel.

- 451 Grieppatiënten, die een zwak hart hebben, moeten dagelijks twee kopjes semboeng thee drinken. Men kookt daartoe twee blaadjes semboeng met twee theekopjes water. Het wordt koud opgezet, tot op de helft verkookt en lauw gedronken.

Wanneer de voorboden van griep zich vertoonen, kan men het kwaad vaak nog beteugelen, door tijdig in te grijpen, namelijk direct te laxeren en als het laxermiddel gewerkt heeft met een aspirine onder de wol.

- 452 Om den dorst te lesschen, drinke men warme citroenkwest. Geen zwaar voedsel gebruiken. Dan zal men zich in vele gevallen na een paar dagen weer normaal voelen. Men kan dan bovendien nog een week lang voor het naar bed gaan een kopje semboeng thee drinken. Let vooral op of de urine niet branderig is of donker gekleurd. Is dit het geval, dan drinke men kelapa idjo water. Bier en andere alcoholische dranken zijn te vermijden. Een goede spijsvertering is tevens noodzaak. Laat deze te wenschen over, dan is dat te verhelpen door Eno's Fruit Salt te gebruiken, en wel des morgens een dessertlepel, zooals in de gebruiksaanwijzing staat aangegeven.

Haargroei (bevorderen van den)

- 453 Een bekend middel, om zwaar en lang haar te krijgen, is de schedelhuid insmeren met het merg van lidah boewaja bladeren. Men brengt dit des morgens voor het baden op het hoofd en kan het er desgewenscht den geheelen dag op laten zitten. Dit middel moet drie maanden lang dagelijks worden toegepast, om resultaat te hebben.
- 454 Een ander middel, om lang en dik haar te krijgen, is het hoofd geregeld te bevochtigen met het sap uit den bonggol pisang. Men drage echter zorg, dat dit vocht niet met het linnengoed in aanraking komt, want het geeft leelijke vlekken, die moeilijk te verwijderen zijn.
- 455 Om den haargroei te bevorderen vooral na typhus is het goed, om waroe lengis bladeren te kneuzen, tot ze een geleichte massa vormen. Deze massa door een doekje zeven en dat vocht, nadat het in den dauw is afgekoeld, op de hoofdhuid inwrijven.
- 456 De olie, die geperst wordt uit de pitten van djarak iri, is uitstekend ter bevordering van den haargroei. Men kan deze olie voor het gebruik parfumeeren.
De olie moet alleen op de hoofdhuid worden gebracht, omdat ze anders het haar plakkerig maakt.
- 457 Een ander middel is kremi. Men trekt het plantje met wortel en al uit den grond, kneust het goed fijn met een half splitglas water, zeeft het door een doekje, zet het ter afkoeling in den dauw en bevochtigt daar het hoofd mede.

- 458 Minjak makasser is ook een uitstekend middel, dat een halve eeuw geleden ook in Nederland veel werd gebruikt. De toen in gebruik zijnde gehaakte kleedjes, die op de hooge rugleuningen van stoelen en op sofa's werden gelegd ter bescherming van de bekleeding, danken daaraan hun naam van antimakasser.
- 459 Door onder de olie, waarmede men gewoonlijk het haar behandelt, klabet te mengen, wordt de haargroei ook bevorderd.
- 460 Inheemsche schoonen van hooge geboorte gebruiken ook wel katel olie.

Haaruitval

De oorzaak is in vele gevallen hoofdroos. Zie de bestrijding daarvan.

Ook het friseeren met warme ijzers kan oorzaak zijn, dat het haar uitvalt. In ieder geval wordt het daardoor bros en hard en breekt gemakkelijk af.

- 461 Valt het haar sterk uit, dan is het gebruik van kemiri olie aan te bevelen. De noten worden stuk geslagen, de kernen er uitgehaald, fijngewreven en met water in een ijzeren pan gekookt, tot men de olie er af kan scheppen.
Met deze kemiri olie wordt het hoofd twee à drie maal per week goed ingewreven, zoodat deze in de hoofdhuidporiën dringt.
- 462 Klapperolie, welke ook veel gebruikt wordt, is voor hetzelfde doel dienstig, maar kemiri olie is werkzamer en in alle opzichten te verkiezen.
- 463 Bij haaruitval na typhus is het gebruik van jonge waroe bladeren aan te bevelen. Zie ook recept nummer 455.
Is haaruitval het gevolg van hoofdpijn of zenuwen, dan is het goed, de hoofdhuid koel te houden.
- 464 Zij, die aan zenuwhoofdpijnen lijden, waardoor het haar uitvalt en zoogende vrouwen, die last hebben van haaruitval, moeten het hoofd des morgens of in den loop van den dag bevochtigen met het sap van den bonggol pisang. Nagenoeg alle pisangsoorten zijn geschikt daarvoor, alleen de pisang soesoe niet.
Men raspt de versche bonggol of hakt deze zeer fijn. Het raspsel wordt uitgeperst en dit vocht door een doekje gezeefd en in den dauw afgekoeld.
Het is verrassend, zulke goede resultaten als men van dit eenvoudige middel zal zien.
Nog beter is het, het noodige vocht direct uit den bonggol af te tappen, zooals dat beschreven is in de eerste afdeling van dit boek.

Nog een waarschuwing aan de gebruikers om te zorgen, dat dit bonggol-vocht niet met het linnengoed in aanraking komt. Het geeft namelijk vlekken, die er niet meer uit te krijgen zijn.

465 Twee ons rami wortels worden fijngestampt, zonder dat iets van het sap verloren gaat. Doe dit in een wijnflesch, giet er een halven liter Barcelona brandewijn op en laat dit mengsel veertien dagen lang in de zon trekken. Het is dan voor gebruik gereed. De hoofdhuid moet daar dagelijks mede worden gewreven.

Dit middel helpt niet alleen tegen het uitvallen van het haar maar verdrijft tevens de hoofdroos.

466 De Javanen gebruiken het bladmoes van daoen mangko wel om de hoofdhuid mede in te smeren tegen haaruitval. Dit middel staat echter tegen door de onaangename lucht.

Haarverzorging

De Europeesche vrouw heeft als regel te klagen over dun hoofdhaar. In vele gevallen is dit een erfelijke eigenschap, maar de individueele behandeling heeft er toch ook veel invloed op. Veelal is het haar bedorven door onpractische en te scherpe waschmiddelen en door het gebruik van allerlei ondeugdelijke middeltjes, die verkocht worden, om hoofdroos tegen te gaan en om mooi zwaar haar te krijgen. Veel van die middelen helpen alleen den fabrikant.

Hoofdroos treedt vooral op, wanneer geregeld gewasschen wordt met hard water, dat is water, waarin veel kalk is. Roos is in vele gevallen oorzaak, dat het haar uitvalt. Vele middeltjes, die worden aanbevolen, om de roos te bestrijden, zijn echter zelf oorzaak van het uitvallen der haren.

Zie verderop de recepten tegen hoofdroos.

Het hoofdhaar dient eens in de veertien dagen te worden gewasschen. Dames met dun haar kunnen volstaan met een keer in de drie weken of zelfs een keer per maand.

Het haar moet twee keer per dag goed worden uitgekamd met een groven kam. Kam het haar nooit, als het niet geheel droog is en gebruik zoo min mogelijk een fijnen kam.

Een kam met stevige grove tanden, die niet scherp mogen zijn, is tevens een goed instrument voor hoofdhuidmassage. Men scheidt het haar daarvoor met de hand en drukke de tanden langzaam op het gedeelte der hoofdhuid, dat zoo zichtbaar wordt. Deze bewerking herhale men twee maal per dag, zonder een plekje van het hoofd over te slaan.

Gebruik altijd uitsluitend Uw eigen haarkam, want allerlei hoofd- en haarziekten worden gemakkelijk door een kam overgebracht.

467 Al te droog haar kan men daags na het wasschen met een weinig klapperolie of kemiriolie spaarzaam invetten. Het is zeer wenschelijk, eens per week wat vet op de hoofdhuid te brengen, zoo dat het in de poriën kan dringen.

Borstel het haar vooral niet elken dag. Het zal er onder lijden en afbreken.

Het haar, dat den geheelen dag in een wrong heeft gezeten, moet des nachts zeer los gevlochten zijn, of wel geheel los liggen. Het beste is het, wanneer men het op het hoofdkussen uitspreidt. Ook is het goed, het haar in den ochtend eenigen tijd los over de schouders te laten hangen.

468 Zacht en krullend haar krijgt men, door de olie uit de nagasari-pitten er in te wrijven.

Haarwassching

469 Voor de geregelde haarwassching bestaat geen beter middel dan merang. Voor een keer behoeft men een halve kati. Dit wordt des avonds te voren verbrand en de asch gemengd met iets minder dan een liter koud water. De werkzame stoffen uit de asch gaan in oplossing over en, wanneer het water door een doekje gezeefd is, is het haarwaschwater voor het gebruik gereed.

470 Alvorens men tot het eigenlijke wasschen overgaat, moet de hoofdhuid met de toppen van de vingers goed ingewreven worden met klapperolie. De roos laat dan los en wordt met een stofkam er uitgekamd. Men kan het haar nu wasschen met het gereedgemaakte water (zonder eenige toevoeging van zeep of ander schuimverwekkend middel), tot de hoofdhuid wit ziet en het haar niet meer vettig is. Druppel er nu wat sap van djeroek poeroet over en spoel het na met gewoon zacht water, waarin men eventueel bloemen of andere parfumeermiddelen in bescheiden mate heeft gemengd.

Het haar wordt nu met een badhanddoek zoo goed mogelijk gedroogd (zonder wringen) en men laat het, los hangend, verder drogen. Eerst als het geheel droog is, mag het met een zeer groven kam worden gekamd. Let op, dat de kam geheel gaaf is. Een gebarsten kam of een, waaraan tanden ontbreken en scherpe kanten heeft, breekt bij elke beweging meerdere haren af en richt verwoestingen aan.

471 Bij zeer hard en weerspannig haar bevochtigt men het na de djeroek poeroet nog met wat klappermelk, die er voor het grootste deel weer wordt uitgespoeld met het geurige water. Het haar wordt daar los en zacht van.

Voor dames, die reeds op leeftijd gekomen zijn, is de volgende haarwassching zeer goed.

472 Een stukje Sunlight zeep ter grootte van een duivenei wordt in een vingerkom heet water geheel opgelost. Is het afgekoeld, dan doet men er een geklutsten eierdooier in. Wasch het haar daarmee. Neem vervolgens een djerok wangi of djerok poeroet, pof die goed gaar, pers deze uit in een half splitglas met water, zeef dit mengsel en wasch het haar daarmee na. Ten slotte spoelt men het haar met schoon water uit.

473 Voor menschen met fijn hoofdhaar is het goed, om het haar te wasschen met water, waarin de asch van gedroogde schillen van pisang mas en een eierdooier gedaan zijn.

474 Als hoofdwassching gebruikt men ook wel oerang-aring, in water of in klapperolie gewreven. Men krijgt daar tevens mooi zwart haar door.

475 Een haarwaschmiddel, dat het haar zacht maakt, is lerak. Deze vruchten zijn eenigszins giftig. Ze hebben het voordeel, dat ongedierte op het hoofd er tevens door gedood wordt. Voor een keer wasschen zijn drie vruchtjes genoeg.

Haemorrhoiden zie Aambeien

Handen (zachte)

476 Deze krijgt men, door ze te wrijven met de binnenzijde van de schillen van pisang mas.

Hardlijvigheid, zie Laxeermiddelen en ook de bijzondere voorschriften voor haemorrhoidenpatiënten onder het hoofd Aambeien.

Hartkloppingen

477 Hiertegen neemt men een aftreksel van den wortelbast van de madja in.

478 Elken dag drie paitglasjes sangketsap is ook voortreffelijk. Men neemt daartoe twee stengels van een vingerlengte elk, stampt ze fijn met een paitglasje water, laat dit een half uur staan, zeeft het vocht door een doekje en drinkt het met wat zout op de nuchtere maag.

479 Een voorschrift van Dr. Eisinger, die in het einde van de vorige eeuw te Batavia practiseerde en veel Indische kruiden voorschreef, is het volgende: zet 30 gram fijngehakte wortel van zwart suikerriet, het zoogenaamde zwarte Cheribonriet, met een halven liter kokend water op een zacht vuur gedurende tien minuten te trekken, zonder dat het opnieuw gaat koken. Na filtrering wordt dit drankje gedronken.

Hartkwaal

480 Trage werking van het hart met stremming in den bloedsomloop en als gevolg gezwollen handen en voeten geneest men door het gebruik van semboengbladeren.

Zet drie groote bladeren of een handvol jonge topblaadjes met twee splitglazen water op en verkook dit tot op de helft.

481 Een ander middel is het eten van veel rijpe madja vruchten.

Hartzwakte

482 Deze bestrijdt men door het drinken van thee, getrokken van citroenbloemen.

483 Bij hevige malaria aanvallen, cholera en griep wordt de hartwerking opgewekt door het gebruik van semboeng thee.

Heeschheid

484 Sirihstroop drinken is een probaat middel. Neem daartoe een kwart pond sirihbladeren en kook die een half uur lang met een wijnflesch water, zeef het door een doek en doe er een half pond kandjijsuiker bij. Kook alles tezamen tot het een dikke stroop wordt. De flesch, waarin de warme stroop wordt gegoten, mag niet worden gesloten voor de stroop is afgekoeld, anders treedt gisting op.

485 Een handvol randoebladeren, goed fijngestampt en door een doekje geperst met goela aren er bij wordt, wanneer het eenigen tijd in den dauw heeft gestaan, met succes tegen heeschheid en hoest ingenomen.

486 Bidara oepas eten is ook heel goed. Een knol ter grootte van een eendenei is de dagelijksche dosis, die in kleine stukjes wordt opgegeten.

487 Een stukje gambir met twee splitglazen water opzetten en tot op de helft verkoken. Met dit vocht gorgelt men en slikt er nu en dan wat van in.

Om de stoppende werking van gambir te neutraliseeren, voor wie dit noodig hebben, ete men gestoofde pruimen met bessensap of met goela aren klaargemaakt.

488 Om heeschheid bij het zingen en spreken te voorkomen, kauwt men stukjes gambir bij wijze van drop.

Verkook een paar gedroogde vijgen met wat rozijnen in twee kopjes slappe thee tot op de helft en zeef het vocht door een doekje. Kluts er een eierdooier doorheen en drink daarvan des avonds voor het naar bed gaan en des morgens op de nuchtere maag.

Al deze opgenoemde middelen helpen natuurlijk alleen, wanneer het praten zooveel mogelijk wordt vermeden.

489 De hals moet bedekt worden met een wollen lap, waarop een zalfje van was met tjengkeh en pala is gesmeerd.

Herstellenden

Een goede drank voor herstellende zieken kan men zelf maken, door gedroogde vijgen gedurende veertien dagen in goede portwijn te laten trekken. Van dezen wijn kan men twee maal daags een portglas vol drinken.

- 490 Het is goed, herstellenden te laten baden in water, waarin legoendibladeren zijn getrokken.

Hik

Een zeer eenvoudig middel, waaraan men zeker niet zou gelooven, wanneer niet gebleken was, dat het bijna steeds helpt, is het volgende: zet een mes in een groot glas water en drink dit achter elkaar met kleine teugjes leeg, zonder het mes er uit te nemen. Wanneer men zijn aandacht voldoende op deze bezigheid concentreert, is de hik verdwenen, wanneer men het ledige glas wegzet.

Hitte (inwendige)

- 491 Een verkoelend middel, om de hitte uit het lichaam te drijven, is patikan tjina. Men kookt enkele plantjes met wortel en al met water op, tot de helft verdampt is, en drinkt dit aftreksel overdag.

- 492 Een ander goed middel is daoen kremah mits versch geplukt.

- 493 De Javanen gebruiken het vooral als tapel op den buik, doch ook wel als aftreksel om in te nemen, gekookt met een paar anijszaadjes en wat kajoe poelasari.

Hoest

- 494 Tegen hoest is het slijmerige merg uit de lidah boewaja bladeren uitstekend. Voor het naar bed gaan en des morgens bij het opstaan neme men een dessertlepel hiervan, vermengd met stroop.

Voor kinderen is een theelepeltje voldoende.

- 495 Bij hevige hoestbuien zijn de topblaadjes (poepoes) van waroe lengis met kandijklontjes gekookt zeer verzachtend. Ze lossen ook het slijm op.

- 496 Het binnenste van de pare weloet vruchten wordt met een paar korrels adas manis en wat klontjes zonder toevoeging van water, gekookt tot een soort stroop, en zoo ingenomen.

- 497 Rasp de knol van widara oepas. Honderd gram hiervan met een zelfde hoeveelheid kandijstroop wordt goed gemengd en dan door een doekje geperst. Dit vocht wordt zoo rauw gebruikt. Men kan het ook koken en eventueel bewaren, maar dan is het niet zoo werkzaam.

- 498 Een goed hoestdrankje maakt men door bladeren van koetjing in water te koken met een stukje kajoe manis tjina, wat ketoembar en een weinig goela aren.

- 499 Een ander middel is per dag drie patje vruchten te eten. Deze worden door een doekje uitgeperst en naar smaak met goela aren of kandijzuiker zoet gemaakt.

Voor hoestmiddeltjes mag nooit goela teboe of goela kelapa worden gebruikt. Deze veroorzaken keelkriebeling, wat met goela aren niet het geval is. Uiterlijk gelijken deze suikersoorten veel op elkaar, maar de smaak is, naar men zal bemerken, zeer verschillend.

- 500 Neem een handvol waroe bladeren, een klontje suiker, een vingerlengte zoethout, negen anijszaadjes, een halve vingerlengte kajoe poelasari en een dessertlepel kamille uit de apotheek. Zet dit met twee glazen water op, verkook het tot de helft, zeef het vocht en drink dat achter elkaar uit voor het naar bed gaan.

- 501 Wanneer men in het hooggebergte hoest, gebruikt men daartegen bij voorkeur de medicijn, die daar groeit n.l. kajoe angin.

Een handjevol hiervan wordt met vijf anijszaadjes, een stukje zoethout, wat klontjes suiker en een handvol pegagan bladeren met twee splitglazen water opgezet, tot op de helft verkookt en bij kleine hoeveelheden ingenomen.

Hoest als gevolg van kouvatten

- 502 Gebruik thee, getrokken van poko blaadjes met klontjesuiker.

- 503 Ook tang kwe, gekookt met poko blaadjes, is een goed middel tegen dezen hoest.

- 504 Is deze hoest door verwaarloozing chronisch geworden, dan helpt het volgende recept: een dessertlepel gedroogde poko blaadjes, een stukje kajoe manis tjina ter lengte van een halven vinger en een paar korrels adas manis worden met twee theekopjes water opgezet, tot op de helft verkookt, door een doekje gefiltreerd en daarvan wordt drie maal daags ingenomen.

- 505 Een goed uitwendig middel, dat zoowel bij jong als bij oud is toe te passen, bestaat uit het volgende: wrijf borst en rug goed in met het sap van djerok nipis, sirihkalk en een weinig kajoe poetih olie. Om den hals gedurende den nacht bovendien een Priessnitz-verband.

Voor volwassenen is flink afwrijven van borst en rug vaak al voldoende.

Hoest bij kinderen

- 506 Neem een handvol daoen saga, blaadjes en steeltjes, een rood berguitje, drie korrels adas manis en een klein stukje kajoe

poelasari. Pak dat met een klontje suiker in een pisangblad en stoom het een kwartier lang. Daarna wordt alles door een doekje gezeefd en het kind voor het slapen gaan ingegeven.

507 Een ander middel, vooral bij kleine kinderen toe te passen, is stroop bereid uit de roodbruine bloemen van de zure blimbing woeloh. Neem daartoe een handvol bloemen, een paar korrels adas manis en suiker naar smaak met een half paitglas water. Doe dit in een puddingvorm, die goed gesloten kan worden en laat het een paar uur stoomen. Door een doekje gezeefd, kan het des morgens op de nuchtere maag en des avonds voor het naar bed gaan worden ingegeven.

508 Een aftreksel van semanggi goenoeng blaadjes is een uitstekend middel tegen den hoest en tevens dienstig, om het slijm op te lossen.

509 De vruchtjes van djati blanda zijn slijmoplossend en worden ook bij hoest met succes ingenomen, als ze rijp en zwart zijn.

510 Wanneer kinderen hoesten, vaak verkouden zijn en last hebben van slijm, make men het volgende drankje klaar: eierschalen worden zorgvuldig van het vlies ontdaan, goed gedroogd (lieftst in de zon) en gestampt.

Een kwart liter goeden wijnazijn laat men met twee lepels rozijnen en drie gedroogde vijgen veertien dagen lang in een gesloten stopflesch in de zon trekken, waarna het drankje gefiltreerd wordt.

Men neemt een theelepeltje van dezen azijn, een theelepel van de gestampte eierschalen, een geklutsten eierdooier en een theelepel honig, mengt deze goed en geeft dat den kinderen in twee gedeelten met een uur tusschenruimte in voor het naar bed gaan.

Hoest (droge)

511 Een best middel is, thee te drinken getrokken van patikan tjina.

512 Twee ons asembladeren en twee ons saga bladeren met een stukje kajoe manis tjina met drie splitglazen water opzetten en tot op twee derde verkoken. Men drinkt dit overdag als men dorst heeft en vermijde het gebruik van gewoon drinkwater.

513 Lobak maakt drogen hoest los. Zijn de lobaks groot, dan zijn vier stuks voor een kind van vijf jaar genoeg; voor volwassenen acht van deze groote lobaks.

Ze worden des avonds geraspt en met gestampte klontjes gedurende den nacht in den dauw gezet. Den volgenden morgen wringt men het vocht er uit door een fijn doekje en drinkt dat op de nuchtere maag. Dit middel helpt goed en werkt vlug. De smaak van het drankje is niet onaangenaam, doch de geur is minder prettig.

514 Een ander goed middel is een aftreksel van emboen blaadjes met zoethout en klontjessuiker. Dit wordt op de nuchtere maag ingenomen.

515 Stamp kentjoerwortel goed fijn, pers het vocht er uit en geef hiervan een theelepel daags aan kinderen, die drogen hoest hebben. Na twee dagen zal men reeds beterschap bemerken. Dit middel zal in vele gevallen kinkhoest voorkomen.

516 Om de kriebeling in de keel weg te krijgen en daardoor de neiging tot hoesten te verminderen, kan men wat kapoelaga in den mond nemen en daarop kauwen. Dit middel geeft tevens een welriekenden adem.

517 Een ander middel is, een handvol daoën gagan op te koken met wat klontjes en het aftreksel te drinken.

Hoofdhaar zie onder Haargroei, Haaruitval, Haarverzorging en Haarwassching

Hoofdpijn

Hoofdpijn kan verschillende oorzaken hebben. In vele gevallen is het zwakte. De minste aanleiding, zooals een weinig tocht, veroorzaakt hoofdpijn. Ook wanneer men zich wat drukker heeft gemaakt dan gewoonlijk. Er is dan geen beter middel, dan behoorlijk rust nemen en het lichaam goed voeden.

Voortdurende hoofdpijn in het achterhoofd wijst veelal op zieke nieren. Laat in dat geval uw urine onderzoeken en zie verder bij de recepten voor nierlijders.

Een veel voorkomend verschijnsel is het optreden van hoofdpijn na het gebruik van sterke Java thee en in het algemeen van thee, die, in plaats van getrokken, gekookt is.

Bij vrouwen is de oorzaak vaak te zoeken in een verzakking van de baarmoeder of een kanteling van dit orgaan.

Ook kan de oorzaak gelegen zijn in het nuttigen van moeilijk te verteren spijzen. Dit kan veelal voorkomen worden door betere en meer doelmatige toebereiding, waaronder ook verstaan moet worden het goed hakken, snijden en kauwen.

Wanneer de maag namelijk spijzen te verteren krijgt, die zij niet kan verdragen, treedt vaak hoofdpijn op. Dit is zeer individueel. De een kan geen garnalen, kreeft of zeevisch eten, een ander geen varkensvleesch of vet en een derde krijgt het, na weer andere spijzen te hebben genuttigd. Wanneer men hier een weinig acht op slaat, zijn zulke spijzen het best te vermijden.

Is de slechte spijsvertering de oorzaak, dat men aan hoofdpijn lijdt, dan moet in de eerste plaats de kwaal zelf bestreden worden.

Wanneer de hoofdpijn veroorzaakt wordt door overvloed van gal, volge men de voorschriften die elders gegeven zijn.

- 518 Legoendi bladeren met daoen djinten tot moes stampen en op het hoofd leggen, zal in vele gevallen baat geven.

Hoofdpijn door kouvatten

- 519 Als de hoofdpijn gepaard gaat met een stijven nek, dan neme men een groote djeroek kates, prikke met een vork op vele plaatsen in de schil, maar niet zoo diep, dat het sap geraakt wordt. Men rolle deze vrucht nu vijf minuten lang over de huid van den hals rechts en even lang links. Deze massage en de heilzame werking van de aetherische olie uit de schil zullen ongetwijfeld genezing brengen.

- 520 Twee blaadjes daoen entjok met wat klapperolie bevochtigen en boven het vuur verflensen. Achter elk der ooren plaatst men zoo'n blaadje dan trekt de hoofdpijn weg.

Het middel mag slechts enkele minuten worden toegepast, omdat het anders blaren op de huid veroorzaakt.

- 521 Hetzelfde doel bereikt men, door een papje van geraspte kelor wortel in den hals achter de ooren te smeren. Dit ook niet te lang, want het veroorzaakt eveneens blaren.

- 522 Heeft men hoofdpijn en een vol gevoel in het hoofd, dan is het goed, de lucht van geraniumbladeren op te snuiven. Men kneust een blad, houdt dit tusschen de handpalmen tegen den neus en snuive de lucht een paar maal flink op.

- 523 Een stukje djae aan de punt kloppen, tot de vezels los komen te liggen en een soort kwastje vormen. Dit doopt men in eau de cologne en wrijft daar de nekspieren mede in.

- 524 Gestampte of geraspte bengle wortel, als papje op het hoofd smeren, helpt eveneens.

- 525 Bij hevige hoofdpijn ten gevolge van gevatte kou is het goed, om een nat verband met gondoroso blaadjes om het hoofd te doen.

Men kan de blaadjes ook tot moes stampen en, met azijn en witte peper vermengd, op het hoofd leggen.

Hoofdroos

- 526 Hiertegen kan men met succes ananassap van jonge vruchten gebruiken, waarin moes van twaalf tot veertien blaadjes galing gemengd wordt. Men laat dit een uur of twee staan, zeeft het dan door een doekje en wast daar het hoofd mede, zoolang tot men geen last meer heeft van roos.

Daoen galing jeukt aan de huid. Dit wordt echter door het ananassap geneutraliseerd.

- 527 De nagasari olie, die in het volgende recept tegen hoofduitslag wordt aanbevolen, is ook met succes tegen hoofdroos te gebruiken.

Hoofduitslag

- 528 Tegen allerlei soort hoofduitslag is nagasari olie uitstekend, ook tegen de kleine wondjes, die zich vertoonen als een verzameling van kleine puistjes (de Javanen noemen dezen uitslag koreng), tegen den uitslag, die veel op ringworm lijkt en die, welke kinderen vaak achter de ooren hebben waardoor een waterig vocht wordt afgescheiden.

Om de olie te bereiden, klopt men de nagasaripitten stuk. Als men het binnenste uit de schil haalt en in de vingers neemt, begint het vet al te smelten. Het gemakkelijkste is het, deze kernen te stampen. Voor een kinderhoofd zijn vijf of zes pitten voldoende voor een keer.

Tweemaal daags moet de hoofdhuid met dit vet worden gesmeerd.

- 529 Ook een zalfje van sidagoeri bladmoes met klapperolie geneest hoofd- en anderen uitslag spoedig.

Hoofdwassching zie Haarwassching

Hoofdzeer zie Berg en Hoofduitslag

Huid (branderige)

- 530 Men brengt verzachting, door ze te wrijven met rauwe aardappel.

Huid (droge)

- 531 Als de huid te droog is, masseere men die met de schillen van djeroek bali.

Huidaandoening

Velen krijgen een jeukend of pijnlijk gevoel op de huid, wanneer deze met zekere stoffen in aanraking komt. Sommige personen zijn daar erg gevoelig voor, andere minder.

Brandharen van planten, stekels en dorens en ook giftige plantensappen kunnen hiervan de oorzaak zijn.

Getah ingas bijvoorbeeld is zeer gevaarlijk. Getah van croton is alleen gevaarlijk, wanneer deze in open wonden komt.

Giftig zijn voorts de getah van gevlekte siri, die als sierplant wordt gebruikt, van djamboe monjet, kajoe oerip en tal van andere planten.

Huiduitslag

- 532 Deze geneest men vaak spoedig door wasschen met een aftreksel van bratawalistengels.

- 533 Ook het bladmoes van legoendi is zeer heilzaam.
- 534 Men kan ook uitwendig moes van madja bladeren gebruiken met wat kapoer sirih er door.
- 535 Huiduitslag, zelfs wanneer die van boosaardigen aard is, verdwijnt, als men de zieke plekken papt met gestampt knoflook, een weinig water en wat honig.
- 536 Laos merah, inwendig gebruikt, is een beproefd middel tot zuivering van het lichaam en ter bestrijding van huiduitslag.
- 537 Een ander inwendig geneesmiddel is het drinken van bidara laoet thee.
- 538 Temoe ireng gebruikt men zoowel inwendig in den vorm van thee, als uitwendig in den vorm van een papje.
- 539 Vele menschen krijgen van terpentijnolie een soort huiduitslag. Aangezien boenwas met terpentijn wordt aangemaakt en gecireerde meubelen dus altijd een spoortje terpentijn aan de oppervlakte hebben, is de aanraking daarmede niet geheel te vermijden. Er ontstaan dan kleine puistjes op de huid, die geweldig jeuken. Het worden kleine blaasjes, die, wanneer ze worden opengekrabd, zich nog meer verspreiden. De hand wordt dik en gloeierig en met krabben wordt het nog erger. Men kan niet meer slapen van den jeuk en krijgt er soms zelfs koorts bij.
- In zulke gevallen brengt ketepeng tjina genezing. De blaadjes worden fijngestampt en met kapoer sirih op de pijnlijke plekken gesmeerd minstens vier maal daags.
- Dezelfde kwaal kan zich voordoen, wanneer men den nek heeft ingesmeerd met poko olie en deze is met terpentijn vervalscht, wat wel eens voorkomt. De huid gaat dan ondragelijk branden en jeuken. In dat geval past men hetzelfde middel toe.
- 540 Temoe tis wordt wel in inheemsche smeersels tegen huidziekte gemengd (zoogenaamde boreh), terwijl een aftreksel van de empoe om de bloedzuiverende werking tot hetzelfde doel wordt ingenomen.
- 541 Wanneer de uitslag een gevolg is van het nuttigen van beschimmeld voedsel, dan kan men die met succes uitwendig behandelen met bladmoes van mindi, waaronder wat gestampte mindi-bast gemengd is.
- Huiduitslag (jeukerige)**
- 542 Moes van sidagoerbladeren met wat klapperolie er bij op de zieke plekken doen en de huid nu en dan wasschen met een aftreksel van deze bladeren.
- 543 Ook korobladeren gekneusd en met sirihkalk vermengd helpen tegen jeukerigen uitslag.

- 544 Een ander middel is, om in plaats van korobladeren de bladeren van ranti djawa te nemen.
- 545 In vele gevallen komt de uitslag uit het gestel voort en dan zal men meer baat vinden bij inwendige middelen, die het bloed zuiveren. Het eten van tang kwe is in zulke gevallen bijzonder aan te bevelen.
- Huiduitslag (rimpelige), overigens veel gelijkend op panoe**
- 546 Deze geneest men door uitwendige behandeling met de olie uit kenangapitten, vermengd met gestampte bast.
- Huiduitslag (venerische)**
- 547 Neem een half ons bratawalitakken, verkook deze hoeveelheid klein gesneden met twee liter water tot op een splitglas en wasch daarmede de aangetaste plekken.
- Daarenboven drinke men veel meniran-thee en enkele malen per week bratawali-thee. Voor deze laatste neemt men een takje ter lengte van een vinger, zet dat met twee splitglazen water op en verkookt het tot op de helft.

Huidziekten

Doordat de Indonesiër in het algemeen zorgeloos is met betrekking tot huidhygiëne en geen vrees voor besmetting kent, staan we aan voortdurend gevaar bloot geïnfecteerd te worden door de huisbedienden en Indonesiërs uit onze naaste omgeving.

Zeer veel Indonesiërs hebben een huidziekte. Men zal daarom goed doen, bij de huisbedienden daar in het bijzonder op te letten en deze te behandelen.

Waschgoed moet zoo weinig mogelijk buitenshuis worden behandeld en de kindervasch behoort altijd thuis te worden gedaan. Kinderen zijn nog veel vatbaarder dan volwassenen.

Krijgt men het goed thuis niet helder, laat het dan een enkelen keer buiten wasschen, maar behandel het thuis opnieuw, alsof het vuile wasch ware. Geef den kinderen nooit kleertjes aan, die zoo van den waschman komen.

Als er geen gelegenheid is, ze opnieuw te wasschen, laat ze dan eenigen tijd in de felle zon liggen; dat werkt ook desinfecteërend.

Het ligt voor de hand, dat ook handdoeken met zorg moeten worden behandeld.

Zie verder bij Eczeem, Huiduitslag, Netelroos, Ringworm en Schurft.

Hygiëne

Den import-Europeanen kan niet genoeg op het hart worden gedrukt, toch vooral matig en voorzichtig te zijn met spijs en drank.

De meeste Indische geneesmiddelen zijn er op berekend, om met natuurlijke middelen in het lichaam verkoeling te brengen, darm- en nierwerking te stimuleeren, schadelijke stoffen af te voeren en het lichaam te sterken tegen infectie.

Nalatigheid ten opzichte van de hygiënische plichten heeft reeds velen een gevaarlijke ziekte bezorgd en menigeen on-tijdig in het graf gebracht.

Het is in hooge mate onbillijk, het klimaat of de omgeving de schuld te geven. Vroeger stond men machteloos tegenover vele tropische ziekten en kwalen, maar nu we deze afdoende kunnen bestrijden en in vele gevallen zelfs kunnen voorkomen, behoeft niemand, die zorgzaam is, het slachtoffer te worden.

Enkele voorschriften, den meesten lezers wel bekend, moeten hier volledigheidshalve nog eens worden vermeld.

Door niet te zondigen tegen deze regels, zal men belangrijk bij kunnen dragen tot het voorkomen van ziekten.

Verschillende vruchten moeten vooral goed van de vezels worden ontdaan, omdat deze moeilijk te verteren en dus schadelijk zijn. Het beste is, ze uit te kauwen of uit te persen. Kinderen geeft men natuurlijk uitsluitend het sap. Genoemd worden in het bijzonder pompelmoes, djerook, mangga, mang-gistan en ananas.

548 Na den maaltijd ananassap drinken is uitstekend voor de spijsvertering.

Oud brood is veel gezonder dan versch. Aan kinderen moet men eigenlijk nimmer versch brood geven. Door oud brood even te koekoesen en dan een oogenblik in den heeten oven te doen, maakt men het even zoo smakelijk als versch.

Zorg voor de grootst mogelijke zindelijkheid in uw huis en laat lucht en licht vrij uwe woning binnenkomen.

Weert ongedierte; in de eerste plaats muskieten, vliegen en ratten.

Bedenk, dat donker behang, gordijnen, portières en kapstok-ken vol met kleeren, schuilplaatsen zijn voor zwermen muskieten.

Zorg, dat nergens rond het huis stilstaand water is, waar de muskietenlarven kunnen huizen. Zorg er voor, dat de goten schoon zijn en al het water weg kan stroomen, ook uit de dakgoten.

Met wind en rook verdrijft men de muskieten nog altijd het beste. Laat daarom veel op uw erf branden. Binnenskamers in donkere hoekjes kan men met succes fliet of shelltox spuiten.

549 De onbedekte deelen van het lichaam kan men beschermen tegen muskietensteken, door ze in te smeren met een scherp aftreksel van lerak.

Het water in den mandibak moet geregeld worden ver-verscht. Is er geen leidingwater, let dan op, dat het noodige water uit zuivere bronnen of putten gehaald wordt.

Zorg, dat licht en lucht vrijelijk toetreding hebben tot de badkamer.

Om eventuele muskietenlarven te doen wegvangen, kan men met succes een paar kleine vischjes in den mandibak hou-den. Wel moet er op gelet worden, dat gestorven vischjes on-middellijk worden verwijderd.

Men doet goed, nu en dan een stuk ijzer gloeiend heet te maken en dan in den mandibak te steken.

Leg zoo min mogelijk tapijten en matten in de kamers en, als ge meent, daar niet buiten te kunnen, neem ze dan dagelijks op.

De kleedingstukken, die van den waschman komen, moeten goed worden nagezien, of er ook wandluizen of ander on-gedierte tusschen zit. De kinderwasch late men uitsluitend thuis behandelen. Het is goed, de binnekomende wasch van de waschbaas eerst een uurtje in de zon te leggen ter desinfecteering.

Ziet toe, dat uw huisbedienden gezond en zindelijk zijn en let er op, dat ze geen opium schuiven.

550 Bij de meeste ziektegevallen van de inheemsche bedienden moet men ze dadelijk castorolie geven. Een goede inwendige schoonmaak is bij hen een eerste vereischte.

Het is niet wenschelijk, hokken met pluimgedierte in de on-middelijke omgeving van het huis te hebben.

Zie ook onder Koorts, Kouvatten bij zuigelingen, Slaapkamerhygiëne en Zuigelingenhygiëne

Infectie

551 Een uitstekend middel bij geïnfecteerde wonden is een papje van de oude overjarige empoe koenir, die oranjeachtig van kleur en oliehoudend is. Deze moet versch worden gebruikt, want gedroogd heeft hij geen waarde.

Ingewandskwalen zie Buikziekten

Ingewandswormen zie Maden, Lintworm en Wormen

Inscheuring bij de bevalling

552 Javaansche vrouwen genezen deze door hechtpleisters, die ze zelf maken van sirihsteeltjes met kajoe rapaj op gewone watten.

Insectenbeten en -steken zie Beet (vergiftige)

Jeuk

553 Wordt deze veroorzaakt door gal of zenuwen, dan doet men goed de plekken te bedekken met een mengsel van gestampte asem bladeren en gestampte empoe koenir.

Dit zelfde middel is ook zeer dienstig voor heelende huidwonden, die jeuken en tegen de jeuk bij kinderen na het vaccineeren.

554 Een heilzame werking kan men ook verwachten, als de jeuikerige plekken bedekt worden met widoeri bladeren, die met wat klapperolie zijn bestreken en even boven het vuur zijn verflenst.

555 De jeuk van genezende huidwonden verdwijnt, door er asem kawak op te smeren.

556 Bij jeuikerigen huiduitslag doet men er bladmoes van sida-goeri op.

557 Ook moes van jonge tjangkring blaadjes verdrijft de jeuk van genezende wonden.

De branderige jeuk, die ontstaat door aanraking van de huid met de brandharen van verschillende planten, zooals bijvoorbeeld de rawe en kekara gatel, verzacht men, door er droge asch of olie op te doen. De pijn verdwijnt dan geleidelijk. In geen geval met water afwasschen; dat maakt het in den regel veel erger.

Zie ook Netelroos.

Jicht

558 Jichtlijders moeten zich onthouden van het drinken van alcoholische dranken en zoo weinig mogelijk vleesch nuttigen. Natuurlijk zijn zure vruchtensappen heilzaam. Citroen bijvoorbeeld is uitstekend.

Kakkerlakken

559 Deze verdrijft men uit de kasten door er legoendibladeren in te leggen.

Kalmeermiddelen

560 Thee van pegagan is een uitstekend middel. Wanneer geen versch blad te bekomen is, kunnen ook gedroogde bladeren dienst doen.

561 Ook een aftreksel van daoer deres werkt kalmeerend.

562 Lampes kalmeert in hooge mate. Het werkt ook verwarmend en opdrogend.

563 Een kalmeerend middel is voorts de wortel van dringoe, waarvan een aftreksel wordt ingenomen.

564 Een uitstekend middel is het wasschen met een aftreksel van sangket.

565 Ook thee, getrokken van een paar takjes sangket, werkt kalmeerend.

566 Ook de schillen van rijpe djerok bali kunnen uitwendig als kalmeermiddel worden gebruikt.

567 Om onrustige zieken kalm te houden, overgiet men een of twee, aan stukken gesneden, pandan rampai bladeren met heet water. Afgekoeld geeft men het den patiënten te drinken en men gebruikt het, om er zieken mede te wasschen. Zulke waschingen moeten enkele malen worden herhaald.

568 Wanneer zieken onrustig zijn tengevolge van overspanning, dan wast men ze met water, waarin lenglengan blaadjes eenigen tijd gekneusd hebben gelegen, om uit te trekken.

569 Zenuwlijders geeft men een hoofdkussen gevuld met gedroogde lenglengan blaadjes.

570 Voor zenuwlijders neemt men een handvol lenglengan blaadjes, zet deze met twee kopjes water en wat kandisuiker op en verkookt het vocht tot de helft. Dit geeft men ze te drinken.

571 Hetzelfde recept is ook dienstig voor zogende vrouwen, die door onaangenaamheden wat nerveus zijn.

572 Onrustige kraamvrouwen legt men natte omslagen met gekneusde lenglengan blaadjes op het hoofd.

Keelaandoening

573 Voor lichte gevallen helpt het gorgelen met een aftreksel van patikan kebo.

574 Kinderen geve men bij voorkeur stroop, gemaakt van de bloemen van de zure blimbing woeloh.

575 Het eten van wilde patje vruchten is mede een uitstekend middel.

576 Het eten van vijgen is voor lijders aan keelaandoeningen bijzonder aan te bevelen.

577 Ook het inwendig gebruik van een aftreksel van widara oepas knollen helpt tegen keelaandoeningen.

578 Een aftreksel van ketoembelbladeren is ook zeer dienstig.

Keelabces

579 Bij keelabcessen en keelzweren is het drinken van ananassap zeer heilzaam. De versche geschilde ananas wordt geraspt en het raspsel door een doekje gezeefd, zoodat de schadelijke vezels achterblijven.

580 Gorgelen met zout water, waarin sap van djeroek nipis en na het gorgelen dit mengsel inslikken.

Keelgezwel (uitwendig)

581 Hiertegen helpt het pappen met den gestampten bol van de Chineesche vuurlelie.

Keelontsteking zie Keelaandoening en Uitslag in de keel

Keelpijn

582 Is de keel pijnlijk door kouvatten of zijn de amandelen opgezet, dan helpt de volgende gorgeldrank: een kwart pond gedroogde manggistanschillen wordt op twee wijnflesschen water verkookt tot de helft, dan het kooksel gefiltreerd en met een theelepel pepermuntolie goed geschud.

Eenmaal per uur gorgelen is voldoende. Is de keel zeer pijnlijk, dan elk half uur.

583 Wanneer bij kouvatten de keel pijn doet, neemt men een schijfje djeroek nipis, verwarmt dat boven een vlam, smeert er wat kapoer sirih op en druppelt dit vocht in de keel.

584 Gorgelen met een aftreksel van legoendibladeren is een uitstekend middel, om bij verkoudheid keelpijn tegen te gaan.

Kiespijn

585 De getah van de djarak pager gebruiken de Javanen tegen kiespijn. Men zij echter voorzichtig met dit middel, want de gezonde kiezen, die er mede aangeraakt worden, gaan afbrokkelen.

586 Ook de getah van widoeri gebruiken de Javanen, om aangestoken kiezen te laten afbrokkelen en te doen uitvallen. Als dit middel niet uiterst voorzichtig wordt toegepast, is het echter even schadelijk voor de goede kiezen als het voorgaande.

587 Een ander middel, waarbij echter dezelfde waarschuwing van pas is, is getah sambodja.

588 Een vaak toegepast middel is kruidnagelolie in de ontstoken kies brengen. Men zij daarmee echter zeer voorzichtig, want dit middel doet de tanden en kiezen afbrokkelen. Ook het kauwen op tjengkeh is daarom nadeelig. Men doet dit namelijk wel ter verbetering van een onwelriekende adem.

589 Kiespijn verdwijnt soms, wanneer men een stukje knoflook in de ooren legt.

590 Het kauwen op de bloemhoofdjes van legetan is een beproefd middel tegen kiespijn.

591 De olie, die getrokken wordt uit klapperdoppen, is een goed middel tegen kiespijn.

592 Ook de olie uit den gebranden kemoeningbast geeft baat.

593 Tegen kiespijn en ontstoken tandvleesch worden de zachte wollige ketoembelbladeren gebruikt.

594 Hevige kiespijn verdooft men, door de rook van de gedroogde en daarna gebrande pitten van terong ngor in de aangestoken holle kies te brengen.

Kindercholera

Bij kleine kinderen komt vaak een ziekte voor met de volgende verschijnselen: herhaaldelijk braken, hooge temperatuur, stuiptrekkingen in den overigens ook onrustigen slaap, veel dunne waterige ontlasting en weinig urineeren. Al het voedsel, dat wordt toegediend, wordt teruggegeven. Bij kinderen van een jaar oud en nog jonger komen deze verschijnselen voor. Men noemt dat kindercholera.

595 Castorolie en koortsmiddelen helpen niet. Een Indische dame met veel ervaring noemde het binnenstuipen en genas de zieke patiëntjes met inggoe op de volgende wijze: een takje zonder bladeren van een halve vinger lang werd fijngestampt met een theelepel water en wat zout. Het vocht werd door een doekje geperst en zoo ingegeven. Het braken hield op en het kind vroeg zelfs spoedig om voedsel. Het kreeg echter niets anders dan zeer verdunde melk en stukjes ijs. Daarna vloeibare nasi tim, wat verslagen eiwit met water en suiker en eerst langzamerhand vaster voedsel, tot de patiënt weer normaal was.

Kinderpokken zie Apenpokken

Kindervoeding

Wil men den kinderen als ontbijt havermout geven, laat dan het melkdrinken achterwegen. Desnoods doet men in de havermout of andere boeboer wat melk en wat Javaansche stroop er over.

Sommige kinderen kunnen enkele havermoutsoorten niet goed verdragen, omdat er te veel bolster bij is en die daardoor zwaar te verteren zijn. Men moet daarop letten en er rekening mede houden.

Heeft het kind een flink bord pap op, dan kan het best zonder ei of brood. Omdat de rek van zeven tot een uur wat lang is, geve men twee sneedjes brood mee naar school, om in het vrije kwartier te nuttigen. Beleg het eene met dun gesneden vleesch of gehakt en het andere met koek of jam.

Bij de rijst om een uur moeten kinderen veel sajoer gebruiken. Ook pisang goreng van goed rijpe pisang is best. Verder een ei in een of anderen vorm, een stukje frikadel of kip, dan-

wel dengdeng of andere kleine vleeschgerechten, maar vooral niet te veel vleesch. Als ze bij de rijst een stukje gebakken visch krijgen, laat men vleesch en het ei geheel achterwege.

Een geschikte variatie, waardoor het voor de kleinen elken dag een nieuwe verrassing is, wat ze krijgen, biedt groote voordeelen en is verre te verkiezen boven een eentonig dagelijks menu.

596 Bij het middagmaal kunnen de volgende groenten worden gebruikt: jonge ketjipir, jonge katjang pandjang, gekookte lobak, gekookte kraai, jonge boontjes, gestoomde bajem, jonge papaja aan stukjes gesneden en kentji.

Voor kinderen, die nog geen pedes eten, maakt men, om het eten smakelijk te maken, een sausje van fijngestampte katjang goreng met zout, asemwater en wat goela djawa. Oudere kinderen krijgen er wat fijngewreven lombok bij.

Gebrande kemiri en katjang goreng zijn voor de kinderen zeer gezond, om bij de rijsttafel te eten. Ze krijgen daardoor een hoeveelheid plantenvet naar binnen, die ze noodig hebben.

597 Kedelegerechten en rijpe katjang pandjangboonen zijn mede een uitstekend voedsel voor de kinderen. Ook goed rijpe terong die gebraden wordt genuttigd; verder verschillende soorten laboe en gerechten van katjang idjo.

Tegen een uur of vier moeten de kinderen een kleinigheid eten, bijvoorbeeld beschuit of gemakkelijk te verteren koekjes, dan wel biscuits.

Des avonds een bord krachtige soep, die niet te vet mag wezen, met een schepje zachte rijst er in. Heeft men geen rijst, dan de soep goed dik maken met vermicelli, macaroni, tapioca, sago, bruine boonen of groene erwten, die natuurlijk zeer gaar en zacht moeten zijn of katjang idjo, dan wel brood.

Kinderen moeten nimmer ijswater drinken. Koele dranken zijn verkeerd, vooral direct na de soep. Als op zulke kleinigheden meer wordt gelet, zullen er minder zieken zijn, en heeft er minder vaak gepurgeerd te worden.

Na de soep kunnen de kinderen wat groente eten met aardappelen en eventueel een stukje vleesch en gestoofde vruchten als toespis.

Voor de kinderen, die de tanden nog niet hebben gewisseld, moeten het vleesch goed kauwen. Nog beter is het, om het vleesch zeer fijn gesneden te geven, dan wel gemalen, dus als gehakt of frikadel. Kippenvleesch is voor kinderen te verkiezen boven rundvleesch.

Meelspijzen zijn voor kinderen uitstekend. Versch brood is niet goed voor de spijsvertering.

598 Vooral na het vijfde jaar moet het dagelijksche voedsel zoveel als mogelijk is, gevarieerd worden. Geef ter afwisseling eens per week bami, doch doe er in plaats van varkensvleesch kippenvleesch in en sterke kippenbouillon en fijngesneden ei er overheen. In de bami zelf goed gaar gekookte groente en geen tao ge. Ook kan men eens per week rijst geven, die gekookt is in bouillon met wat geurige kerriekruiden, doch zonder peper of lombok en met wat gesneden stukjes vleesch of kip er in.

Ook bruineboonsoep met dobbelsteentjes geroosterd of gebakken brood en vleeschballetjes er in is een uitstekend gerecht.

Kiemlo, een Chineesche soep, is voor kinderen best. Men geve die met rijst er bij. Het is een licht verteerbaar en toch krachtig voedsel.

Geef aan de kinderen nimmer koffie, thee of cacao, maar melk te drinken.

Kinderen, die veel eetlust hebben, late men in geen geval overdreven veel eten.

599 Als drank is boewa tempajan thee of thee van sagabladeren uitstekend.

Laat de kinderen na elken maaltijd den mond spoelen en de tanden borstelen. Dit is de eerste en voornaamste zorg voor het gebit van de kleinen en van den staat van het gebit hangt vaak de gezondheid Uwer kinderen af.

Kinderen moeten nimmer met een volle maag naar bed gestuurd worden. Ze moeten zoo vroegtijdig eten, dat ze daarna nog wat kunnen spelen.

Kinderen mogen ook nimmer na den maaltijd baden. Ook des morgens moeten ze eerst baden en dan pas het ontbijt gebruiken.

Laat Uwe kinderen zich aanwennen, des morgens eenige malen achtereen diep adem te halen.

Geregeld wat kamergymnastiek doen voor het baden des morgens is heilzaam. Om hier niet te uitvoerig te zijn, verwijzen we naar de talloze boekjes over dit onderwerp, waarin de verschillende bewegingen, die aanbevolen worden, zijn afgebeeld.

600 Men zal goed doen, kinderen van anderhalf jaar en ouder naast rijst kippensoep te geven van een jonge malsche kip, waarin stukjes gele waloeh zijn gekookt. Deze toevoeging maakt het gerecht smakelijker en beter verteerbaar.

Voor oudere kinderen, die school gaan, is het heel verkeerd, ze des morgens vroeg vol te proppen met voedsel. Het ontbijt is veelal te gehaast. Binnen een half uur moeten de kinderen vaak een glas melk, een ei, een bord havermout of andere pap en ook nog brood naar binnen werken. Voor een enkelen keer zal dit niet schaden, maar op den duur blijven de slechte gevolgen niet uit. De kinderen gaan aan maag en buik sukkelen; ze verzwakken, krijgen koorts en worden ziekelijk.

Kinderen mogen een glas melk bijvoorbeeld nimmer in een teug uitdrinken. De melk moet met kleine slokjes worden gedronken en verstandige moeders geven den kleinen daarom de melk in kleine bekertjes en nimmer in groote glazen.

601 Vooral in de periode, dat de kleintjes tanden krijgen, moet het voedsel licht verteerbaar zijn. Men heeft hiervoor een goede controle in de ontlasting, die niet wit of hard of kleiachtig mag zijn. De urine mag niet donker van kleur en sterk van reuk zijn. Zoogt de moeder het kind nog zelf, dan moet zij minder vleeschspijzen gebruiken, geen pedes eten doch temoe lawak thee drinken.

Als de ontlasting van jonge kinderen wit gekleurd is en kleiachtig als stopverf, geve men fijngemaakte pisang idjo met zachte rijst te eten.

Voor abnormale ontlasting zie ook onder Buikziekte bij kinderen.

Zie ook onder Zuigelingenvoeding.

Kinkhoest

Hiertegen helpt het volgende middel, dat zonderling schijnt, doch waarvan de gunstige werking zoo vaak is gebleken, dat twijfel niet meer mogelijk is.

Men neme het hoornachtig geschubde deel van de pooten van vijf of zes kippen: dat zijn de deelen, waar geen veeren aan zitten, snijde de teenen er af, wassche ze terdege schoon, hakke alles zoo fijn mogelijk en late ze een uur of vijf op een zacht vuur goed doorkoken.

Het kooksel mag niet van het vuur worden genomen, voor alles goed stuk gekookt is.

Zeef het nu door een doekje en doe het vocht in steriliseer- of weckflesschen en wel zoo, dat er een vingerbreedte van den bovenkant ledig blijft en laat in de weckpan, waarin ze drie vingers diep in koud water worden opgezet, circa anderhalf uur koken. De flesschen worden er dan uitgenomen en, met een doek afgedekt, op een tochtvrije plaats gezet, om af te koelen.

Van dit kooksel geve men kinderen van zeven maanden tot den leeftijd van een jaar om de drie uur een theelepeltje, oudere kinderen om de drie uur een koffielepeltje, kinderen van twee jaar een koffielepeltje om de twee uur en kinderen boven de vijf jaar om de twee uur een dessertlepeltje.

Beschikt men niet over een wecktoestel voor het gereedmaken van bovengenoemd drankje, dan kan men zich behelpen met beugelfleschjes. Deze worden dan in een diepe pan gezet, die goed gesloten kan worden, eventueel in een ledig petroleumblik en, om te voorkomen dat de flesschen springen, leggen men op den bodem eerst een laagje stroo of versch gras. Zet dan de fleschjes er in en giet er vervolgens zooveel water in, dat ze ongeveer drie vingers diep in het water staan.

Reeds den eersten nacht na de toediening zal de hoest minder worden en het slijm merkbaar oplossen.

602 Om de genezing te bespoedigen, geve men vooraf een purgeermiddel in, bij voorkeur castorolie.

603 Verder geve men het kind veel lauwe melk te drinken met water verdund en wat honig er door geroerd.

604 Een stuk zacht grauw papier besmere men met gesmolten rundervet, waarover wat geraspte pala wordt gestrooid en legge dit op de borst. Om het wegglijden te voorkomen, kan het met een paar groote steken aan de onderkleeren worden vastgeregen.

De patiëntjes mogen vooral niet op den rug liggen en het hoofd dient hooger te worden geplaatst dan gewoonlijk.

Twee uur voor het slapen gaan geve men wat licht verteerbaar voedsel. Vermijd vooral droge beschuit en biscuit of andere kruimigen kost, die licht kriebeling in de keel veroorzaakt en neiging tot hoesten geeft.

Is het patiëntje koortsvrij, dan mag het naar buiten, mits gezorgd wordt, dat het buiten wind en tocht blijft.

Zoolang de temperatuur nog niet normaal is, geve men daoen meniran volgens het recept nummer 670.

Klem

605 Een handvol fijn gestampte entjoh kelo of sambiloto bladeren worden vermengd met een portglas water. Men zeef dit, doet het achterblijvende bladmoes op de pijnlijke plek of op de wonde en drinke het gefiltreerde vocht Twee maal per dag deze hoeveelheid.

Klierachtigheid bij kinderen

606 Jonge ketjipir als groente gegeven is uitstekend.

Ook eikelcacao is best, maar, wanneer men bemerkt, dat de kleinen het in den buik krijgen, moet men verdere toediening staken.

Kneuzing

607 Bladeren van gandaroesa worden met wat olie bestreken, boven het vuur verflent en op de pijnlijke plek gelegd.

Knobbelgezwellen

- 608 Deze masseert men weg met djamoer brama in warme olie.

Knokkelkoorts

- 609 Drink veel djeroek nipis sap. Gebruik geen ijs. De pijnlijke gewrichten smere men in met een zalfje, dat men dagelijks versch maakt van djeroek nipis sap, kapoer sirih en een paar druppels kajoe poetih olie.

- 610 Eet vooral geen reboeng, geen sajoer kientang en ook geen bladeren van den kelor; daarentegen veel selderie als groente of afgetrokken als thee.

- 611 Is de pijn hevig, dan smere men de gewrichten in met ketjoeboeng olie. Die verzacht. Draag zorg voor voldoende urineloosing en blijf buiten wind en tocht.

- 612 Men drinke temoe lawak thee met daoen meniran als urine-drijvend middel en eventueel een handvol daoen pegagan er in, om de pijnen te stillen.

Koliek

- 613 Kedawoengpitten branden als koffieboonen, daarna schillen en tot poeder stampen en dit poeder innemen. De dosis is voor volwassenen twee maal daags een dessertlepel vol.

In plaats van dit poeder kan men ook de gepofte kernen van deze pitten eten.

- 614 Omslagen met bakoengbladeren zijn ook zeer dienstig.

- 615 De wortel van kentjoer wordt met succes zoowel in- als uitwendig gebruikt tegen koliek.

- 616 Een middel, dat bij vele buikziekten wordt aangewend en ook bij koliek zeker zal helpen, is een aftreksel van semboeng bladeren.

De speciale koliek, die Indonesiërs veel krijgen door te veel djengkol te snoepen en die ze daarom bestempelen met den naam djengkolen of djeringen, geneest men door den patiënt twee portglazen jenever in te geven. Na goed geslapen te hebben, is hij hersteld.

Zie ook Windkoliek.

Koorts

Voorkomen is beter dan genezen en door een gepaste levenswijze zal koorts veelal kunnen worden voorkomen.

Een eerste eisch is, te zorgen voor geregelden dagelijken stoelgang. Verder matigheid met spijs en drank. Zorg, dat de nieren voldoende werken en ga vooral niet te laat naar bed. Om tien uur naar bed en des morgens om zes uur opstaan, is het beste.

Geeft u niet over aan uitspattingen en drink zoo min mogelijk alcoholhoudende dranken, dan is het lichaam beter bestand tegen verschillende ongemakken en wordt de warmte ook beter verdragen.

Gebruik krachtig, doch licht verteerbaar voedsel en ga niet met een volle maag naar bed. In de warmste maanden moet men het eten van varkensvleesch vermijden. Volwassenen, die goed eten, moeten geen melk drinken. Hardgekookte en rauwe eieren ete men bij voorkeur niet en vermijde sterk gepeperde spijzen en sausen.

Goede boter en klapperolie zijn beter dan reuzel.

Wacht u er voor, overdreven veel atjar en roedjak te eten.

In de heete maanden gebruike men veel verkoelende groenten, zooals laboe aer, bajem, jonge djagoeng, enz.

Eet in den oostmoesson geen moddervisich of kemoeng en niet elken dag garnalen.

Baad niet te lang en nimmer na zonsondergang. Schep- en stortbaden zijn beter dan kuipbaden. Droog u vooral goed af na het baden.

Als ge des morgens opstaat, ga dan niet dadelijk buiten in een langen stoel liggen, maar neem eerst wat lichaamsbeweging bij voorkeur in de frissche buitenlucht.

Slaap niet in den tocht of met open venster en zorg, dat ge onder Uw werk ook niet in den tocht zit.

- 617 Staat ge door Uwe bezigheden veel bloot aan de kans om kou te vatten, draag dan dun flanel en gebruik nu en dan semboengthee. Men doet dit, wanneer men zich vermoeid, loom of opgeblazen voelt, of pijnlijke ledematen krijgt.

- 618 Bij het openmaken van gronden en bij arbeid in bosschen, op sawahs en in de nabijheid van moerassen ete men als voorbehoedmiddel dagelijks bij de rijsttafel gezouten knoflook.

- 619 Wanneer ge voortdurend in een vuile en besmette atmosfeer moet werken, neem dan des avonds voor het naar bed gaan een lauw bad met legoendibladeren of met semboengbladeren. De hoeveelheid behoeft niet te worden opgegeven. Het is voldoende, wanneer het aftreksel doordringend ruikt.

- 620 Ook wasschen met lerak of met carbolzeep is een uitstekend voorbehoedmiddel.

Als er veel koorts heerscht, moet ge niet in de avondlucht zitten en wanneer het overdag snikheet is en des nachts koel, dek u dan des nachts vooral toe.

- 621 Bij dorst onder het werk drinke men in plaats van water liever thee van ongeschilde citroen zonder suiker.

- 622 - Volwassenen en kinderen, die veel last van koorts hebben, moeten vaak lobak eten als groente.
- 623 Goed fijn gehakte bajem is een uitstekende groente voor koortslidders.
- 624 Koorts kan men veelal voorkomen door het gebruik van een temoe lawak aftreksel, waarin daoën meniran gekookt is.
- 625 Neem een handvol gambir oetan bladeren, vijf plantjes meniran met wortel en al, zeven schijfjes temoe lawak en negen blaadjes daoën prasman. Zet deze met een aer blanda flesch op verkook het tot de helft en drink het vocht gedurende den dag.
- 626 Soms wordt in plaats van de bladeren ook wel den bast van gambir oetan gebruikt.
- 627 Neem enkele jonge takjes kendal en vijf blaadjes besaran. Kook die met twee splitglazen water en verkook ze tot op de helft en drink dit aftreksel. De besaranbladeren worden er bij gedaan, om het bloed te zuiveren.
- 628 Wanneer koorts vergezeld gaat van diarrhee neme men twee lepels bloemen van de tandjongboom en een stuk bast van een halve vingerlengte. Stamp dit alles fijn en zet het een half uur lang te trekken in een glas heet water. Deze hoeveelheid neme men drie of vier maal per dag in.
Het is goed, om voor men dit middel begint, eerst te laxeerden.
- 629 Temperatuursverlaging bereikt men in de meeste gevallen, door den patiënt veel vocht te laten drinken. Men neemt daarvoor dan planten, die tevens een verkoelende werking hebben, zooals laboe kenti, in het bijzonder bij koortsen, die voortspruiten uit inwendige ontstekingen en typhus, wanneer transpireermiddelen falen.
- 630 Ook geraspte laboe, ketimoen, sosor bebek of dadap serep, als omslagen op den buik aangewend, brengen de temperatuur omlaag.
- 631 Het gebruik van pegagan thee is tegen koortsen, waarbij de transpireermiddelen falen, zeer aan te bevelen.
- 632 Wanneer de patiënt geen temoelawak kan verdragen bij de gagan thee, dan neme men een handvol daoën gagan, een berguitje, drie korrels adas en een klein stukje poelasari. Zet die met drie kopjes water op en verkook het tot een derde. Men make dit drankje iederen dag versch. Na drie keer gebruik zal de koorts vaak voorbij zijn. Men neme het zoo noodig veertien dagen achtereen in.
Wanneer men de wortels van gagan mee kookt, werkt het middel nog krachtiger.

- 633 Bemerkt ge, dat de milt gaat opzetten, neem dan des morgens vroeg een theelepeltje geraspte laos merah.
- 634 Als een koortslidder te weinig urineert, kan men dit verhelpen door hem een aftreksel van daoën meniran te geven of klapperwater van jonge kalapa idjo.
- 635 Een waschmiddel, dat bij koorts goede diensten bewijst, wordt gemaakt van kanangabloemen met rozenwater en wat djerोक nipsis.
- 636 Ook wasschingen met water, waarin de bladeren van kembang sepatoe gekneusd zijn, werken heilzaam.
- 637 Eveneens wasschingen met water, waarin gekneusde waroe laoet bladeren en fijn gemaakte tapak liman plantjes met wortel en al gedaan zijn.
Ook kan men het bladmoes hiervan gebruiken, om als tapel op den buik en op het hoofd te doen.
- 638 Ook voet- en dampbaden zijn uitstekend, vooral wanneer in het water semboengbladeren worden gedaan.
- 639 Versch geplukte tembelekan bladeren, in de ziekenkamer te drogen gehangen, werken koortswerend.
- 640 Bij koortslidders hange men semboengbladeren in de kamer en doe deze bladeren ook in het badwater.
- 641 Maak een tapel van dadapbladeren, die eerst tot moes zijn gemaakt en bind die op den buik.
- 642 Wanneer de huisbedienden koorts hebben en men wil ze kinine geven, dan is het beter, hun dit middel opgelost toe te dienen dan in den vorm van pillen, tabletten of ouwels.

Koorts (aanhoudende)

- 643 Vooral tegen koorts, waarvan men de oorzaak niet kent, gebruike men daoën pegagan.
Een flinke handvol wordt met een portglas water fijnge maakt en het vocht, na gezeefd te zijn, met wat zout op de nuchtere maag gedronken.
Den tweeden dag neemt men een handvol pare alas bladeren, die op dezelfde wijze worden gebruikt.
Zoo neemt men gedurende een dag of tien om den anderen dag pegagan en pare alas.
Ook al zou de koorts inmiddels geweken zijn, moet men er nog niet mee uitscheiden voor de tien dagen om zijn en de geheele kuur achter den rug is.

Koorts als gevolg van geïnfecteerde wonden

- 644 Kneus of stamp een handvol sambiloto bladeren in een paitglaasje water, zeef het vocht en drink deze hoeveelheid twee maal daags.

Het bladmoes kan men op de wonde leggen en telkens, wanneer het warm is geworden, vernieuwen.

Koorts als gevolg van insectenbeten

- 645 Kneus of stamp een handvol sambiloto bladeren, doe er een paitglas water bij, zeef het en drink dat vocht in een keer uit.

Koorts als gevolg van kouvatten

- 646 Bij koorts als gevolg van kouvatten drinke men water, waarin een citroen met schil en al gekookt is. Dit middel kalmeert en doet transpireeren.

In zulke gevallen zijn ook wasschingen met lauw water, waarin een scheut azijn gedaan is, zeer goed. Men wascht met een ruwe doek en droogt den patiënt niet af, maar wikkelt hem in een laken en daaromheen een deken. Inmiddels laat men den patiënt een transpirermiddel innemen.

Koorts als gevolg van longontsteking, bronchitis of tuberculose

- 647 Hiertegen geeft men widara oepas volgens recept nummer 298 terwijl men in plaats van drinkwater pegagan thee geeft.

Koorts als gevolg van overspanning

- 648 Hiertegen gebruike men pegagan thee.
- 649 Wasschingen met lenglengan bladeren of sangket bladeren, gekneusd in lauw water, zijn ook zeer goed. Dit dient men drie maal per dag te doen.

Koude zitbaden zullen den patiënt verlichting brengen.

Koorts als gevolg van vallen, kneuzingen, enz.

- 650 Kneus acht tot tien blaadjes daoan prasman met een paitglaasje water, zeef het en laat het door den patiënt in een keer opdrinken. Ook legt men het overblijvende bladmoes wel op de gekneusde plaatsen.

- 651 Zelfs het kauwen op daoan prasman en het doorslikken van het sap kan genezing brengen.

Koorts als gevolg van zweren in de ingewanden

- 652 Stamp twintig sambilotoblaadjes, doe er een paitglaasje water bij, pers het vocht door een doekje en drink dat achter elkaar op.

Dit middel wordt veertien dagen lang gebruikt. Voelt men zich na een week reeds beter, dan vermindert men de hoeveelheid blad tot de helft.

Het achterblijvende bladmoes moet als tapel op den buik worden gelegd.

Zie ook onder Buikziekten.

Koorts (gastrische)

- 653 Als purgeermiddel, gebruike mij bij voorkeur rabarberpoeder.

- 654 Tadjin is zeer verkoelend en licht verteerbaar en werkt zeer gunstig bij gastrische koorts.

Men maakt het, door een kopje goed schoon gewasschen rijst goed gaar te koken in acht kopjes water en het water er dan voorzichtig af te scheppen. Tadjin verzuurt spoedig en moet steeds versch worden gemaakt.

- 655 Gagan thee werkt uitstekend bij gastrische koorts.

- 656 Ook het kruiden van de spijzen met ketoembar is heel goed.

- 657 Het eten van laboe aer verdrijft koorts in den buik.

- 658 Het innemen van een aftreksel van sagablaadjes en saga-steeltjes gaat ook de koorts in den buik tegen.

- 659 Thee van gedroogde trawasbladeren is mede zeer heilzaam.

- 660 Men kan vaak baat vinden, door jonge blaadjes van poeloetan in het drinkwater te doen.

- 661 Selasih gebruikt men als genotmiddel. Het is verkoelend en verdrijft de gastrische koorts.

- 662 Een tapel van sosor bebek bladeren, tot moes gewreven en op den buik gedaan, doet de gastrische koorts verdwijnen.

- 663 Tegen koorts in den buik, wanneer de afgang met bloed en slijm vermengd is, gebruikt men boewah tempajan. De zaadjes worden met warm water overgoten, van de dunne schilletjes gezuiverd en met wat stroop of suiker genuttigd.

Koorts (hardnekkige)

- 664 Een bosje soerenschors van 10 cm middellijn ongeveer en stukjes, die ongeveer 7 cm lang zijn, zet men met zes kopjes water op en verkoke het tot op de helft. Van dit aftreksel neme men drie maal daags een kopje; zeven dagen achtereen.

Koorts (hooge)

- 665 Om het bloedurineeren bij hooge koorts tegen te gaan, drinke men een aftreksel van gedroogde trawasbladeren.

- 666 Ook gebruikt men hiertegen sidawaja zaad.

- 667 Gekneusde bladeren van tapak liman als tapel op den buik en het lichaam wasschen met water, waarin enkele van zulke bladeren zijn stukgemaakt.
- 668 De temperatuur verlaagt men door in- of uitwendig gebruik van daoën kremah, die echter versch moet zijn.
- 669 Drink versch ananassap tot een maximale hoeveelheid van twee glazen daags. Dit sap is verfrisschend en goed voor de spijsvertering.

Koorts in den buik zie onder Bloeddiarrhee, Buikziekten en Gastrische koorts

Koorts bij kinderen

- 670 Een uitstekend middel voor kinderen, dat bijvoorbeeld wordt toegepast bij kinkhoest, is een aftreksel van daoën meniran. Men kookt een klein theelepeltje van deze blaadjes met een klein stukje zoethout en een portglas water gedurende een minuut of vijf. Kinderen van zeven maanden geve men een theelepeltje, kinderen boven het jaar een likeurglaasje en kinderen boven de vijf jaar een portglas twee maal daags.
- 671 Kneus de bloemen van witte sroeni in een kommetje water en wasch de kinderen daarmede. Ook het hoofd moet er mede bevochtigd worden.
- 672 Bij kinderen, die koorts hebben, is de invloed van waschingen met daoën inggoe zeer heilzaam.

Koorts bij kleine kinderen

- 673 Is men in het binnenland en kan men seriawanwater bekomen, dan is het het beste, den kleinen daarvan te drinken te geven.
- 674 In plaats van seriawanwater kan men ook het wortelsap van den randoe alas gebruiken. De Javanen noemen dit deresan. Men geeft dit, als de kleinen dorst hebben. De temperatuur zal daardoor dalen.
- 675 Een heilzaam middel is, den patiëntjes het sap van laboe kenti als drinkwater te geven.
- 676 Ook het wasschen met dit sap is goed.
- 677 Men kan ook een tapel van geraspte ketimoen op het buikje binden.
- 678 De polsjes en enkeltjes zwachtelen met doekjes, die gedrenkt zijn in een aftreksel van inggoe blaadjes, waarin het vocht van twee berguitjes en wat azijn zijn gedaan.

Deze omslagen moeten geregeld worden vernieuwd en het hoofdje moet ook aanhoudend worden nat gemaakt.

Koorts (koude)

- 679 Tegen koortsen, die met koude handen en voeten beginnen, neme men daoën prasman. Dagelijks vier gram bladeren op twee splitglazen water tot op de helft verkoken.

Koorts bij kraamvrouwen zie Kraamvrouwenkoorts

Koorts (terugkeerende)

- 680 Hiertegen neemt men een aftreksel in van den gestampten wortelbast van de zwarte nangka of nangka boeboer.
- 681 Zijn deze koortsen zeer hardnekkig, dan gebruike men een aftreksel van bratawali stengels.

Koorts (telkens terugkeerende) van lage temperatuur

- 682 Hiertegen drinke men thee, getrokken van den bast van de tjempaka poetih.

Koorts (Tjilatjapsche)

- 683 Deze wordt radicaal genezen met daoën prasman volgens recept nummer 679.
- Men moet dit middel lang achter elkaar gebruiken en uiteindelijk de sterkte van het aftreksel en de hoeveelheid verminderen. Wanneer men ten slotte nog maar een eetlepel heeft met een glas water, dat tot op de helft verkookt nog slechts een half glas oplevert, dan kan men de kuur staken.

Koorts (verkoelende middelen bij)

- 684 Wanneer een koortspatiënt ijlt of zware hoofdpijn heeft, kan men het hoofd met ijskappen of ijscompressen verkoelen. Jonge pisangbladeren op het hoofdkussen hebben een zelfde verkoelende werking. Men kan den patiënt er ook op laten liggen. Ook een tikar onder den patiënt geeft verkoeling en verlichting.
- 685 Een verkoelend middel voor koortslidders zijn de eetbare cadadiumbladeren. Ze worden eerst goed gewasschen en dan op het hoofdkussen gelegd. Wanneer men meerdere bladeren gebruikt, kunnen ze telkens worden verwisseld. De gebruikte worden dan zoolang in water gelegd en blijven frisch, zoodat ze wel drie dagen dienst kunnen doen.
- 686 Een uitnemend middel is kremi, dat als tapel gebruik wordt, om de hitte uit het lichaam te halen. Ook is het heerlijk koel voor compressen op het hoofd.

687 Ook waroe laet bladeren zijn goed, om bij koorts de hitte uit te drijven. Men neme twee ons van deze bladeren en drie wortels van tapak liman op twee splitglazen water en late dit tot op de helft verkoken. Men geve dit den patiënt in gedeelten in, wanneer hij dorst heeft.

688 De koortshitte vermindert, door de voeten van den lijder te omwikkelen met een bladmoespapje van patjar djawa.

689 Verkoelend en kalmeerend werkt bij koorts het gebruik van bajem lemah.

690 Om het lichaam bij koortsen te verkoelen, maakt men tapels en compressen van rauwe sambiloto bladeren.

691 Sambiloto kan ook inwendig worden gebruikt. Voor volwassenen is een paitglas uitgeperst sap voldoende. Men zij echter voorzichtig met dit middel, want het is wel eens oorzaak, dat de patiënt gezwollen oogen krijgt.

Sambiloto is ontegenzeggelijk een goed medicijn. Er zijn menschen, die er veel baat bij hebben gevonden en nu meenen, dat het tegen alle kwalen helpt, wat natuurlijk een heel verkeerde opvatting is.

Koortswerende middelen

692 Postelein is een uitstekend medicijn tegen koorts. Deze groente voorkomt veel ziekten in de tropen. Postelein mag niet worden afgekookt. Menschen met een slecht gebit en zij, die onvoldoende maagsappen hebben, doen goed, de postelein na het koken goed fijn te hakken.

693 Tegen koorts gebruike men posteleinwater, dat op de volgende wijze wordt klaar gemaakt.

Neem een half pond postelein, wasch deze goed schoon, snijd ze zoo, dat de steeltjes niet langer zijn dan een vingerlid en zet deze groente zonder bijvoeging van water, dus zoo nat als ze door het wasschen is, op.

Is de postelein gaar, dan wordt het vocht gefiltreerd en de patiënt mag daar zoo veel van drinken, als hij verkiest. Dit middel doet de temperatuur dalen, zuivert het lichaam, kalmeert den patiënt, neemt jeuk en branderigheid weg en voorkomt darmbloeding.

Ook voor gezonde menschen kan postelein niet genoeg worden aanbevolen.

694 De redjasa heeft groote koortswerende eigenschappen. Men kan een aftreksel maken van den bast van stam of wortels, of wel van de bladeren. Ze zijn alle even werkzaam.

695 De bladeren van de papaja zijn koortswerend en oefenen een zuiverenden invloed op het geheele lichaam uit.

696 Zij, die kinine als koortswerend middel minder goed kunnen verdragen, doen goed, met een aftreksel van soerenbast te nemen.

697 Een goed middel, om koorts uit het lichaam te bannen, bestaat in het nuttigen van gekookte doekoepitten, die gestampt worden gegeten. Voor lijders aan suikerziekte is dit middel echter verboden.

698 Een aftreksel van den bast van sawo manila heeft ook koortswerende eigenschappen.

699 Ook de wortelbast van madja is koortswerend. Men drinkt een aftreksel daarvan.

700 De rauwe tapak liman wortel is koortswerend. Deze wordt gestampt en, in water afgetrokken, ingenomen.

701 Bij koortsen drinkt men wel rozenwater, met honig vermengd.

702 De wortelbast van waroe lengis wordt in water gekookt en dit aftreksel tegen koorts ingenomen.

Kouvatten

703 Een aftreksel van den wortel van kentjoer is dienstig tegen kouvatten.

704 Ook borst en keel insmeren met een schijfje djerok nipis, waarop wat kapoer sirih is gedaan.

705 Een aftreksel van semboeng lemah is verwarmend en slijmoplossend en is daarom zeer goed, om in te nemen na kouvatten.

706 Thee van patikan tjina helpt uitstekend tegen drogen hoest en de naweeën van kouvatten.

707 Zijn de ledematen pijnlijk, wrijf ze dan met de bladeren van entjok en wel van die met witte bloemen. Volwassenen mogen dit middel niet langer dan een kwartier toepassen, omdat deze bladeren enigszins giftig zijn en vooral een gevoelige huid er slecht tegen kan.

708 Ook gandaroesa bladeren, uitwendig gebruikt, helpen tegen het pijnlijke gevoel in de ledematen bij kouvatten.

709 Pijn in de ledematen als gevolg van gevatte kou geneest men ook door massage met ketjoeboeng olie, waarbij wat minjak kajoe poetih gemengd is. Denk er aan, dat ketjoeboeng giftig is.

Kouvatten bij kinderen Zie ook onder Buikziekte bij kinderen.

Kouvatten bij zuigelingen

Zuigelingen zijn zeer gevoelig voor klimaatsverandering. Een vochtiger en kouder klimaat kan oorzaak zijn, dat de kinderen bloed en slijm in de ontlasting krijgen. Met het wegnemen van de oorzaak zal de kwaal meestal over zijn. Doe de kinderen een flanellen hemdje en een flanellen hantsopje met nauwsluitende pijpen aan.

In een koel klimaat moeten de kinderen des morgens direct kousen aantrekken en bij guur weder mogen ze vooral niet te lang baden. Nog beter is het, de kinderen de eerste dagen eenvoudig af te sponsen en ze eerst weder te baden, wanneer ze wat aan den overgang gewend zijn.

Kraamvrouwen

710 Aan kraamvrouwen geve men veel bloestroevruchten met bajem in de sajoer. Dit middel is bloedzuiverend en bevordert de nierwerking.

711 Bij kraamvrouwen, die bij de bevalling zijn ingescheurd, moet vooral gezorgd worden voor niet te harden afgang. Lavementen met een mengsel van lauwe slaolie en water zijn dan zeer aan te bevelen.

712 In den ouden tijd werden de inheemsche kraamvrouwen direct na de bevalling gereinigd met het sap, dat gewonnen werd uit een jonge pisang batoe stam, die nog nimmer had gebloed en tot dit doel werd omgehakt. De organen krimpen dan snel en het voorkomt stortingen.

713 Zij, die het kind zelf zoogen en last hebben gehad van venerischen huiduitslag, moeten veel ketipir eten vermengd met temoe ireng. Dit middel voorkomt, dat de besmetting op het kind overgaat.

714 Alle medicijnen, die de Javanen aan hun kraamvrouwen toedienen, bevatten kedawoeng. De pitten worden gebrand als koffie, doch ze mogen niet verkolen. Van de schillen ontdaan en dan tot poeder gestampt, is de gewone dosis een theelepeltje vol.

715 Na de bevalling kan men het hoofd van de kraamvrouwen verkoelen met toeri bladeren.

716 Kraamvrouwen, die moeilijk urineeren, geeft men een tapel van posorbladeren op den onderbuik. Soms wordt er wat kembang lawang bij gedaan.

Kraamvrouwenkoorts

Deze koortsen worden meestal veroorzaakt, doordat schadelijke stoffen bij de bevalling in het lichaam zijn achter gebleven en deze tot ontsteking aanleiding geven, doordien ze tot bederf overgaan.

Een goed middel ter verdrijving is het volgende:

717 Men zet een soeplepel kembang srigading met een splitglas water op en verkookt dit tot op de helft. Heeft men geen bloemen, neem dan zeven bladeren en doe er drie blaadjes iler bij.

718 Door direct na de bevalling het volgende drankje in te nemen, des morgens en des avonds versch bereid, kan men deze koorts voorkomen.

Kook een jong papjablad met een lepeltje verse asem en een stukje goela djawa in een splitglas water. Verkook het tot op de helft en neem het in, als het voldoende is afgekoeld.

Het is wenschelijk, daarbij tevens een tapel te gebruiken van zeven iler blaadjes, een groote theelepeltje djoeng rahab (eerst tot asch gebrand) en wat asem kawak bij elkaar gestampt.

Bij Javaansche kraamvrouwen komt het vaak voor, dat de normale vloeiingen plotseling ophouden. Men kan er vrij zeker van zijn, dat de doekoen haar in dat geval opium heeft toegediend, hetzij in de djamoer, die ze bij groote hoeveelheden krijgt, of in de dagelijksche koffie. De doekoens doen dit, om de naweeën te verlichten, als de vrouw vreeselijke pijnen heeft. Het resultaat is echter noodlottig. De naweeën houden op, de kraamvrouw kan niet meer vloeien, maar kan evenmin urineeren, of stoelgang hebben. Het onmiddellijk gevolg is bijna altijd hooge koorts en wanneer niet bijtijds wordt ingegrepen, sterft de kraamvrouw, omdat het niet meer mogelijk is, de vuile stoffen uit te drijven.

719 Men kan nog srigading probeeren, maar meestal zal het reeds te laat zijn voor dit middel.

Een sterker middel is het innemen van asem kawak zooveel als een duivenel met water en goela djawa. De asem werkt laxeerend en geeft hernieuwden bloedaandrang naar het onderlijf. Tevens moet men kapoer sirih met djerok nipissap en kajoepoetih olie tot een zalfje mengen en op buik en lendenen smeren.

Kraamzuivering

720 De Javanen gebruiken daarvoor onder meer een aftreksel van remek getih.

721 Ook een aftreksel van laos merah is zeer dienstig. Men neme daarvoor de jonge loten.

722 Een aftreksel van lenglengan bladeren helpt ook zeer goed.

723 Temoe ireng wordt ook wel gegeten, om de kraamzuivering te bevorderen.

Kramp

724 Een uitstekend middel tegen buik- en maagkramp is een aftreksel van de overjarige empoe koenir.

- 725 Een ander middel is het gebruik van kemangi.
726 De bladeren van duizendblad werken krampstillend.

Kramp zie ook Koliek en Maagkramp

Kramp in den buik

- 727 Een tapel van oerang-aring op den buik zal helpen.

Kramp bij venerische ziekte

- 728 De aromatische kapoelaga vruchtjes helpen hiertegen zeer goed.

Krampen na de bevalling

- 729 Kook een handvol roode uitjes of ajuin in olijfolie met een scheutje rooden wijn tot een papje en bind dat lauw door middel van een goerita op den buik onder den navel.

Kramphoest

- 730 Een lenglenganplantje van de soort met witte bloemen (de wortels er aan laten) verkoke men met een klontje suiker en enkele korrels adas manis op twee kopjes water tot op de helft en neme dit aftreksel in. Het werkt bijzonder kalmeerend.

Krankzinnigheid

- 731 Als kalmeerend middel passe men wasschingen toe met lenglengan blaadjes.

Kroep

- 732 Tegen deze kwaal laat men de kinderen om het uur gorgelen met ananassap en men late ze nu en dan ook wat van dit sap drinken.

Kropgezwel

- 733 Hiertegen wordt zoowel in- als uitwendig het bladmoes van simbar mendjangan gebruikt.

Laxeermiddelen

- 734 Een zeer onschuldig zachtwerkend middel vormen gestoofde pruimen, vooral wanneer ze bereid zijn met goela aren.
735 Een gezond eten voor hen, die last hebben van hardlijvigheid, zijn de walohvruchten.
736 Een zeer zachtwerkend laxermiddel is het eten van gekookte blindjo vruchtjes.

- 737 Castorolie is wel een van de meest bekende laxermiddelen. De gewone dosis voor een volwassene bestaat uit twee eetlepels. Daar lucht en smaak den patiënten vaak erg tegen staan, gaat men als volgt te werk. Roer de olie in een kop slappe heete thee en neem het in een teug in. Veeg dan de lippen af met een schijfje citroen en de nare nasmaak is direct verdwenen.

Voor kinderen van een jaar of tien klopt men een dessertlepel castorolie in warme melk tot een emulsie en geve het zoo in. Jongere kinderen naar verhouding minder, oudere wat meer.

- 738 De geleiachtige inhoud van de lange zwarte trenggoelipeulen zijn een uitstekend laxermiddel. De gewone dosis is een kwart van zoo'n peul. Voor gallijders moeten ze eerst gekookt worden. Men kan deze gelei ook zelf conserveeren en als huismiddel bij de hand hebben. Voor de bereiding van deze geconserveerde gelei wordt verwezen naar het Aanhangsel.

- 739 Ook kanarizaden vormen een zachtwerkend laxermiddel en zijn tevens voedzaam.

- 740 Kemangipitjes werken ook laxeerend.

- 741 Zoo ook katjang tanah, die daartoe gemalen wordt gegeten.

- 742 Zoo is ook sla-olie, die in hoofdzaak uit katjang tanah wordt gemaakt, laxeerend.

- 743 Een laxermiddel, dat uitwendig wordt toegepast, is een tapel van de zachte deelen van de schil van doerian op den buik.

- 744 Ook de oliehoudende overjarige temoe lawakwortel is een goed zachtwerkend laxermiddel. Deze oudere hoofdwortels zijn inwendig donker oranje gekleurd.

- 745 Als laxans voor kraamvrouwen wordt waloh aanbevolen. Deze vrucht wordt daartoe gestoofd met goela djawa.

- 746 De zogenaamde madoe, uit rijpe gedroogde nangka, wordt ook als laxans ingenomen.

- 747 Bloestroe vruchten werken laxeerend.

- 748 Moendoe vruchten werken laxeerend.

- 749 Pisang idjo, pisang kidang en pisang mas werken laxeerend.

- 750 Ook jonge bladeren van ketepeng tjina, tot moes gekookt.

- 751 De bladeren van de Javaansche vlier of sengitan zijn ook laxeerend.

- 752 Daoen woengoe wordt eveneens als laxermiddel gebruikt.

- 753 Evenzoo daoen doedoek.

- 754 Het sterkst werkende laxermiddel, dat de Indonesiërs gebruiken, als geen ander middel helpt, is de asch van het omhulsel der bloemstengels van den klapper.
- 755 Zwangere vrouwen geve men als laxermiddel bij voorkeur ketapangpitten.
- 756 Voor vrouwen, die ongeveer vier maanden zwanger zijn, is thee, van asembladeren getrokken, een zuiverend en zacht werkend laxermiddel. Neem daarvoor een handvol asem bladeren en een stukje koenir, zoo groot als een vinger. Kook dit gedurende vijf minuten met een splitglas water en drink het afkooksel.
Het is nadeelig, zulke thee gedurende de eerste vier maanden te drinken.
- 757 Voor nierlijders is de beste laxans een aftreksel van enjoh kelo bladeren.
- 758 Een middel, dat zeer goed helpt en ook bij gastrische koorts wordt gebruikt, is gemalen kelembak, dat als rabarberpoeder ook in de apotheken verkrijgbaar is.

Ledematen (pijn in de) zie Kouvatten

Lendenpijn

- 759 Wanneer vrouwen in de wisseljaren last hiervan hebben, moeten ze klapperwater drinken. Tijdens de menstruatie moet het echter worden nagelaten.

Leverziekte

- 760 Een probaat middel, dat sedert onheuglijke tijden in Indië als snelwerkend bekend staat, is het volgende:
Een stuk hoofdwortel temoe lawak ongeveer zoo groot als een duivenei wordt zoo lang gepoft, tot het geheel gaar en zacht is geworden. Het wordt nu zorgvuldig geschild en dan geraspt. Het sap wordt uit het raspel gewrongen door een doekje en vermengd met het sap van een handvol verschgeplukte daoen oerat. Dit wordt achter elkaar of in tweeën op de nuchtere maag ingenomen. Men gaat daarmee door, tot men geen last meer van de lever heeft. Dan wordt de hoeveelheid verminderd. De eerste week neemt men het om den anderen dag, de tweede week om de twee dagen enzoovoort, tot men na de zesde week dezelfde hoeveelheid slechts eenmaal in de week inneemt. Daarna kan men het innemen geheel staken.
Door de oude verjaarde knollen van temoe lawak te nemen, die op de snede donker oranje van kleur zijn, krijgt men het beste extract, zonder dat men bevreesd behoeft te wezen voor de schadelijke stoffen uit den rauwen jongen knol.

Men volge verder de dieetvoorschriften: geen rundvleesch, geen spiritualiën, geen gekruide of heete spijsen, geen kaas en geen eieren en in het algemeen matig leven.

Is de lever erg opgezet, of is er een abces ontstaan, dan geen eieren eten, geen kool, geen uien, geen koffie, geen cacao, geen varkensvleesch, geen vet, geen aardvruchten, geen aardbeien en niets, dat wrang is.

Voor leverlijders moet de rijst zeer zacht gekookt zijn en de kip, die er in wordt gestoomd, van vet en van vel zijn ontdaan. Het voedsel moet bij kleine hoeveelheden worden genomen. Treedt eenmaal beterschap in, dan kan men langzamerhand meer voedsel tot zich nemen en kan het kippenvleesch met tomatenpuree worden genuttigd. Is de patiënt nog verder hersteld, dan kan men kip als asem garem klaar gemaakt eten, dat is zacht gebraden met asem kawak en ketoembar. De patiënt mag dan ook pruimen hebben, die met goela aren gestoofd zijn en daarna gezeefd, zoodat er geen schillen meer in het moes voorkomen.

- 761 Bij leverlijden gebruikt men met succes bidara laet thee.
- 762 Ook kan men tegen leverziekte de empoe van temoe lawak poffen, raspen, het vocht er uitpersen en dit met wat citroensap drinken.
- 763 Tegen leverziekte neemt men ook wel bladeren van de pare alas.
- 764 Tot hetzelfde doel gebruikt men ook woengoe bladeren.
- 765 De leverpatiënt moet veel papaja eten of vijgen, waarvan de schillen en pitjes verwijderd zijn.
- 766 Ook thee getrokken van papaja bladeren is uitstekend.
- 767 De bladeren van tempoe wijang, als groente gegeten, zijn uitstekend tegen leverziekte. Ook de wortels van deze plant worden met succes gebruikt doch dan meestal met andere medicijnen.
- 768 Verder is het sap van patje vruchten goed. Men neme dagelijks zooveel als uit drie rijpe vruchten kan worden geparst. Is de lever erg opgezet, dan vijf inplaats van drie.
- 769 Een goed eten voor leverlijders is verder sla van jonge daoen gagan. Deze bladen zijn eenigszins bitter, maar zeer gezond.
- 770 Leverlijders doen goed, met enkele malen per week soep van katjang idjo te gebruiken.
- 771 Ook het geregeld gebruik van semboeng thee is aan te bevelen. Dit middel werkt algemeen gunstig op de lever en bevordert de galafscheiding.

Overmatige voeding is voor leverlijders zeer verkeerd. Het teveel vergt noodloozen arbeid van de ingewanden en wordt toch niet door het lichaam opgenomen.

772 Er moet voor geregelde ontlasting worden gezorgd en de afgang mag nimmer hard zijn. Is dit het geval, neem dan een handvol pare alas bladeren, gestampt met een paitglaasje water en wat zout en neem het vocht gezeefd in; elken dag deze zelfde hoeveelheid, ook al gebruikt men de temoe lawakdrank van nummer 760.

773 Als de afgang van een leverlijder hard en ongeregeld is, of wel van een zeer donker groene kleur, dan moet de patiënt bijzonder op zijn hoede zijn en een week of twee Karlsbad-zout innemen; een theelepelt daags.

774 Een goed laxermiddel voor leverlijders is lempoejang. Deze wordt niet gekookt, doch uitgeperst en ingenomen met hoogstens drie tjabe's, dat zijn de rijpe zaadjes van de tjabe alas, niet te verwarren met de lombok en tjabe rawit, die voor leverlijders verboden kost zijn.

775 Heeft de leverpatiënt hevige koorts, dan geve men hem driemaal daags het volgende drankje, tot de temperatuur weder normaal is.

Een flinke handvol daoan pegagan met twee splitglazen water opzetten en tot op de helft verkoken.

776 Als uitwendig middel smere men op de leverstreek (rechterzijde) patjezelf, die gemaakt wordt, door een stukje patje bast zeer fijn te stampen en met wat azijn aan te lengen. Alvorens het te gebruiken, wordt het in een pisangblad gevouwen en even op het vuur gezet of opgestoomd. Dit middel doet de lever spoedig slinken.

Voor leverpatiënten is het wenschelijk, naar een koel klimaat te gaan, om genezing te zoeken.

777 Is de patiënt geheel genezen, dan moet hij, om herhaling te voorkomen, zorg dragen voor een geregelde stoelgang en nu en dan temoe lawak en daoan pegagan innemen.

Een herstelde leverlijder, die weer goed eet, moet geen melk drinken.

Liesgezwel bij mannen

778 Dit geneest men door djamoer impes met azijn tot een zalfje te mengen en twee maal daags er op te smeren. Inmiddels dient de patiënt veel meniran thee te drinken en rauwe gagan te eten, hetzij als groente of gestampt met water. Ook het gebruik van temoe lawak is goed. Men vermijde het gebruik van alcohol en van prikkelende en scherpe spijzen.

Lintworm

779 De pitten van laboe merah zijn een gerenommeerd middel tegen deze kwaal. Men schilt ze en eet het binnenste rauw op. Voor volwassenen is de dosis 500 tot 1000 stuks achter elkaar ingenomen.

Twee uur later neemt men een gewone laxans van castorolie en dan raakt men den lintworm geheel kwijt.

780 Een ander middel is, om op de nuchtere maag een glas dikke santen leeg te drinken, bij voorkeur van kelapa idjo.

781 Ook een aftreksel van den wortel van dalima poetih wordt ingenomen, om een lintworm uit te drijven.

Longontsteking

782 Als medicijn hiertegen neemt men een afkooksel in van patikan kebo. Alleen versch blad en versche stengels kunnen dienen. De geneeskracht zit in de getah en die is het rijkste, wanneer de knoppen zich gaan vormen.

783 Ook een aftreksel van widara oepas is een goed medicijn.

Longtering

784 Bij begin van tering is het goed voor de longen, om bladeren van waroe lengis in water te kneuzen en het gefiltreerde vocht te drinken.

785 Een aftreksel van daoan gagan werkt zeer gunstig op teringlijders. Men kan de bladeren stampen met water en het gefiltreerde vocht drinken, dan wel thee van de bladeren trekken en die innemen.

786 Legoendibladeren koken met kentjoer, een stukje koenir en suikerklontjes naar smaak. Het gefiltreerde afkooksel drinken men twee keer daags.

787 Volgens de oude Javanen is in warm water opgeloste getah gebang een uitstekend middel tegen tering. De versch gewonnen getah is het werkzaamst.

Het gebruik van kinine is voor teringlijders niet aan te raden.

788 Een versche knol van widara oepas wordt goed schoon gewasschen en, aan stukjes gesneden, in den loop van den dag gegeten. Goed kauwen van de stukjes is vereischt.

789 Naast dit middel kan men den patiënt gagan thee laten drinken. Hij krijgt dan geen verhoogde temperatuur en blijft kalmer, terwijl de hoestbuien en benauwdheden verminderen.

790 Voor teringlijders is het van groot belang, dat ze niet in gewicht afnemen. Een uitstekend voedingsmiddel is de gendon. Men begint met een per dag, poft deze, perst het vet er uit en geeft dit, met een rauw ei en wat honig geklutst, den patiënt in. Na een week wordt de hoeveelheid verdubbeld.

Na een jaar lang dit middel gebruikt te hebben, zal de patiënt prachtig in gewicht zijn toegenomen, ook sterker zijn en dus meer weerstand hebben.

Het middel lijkt onsmakelijk, maar is dat inderdaad niet. De larve toch voedt zich uitsluitend met plantendeelen uit het hart van den klappertop. Er is per slot zoo veel, dat wij gebruiken en lekker vinden en heel wat minder zuiver is dan deze larve. Men bedenke, dat door dit middel een kostbaar menschenleven gered kan worden. Er mag dan wel eenige tegenzin overwonnen worden en men behoeft zich ook niet bezwaard te gevoelen, als men het den patiënt buiten zijn medeweten toedient.

- 791 Om bloedspuwingen bij teringlijders tegen te gaan, gebruikt men dagelijks een of twee pranadjiwavruchtjes. Men maakt ze fijn en neemt ze met water of melk in.

Teringlijders mogen niets gebruiken, dat het lichaam verhit. Gemoedsaandoeningen moeten worden vermeden. Ze moeten veel in de open lucht zijn bij voorkeur in de hoogere bergstreken. Een koel droog klimaat is te verkiezen boven warmte en vochtige lucht.

Zie ook bij Bloedspuwing.

Longziekte

- 792 Wanneer een patiënt bloed opgeeft, moet de volgende medicijn worden klaar gemaakt.

Vijftien blaadjes oerat, een ons postelein en een ons brandnetelwortel worden met twee liter water opgezet en tot op de helft verkookt. Dit kooksel wordt gefiltreerd, men doet er een eetlepel hertshoorn bij en kookt het opnieuw, tot de hertshoorn geheel versmolten is. Dan wordt er zooveel goela batoe bij gedaan, tot het een dikke stroop is, die dan nog eens gefiltreerd wordt en waarvan de patiënt dagelijks vijf eetlepels moet innemen.

Loomheid

- 793 Tegen loomheid make men het volgende drankje. Redjasa bladeren, semboeng bladeren, meniran plantjes met wortel en al en temoe lawak wortel van alles 20 tot 30 gram worden met drie splitglazen water opgezet en verkookt tot twee. Het vocht wordt er niet afgegoten of gefiltreerd, doch na voldoende afkoeling er af gedronken. Minstens veertien dagen lang neme men dit drankje in. Het dient elken dag versch te worden gemaakt.

- 794 Bij bedlegerige patiënten krijgt men de moeheid weg, door den rug in te wrijven met een mengsel van zeer fijn gemalen pala, met brandewijn en zout.

Zie ook Opwekkend middel en Vermoeidheid.

Loomheid in de ledematen

- 795 Tegen loomheid in de ledematen vooral in den westmoesson neemt men een vingerlengte lempoejang gadjah, raspt het, vermengt het met een portglas water, zeeft het door een doekje, laat het dan nog even staan, zoodat het zetmeel, dat stoppend werkt, kan bezinken en drinkt het vocht er af.

- 796 Patiënten, die er moeite mede hebben, om lempoejang gadjah rauw in te nemen, kunnen lempoejang emprit gebruiken. Ze hebben dan de dubbele hoeveelheid noodig en kunnen die met twee kopjes water opzetten en tot op de helft verkoken. Dit middel is tevens eetlust opwekkend.

- 797 Men kan aan de lempoejang eventueel ook wat tjabe toevoegen.

- 798 Loomheid kan ook worden bestreden, door massage met kanarihars, in warm water opgelost.

Loopoor zie Oorklieren

Lijken

- 799 Ze worden door de Javanen gewasschen met een aftreksel van kajoe tjendana.

- 800 Gebrande en gemalen koffie is een goed desinfecteermiddel en wordt daarom onder en rondom lijken gestrooid, om ze lang goed te houden.

Maag (overladen) bij kinderen, zie Gastrische koorts

Maagkramp

- 801 Deze geneest men met een aftreksel van jonge kates bladeren.

- 802 Hiertegen drinke men een aftreksel van de bloemen van gambir oetan en wel de soort met groote doffe bladeren.

- 803 Een uitstekend middel hiertegen is djinten itam, als specerij te gebruiken in de spijsen.

- 804 Maagkramp kan men ook verdrijven door het gebruik van kemangi.

- 805 Tegen maagkramp bij kouvatten gebruike men drie of vier kapoelaga vruchtjes, die men met twee kopjes water tot de helft verkookt. Dit afkooksel wordt ingenomen.

- 806 Ook kan men enkele semboeng oetan plantjes met wortel en al koken met wat klontjes suiker en een kwart theelepel nootmuskaat. Dit aftreksel drinkt men, na het gefiltreerd te hebben.

- 807 Ananassap drinken met kleine teugjes zal helpen in die gevallen, waarin onverteerbare kost of zware spijsen de oorzaak zijn.
- 808 Rasp een stuk djaewortel, pers het sap er uit en drink er een theelepeltje van, eventueel met wat zout.
- 809 Neem een theelepel geraspte pala met wat zout, leg het op de tong en spoel het met wat water naar binnen.
- 810 Bij maagkrampen, die optreden bij het krijgen van de menstruatie, neme men zeven ketoembar vruchtjes, een stukje koenir ter lengte van een halven vinger, een weinig pala en een kruidnagel. Zet dit op met een wijnglas water, verkook het tot de helft en drink het vocht lauw uit.
- Zij, die veel last hebben van maagkramp, moeten geen sterke thee drinken en vooral geen Java thee. Deze verzwakt namelijk de maagsappen.
- 811 Ten slotte is temoe koentji een maagversterkend middel, dat ook tegen maagkramp kan worden aangewend. Vrouwen, die aan de baarmoeder lijden, ondervinden van het eten van dezen wortel echter bezwaren.
- Maagkwalen**
- 812 Tegen branderigheid in de maag gebruikt men bidara la-oet thee.
- 813 Tegen alle maagstoornissen werkt daoem meniran heilzaam. Men drinkt een aftreksel van het geheele plantje met wortels en al.
- 814 Een geschikt voedsel voor menschen, die een zwakke maag hebben, is het gekookte meel, dat bereid wordt uit de bijwortels van koenir poetih.
- 815 Patiënten met zwakke magen moeten het eten van komkommer vermijden. Ook kool is voor maaglijders te zwaar. In vele gevallen kunnen beide toch gebruikt worden, wanneer men er wat adas in doet. In komkommerzuur doet men tot ditzelfde doel in plaats van de vruchtjes enkele adas blaadjes.
- 816 Maaglijders moeten een schepje goed gekookte rijst met warm water overgieten, in den dauw zetten en dit water des morgens op de nuchtere maag drinken.
- 817 Papaja vruchten zijn zeer heilzaam voor maaglijders. Ze zijn gezond, licht te verteren en het eten daarvan wekt de maagsappen op.
- 818 De wortel van kentjoer helpt tegen maagpijn.
- 819 Zij, die vaak na den maaltijd last hebben van maagpijn, doen goed, om geregeld als dessert een schijfje ananas te gebruiken of nog beter ananassap te drinken.

- Maagsappen (opwekken van de)**
- 820 Dit bereikt men door het eten van papajavruchten.
- 821 Ook door djinten in de spijsen te doen.
- 822 Eveneens door het drinken van gagan thee, van versch blad gemaakt.
- 823 Ten slotte is het eten van temoe koentji tot dit doel zeer dienstig.
- 824 Ketoembar in de spijsen vooral in vleeschgerechten wekt de maagsappen op en bevordert de spijsvertering.
- Maagzuur zie Zuur op de maag**
- Maagzweer**
- 825 Een handvol pontjasoedabladeren wordt met twee split-glazen water verkookt tot op de helft. Hiervan moet de patiënt om de twee uur een portglas vol innemen.
- Maden**
- 826 Voor kinderen zijn rauwe worteltjes uitstekend, om de maden te verdrijven. Is men bij kleine kinderen bang, dat ze te zwaar voor de maag zullen zijn, rasp dan eenige wortels, pers het sap eruit, meng dit met enkele lepels dikke klappermelk en wat zout en het resultaat zal verrassend zijn.
- 827 Ook een aftreksel van de kates wortels is dienstig tegen maden.
- 828 Tegen ingewandswormen en maden wordt een tapel gebruikt van zeven jonge takjes tremboekoe, die met een lepel moengsi arab en twee kopjes water tot op de helft worden verkookt en zoo uitwendig worden gebruikt.
- 829 Het eenigszins giftige sap van tabaksbladeren wordt met succes gebruikt, om wonden te wasschen en zoo vrij te houden van maden.
- 830 Ook kan men tabaksbladeren verflensen, met wat klapperolie bestrijken en dan voor het naar bed gaan op den buik binden met een goerita.
- 831 Bij kinderen kan men sap van tabaksbladeren aan het fundament smeren, om deze lastige diertjes te verwijderen.
- 832 Een snelwerkend middel tegen maden bij kinderen is een paitglaasje getah kates, dat in een keer wordt ingenomen met een half paitglaasje water. Den volgenden dag moet men laxeren met castorolie. Het middel wordt des morgens op de nuchtere maag toegediend. In den oostmoesson is dit middel te heet en gebruike men liever daoem gagan volgens recept nummer 836.

Geheel onschuldig is het voorgaande middel niet, omdat het ingewandsontstekingen kan veroorzaken. De kans daarop kan men aanmerkelijk verminderen, door vooraf veel suiker te gebruiken.

- 833 Tegen maden geeft men aan kinderen ook wel een stuk wortel van den papaja gantoeng ter grootte van een vinger en kookt dit met een heele knoflook en een splitglas water. Verkook het tot op de helft. Geef dit vocht met wat melk in den loop van een dag tweemaal in en geef het kind dien dag weinig voedsel. Voor het naar bed gaan bindt men een goerita met fijn gemaakte papaja gantoeng bloemen op het buikje. Den volgenden ochtend zal men de uitwerkingen zien.
- 834 Een middel, waarbij oud en jong baat zullen vinden, is het volgende.
Neem vier of vijf takjes ketepeng tjina met een stuk kelemba van een vinger lang en een halve vinger breed, wat asem en wat goela djawa, zet dat met een splitglas water op en laat het tot op de helft verkoken. Het aftreksel wordt op de nuchtere maag ingenomen. Deze dosis is genoeg voor een volwassene. Kinderen geeft men naar verhouding minder. Dit drankje werkt laxeerend.
- 835 Zet een half ons beritja bladeren met een splitglas water op en verkook het tot op de helft. Drink dit op de nuchtere maag. Tevens wordt bladmoes van deze bladeren bij het naar bed gaan als tapel op den buik gebonden.
- 836 Stamp de blaadjes van drie gagan plantjes, doe daar een paitglasje water en wat zout bij en wring het door een doekje. Dit vocht geve men het kind vijf dagen achtereen op de nuchtere maag.
- 837 Bij kinderen is het dienstig, om des avonds voor het naar bed gaan het fundament in te smeren met een zalfje, dat men maakt van olie en bladmoes van djarak pager. Men kan den volgenden morgen de maden met een weinig watten wegvegen.
- 838 In plaats van bovengenoemd zalfje kan men ook ketjoeboengolie gebruiken. Voor de bereiding hiervan wordt verwezen naar het aanhangsel. Men moet dit een week lang dagelijks doen. Uitwendig gebruikt, is dit middel niet schadelijk. De maden worden er echter voldoende door verdoofd, zoodat ze gemakkelijk te verwijderen zijn.
- 839 Kook vijf of zes takjes sidagoeri met de bloemen er aan met twee korrels adas en wat poelasari. Dit aftreksel drinke men en gebruike tegelijkertijd een tapel van het rauwe bladmoes op den buik.
- 840 Een kleine handvol rauw gestampde pare bladeren met een paitglasje water en wat zout door een doekje wringen en dit vocht op de nuchtere maag aan kinderen ingeven.

Men verdrijft hier niet alleen de maden mede, maar ook de overtollige gal wordt door deze medicijn afgevoerd. Het kind krijgt weer eetlust en het doet de koorts, die het onder de leden mocht hebben verdwijnen.

Het middel wordt drie achtereenvolgende dagen toegepast.

Malaria

- 841 Zij, die aan malaria of andere aanhoudende koortsen lijden, zullen baat vinden bij het volgende aftreksel. Wanneer de koorts een gevolg is van kouvatten, zal het middel echter niet helpen.
Neem vijf meniranplantjes met wortel en al, vier of vijf schijfjes temoe lawak, drie kruidnagels en een stukje kajoe manis tjina van een halven vinger lang. Zet dit alles met een splitglas water op en verkook het tot de helft.
Het drankje moet des avonds worden klaargemaakt en den volgenden dag worden ingenomen. Men houde dit een maand lang vol, ook wanneer inmiddels de koorts geweken is.
Het middel werkt niet zoo snel als kinine, maar is vooral voor terugkomende koortsen te prefereren.
De gore gelaatskleur van den lijder zal door dit middel weer plaats maken voor een gezonden blos.
Wanneer de patiënt sukkelte aan ongeregelden stoelgang, kan men een stukje kelembak van een halve vingerlengte in het drankje koken.
- 842 Twee of drie jonge katesbladeren of een zeer groot blad met twee splitglazen water opzetten en verkoken tot de helft. Dit aftreksel drinke men bij beetjes in den loop van den dag en houde dit een dag of veertien vol.
- 843 Hardnekkige koortsen en malaria geneest men ook, door kates bladeren rauw te stampen met wat zout en een weinig water en van het uitgeperste sap twee paitglasjes daags te drinken.
- 844 Bij een hevigen malaria-aanval geve men den zieke uitsluitend kelapa idjo water te drinken, zoo veel hij wil.
Wrijf het lichaam van den patiënt met een groven handdoek die bevochtigd wordt met warm azijnwater (een kwart liter wijnazijn in een halven liter kokend water). De huid moet goed rood worden. Het wrijven moet geschieden van boven naar beneden en vooral tusschen de schouderbladen langs den rug. De patiënt moet niet worden afgedroogd, maar eerst in een laken gewikkeld en dan in een wollen deken met warme kruiden in bed worden gelegd.
- 845 Heeft de patiënt goed getranspireerd, dan wordt hij verschoond, waarbij men moet oppassen, dat hij geen kou vat. Hij moet toegedekt blijven liggen en als hij dorst heeft, steeds weer kelapa idjo water drinken.

- 846 Na het transpireeren en urineeren zal de koorts gedaald zijn. Men laat hem dan de gewone kininekuur volgen.
- 847 Lijders aan malaria en vooral aan malaria in den buik moeten een aftreksel van poelebast innemen. Neem daartoe een tot twee eetlepels fijngehakte bast en verkook die met twee splitglazen water tot op de helft. Dit vocht drinke men eenmaal per dag.
Is de kwaal oud, dan koke men wat meer en neme het in twee keer in. Het is bitter van smaak, maar het helpt en dat is hoofdzaak.
Zoolang men deze medicijn gebruikt, moet het eten van zure en scherpe spijzen worden vermeden.
- 848 Is de kwaal zoo hevig, dat het lichaam en de beenen van den patiënt opzetten, dan verdient het aanbeveling, om in het voorgaande recept in plaats van de gewone poele den bast van de zwarte poele te nemen.
- 849 Een ander middel tegen terugkomende koortsen en malaria is het volgende.
Drie kendal bladeren, drie semboeng blaadjes, drie blaadjes van djerook nipis en vijf stuks daoën prasman worden met twee splitglazen water tot op de helft verkookt. Dit aftreksel neme men twee maal daags in.
- 850 Bij toepassing van het voorgaande middel is het aan te bevelen, eenmaal per week een dampbad te nemen op de volgende wijze.
Kook in een petroleumblik vijf blaadjes van djerook matjan, zeven sirih blaadjes met de stelen, negen semboeng blaadjes, drie jonge takjes met asemblaadjes en vijf takjes loentas. Verkook dit tot op de helft. Plaats het heete dampende aftreksel in een kom onder een rieten stoel, waar de patiënt ontkleed op gaat zitten en sluit hem in een groote wollen deken, zoodat de damp niet kan ontwijken. Dit dampbad moet twintig minuten duren. Dan geve men snel een koude afwassching en stopt den patiënt daarna in bed onder een deken met de bedoeling, de kunstmatige warmte zoo te doen afkoelen, waardoor de patiënt geleidelijk op normale temperatuur wordt gebracht.
Zwakke patiënten en ouden van dagen moeten de koude afwassching weg laten.
Bedpatiënten kunnen het dampbad in bed nemen, door een kom met het dampende water naast den patiënt onder de dekens te plaatsen.
In plaats van het dampbad kan men ook voor het naar bed gaan met dit aftreksel, als het lauw geworden is, het lichaam wasschen en dan onder de wol kruipen.

- 851 Veel malarialijders hebben baat gevonden bij dampbaden van semboeng. Neem daarvoor een pond bladeren in drie kwart petroleumblik water en verkook dit tot op twee derde. Zoo'n dampbad mag echter niet langer dan acht à tien minuten duren.
- 852 Semboeng is tegen malaria zoo heilzaam, dat zelfs het op hangen van semboengbladeren in de vertrekken, waar zich malarialijders bevinden, een invloed ten goede uitoefent.
- 853 Neem 100 gram eucalyptusbladeren en laat die op 300 gram alcohol gedurende 14 dagen trekken. Een theelepeltje hiervan neme men voor het naar bed gaan op een theekopje warm water in.
- Mazelen**
- 854 Hiertegen geve men het kind een aftreksel van ampo in. Men mengt wat ampo met water, laat dit bezinken en schenke het vocht af.
- 855 Heeft het kind er koorts bij, dan is er veel kans, dat de ziekte naar binnen is geslagen en kan alleen de volgende medicijn helpen.
Een weinig kemadejan kelor, een paar korrels adas, wat poelasari, een beetje temoe giring en een stukje brambang worden met elkaar fijngestampt en gezeefd eens per dag ingegeven. Van elk dezer ingrediënten is maar zeer weinig noodig.
- 856 Het naar binnen slaan van mazelen kan men veelal voorkomen, door een paar stukjes kendalbast van een halve vingerlengte fijn te snijden, in kokend water uit te trekken en dit als drinkwater den kinderen te geven.
Door dit middel zullen ze ook spoediger van de mazelen genezen zijn.
- 857 Hoesten de patiëntjes, die mazelen hebben, dan is het goed, een aftreksel van kendalbladeren te drinken te geven.
- 858 Om de jeuk te verzachten, is het goed, de aangetaste huid in te smeren met een zalfje van fijngewreven koenir met jonge asem bladeren.
- Menstruatie**
- 859 Vrouwen met zwakke ingewanden en een zenuwachtig gestel krijgen bij het doorkomen van de menstruatie vaak diarrhee. Hiertegen is geen beter middel, dan enkele dagen vooraf een aftreksel te drinken van 15 gram bloemen en bladeren van duizendblad. Ze moeten daarvoor drie minuten gekookt hebben in een halven liter water, of wel een half uur getrokken in dezelfde hoeveelheid kokend water.

Ook de overvloedige slijmafscheiding na de menstruatie zal door dit eenvoudige middel verhinderd worden. Hoofdpijn en onpasselijkheid bij het doorkomen van de menstruatie verdwijnen.

Men verwachtte echter niet, dat het middel helpt, als de stoelgang niet in orde is en zich te veel vuile stoffen in het lichaam hebben opgehoopt. Een goede laxans is daartegen alleen afdoende.

- 860 Op den laatsten dag van de menstruatie neme men het volgende zuiveringsmiddel. Men zal dan geen last hebben, dat de ooggen niet helder zijn en men voorkomt er witten vloed mede. Magere en zwakke vrouwen gebruiken het een keer; zware en sterke vrouwen moeten het drie achtereenvolgende dagen innemen.

Drie blaadjes iler, een halve vingerlengte empoe koenir, wat zout en een paar druppels citroensap worden fijngestampt onder toevoeging van een paitglaasje water. Het vocht wordt er door een doekje uitgewrongen en ingenomen.

Vrouwen met een overigens normaal gestel, die dagelijks ananas eten, zullen bemerken, dat ze zich verzwakt gaan voelen en vooral vlak voor de menstruatie moe en loom zijn.

- 861 Is het bloed slijmerig, dan doet men goed, een aftreksel van de wortels van lepoejangan te gebruiken.

- 862 In de wisseljaren kan het voorkomen, dat het bloedverlies zoo groot is, dat de vrouwen er merkbaar door verzwakken. Om deze overvloedige vloeïngen tegen te gaan, zet men een handvol patjar tjina bladeren met twee splitglazen water op, verkookt het tot de helft en drinkt deze hoeveelheid twee maal daags.

Voor overmatige menstruatie zie overigens onder Bloedstorting.

Menstruatie (ongeregelde en pijnlijke)

- 863 Zeven jonge takjes remek getih en drie jonge takjes sambang tjolok worden met een splitglas water opgezet en tot op de helft verkookt. Het vocht drinkt men drie achtereenvolgende dagen voorafgaande aan de te verwachten menstruatie.

Menstruatie (pijnlijke)

- 864 Ongeveer 10 tot 15 gram versche bloemen en bladeren van duizendblad worden met een halven liter kokend water opgezet en 2 tot 3 minuten doorgekookt. Het aftreksel wordt overdag bij gedeelten ingenomen.

Men neemt dit drie tot vier dagen voor het begin van de menstruatie en drinkt het ook tijdens de menstruatie, wanneer deze toch pijnlijk is.

- 865 De meer normale krampen bij het doorkomen van de menstruatie geneest men, door dagelijks een half ons sukade te eten. Men kan daarmee aanvangen voor de menstruatie begint.

- 866 Heeft men hevige krampen, neem dan vijf blaadjes semboeng en een aantal geroosterde en fijngestampde kedawoeng pitten, zet die met twee kopjes water op en laat ze tot de helft verkoken.

- 867 Bovendien smeert men op den buik sirihsalk met djeroek nipissap en een weinig kajoepoetih olie.

- 868 Voor jonge meisjes, die last hebben van pijnlijke menstruatie, is er geen beter middel dan het volgende.

Een hoeveelheid asem kawak als een duivenei met tien schijfjes temoe lawak en goela djawa naar smaak met een splitglas water opzetten en tot op de helft verkoken. Deze hoeveelheid moet dagelijks een week lang worden ingenomen, juist voor dat de menstruatie moet beginnen.

De meisjes zullen dan niet alleen een minder pijnlijke menstruatie hebben, maar ze behouden hun frissche gelaatskleur en hebben geen last van puistjes in het gezicht.

Menstruatie (wegblijven van de)

- 869 Wanneer de vrouw niet in positie is en de menstruatie blijft weg, krijgt ze gezwollen voeten en handen en vaak ook zwellingen in het aangezicht. Jonge meisjes krijgen er wel een paarsblauwe kleur bij. Men gaat er uitzien of men waterzuchtig is. Het middel hiertegen is als volgt.

Zeven tot negen bloestroeblaadjes worden met wat adas en poelasari fijn gestampt onder toevoeging van een portglas water. Het vocht wordt gefiltreerd en op de nuchtere maag gedronken. Men neemt dit middel zoo lang in, tot het uitwerking heeft. Het kan soms noodig zijn, het veertien dagen achtereen in te nemen.

In plaats van rauw kan het aftreksel ook gekookt worden gebruikt, maar het is dan niet zoo sterk van werking.

- 870 Wanneer door een bijzondere oorzaak de menstruatie plotseling heeft opgehouden, zooals dat het geval kan zijn na een grooten schrik, na kouvatten of na een val, is thee van duizendblad het aangewezen middel. Men maakt dan een aftreksel van 15 gram versch blad op een halven liter kokend water en drinkt dat overdag in gedeelten uit.

Miltpijnen

- 871 Gestampde legoendi bladeren met wat azijn op de miltstreek (de linkerzijde) gelegd, stillen de miltpijnen.

872 Tegen een opgezette milt neme men trouw elken morgen een theelepeltje geraspte wortel van laos merah met wat zout, dat men met een slokje water inneemt. Na veertien dagen zal de milt geslonken zijn.

Bij opgezette milt vermijde men sterk gekruide spijzen en alcoholische dranken.

873 Naast andere middelen doet men goed, temoe lawak thee met meniran er in te drinken.

Miltziekte

874 Een goed en onschuldig middel is het eten van mengkoedoe vruchten, bij voorkeur de bittere wilde soort.

Miskraam

875 Om de hevige bloedingen tegen te gaan, drinkt men een aftreksel van de bladeren van sambang darah.

876 Wanneer men bij een beginnende miskraam de vrucht behouden wil, smeert men buik en lendenen van de vrouw in met fijngemaakte dadap serep bladeren. Deze moeten drie maal per dag worden ververscht. Ze moeten goed dik worden opgebracht en met een goerita worden bevestigd. De patiënt moet volkomen rust houden. Dit middel wordt enkele dagen achter elkaar toegepast, terwijl inmiddels alle scherpe spijzen en dranken worden vermeden.

Zie ook bij Bloedingen en Vloeiingen.

Misselijkheid

877 Als men neiging tot braken heeft als gevolg van de slechte werking der maagsappen, dan verhelpt men dit, door ketoembar te gebruiken.

Moeheid zie Loomheid

Moeraskoorts

878 Een voorbehoedmiddel tegen de schadelijke invloeden van moeraskoorts, die vaak ingeademd worden bij ontginningen, is het geregeld gebruik van gezouten knoflook.

878a Wasschingen, die doen transpireren, zijn zeer heilzaam. Wasch den patiënt bijvoorbeeld met warm water, waarin een kwart van de hoeveelheid azijn. Gebruik een ruwen handdoek en droog den patiënt na het wasschen niet af. Wikkel hem in een laken en daar over heen een wollen deken, nadat men eerst een transpireermiddel heeft toegediend.

879 Ook voetbaden en dampbaden zijn uitstekend, vooral als semboengbladeren in het water worden gedaan.

880 Snijd een citroen in tweeën en kook die met schil en al in zoo veel water, dat de citroen juist ondergedompeld is. Als de citroen gaar is, wordt het vocht gefiltreerd en kan in den loop van den dag worden gedronken zonder suiker. De koorts zal dan spoedig wijken. Men dient het middel wel een maand lang dagelijks toe te passen.

Mond (onaangename lucht uit den)

881 Wanneer men door rotte kiezen of andere oorzaken een onaangename lucht in den mond heeft, moet men spoelen met een aftreksel van sirih bladeren en daar ook kleine beetjes van drinken.

882 Een ander middel is het gebruik van loentasbladeren, rauw gestampt met wat zout. Ook kan men enkele jonge takjes gestoomd kauwen, of wel in sambal kemiri eten als gerecht.

Zie ook Adem (onwelriekende).

Mondbloeding

883 Om hevige bloedingen te stuiten, zooals wel eens voorkomen na het uittrekken van tanden of kiezen, voldoet het spoelen met een sterk aftreksel van sirihbladeren uitstekend.

Mondverzorging

884 Het mondje van jonge kinderen reinigt men het beste met, een aftreksel van legetan wareng.

Zie ook Tandem, enz.

Motten en andere insecten

885 Deze kan men uit de kleerenkasten verdrijven, door er blaadjes van de peperplant in te leggen.

886 De legoendi bladeren, die een doordringenden geur hebben, worden met succes gehangen op plaatsen waar motten, wandluizen en andere insecten zijn.

Muskieten

Deze lastige insecten, die ons ontzettend kunnen hinderen, zijn bovendien de overbrengers van besmettelijke ziekten, zooals de malaria. In den wind en in het volle zonlicht zal men er geen last van hebben, maar in kamers, waar geen tocht is, onder tafels en overal, waar het in huis donker is, zijn ze te vinden. Op donkere stoffen, gordijnen, behangsel, enz. zetten ze zich gaarne neder. Licht en lucht zijn in het Indische huis dan ook twee voorname factoren voor de muskietenbestrijding.

Tegen dat de zon ondergaat, komen ze meestal in groote menigte de huizen binnen. Een goede huisvrouw zorgt er dan ook voor, tegen vijf uur de ramen van de slaapkamers te sluiten. Is de nacht eenmaal gevallen en is het dus buiten even donker als binnen, dan kunnen ze weer worden opengezet, om te profiteeren van het beetje nachtwind.

Muskieten zijn met vrij eenvoudige middelen van het menschelijk lichaam te houden. Ze schuwen n.l. odeur. Handen, die pas met sterk ruikende zeep zijn gewasschen, worden bij voorkeur door de muskieten gemeden. Men wrijft de huid daarom wel in met vluchtige oliën, of wrijft er een droog stuk geparfumeerde toiletzeep langs.

Transpiratie schijnt de muskieten juist aan te trekken.

- 887 Ook rook verdrijft de muskieten. Er zijn verschillende soorten muskietenkaarsjes in den handel, die met succes in de kamers gebrand worden. De lucht, die deze brandende kaarsjes verspreiden, is echter voor vele menschen niet goed te verdragen. Men bereikt hetzelfde met gedroogde schillen van doekoe met een weinig goela djawa te branden. Dit geeft een aangename geur.

Nagels (gekwetste)

- 888 Deze genezen spoedig, wanneer men de vingers of teenen verbindt met een papje van gestampte knoflook.

Navel

- 889 Om de navel van pasgeborenen spoedig te doen opdrogen, wordt er wel poeder van gebrande sidawajahbloemen op gestrooid.

- 890 Ook ilerbladeren met slaolie, op den navel gebonden, helpen.

Nawceën

- 891 Het eten van sukade is een prachtmiddel. Direct na de bevalling moet de kraamvrouw beginnen, met kleine stukjes te gebruiken en dit drie dagen volhouden.

- 892 Ook asem kawak, met water verdund, op den buik is zeer goed.

- 893 Men drinke direct na de bevalling een paitglasje Barcelona-brandewijn, waarin een half paitglasje kajoe timor afgetrokken is. De geheele hoeveelheid moet achter elkaar worden uitgedronken.

Stamp een handvol zoete amandelen, kook die met melk en drink dit achter elkaar uit, terwijl het nog lauw is. Men herhale dit enkele malen, tot de pijnen verdwijnen.

- 894 Wasschingen met water, waarin sangketblaadjes getrokken zijn, helpen ook in vele gevallen.

Negenoo

- 895 Eerst wordt wat kemiri olie om de puist gesmeerd. Dan neemt men een blad van kembang poekoel ampat, verflenst dat boven het vuur, doet er wat klapperolie op, rolt het eerst nog wat tusschen de vingers, maakt een gaatje in het midden en plakt het zoo uitgespreid op de puist. Deze zal dan spoedig rijpen.

Netelroos

- 896 Een ons kamfer wordt fijngestampt met een half ons kinine en met een weinig castorolie tot een zalfje gewreven. De aangetaste huid smeert men daarmede in. Dan wordt een belang blad met wat klapperolie besmeerd boven het vuur verflenst, tusschen de vingers gekneusd en dan uitgestreken over de zalf bevestigd.

- 897 De patiënt moet overdag veel temoe lawak thee en asem drinken, meniran gebruiken, om de nieren goed te laten werken, en zich onthouden van scherpe spijsen en geen varkensvleesch eten.

Neusbloeding

- 898 Stamp enkele sirihbladeren met zeer weinig water fijn, pers het vocht door een doekje en snuif dat een paar maal op.

- 899 Ook kan men een grof gekneusd sirihblad in den neus stoppen, niet al te diep natuurlijk. De bladsappen werken bloedstelpend.

- 900 Kinderen, die vaak last hebben van neusbloedingen, moeten gaganthee drinken.

- 901 Een ander middel is, rijst een weinig verkolen, dan er een bal van maken ter grootte van een vuist en die in heete asch poffen. Men giet daar kokend water op en laat dit vocht in den dauw afkoelen. Wanneer het gefiltreerd is, wordt daarmede des morgens het hoofd van de kinderen nat gemaakt.

- 902 Een middel, dat ook goed helpt, is agar-agar met water koken, zoodat het afgekoeld nog vloeibaar blijft en deze vloeistof opsnuiven.

- 903 Koude rijst met warm water begieten, dit water laten afkoelen en dan opsnuiven.

Nicotine-vergiftiging

- 904 Zij, die door te veel rooken (vooral van sigaretten) nicotine-vergiftiging hebben gekregen, zullen goed doen, om veel selada aer of kentji te eten. Rauw genuttigd, is dit een goede medicijn tegen zulke vergiftiging.

Nierblessing

100. Aftreksel van bestemd afgepeld woudt gewonnen op de wijze en bereidend beschrijvingen.

Niereis (aantasting van de)

101. Placenta, die voortvloed op de wijze werken, zijn onder meer de pijn, koudte, zwakte, langzaamheid, lichte, lichte blaasontsteking en pijnlijke.

102. Pijnlijke blaasontsteking wordt gewonnen op de wijze. De pijn van deze is gering. Het woudt is, dat de urine er niet ontvrijt. Het woudt is, dat de pijn is, dat de urine er niet ontvrijt. Het woudt is, dat de pijn is, dat de urine er niet ontvrijt.

Nierkool

103. Een koolstof die voortvloed op de wijze werken, zijn onder meer de pijn, koudte, zwakte, langzaamheid, lichte, lichte blaasontsteking en pijnlijke.

104. Bij hevige pijnlijke blaasontsteking moet, om te kunnen voortvloeien, een aftreksel van ingetrokken koolstof worden. Een koolstof die voortvloed op de wijze werken, zijn onder meer de pijn, koudte, zwakte, langzaamheid, lichte, lichte blaasontsteking en pijnlijke.

Nierlijden

105. In bijna alle gevallen is het noodzakelijk voor voortvloeien, om te werken met goede ontvrijing. Deze het algemeen hebben voortvloeien het van een blaasontsteking.

106. Ook voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed. Het voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed. Het voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed.

107. Wanneer voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed.

Niersteen

108. Het voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed.

Omdat de smaak van koolstof helling No. 2 verre van aangenaam is, doet men er wel dienen mentran bij, om de maagzappen wat op te wekken, aangestaan met andere dan eindelijk verlopen zou.

De koudte voortvloedig voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed.

Zoodra de pijn duurt, mogen geen zure of scherpe spijzen worden toegelaten en geen alcohol worden gebruikt. Voorts mag men vooral niet voortvloedig voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed.

De voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed.

109. Koudte voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed.

Naam van voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed.

110. Het voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed, of voortvloedig voortvloeien voortvloed het voortvloed.

111. Een aftreksel van enjoh kelo blaasontsteking werkt uittekend, maar is vrij scherp voor de ingewanden en mag dan ook niet langer dan vijf maanden achtereen worden ingenomen. De schadelijke werking wordt weggenomen, door er daan woengoe bij te doen. Men moet dan met het innemen voortgaan, tot de steen geheel verdwenen is.

112. Ook een aftreksel van de daan doek blaasontsteking helpt om niersteenen te doen oplossen.

113. In de verschillende medicijnen tegen niersteen wordt ook wel daan eerst gedaan. De werking is zuiverend, verkoelend en pijnstillend.

114. Een half ons koolstof helling No. 3 met een aer blanda flesch water oplossen, tot bijna de helft verkoken en dit aftreksel in den loop van den dag bij gedeelten innemen.

Deze blaasontsteking kunnen ook gedroogd dienen.

Men gebruikt deze medicijn nog door, ook wanneer de urine reeds geheel helder is, bijvoorbeeld een maand lang.

115. In de kwaal verouderd, neem dan een half ons koolstof helling No. 3 en zeven plantjes mentran met een half ons enjoh kelo blaasontsteking, met dat met een wijnflesch water op en verkook het tot de helft. Drie maal per dag neemt men een derde gedeelte hiervan in.

Vooral de enjoh kelo is scherp voor de ingewanden. Deze medicijn mag niet langer dan noodzakelijk worden ingenomen. Zoodra er geen gruis meer in de urine is, moet men er mede stoppen en drie maanden later de kuur nog eens drie dagen herhalen.

919 Vier of vijf takjes gempoor watoe met vier blaadjes posor of, wanneer de laatste niet te bekomen zijn, zeven plantjes meniran met wortel en al worden met een splitglas water opgezet en tot op de helft verkookt. Hiervan moet men twee maal daags drinken en dat een maand lang volhouden.

920 Voor niersteenlijders is het goed, zooveel mogelijk van het inwendige van ketimoenpitten te eten.

Niersteen zie ook Blaassteen.

Nierziekte

921 Wanneer met de urine eiwit wordt afgescheiden, is een aftreksel van koemis koetjing met meniran 't aangewezen middel. Voor de bereiding wordt verwezen naar recept nummer 913.

Ongedierte

922 Dit weert men met fijngewreven bladeren van boewah nona.

923 Ook moes van jonge zuurzakbladeren kan voor dit doel dienen.

924 Legoendi bladeren, die een sterke lucht afgeven, hangt men op ter wering van wandluizen, motten en dergelijk ongedierte.

Ontlasting

Om van een goede gezondheid te genieten, moet men zich aanwennen, geregeld elken dag af te gaan, zonder dat lavementen worden gegeven, of laxeermiddelen worden ingenomen.

Het beste is het dieet zoo te regelen, dat geregelden stoelgang op de natuurlijke wijze verzekerd is.

Zij, die ongeregelde ontlasting hebben, moeten dagelijks op het meest geschikte uur probeeren, af te gaan. In de meeste gevallen zal dat op den duur wel gelukken.

925 Een zeer onschuldig middel, dat echter verboden is voor galsteenlijders, bestaat in het dagelijks innemen van drie of vier gestoomde of gekookte bladeren van djarak pager.

926 Europeanen, die tegenzin tegen dit middel hebben, kunnen vaak volstaan met een theelepeltje ananassap, na elken maaltijd.

927 Ook het eten van tomaten is bijzonder aan te bevelen.

Alleen wanneer het hoog noodig is, gaat men over tot lavementen of laxeermiddelen, zooals die elders in dit boek worden genoemd.

928 Zij, die last hebben van persingen bij de ontlasting, moeten een aftreksel drinken van enkele patikan tjina plantjes met wortel en al. Men neemt dit in met wat goela djawa.

929 Kinderen, die last van persingen hebben bij de ontlasting, maakt men met een goerita een tapel op den buik. Neem daartoe drie à vier bladen djarak iri, smeer daar een weinig klapperolie op, verflens ze boven het vuur en rol ze tusschen de vingers, tot ze een weinig gekneusd zijn. Zoo worden ze uitgespreid op buik en lendenen gelegd.

930 Als er bloed in de ontlasting wordt aangetroffen, zal vaak genezing volgen na het gebruik van thee, getrokken van daoen patikan tjina.

Zie overigens bij Buikziekten en onder Laxeermiddelen.

Ontlasting bij kinderen

931 Wanneer de ontlasting licht van kleur is en stopverfachtig; de kinderen last hebben van persingen en niet geregeld afgaan, dan wijzen deze verschijnselen op te zwakke maagsappen, of te zware voeding. Het verteringsproces is te moeilijk en gaat te langzaam.

De melk moet dan verdund worden en als het kind reeds rijst eet, moet er wat pisang idjo door gedaan worden. Wat papaja te eten geven, is ook goed.

932 Om den stoelgang te bevorderen, moet men het kind voor het slapen gaan enkele verflenste djarakbladeren met klapperolie besmeerd, op het buikje binden.

933 Door nauwkeurig acht te slaan op de ontlasting van de kleinen, kan men tijdig ingrijpen, castorolie ingeven, lavementen toedienen en het voedsel wijzigen, waardoor erger voorkomen wordt. Een verwaarloozen hiervan kan oorzaak zijn van velerlei kwalen op lateren leeftijd.

Ontlasting (branderige)

934 Hiertegen eerst laxeeren en dan een aftreksel van pegagan oetan drinken.

Ontlasting (moeilijke)

935 Drie of vier blaadjes van djarak pager worden gestoomd, of met zeer weinig water gekookt. Men eet ze met wat ketjap of sambal kemiri.

Het is een zachtwerkend purgeermiddel, dat eventueel langeren tijd achtereen dagelijks kan worden gebruikt.

Galsteenlijders kunnen deze bladeren niet verdragen. Ze krijgen last van misselijkheid en krampen. Doen deze verschijnselen zich voor, dan kan men er zeker van zijn, galsteen te hebben.

936 Bij kleine kinderen is het voldoende, een tapel van deze bladeren op den buik te binden des middags en des avonds voor het naar bed gaan. Vier bladeren worden hiertoe met wat klapperolie bestreken en boven het vuur verflent.

937 Een goed middel is voorts het innemen van een aftreksel van drie of vier jonge kates bladeren.

938 Voor kinderen, die moeilijk en ongeregeld afgaan, is het goed, twee ketjoeboengbladeren, met klapperolie bestreken en boven het vuur verflent, op het buikje te binden. Denk er aan, dat deze bladeren voor inwendig gebruik min of meer giftig zijn.

939 Zwangere vrouwen, die geen geregelden stoelgang hebben, moeten dagelijks ketapangpitten eten. De smaak komt veel overeen met dien van de Hollandsche noten.

940 In gewone gevallen is het meest eenvoudige middel vaak voldoende; bijvoorbeeld op de nuchtere maag pisang idjo eten, dan een glas koud water drinken en een flinke morgenwandeling maken.

Zie verder onder Laxeermiddelen.

Ontsmettingsmiddel

941 Een goed ontsmettingsmiddel voor wonden is teroesi, dat natuurlijk in zeer verdunnen staat moet worden gebruikt, te weten 1 op 1000.

942 Gebrande koffie, al of niet gemalen, is een uitstekend desinfecteermiddel. Men strooit dit bijvoorbeeld onder en rondom lijken.

943 Kajoe poelasari werkt ook ontsmettend.

Ontsteking in de ingewanden zie Buikziekte

Ontstekingen (inwendige)

944 Hiertegen wordt tahi oeler sawah ingenomen, echter rauw want gekookt verliest het veel van de kracht.

945 Ook het gebruik van tjengkeh gaat inwendige ontstekingen tegen.

946 Bij ontstekingen maakt men een tapel met bladmoes van dadap serep. Dit moes moet telkens verwisseld worden, als het droog wordt. Is de ontsteking hevig, dan is het moes reeds na tien minuten droog. Naarmate de genezing vordert, duurt het indrogen langer.

947 Tegen inwendige ontsteking wordt een aftreksel ingenomen van pontjasoeda.

Oog (scherpe stoffen in het oog)

Wanneer een of ander bijtend vocht in het oog is gekomen, wat zeer pijnlijk kan zijn, helpt het wasschen met suikerwater uitstekend. Men neme daarvoor bij voorkeur een oplossing van rietsuiker.

Heeft men bijvoorbeeld kalk of getah kates in het oog gekregen, wat ontzettend pijn doet, maak dan een sterke suikeroplossing en druppel die in het oog, of wasch het oog er mede uit.

Oogen (branderige)

948 Een goed middel hiertegen is het betten met rozenwater.

Oogen (doffe)

949 Wanneer men doffe oogen heeft en het schijnt, alsof er een waas over het oog ligt, zonder dat er sprake is van ontsteking, dan kan de oorzaak liggen in nierziekte. Men heeft dan eiwit in de urine. Het beste middel is 15 gram gedroogde bladeren van pontjasoeda met een halven liter water tot op de helft te verkoken en dit aftreksel te drinken.

950 Ontstaat het waas, doordat de slijmvliezen zijn aangedaan, neem dan 13 korreltjes djinten itam, een stukje bingle en een stukje koenir, beide ter grootte van een vingerlid en kook dit alles met 100 gram water, tot het voor de helft verkookt is. Dit aftreksel moet ingenomen worden.

Oogziekte

951 Een aftreksel van daoer iler werkt zuiverend en genezend.

952 Een aftreksel van de bittere sambiloto bladeren wordt ook uitwendig gebruikt tegen oogandoeningen.

953 Bij oogziekte is het wasschen met een aftreksel van kajoe setjang zeer heilzaam.

Oogzweertjes

954 De zoogenaamde strontjes geneest men door wasschen met een aftreksel van meniran.

955 Puistjes aan de binnenzijde van het ooglid geneest men met de getah van patikan kebo.

Oorklieren

Zoogenaamde loop-ooren komen bij kinderen veel voor. De ooren moeten dan dagelijks met lauw water voorzichtig worden uitgespoten. De kinderen moeten in den westmoesson levertraan drinken en in den oostmoesson eikelcacao. Zorg verder voor geregelde en goede ontlasting bij de patiëntjes en draag zorg, dat ze geen kemiri eten in welken vorm ook.

Oorpijn

956 Tegen ooraandoeningen druppelt men een weinig ketjoeboeng olie in het oor. Dit middel werkt pijnstillend en lost de inwendige afscheidingen op, die dan gemakkelijk met een watje te verwijderen zijn.

957 In plaats van de gewone ketjoeboeng olie kan men een nog sterker extract maken, dat onmiddellijk helpt. Hol een ketjoeboeng vrucht uit. Maak dit binnenste fijn en meng er wat olijfolie of klapperolie door. Doe dit papje er weer in en verwarm de vrucht boven de lamp, tot de olie eenigszins warm is. Lepel de vulling er weer uit, pers door een doekje de olie er uit, druppel daar wat van in het oor en sluit dit met een wattenpropje af.

958 De pitten van kapas tahoen worden met twee knolletjes kentjoer fijngestampt en met dertien blaadjes iler in een glas water gekookt. De olie, die op het kooksel komt, is na filtratie geschikt, om oorpijn te stillen.

959 Moes van een handvol koeping matjan bladeren wordt door een doekje geperst en in het oor gedruppeld.

960 Ook het vocht van de gestoomde jonge uitspruitsels van laos merah helpt tegen oorpijn.

Oorsuizing

961 Druppel wat sap van uitgeperste inggoe bladeren in het oor.

962 Hol een rood uitje uit en vul het met djinten poetih. Sluit het in een pisangblad en pof het gaar. Een enkele druppel van het sap, dat daar uitgeperst wordt, zal, in het oor gedruppeld, de suizing binnen enkele uren doen bedaren en de doofheid doen verdwijnen.

Opgezette bulkorganen

963 Om deze weder te doen slinken, gebruikt men het zetmeel van de empoe van koentji pepet.

Opgezet gevoel

964 Vooral na den maaltijd kan dit optreden en dan veelal door slechte spijsvertering. Het is in vele gevallen te voorkomen, door na den maaltijd als dessert een schijfje ananas te eten, of wel een portglaasje ananassap te drinken.

965 Ook kardemom of kapoelaga helpt tegen deze kwaal, die de Javanen kemboeng noemen.

966 Daoen djinten is mede een zeer goed middel tegen een opgezet gevoel van de maag.

967 Men verdrijft de opgezetheid in de maag over het algemeen het beste, door eenigen tijd semboeng thee te drinken.

968 Ook de verkoolde djati blanda vruchtjes verdrijven de opgezetheid. Ze worden daartoe, na geroosterd te zijn, met wat water fijngestooten en met een druppel venkelolie er over ingenomen.

Opium

969 Voor verslaafde opiumschuivers is thee van semboeng een erkend tegengif.

Men kan door toediening van dit middel de huisbedienden van het opiumschuiven genezen. In de semboengthee wordt rabarber gedaan, omdat de semboeng stoppend werkt. Men laat de opiumschuivers deze thee geregeld drinken en ze zullen zelf bemerken, dat ze na korter of langer tijd een afschuw van opium krijgen. Overigens is het een zeer onschadelijk middel, dat door zijn zuiverende werking het lichaam versterkt en meer bestand maakt tegen infecties.

Opwekkend middel

970 Bij vermoeidheid drinke men een aftreksel van djoeng rahab.

971 Thee, getrokken van jonge koffiebladeren, verdrijft het vermoeide gevoel in het lichaam en doet weldadig aan.

972 Aan moedelooze patiënten geve men bladeren van ketela pohoeng, die daarvoor in rijstwater moeten worden gekookt.

973 Een middel, dat gaarne in ziekenkamers wordt toegepast, is het branden van kanarihars met wat terpentijn.

Panoe

Bruine panoe of panoe besi is zeer besmettelijk. Vele Javanen hebben deze kwaal, maar ze zijn er onverschillig onder en doen er dan ook niets tegen.

Let dus goed op, of Uwe huisbedienden het niet hebben, vooral de kinderbaboe en de waschmeid.

974 Een bestrijdingsmiddel is het volgende. Maak van een stukje laoswortel een kwastje, door de punt uit te kloppen met een hamer. Doop dit kwastje in azijn en wrijf daar de aangetaste plekken tweemaal daags sterk mede in.

Panoe kembang

975 Deze witte panoe, die soms lichtelijk jeukt, geneest men met bladmoes van ketepeng tjina, dat men met wat aluin of kapoer sirih tweemaal daags op de aangetaste huid smeert.

976 Om deze en andere vlekken uit het gelaat te verwijderen, snijdt men een rauwe terong ngor vrucht midden door en wrijft het gladde vochtige snijvlak over de plekken. Deze bewerking moet dikwijls worden herhaald en het vocht laat men zoo veel mogelijk op de huid drogen.

Patek of Framboesia, zie Spaansche Pokken

Persingen zie Ontlasting

Podagra

977 Om de pijnen te stillen, neemt men een halve vingerlengte lempoejang emprit, drie tjabe's en een theelepeltje beras merah. De lempoejang emprit wordt geschild en de rijst goed gewaschen. Dan wordt alles tezamen goed dooreen gestampt en de pijnlijke plekken worden daarmee ingewreven.

978 Men geneest deze pijnlijke kwaal in den grond, door dagelijks den volgenden drank te nemen. Een goede handvol koemis koetjing bladeren met een stukje bast van papaja gantong van ongeveer een vingerlengte in het vierkant met twee splitglazen water opzetten en tot de helft verkoken.

Pokken

979 Het lastige jeuken kan men tegengaan, door de pokken in te smeren met een zalfje, dat men maakt van asembladeren met koenir.

980 Ook het moes van jonge tjangkringblaadjes helpt daartegen.

981 Als de pokken in de keel zitten en naar binnen dreigen te slaan, is het goed, te gorgelen met een aftreksel van asembladeren, waarin wat koenir is gekookt.

982 Het naar binnenslaan van pokken kan men bij kinderen zoowel als bij volwassenen verhinderen, door een takje kemadjeandalima te stampen met twee korrels adas en een klein stukje poelasari. Daar wordt een klein rood uitje, een theelepeltje honig en een paitglasje water bij gedaan. Eenmaal per dag moet dit worden ingenomen.

Pokken zie ook Apenpokken en Framboesia

Pokken (Spaansche)

983 Drie tot vier kangkoeng wortels worden tien minuten lang gekookt in twee kopjes water en dit aftreksel gedronken. Indonesiërs beweren, dat het eten van de wortels zelf nog beter helpt. Ze stampen daartoe vijf wortels en nemen die rauw met wat zout in.

Bij het gebruik van dit middel make men zich niet ongerust, wanneer alle zweren in eens uitkomen. Dat is juist de bedoeling van dit middel. Anders kan het jaren duren, voor de kwaal is uitgezeekt.

984 De wonden moeten een voor een op de volgende wijze worden behandeld. Ze worden eerst uitgewassen met een aftreksel van trenggoeli wortel. Men laat een watje met dit aftreksel bovendien een minuut lang op de wonden liggen. Bij het uitwassen vooral moet zeer omzichtig worden te werk gegaan. Voor elke wond moet een nieuw watje worden gebruikt en men moet er aan denken, dat op de gezonde huid, die

met een besmet watje wordt aangeraakt, spoedig een nieuwe wond ontstaan zal. Deze huidziekte is zeer besmettelijk en de gebruikte watjes moeten zorgvuldig worden verbrand.

Nu brandt men een stukje teroesi, terwijl men zorgt, dat dit branden met de grootste zindelijkheid gepaard gaat. De gebrande teroesi wordt dan fijngestampt en met een weinig castorolie tot een zalfje gewreven. Dit zalfje smeert men op de uitgewassen wonden.

Over de zalf heen wordt nu getah poele gedruppeld, zoodat de wond geheel van de buitenlucht afgesloten is. Is onverhoopt geen getah poele te bekomen, dan kan ook getah gondang dienen.

De patiënten moeten tijdens de behandeling geen verhittende spijsen gebruiken, noch iets, wat gal veroorzaakt. Ook geen garnalen of trasi eten; in het algemeen geen visch. Wel is het goed, veel groente te eten, die het bloed zuivert, bijvoorbeeld gelang. Ook kangkoeng bladeren zijn goed. Ze werken zuiverend; verder geregeld asem, citroen of djerook kates en tomaten.

Puisten

985 Zij, die veel last hebben van puisten en zweren, moeten thee drinken, getrokken van gelang.

986 Kinderen, die hier last van hebben, geeft men lobi-lobi vruchten te eten.

987 Lijders aan puisten en uitslag moeten thee drinken van daoen oerat. Men neemt drie plantjes met wortel en al, zet die met twee splitglazen water op en verkookt ze tot op de helft.

988 Een paar handen vol gagan plantjes met wortel en al worden met twee aer blanda flesschen water opgezet en tot op de helft verkookt. Dit aftreksel drinkt men bij de maaltijden en wanneer men dorst heeft, er tusschen in ook nog.

989 Puisten wijzen in het algemeen op scherpte in het bloed. Men neemt daartegen het volgende drankje in. Een stuk asem kawak ter grootte van een duivenei wordt met goela djawa naar smaak en vier à vijf schijfjes temoe lawak in anderhalf wijnglas water opgezet en tot op de helft verkookt. Dit aftreksel neemt men na filtratie en afkoeling enkele dagen achtereen in.

990 Een goede bedak, om gelijktijdig met voorgaande inwendige middelen te gebruiken, wordt gemaakt van asemschillen. Deze moeten goed gewassen, dan nog met sublimaat ontsmet zijn en ten slotte gedroogd, tot ze croquant zijn. Door deze gedroogde schillen te stampen, krijgt men een uitstekende bedak.

991 Men kan puisten doen rijpen, door er moes van de bloemen van poeloetan op te smeren.

992 Ook met een papje van gekookte rijst doet men ze rijpen.

993 Een papje van de fijngestampde knollen van bawang brobos is ook zeer dienstig, om puisten te doen rijpen.

994 Een ander middel hiervoor is een papje van bladmoes van kembang poekoel ampat.

Puistjes aan het oog zie Oogzweertjes

Puistjes in het gelaat

995 Wanneer men zorgt voor goeden stoelgang, geen sterk gekruide spijzen eet en geen kaas of varkensvleesch gebruikt, kan men deze puistjes in vijf dagen genezen, door er een papje op te doen van zwavel met rozenwater.

996 Ook kan men zich voor het naar bed gaan wasschen met lerakzeep en deze op het gelaat laten opdrogen.

997 De vorming van puistjes kan vaak worden voorkomen, door de huid tijdig in te wrijven met knoflooksap.

998 Ook wasschen met een aftreksel van gelang is een goed middel, om zulke puistjes te bestrijden.

999 Dikwijls helpen compressen met een aftreksel van bidara laot.

1000 Een goed middel is verder, des avonds voor het naar bed gaan het gezicht te wasschen met asemwater.

Purgeermiddel zie Laxeermiddel

Pijnstillend middel

1001 Een aftreksel van daoan oerat werkt als inwendig middel pijnstillend.

1002 Ook thee, van masojihout getrokken, heeft een pijnstillende werking.

Rachitis zie Engelsche Ziekte

Rheumatiek

1003 Rheumatiek wordt maar al te vaak veroorzaakt door dieetfouten. In dat geval is het aangewezen middel, een aftreksel van meniran te drinken.

1004 Het gebruik van uien is van ouds een goed middel ter bestrijding van rheumatiek.

1005 Indonesiërs gebruiken een afkooksel van de stengels met asem uitwendig tegen rheumatiek.

1006 Sidawajahzaad, dat de urineloozing bevordert, wordt met succes ingenomen tegen rheumatiek.

1007 Wasschingen met een slap aftreksel van sangketbladeren zullen in vele gevallen ook helpen tegen rheumatiek.

1008 Daoan oerat, tot moes gewreven en uitwendig gebruikt op de pijnlijke plekken, verdrijft ook rheumatiek door de pijnstillende werking van de sappen.

1009 Stamp bladeren van gondoroso fijn, vermeng ze met sirihkalk en smeer dat papje op de pijnlijke deelen. Is de pijn zeer hevig, dan kan men er ook nog fijn gestampde peper bij doen.

1010 Een papje van fijn gemaakte kelor wortel met arak, als compress op de pijnlijke plekken, helpt speciaal in pijnlijke gevallen. Dit papje is bijtend en trekt als een mosterdpap, zoodat men moet oppassen, de huid niet te veel te laten lijden.

Veelvuldig gebruik van sajoer kelor, dat is sajoer van de jonge kelor bladeren eventueel met kientang, is, vooral voor rheumatieklidders, af te raden. Men kan daar gewrichtsaandoeningen van krijgen.

1011 Stamp een ons jonge bladeren van blimbing woeloh met tien kruidnagels, vijftien peperkorrels en zooveel azijn, tot de massa brijachtig wordt en smeer daar de pijnlijke plekken mee in.

1012 Thee getrokken van selderieknollen is ook goed tegen deze kwaal. Men drinke twee of drie kopjes daags en wel gedurende een maand of twee.

1013 Een ander smeersel tegen rheumatiek wordt gemaakt door bladeren van de paarse ketjoeboeng te stampen en het moes te vermengen met kapoer sirih en djeroek nipis. Men neemt verder een blad van bakoeng poetih, verflenst dit even boven het vuur, neemt de middelste nerf er uit en gebruikt deze, om het smeersel op de pijnlijke plek te bevestigen.

1014 Een armband van akar bahar, nauw sluitend om den bovenarm gedragen, is, naar velen reeds ondervonden hebben, een goed middel tegen rheumatiek.

1015 Massage met lerak zal in vele gevallen ook uitstekend helpen.

1016 Een dessertlepel daoan remoekdjoeng met een grooten lepel daoan meniran in een splitglas water opzetten en tot op drie kwart verkoken. Het aftreksel wordt als drankje ingenomen.

1017 Een snelwerkend middel voor uitwendig gebruik is het volgende. Stamp kemarogan bladeren met wat kapoer sirih en een paar druppels kajoe poetih en masseer daar de pijnlijke plekken mede.

1018 Zoek een tak van den tandjongboom ter dikte van een arm. Neem daar een stuk bast van ter lengte van een arm, doe er een handvol keukenzout bij en laat dit met een vierkante flesch arak enkele dagen lang in de zon trekken. Deze arak is dan zeer goed, om er gevoelige plekken mede in te wrijven.

1019 Een handvol bladeren van de paarse ketjoeboeng en een handvol serehblad worden klein gehakt en dan enkele uren lang in een wijnflesch versche klapperolie gekookt. Na het koken laat men het mengsel nog een dag of twee, goed toegedekt, trekken, dan wordt het gefiltreerd en is dan uitstekend geschikt als smeersel.

1020 Bladeren van tembelekan, tot moes gestampt en met kapoer sirih op de pijnlijke plekken gebracht, zullen de pijnen verlichten.

1021 Tegen rheumatiek in de lendenen helpen de landepbladeren goed. Men moet de bladeren hebben van de variëteit met gele bloemen. Deze worden gestampt en met sirihkalk op het lichaam gesmeerd.

1022 Tegen rheumatiek, die een gevolg is van gevatte koude, smere men gestampte entjok blaadjes en wel van de variëteit met witte bloemen met wat klapperolie op de pijnlijke streken. Dit middel mag telkens maar enkele minuten worden toegèpast, omdat het sap van deze bladeren scherp is en anders blaren op de huid zou veroorzaken.

1023 Is de rheumatiek een ouderdomskwaal of een gevolg van onmatig leven, dan helpt het volgende middel, wanneer men tenminste tijdens de behandeling geen vleesch eet, geen atjar, knoflook, of laos gebruikt en geen alcohol drinkt.

Een half kati gadoeng tjina, twintig kruidnagelen en twee heele pala's worden gestampt, niet al te fijn, doe er voor een dubbeltje menjan bij en verdeel het mengsel in drieën. Elk derde deel is voor een dag voldoende. Zet zoo'n derde deel met drie kopjes water op en laat het tot de helft verkoken. Elke dag dit aftreksel in twee keer uitdrinken en na drie dagen weer nieuw maken. Men neemt dit zoo lang in, tot de rheumatiek geheel genezen is.

Is de kwaal heel erg, zoo kan men de hoeveelheid opvoeren tot hoogstens het geheele kwantum voor een dag.

1024 Rheumatiek, die vrijwel voor ongeneeslijk wordt gehouden, is te verdrijven door het eten van gadoeng. Hoe de inheemsche wilde gadoeng, die in verschen toestand giftig is, voor de consumptie wordt bereid, staat nader in het Aanhangsel omschreven.

Rimpels in het gelaat

1025 Om deze te voorkomen, moet men het gezicht dagelijks waschen met het tweede aftreksel van theebladeren, dat een nacht over in den dauw heeft gestaan.

Ringworm

1026 In het Maleisch heet deze kwaal koerap. Ringworm komt onder verschillende vormen voor. De vorm, die veel weg heeft van netelroos, komt meest op het hoofd voor. Men moet tweemaal per dag wat ketepeng tjina bladeren met kapoer sirih op de aangetaste huid smeren. Binnen drie dagen zal dit genezing brengen.

1026a Gaat de genezing met dit middel te langzaam, vervang dan de sirihkalk door aluin.

1027 Ook wortels van landep of akar tereba, fijngestampt en met wat citroen gemengd, op de huid gesmeerd, genezen ringworm.

1028 Bij alle ringwormsoorten zijn ketepeng tjina bladeren heerlijk verkoelend op de huid en nemen ook de jeuk weg.

De ringwormsoort, die de Indonesiërs kadas entjok noemen, vertoont zich op de huid als een schijf van kleine puistjes, die echter niet rood worden zoals bij gewonen ringworm. Zulk een huidontsteking kan ontstaan door aanraking van verschillende getah soorten, bijvoorbeeld van koeweni, pakel, enz. Ook van drek van kippen, entoks of manila eenden kan men deze ziekte krijgen.

Roode hond

1029 Het eten van tang kwe neemt het prikkelende en jeukerige gevoel weg bij hen, die last hebben van rooden hond.

1030 Fijn gewreven rewoeloezaden, onder bedak gemengd, verzachten de huid en verminderen de prikkelbaarheid.

Roos

1031 Deze huiduitslag in het gelaat of op andere lichaamsdeelen geneest men spoedig, door er fijngekneusde inggoe blaadjes met fijngemalen koenir op te smeren.

Zie ook Hoofdroos en Netelroos

Rugpijn

1032 Tegen rugpijn in het algemeen en lendenpijn in het bijzonder helpen landepbladeren en wel die van de variëteit met gele bloemen. Ze worden tot moes gestampt en met kapoer sirih als tapel op de pijnlijke streek gelegd.

Zie ook Lendenpijn

Scherven en splinters in den voet

1033 Men heeft niets anders te doen, dan getah kajoe oerip op de wond te smeren en de splinter of de scherf trekt er vanzelf uit.

Schrammen zie Wonden

Schurft

- 1034 Tegen schurft, zooals die voorkomt bij Javanen op hoog gelegen landen, neemt men bladmoes van daoën oerat met kapoer sirih als uitwendig middel.
- 1035 Om een spoedige genezing te bevorderen, verdient het aanbeveling, dat de lijdens naast uitwendige middelen het volgende drankje innemen, om het lichaam te zuiveren.
Vijf blaadjes oerat en zeven blaadjes sambiloto in twee splitglazen water opzetten en verkoken tot de helft.
- 1036 De wonde plekken wrijven met moes van sambiloto bladeren, waarin wat bloem van zwavel gemengd is.
- 1037 Een sterk aftreksel, circa een paitglaasje, van legoendi bladeren moet dagelijks gedronken worden en men moet baden met een afkooksel van deze bladeren.
- 1038 Maak een papje van fijngestampte temoe ireng en klapperolie en smeer dat op de aangetaste huid. Bovendien moet dagelijks het aftreksel van een stuk temoe ireng ter lengte van een vinger worden ingenomen.
- 1039 Het sap van fijngemaakte galing bladeren geneest schurft bij uitwendig gebruik.
- 1040 Ook het zuiverende sap van lenglengan bladeren wordt met succes uitwendig gebruikt tegen schurft.
- 1041 Bast van mindi wordt eerst gebrand en met een aftreksel daarvan in water wordt de huid gewasschen.
- 1042 Bladmoes van mindi kan ook als zalf op de aangetaste plekken worden gesmeerd.

Schurft is, evenals de meeste huidziekten, zeer besmettelijk. Een bepaalde soort schurft krijgen Indonesiërs wel door het eten van beschimmeld voedsel zooals rijst, djagoeng, enz.

Slaap (onrustige)

- 1043 Wanneer zware zieken onrustig slapen, houdt men het hoofd koel met kelor bladeren. Deze worden daartoe met water gekneusd tot het vocht gaat schuimen en daar bevochtigt men het hoofd mede.

Slaapkamerhygiëne

Laat de kussens dagelijks en de bultzakken minstens eenmaal per week gedurende een paar uur buiten in de zon liggen.

Haal dagelijks klamboes, gordijnen en spreien flink naar boven, om de muskieten te kunnen verjagen.

Zet geen manden met vuil linnengoed in de slaapkamer. Het vuile goed moet, voordat het naar den waschman gaat, in de zon goed worden gedroogd.

Slaapmiddel zie Slapeloosheid

Slangenbeten

- 1044 Tegen giftige slangenbeten smere men zoo spoedig mogelijk de getah van waloh op de gebeten plek.

Zie ook Beet (giftige).

Slapeloosheid

- 1045 Wanneer men last heeft, niet in slaap te kunnen komen door onrust of gejaagdheid, is het goed, veel kangkoeng te eten als groente. De steeltjes van de bladeren moeten zorgvuldig worden verwijderd, omdat deze moeilijk te verteren zijn.
- 1045a Een probaat middel is ook het drinken van gagan thee.
- 1046 Ook wasschingen met water, waarin een aftreksel van sangket bladeren, helpen uitstekend.
- 1047 Twee tot vier ons duizendblad laat men in een halven liter kokend water een minuut of tien trekken. Voor het naar bed gaan wordt van dit aftreksel een kopje gedronken, terwijl men tevens een koude afwassching neemt met ditzelfde vocht.
Dit middel helpt speciaal bij gejaagdheid en zenuwachtigheid.
- 1048 Wasschingen met lenglengan bladeren voldoen uitstekend bij zenuwachtige kinderen, die moeilijk kunnen inslapen. Men geve ze voor het naar bed gaan een volbad niet langer dan twee minuten. Deze bladen bevatten niets bedwelmends of schadelijks en het is dan ook een zeer onschuldig middel.
Desgewenscht kan men den patiëntjes ook nog wat gagan thee te drinken geven. Deze bevordert de spijsvertering en geeft daardoor een rustigen slaap.
- 1049 Het drinken van een aftreksel van jonge koffiebladeren geeft aan het vermoeide lichaam een rustigen en verkwikkenden slaap.

Slapte in de spieren

- 1050 Vul een wijnflesch voor de helft met kleine stukjes wortel van papaja gantoeng. Doe er wat zout bij, twee eetlepels kajoe-poetih olie en zooveel arak of Barcelona brandewijn, tot de flesch geheel gevuld is. Deze wordt dan stevig gekurkt en zoo minsten tien dagen lang in de zon gezet, om te trekken.
Het vocht is dan uitstekend geschikt, om mede te masseeren en zoo de spieren te versterken van kraamvrouwen en patiënten, die lang ziek zijn geweest.

Slijm

Om slijm los te maken, kan men gebruik maken van een der volgende middelen:

- 1051 Op de nuchtere maag een half paitglaasje djeroek nipis sap met zout drinken.
- 1052 Gekonfijte kolang-kaling eten. Voor de bereiding hiervan wordt verwezen naar het Aanhangsel.
- 1053 Bloemen van kembang sepatoe in water kneuzen, het vocht filtreren en daar herhaaldelijk kleine slokjes van drinken.
- 1054 De schil van rijpe koffie, als stroop bereid, doorslikken.
- 1055 Het sap uit een gebrande teboe stengel filtreren en bij kleine beetjes doorslikken.
- 1056 Lobak, radijs of ramenas eten met goela djawa.
- 1057 Een aftreksel van saga blaadjes drinken.
- 1058 Een aftreksel van kajoe manis tjina slikken.
- 1059 Gebrande suiker eten.
- 1060 Een aftreksel van poko blaadjes drinken.
- 1061 Uien en bajem als groente eten.
- 1062 Klengkeng, pare weloet en vijgen eten.

Slijmkollek

Deze ziekte komt voor in den mangga-, ramboetan- en manggistantijd. De lijdens hebben hevige krampen en persingen en de afgang bestaat uit helder slijm, soms met bloed vermengd.

Het zijn de vezels van mangga en manggistan en de houtachtige omhulsels van de ramboetanpitten, die deze ziekte veroorzaken.

Wanneer men spoedig begint de medicijn in te nemen, heeft men de ziekte snel onder de knie. Wacht men te lang met laxeren, dan heeft men kans, dat er een chronisch buiklijden uit voortkomt.

- 1063 Men begint met te laxeren met castorolie. Is deze uitgewerkt, dan een Priessnitz buikverband leggen.

Men gebruikt daarbij het volgende drankje: Een stukje geraspte empoe koenir, zoo groot als een vingerlid, een kajoe oeles, wat kajoe angin, drie semboengblaadjes benevens een rauw en een gepoft koentji knolletje worden, nadat de kajoe oeles en de koentji door stampen wat zijn stuk gestooten, met een splitglas water opgezet, tot de helft verkookt en dit aftreksel gedronken.

- 1064 Het dieet moet bestaan uit nasi tim met wat kippenvleesch. Zoodra de afgang normaal is, moet de patiënt na elken maaltijd een portglas ananassap gebruiken en dit enkele maanden volhouden.

Is geen ananas te bekomen, dan rijpe papaja eten.

Men mag zeker een maand lang geen rundvleesch eten.

Wanneer de ontlasting normaal is en men geen persingen meer voelt, kan opgehouden worden met het innemen van het drankje.

Wanneer de krampen over zijn, mogen de patiënten schepbaden gebruiken.

Slijmoplossend middel zie ook Verkoudheid op de borst

Speekselscheiding (te overvloedige)

- 1065 Men kan deze tegengaan, door het kauwen van jonge djae blaadjes.

Spierverlamming

- 1066 Pappen met geraspte kelorwortel is uitstekend. Het middel mag niet te lang worden gebruikt, omdat het de huid irriteert en blaren kan doen ontstaan.

- 1067 Na een beroerte wrijve men bij voorkeur met brandewijn, waarin de wortel van papaja gantong getrokken is.

Spit

- 1068 Ketjoeboeng bladeren worden, met een weinig klapperolie bestreken, boven het vuur verflent en op de pijnlijke streek gelegd. Vier- of vijfmaal per dag dienen ze verwisseld te worden.

- 1069 Een papje van fijngewreven bladeren van ketjoeboeng kasihan en gandaroesa met zwarte peper wordt op de pijnlijke plek gesmeerd en daarna worden bladeren van de bakoeng poetih, die van de hoofdnerf ontdaan zijn, als windsel gebruikt.

Splinters in de huid

- 1070 Deze trekt men uit, door er getah sambodjo op te smeren. Ze komen dan van zelf naar buiten.

- 1071 Tot dit doel is ook getah poele of getah widoeri dienstig.

- 1072 Men kan ook pappen met een papje van gestampt knoflook.
Zie ook bij Dorens.

Spoelwormen zie Wormen

Sproeten

- 1073 Terong ngor aan schijfjes snijden en het gelaat met deze schijfjes inwrijven, doet de sproeten verdwijnen.

- 1074 Ze verdwijnen, wanneer de huid wordt gewreven met komkommerschil.
- 1075 Inwrijven met komkommersap, vermengd met fijngewreven komkommerpitten, helpt eveneens hiertegen.

Spruw (Indische)

We onderscheiden drie vormen, die elk een afzonderlijke behandeling vereischen.

De eerste komt vooral bij jonge menschen voor en wordt veroorzaakt door te veel maagzuur. Verschijnselen zijn: niet vaak en weinig urineeren, donkere sterk ruikende urine veelal met vette substantie aan de oppervlakte drijvend, een droog warm gevoel in den mond en geringe speekselafscheiding; het speeksel is draderig en weinig vloeibaar. De patiënt heeft weinig behoefte aan drinken. De ontlasting is des morgens overvloedig, licht van kleur en dun met gasbelletjes, die op gisting wijzen en zuur riekend. Later op den dag beter van samenstelling, donkerder en meer gebonden. De patiënt voelt zich slap en moedeloos.

- 1076 Het aangewezen geneesmiddel is het volgende: Een eetlepel fijn gesneden semboengblad, een dessertlepel daoen meniran, een dessertlepel fijngesneden temoe lawak, een kwart eetlepel zoethout en een kruidnagel. Alles wordt met twee splitglazen water opgezet, tot de helft verkookt en dan gefiltreerd. Deze hoeveelheid wordt in den loop van den dag in drie keer uitgedronken: den eersten keer op de nuchtere maag.
- 1077 Alvorens met deze kuur te beginnen, moet men laxeren met twee eetlepels castorolie en, als de ingewanden reeds verzwakt zijn, twee dagen achter elkaar een eetlepel.
- Men kan natuurlijk niet verwachten, reeds de eerste dagen beterschap te bespeuren. De kwaal is zeer hardnekkig en de genezing vordert veel tijd. Als men na veertien dagen geregeld gebruik goede resultaten waarneemt, dan moet men zeker nog een maand met innemen doorgaan.
- Dikwijls doen zich herhalingen voor. Handel dan spoedig op dezelfde wijze. Eerst castorolie en dan het drankje weer geregeld een tijd lang innemen. Oplettende patiënten zullen zien, dat de herhalingen vaak met geregelde tusschenpoozen verschijnen. Men kan dan, tegen dat zoo'n herhaling verwacht wordt, met de kuur beginnen, wat een spoedige genezing ten goede komt.
- 1078 Wanneer de spruwlijder geen medicijnen meer gebruikt, is het wenschelijk, geregeld Norit in te nemen volgens de voorschriften, zooals de fabrikant die op de verpakking geeft.
- 1079 Zoolang de ontlasting nog niet geheel normaal is, moet een passend dieet worden gevolgd namelijk, nasi tim met kip of kalfsvleesch eten, geen soep of bouillon, geen melk, geen sterke thee, geen koffie en ook geen cacao drinken. Beschuit of goed doorbakken brood mag worden gegeten. Bij de eerste verschijn-

selen van beterschap mag de patiënt één zacht gekookt ei per dag nuttigen. Het vleesch moet zeer fijn worden gesneden en het eten met zorg worden gekauwd. Na den maaltijd mag men gestoofde pisang kepok of eenige lepels fijngemaakte kates eten. Deze laatste zonder suiker. Een portglas vol ananassap na den maaltijd is uitstekend, maar bij het gebruik van bovengenoemd drankje geen ander fruit.

De tweede soort Indische spruw is die, welke voorkomt bij personen met te weinig maagzuur. Verschijnselen zijn: dunne, zure en gistende ontlasting, des morgens en des nachts veelvuldige afgang met een branderig gevoel aan het fundament, na den maaltijd persingen met zeer geringe ontlasting, het speeksel is draderig, de urinelozing is gering en de urine donker van kleur.

- 1080 Alvorens tot het gebruik van medicijnen over te gaan, worden de ingewanden eerst met een paar eetlepels castorolie gezuiverd. Als medicijn gebruikt men dan het drankje van pisang kloetok bereid volgens recept nummer 1093.
- Dit moet zeker eenige maanden achter elkaar worden ingenomen, want de ziekte is zeer hardnekkig. Met stopmiddelen alleen worden de ziekteverschijnselen wel minder, maar werkelijke genezing blijft uit.
- 1081 Hoe meer hitte zich in het lichaam van den patiënt ontwikkelt des te meer zal de uitslag in den mond toenemen. De tong wordt vuurrood, punt en rand vertoonen kleine puistjes en bij ernstige gevallen is zelfs de keel aangetast. Men smelt dan wat minjak tengkawang, waarin een weinig gepofte en fijn gemaakte koenir is gemengd. Men neemt daarvan eens per dag een theelepeltje in, als de spruw diep in de keel zit, twee.
- 1082 Het verdient aanbeveling, om bij ontstoken mond na elken maaltijd te spoelen met een aftreksel van sana kembang bast. Men zet 250 gram daarvan met twee splitglazen water op en verkookt het tot de helft.
- 1083 Is het tandvleesch ontstoken, dan is spoelen met een opgelost koekje gambir uitstekend.
- 1084 Daags na het laxeren mag de patiënt niet meer dan twee keer ontlasting hebben. Gaat hij meer keeren af, dan moet het volgende drankje worden ingenomen: Een stukje gebrande en fijngestampte empoe koenir ter grootte van een vingerlid, drie gestampte ketoembars, een halve kajoe oeles, een gestampt stukje poelasari ter grootte van een vingerlid, twee gestampte korrels djinten itam, een blaadje trawas en een jong blad of topje van djamboe bidji. Dit alles wordt met twee kopjes water opgezet, tot de helft verkookt en het aftreksel lauw gedronken bij gedeelten binnen twee uur tijd. Wanneer één keer niet helpt, om den buikloop te stoppen, dan wordt ditzelfde drankje den volgende dag nog eens ingenomen.

Voelt de patiënt zich na het laxeerden slap en heeft hij geen last van buikloop, dan kan hij des avonds voor het te bed gaan ditzelfde drankje innemen met weglating van de djamboe bidji.

Bij deze soort spruw mag de patiënt geen groenten, vruchten of medicijnen gebruiken, die erg samentrekkend zijn. Sterke Javathee is verkeerd. Beter is het, in het geheel geen thee te drinken.

Dieet is overigens niet noodig. Wel moeten scherpe spijzen worden vermeden. Men kan bijvoorbeeld niet te vette of te krachtige kippensoep of kalfsvleeschsoep gebruiken, die dan dik gebonden moet zijn. Verder rijst met kippengehakt, aardappelpuree en puree van worteltjes of spinazie, goed fijngehakte sla, niet te vet gebraden kippenvleesch en als de patiënt het verdragen kan, zelfs niet te vet gebraden, malsche biefstuk. Als toegerecht een maizena puddinkje met saus van versche of ingemaakte aardbeien.

Na elken maaltijd moet de patiënt een half theelepeltje gebismureerd magnesium innemen en ook na de genezing nog met dit middel voortgaan.

- 1085 Bij deze soort spruw moet vooral tijdig gelaxeerd worden. Men wachte niet, tot men tengevolge van de ziekte diarrhee krijgt, maar zoodra men aan de ontlasting een zure lucht waarneemt, de tong branderig en gevoelig is en rooder dan gewoonlijk, zijn dit aanwijzingen, dat de ingewanden gezuiverd moeten worden. Men kan dan veelal met een zachter middel als castorolie volstaan en neemt bijv. een aftreksel van zeven gedroogde sennablaadjes, die men in de apotheken kan bekomen. Ze moeten een kwartier lang in kokend water afgetrokken zijn. Het aftreksel wordt voor het naar bed gaan lauw ingenomen. Werkt het onvoldoende, dan moet men den volgenden dag toch castorolie innemen.

De derde soort Indische spruw is die, welke veroorzaakt wordt door bloedarmoede. Bij Europeanen, die veel ziek zijn geweest, zich overwerkt hebben, een ongeregeld leven hebben geleid, of in een bijzonder ongezond klimaat hebben gewoond komt deze spruw veel voor.

Voor de Europeesche vrouw, die als regel in Indië last heeft van bloedarmoede, zal heel spoedig door deze ziekte worden aangetast.

Deze spruw is het gevaarlijkst en moeilijkst te genezen. De zwakte van het lichaam is niet te overwinnen, omdat de zieke ingewanden het versterkende voedsel niet kunnen verdragen. Telkens treedt hevige buikloop op, die het lichaam uitput. Stopmiddelen kunnen wel tijdelijk verlichting brengen, maar werken op het laatst ook niet meer. De maag raakt van al dergelijke samentrekkende middelen van streek en de patiënt wordt ten

einde raad naar Nederland gestuurd. Het gure klimaat werkt echter ook al niet mede voor het herstel, omdat de patiënt onvoldoende kan genieten van de frissche en versterkende buitenlucht.

Het beste is, de patiënt te brengen naar een droog bergklimaat in Indië. Plaatsen als Bandoeng, Malang en Salatiga zijn daarvoor door hun vochtigheid ongeschikt.

- 1086 Lijders aan deze soort spruw moeten noodzakelijk veel aardbeien eten en in het algemeen veel fruit. Ook senggani vruchtjes zijn uitstekend; verder kates, madja, alle stoofpisangs en de zoete djerooks met uitzondering van pompelmoes.

Spinazie, sla, worteltjes en pastinaken, goed fijn gemaakt, mogen de patiënten eten. Verdragen zij ze niet, wat blijkt uit het minder gebonden zijn van de ontlasting, dan moet hiermede gewacht worden, tot het herstel wat verder gevorderd is.

- 1087 Een aftreksel van een ons tempoe wijang bladeren, dagelijks gedronken, is een goed middel tegen Indische spruw.

- 1088 Een meer samengesteld recept, waarin tempoe wijang echter het meest werkzame bestanddeel is, is het volgende.

Vijf kopjes daoën saga, vijf kopjes daoën djinten, een kopje daoën gagan, vijf kopjes tempoe wijang, drie kopjes legetan, zes stukjes kajoe legi van elk een decimeter lengte, zeven halve kopjes adas, zeven halve kopjes poelasari en acht stukjes kajoe angin. De bladeren drogen, de andere ingrediënten goed drogen en dan fijn stampen. Dit wordt bij elkaar in een goed gesloten stopflesch bewaard en voor het gebruik is slechts nodig, daarvan een eetlepel vol te nemen, met twee kopjes water tot de helft te verkoken en dit aftreksel in te nemen.

- 1089 Wanneer mond, tong en tandvleesch vurig rood en ontstoken zijn, kan de lijder verlichting krijgen, door de aangedane plekken te penseelen met het volgende smeersel.

Twee vingerlengten zoethout, een theelepeltje adas manis, een saparantoe, een eetlepel fijngesneden roode uitjes, een eetlepel van de buitenste schors van waroe lengis, twee eetlepels minjak tengkawang, een eetlepel saga bladeren, een eetlepel fijngehakte roode toeri bast en twee kopjes dikke klappermelk, (die de Javanen santen kanil noemen). Dit alles wordt bij elkaar in een gaven emaille pan, of nog beter in een aarden pot, gekookt tot de santen geheel olie is geworden. Voor het gebruik wordt het even verwarmd, tot het dun vloeibaar is en zich gemakkelijk laat uitsmeren.

- 1090 Zoolang de mond gevoelig is, moet het volgende drankje worden gebruikt.

Een halve theelepeltje adas manis, een stukje poelasari van een halven vinger lang, een vingerlengte zoethout, een stukje kajoe sintok ter grootte van een erwt, een stukje schil van djerok matjan ter grootte van 8 bij 4 cm, waarvan de groene buiten-

schil verwijderd is, zoodat alleen het wit gebruikt wordt, een half theelepeltje geraspte bidara laeet, een eetlepel kajoe angin en een handvol semanggi goenoeng. Deze kruiden worden tezamen opgezet met twee wijnflesschen water en tot op de helft verkookt. Men drinkt daarvan overdag om het uur een paitglaasje en des nachts als men wakker is ook.

In de warmte verzuurt dit drankje spoedig. Het moet daarom dagelijks versch worden bereid.

- 1091 Wanneer de ingewanden door spruw aangetast zijn, neemt men een gepoft rood uitje, een halve theelepeltje podisari, een halve theelepeltje moermak daging, drie korrels adas manis, een stukje poelasari ter lengte van een halven vinger, een halve theelepeltje sidawajah, een stukje kentjoer zoo groot als een asem-pit en een stukje bast van dadap serep van een vinger lang en een halven vinger breed. Alles bij elkaar poffen en dan fijn stampen. Twee minuten met een splitglas water koken en dit aftreksel dagelijks in twee keer innemen.

Men neemt dit middel bij voorkeur te baat, wanneer de afgang te overvloedig is en pijnlijk.

Men gebruikt hierbij een tapel van sosor bebek en dadap serep bladeren, die twee maal per dag moet worden vernieuwd.

Een streng dieet van nasi tim met kippenvleesch is daarbij geboden.

- 1092 Tegen ingewandsspruw moet men jonge kates eten. Twee vruchten per dag. Ze worden geschild, aan stukjes gesneden en verder ongewassen gegeten, tot de spruw verdwijnt. In de meeste gevallen is na veertien dagen reeds beterschap te bemerken. Men moet dan echter nog eenigen tijd doorgaan met het gebruik.

- 1093 "Neem drie rijpe pisang batoe, schil die en snijd vier onrijpe pisang batoe met schil en al goed fijn. Alles wordt nu bij elkaar met de vingers goed gekneet, tot de massa vrijwel geheel vloeibaar is geworden. Dan mengt men er een fijnegekneede patje vrucht door. Nu wordt het vocht door een doek geperst, goed afgesloten tegen regen of insecten, een nacht in den dauw gezet en des morgens opgedronken.

Na dit middel een week lang gebruikt te hebben, zal de patiënt zich al veel beter voelen. Om afdoende genezing te krijgen, moet het echter zes tot acht maanden achtereen worden ingenomen. Na de eerste drie maanden kan de patje er uitgelaten worden.

- 1094 Deresan van randoe alas, des morgens voor zonsopgang gewonnen in een boemboeng uit een uitgegraven wortel en daarvan een half splitglas gedronken, is zeer heilzaam.

- 1095 Ook de deresan uit de liaan, die seriawan genoemd wordt, is goed. Dit moet ook in den vroegen ochtend worden gewonnen. Men snijdt een stengel af, waarna het vocht uit de snede begint te vloeien. Door aan het andere einde van den afgesneden sten-

gel te blazen, vloeit het vocht er sneller uit. Het is smakeloos en werkt verkoelend.

- 1096 Kan men geen deresan seriawan bekomen, dan kunnen de bladeren en de rijpe roode vruchten ook dienen, mits ze versch geplukt zijn. Drie à vier bladeren worden in water gekneusd en dit water gedronken, of zeven tot acht vruchten worden dagelijks uitgezogen.

- 1097 Elf legetan warak bladeren worden tot moes gestampt, daar wordt een paitglaasje water bij gedaan en het gefiltreerde vocht wordt als dagelijksche dosis gedronken.

- 1098 Dr. Eisinger, die in het einde van de vorige eeuw te Batavia practiseerde en veel Indische kruiden voorschreef, gaf het volgende drankje tegen herhaling van spruw en tegen het voorkomen van vet in de urine.

Drie blaadjes daoan djinten, vijf plantjes meniran, elk van twee vingers lang, met wortel en al, drie blaadjes daoan prasman, vijf gram kelembak, drie stuks kajoe anjang, vijf schijfjes temoe lawak, zoo groot als een gulden, met vier kopjes water in een aarden pot koken gedurende tien minuten en in denzelfden pot laten afkoelen. Goed filtreren en des morgens en des avonds een theekopje vol daarvan drinken.

- 1099 Tegen de hevigste ingewandsspruw met puistjes in mond en keel gaf dezelfde Dr. Eisinger den volgenden drank.

Galingwortel 100 gram (goed schoongemaakt, fijngehakt en in de zon gedroogd), 100 gram gedroogde sidawajah, 100 gram daoan prasman en 100 gram kajoe manis tjina worden met 2½ liter kokend water tien minuten lang te trekken gezet op een zacht arengvuurtje, zonder dat het koken gaat. Na het vocht gefiltreerd te hebben, drinke men er drie kopjes daags van.

Bij plotseling optredende diarrhee gebruike men den drank van nummer 273.

- 1100 Wordt de diarrhee voorafgegaan door rommelingen in den buik, is de ontlasting licht gekleurd en de tong rood ontstoken, dan spoedig een zachte laxans nemen en, als dat niet helpt, een eetlepel castorolie, die men gemakkelijk inneemt met warme tadjin.

- 1101 Naast de inwendige middelen is een tapel van gestampte bladeren van dadap serep, sosor bebek en lampes des middags en des avonds bij het naar bed gaan, om den buik gebonden, zeer heilzaam.

Spruw — Hygiënische wenken en dieetvoorschriften

Spruwpatiënten moeten zoo mogelijk op een gevlochten mat slapen, die ze boven of onder het laken leggen. Ze liggen dan veel koeler.

1102 Het hoofd moet koel worden gehouden, waarvoor het sap uit den bonggol pisang zeer geschikt is. Vrijwel alle soorten zijn daarvoor te gebruiken, alleen de pisang soesoe niet.

Den eersten dag zal het wat hoofdpijn veroorzaken, als men de hoofdhuid met dit vocht nat maakt, maar reeds den tweeden dag ondervindt men het aangename er van. Bovendien is het een middel, dat uitstekend voor het hoofdhaar is. Men moet alleen zorgen, dat het niet met het linnengoed in aanraking komt, want het geeft vlekken, die moeilijk te verwijderen zijn.

Bij spruw zoowel als bij andere buikziekten is het dragen van een bengkoeng of goed passenden buikband zeer wenschelijk.

Een spruwlijder moet elken dag tweemaal een volbad nemen van hoogstens drie minuten lang en zich dan flink afdrogen en snel aankleeden.

Een spruwpatiënt mag zich niet te warm kleeden. Het lichaam moet goed kunnen uitstralen. Het dragen van flanel is daarom af te keuren.

Verder moet voor licht verteerbare spijzen worden gezorgd. Het eten van groenten, die het lichaam verkoelen, is zeer aan te bevelen. Ook sappige vruchten zijn heilzaam.

Een spruwlijder mag het voedsel nooit al te warm nuttigen. Het is zelfs wenschelijk, uitsluitend koude kost te gebruiken. Goed kauwen is voor spruwlijders nog noodzakelijker dan voor anderen.

Voor lijders aan alle drie soorten van spruw is het wenschelijk om, zoodra de ontlasting weder normaal is, des avonds voor het naar bed gaan een dessertlepel levertraan te gebruiken en, als de patiënt het goed verdraagt, eventueel een eetlepel vol. De lijders zullen daardoor spoediger aansterken en dit middel regelt de spijsvertering, zonder dat het in het algemeen noodig zal zijn, laxeerende middelen in te nemen.

Ook voor geheel genezen patiënten is het goed, met het gebruik van levertraan door te blijven gaan.

Een streng dieet is het voornaamste geneesmiddel tegen deze kwaal. Gewaarschuwd wordt tegen het gebruik van obat serian en andere samentrekkende middelen, die worden aangeboden en wel den buikloop stoppen, maar de ziekte zelf niet genezen kunnen.

1103 Sago ambon, dat wil zeggen de echte sago in tegenstelling met de uit tapiocameel gemaakte imitatie-sago, zal den spruwlijder versterken en in gewicht doen toenemen. Week een half koekje sago een nacht lang in koud water, wrijf het goed fijn, kook het dan in water, waar doorheen een eetlepel goede blikkenmelk is geroerd en doe er suiker naar smaak bij. Versche koemelk is niet aan te raden. Over het algemeen wordt melk door spruwpatiënten slecht verdragen.

Een bord sagopap is als ontbijt voldoende. Te veel op eens is niet goed, omdat het gisting doet ontstaan.

Rijst is voor spruwpatiënten beter dan aardappelen. De rijst wordt bij voorkeur als nasi tim gebruikt. Wil men den patiënt toch aardappelen geven, dan uitsluitend in den vorm van puree.

Wanneer de patiënt zoo ver is, dat hij niet meer dan tweemaal per dag ontlasting heeft, dan kan bij de rijst ook kippengehakt of kalfsvleesch worden gegeven met een van de eerder genoemde groenten.

Des namiddags tegen vier uur geve men een kopje slappe thee, een paar droge beschuitjes en gestoofd of versch fruit.

Als avondeten geve men bij voorkeur geen fruit of groente, maar een zachtgekookt ei, eventueel een spiegelei met een beschuit of geroosterd brood, of wel men maakt een macaroni- of vermicelli-schoteltje klaar met wat malsch kippenvleesch er in.

Rund- en varkensvleesch zijn absoluut verboden, evenzeer scherpe kaas en scherpe spijzen in het algemeen. Zwarte en witte peper zijn nog schadelijker dan lombok.

Ook patiënten, die zich reeds als genezen beschouwen, moeten nog langeren tijd zeer matig zijn in het gebruik van vleesch.

Een puddinkje van sago, arrowroot of maizena met aardbeien-saus zal een welkome afwisseling in het menu kunnen brengen.

Boontjes en sla zijn over het algemeen niet goed. Gestoofde sla is moeilijker te verteren dan rauwe. Gestoomde spinazie is goed. De bladnerven zijn echter voor spruwpatiënten moeilijk te verteren. Daarom is het wenschelijk, de gestoomde spinazie door een fijne zeef te draaien, zoodat de harde vezels achter blijven.

1104 Tempoe wijang en laboe bladeren als groente zijn uitstekend.

1105 Men kan ook laboe aer vruchten raspen en van het uit dit raspel geperste sap bij kleine slokjes een splitglas per dag drinken.

1106 Veel komkommer eten is uitstekend. Men mag daarbij niets van het vocht verloren laten gaan. Met het vocht er bij, is komkommer niet zwaar te verteren; zonder dit vocht echter wel.

1107 Het sap van ketimoen is voor spruwlijders ook zeer gezond. Om de schadelijke werking van de getah uit den schil te neutraliseeren, verdient het aanbeveling, de vruchten na het schillen en voor dat deze verder gesneden worden, even in water te zetten.

1108 Aardbeien kunnen door spruwpatiënten altijd worden gegeten.

- 1109 Over het algemeen zijn zoete vruchtensappen uitstekend voor spruwlijders. Het sap van djerook manis is best, maar citroen en djerook nipis niet.
- 1110 Het eten van kasemekvruchten en patjevruchten is zeer aan te bevelen voor spruwlijders.
- Vruchten met scherpe getah, zooals mangga kopjor en vele andere mangga soorten, pisang idjo en salak zijn nadeelig.
- 1111 Het eten van waloeh djepan is bijzonder aan te bevelen, omdat deze vrucht zoo verkoelend werkt. Hiervan kunnen zeer smake-lijke gerechten worden bereid.
- Bij de rijsttafel wordt waloeh djepan rauw genuttigd, als lalab of djanganan en gestoofd met goela djawa.
- Een keukenrecept voor de Hollandsche tafel vindt de lezer in het Aanhangel.
- 1112 Een prachtig verkoelend middel is het dagelijks gebruik van selasih en dergelijke.
- 1113 Doe vijf boewah tempajan met een halven theelepeltjes en een stukje kajoe manis tjina van een halve vingerlengte in een kom. Wasch alles goed, giet er dan een splitglas kokend water op en doe er nog een klontje suiker bij. Als het afgekoeld is, is het een heerlijke drank.
- 1114 Een portglas ananassap na elken maaltijd, om de vertering te bevorderen, is voor spruwlijders uitstekend.
- 1115 Veel kates eten is ook best.
- 1116 Om een goede spijsvertering te bevorderen, neme men dagelijks het volgende drankje in.
- Een dessertlepel versche daoen saga, een stuk kajoe oeles, drie blaadjes trawas, een stukje koenir van een halve vingerlengte, vier ketoembar korrels, zeven stuks ketoembar bolong, een halve vingerlengte kajoe manis tjina en vijf tapak limanwortels worden met een splitglas water opgezet en tot de helft verkookt. Dit aftreksel wordt in den loop van den dag in drie keer ingenomen. Voor iederen dag moet het versch worden bereid.
- Boter mag de patiënt niet veel gebruiken.
- Ijswater is verboden en, wanneer geen absoluut betrouwbaar leidingwater ter beschikking is, moet al het water, dat de patiënt drinkt, eerst worden gekookt.
- Thee mag slechts in geringe mate worden gedronken en dan nog zeer slap.
- Spruwlijders mogen geen alcohol gebruiken en moeten alles vermijden, wat warmte opwekt.

- 1117 Het gebruik van tjaoe idjo is zeer aan te bevelen. In Batavia wordt deze drank openbaar verkocht. Met het oog op de zuiverheid is het aan te bevelen, de tjaoe idjo zelf te bereiden.
- De bladeren worden in water gekneusd en het gefiltreerde vocht in een toegedekte kom een nacht in den dauw gezet en met stroop gedronken.
- Wanneer de patiënt zich aan de voorafgaande voorschriften houdt, zal een overvloedigere voeding hem niet meer schaden en hij kan snel weer op krachten komen.
- Sommige patiënten, die door de langdurige ziekte erg verzwakt zijn en weinig eetlust hebben, kunnen baat vinden bij het gebruik van Sanatogen, dat in alle apotheken te bekomen is.
- Spruw in den mond**
- Bij spruw is ook het speeksel ziek. Veelal is het overvloedig en draderig of zelfs slijmerig. Tong en tandvleesch zijn ontstoken en pijnlijk.
- Toch kan men wel eens een ontstoken mond hebben, bij binnenkoorts bijvoorbeeld, zonder dat er sprake is van Indische spruw.
- 1118 De getah van sana is een goed geneesmiddel. Ze wordt in heet water opgelost en lauw gebruikt, om er den mond mede te spoelen. Kan men geen getah sana bekomen, dan is een aftreksel van den bast ook dienstig.
- Spruw in den mond is meer lastig dan gevaarlijk en vrij gemakkelijk te genezen. Inwendige spruw, gewoonlijk Indische spruw genoemd, is een zeer hardnekkige kwaal, die de lichaamskrachten ondermijnt, en zeer moeilijk te genezen is.
- De oorzaak van deze ziekte is meestal moeilijk na te gaan. Zeker is het, dat groote inwendige hitte, zware voeding en gebrekkige hygiëne omstandigheden zijn, die deze ziekte in de hand werken.
- Zelfs zuigelingen kunnen mondspruw krijgen; meestal door onvoldoende zindelijkheid van de voorwerpen, waarmede de mond van het kind in aanraking komt. Zuigdotjes en vooral de zogenaamde fopdotjes vormen maar al te vaak een bron van besmetting.
- Kinderen, die aan spruw lijden, hebben altijd leelijke ontlasting, die gistig reikt.
- 1119 Een overoud middel is ook het kauwen van de wrang smakende bloemhoofdjes van de reuzen-legetan, die bekend zijn onder den naam kembang seriawan.
- 1120 Ook de bladeren van daoen djinten worden wel gekauwd tegen spruw, om den mond te zuiveren. Het sap kan men inslikken.

- 1121 Twee ons verschgeplukt sagablad wordt met twee aer blanda flesschen water opgezet en tot de helft verkookt. Het aftreksel wordt gedronken. Deze hoeveelheid is voor een dag juist genoeg. Omdat het spoedig verzuurt, moet het dagelijks versch worden bereid.
- 1122 Wanneer kinderen last hebben van mondspruw, geeft men ze tamarinde olie of madoe asem.
- 1123 Een ander goed middel voor kinderen is stroop van de bloemen van blimbing woeloh. Een handvol bloemen wordt met goela djawa en een weinig water gekookt, tot het dik is en dan een theelepeltje Barcelona brandewijn er door geroerd. Men doet wat van deze stroop op een neteldoeksch lapje en reinigt daar het kindermondje mede na den maaltijd.
- 1124 Bij zeer kleine kinderen is het vocht van sawi asin, dat is de gezouten sawi idjo, nog meer geschikt, om er het mondje mede te reinigen.
- 1125 Bij zuigelingen, die de kwaal van de moeder hebben gekregen, wordt het mondje tweemaal daags gereinigt met het sap van twee blaadjes oerat.
- Spijvertering (Slechte)**
- 1126 Een van de eenvoudigste middelen, om zoo weinig mogelijk last hiervan te hebben, is geregeld uien eten.
- 1127 Een aftreksel van bladeren en bloemen van duizendblad is een bekend huismiddel ter bevordering van de spijsvertering.
- 1128 Ook het eten van kates is zeer goed, om de spijsvertering te bevorderen.
- 1129 Merkbaar goede invloed op de spijsvertering wordt uitgeoefend door het eten van tomaten.
- 1130 Zij, die vleeschgerechten moeilijk verdragen, doen goed, deze gekruid met ketoembar te nuttigen. De goede resultaten zullen steeds merkbaar zijn.
- 1131 Om geen last te ondervinden van moeilijk te verteren vleeschspijzen is het goed, na den maaltijd een portglas ananassap te drinken.
- 1132 Voor volwassenen is het eten van pisang blitoeng uitstekend ter bevordering van een goede spijsvertering.
- 1133 Zeer jonge kinderen geve men pisang poeloet tot dit doel.
- 1134 Ouden van dagen, die sukkelen aan slechte spijsvertering en zij, die last hebben van slechte werking der maagsappen, doen goed, om na den maaltijd een dessertlepel ananassap met suiker in te nemen. Men raspt daartoe verse ananas en zeft het rasp-sel door een doekje, zoodat de schadelijke vezels achterblijven.

Wanneer geen verse ananas te bekomen is, kan men ook geprepareerd ananassap gebruiken. De bereiding hiervan is vermeld in het Aanhangsel.

Steek (Vergiftige) zie Beet (Vergiftige)

Steenpuisten

- 1135 Lijders aan steenpuisten moeten veel bloedzuiverende groenten en vruchten gebruiken. Waloh bijvoorbeeld is uitstekend. Men kan daarvan zeer smakelijke gerechten bereiden. Waloh kan bijvoorbeeld als groente worden gestoofd met klappermelk en goela djawa. Ook kan men met aardappelen en vleesch er een hutspot van maken.
- 1136 Sawi, met melk gestoofd en niet afgekookt, is voor hen, die veel last hebben van steenpuisten, een uitstekende groente.
- Voor het doen rijpen van steenpuisten zijn de volgende middelen dienstig:
- 1137 Enkele bladen van den koolboom met klappermelk tot moes koken en dat in een kring om de puist leggen.
- 1138 Pappen met in lijnolie geroosterd knoflook.
- 1139 Pappen met een mengsel van gewone gele waschzeep, goela aren en asem kawak.
- 1140 Pappen met haksel van uien.
- 1141 Pappen met gekneusde ketela bladeren.
- 1142 Pappen met daoen oerat. Deze bladeren zijn bovendien verkoelend en pijnstillend.
- 1143 Pappen met bladmoes van bajem doeri. Dit middel is vooral bij de Javanen zeer in trek.
- 1144 Pappen met bladmoes van zuring.
- 1145 Pappen met bladmoes van kembang poekoel ampat.
- 1146 Pappen met moes van jonge zuurzak bladeren.
- 1147 Pappen met getah widoeri.

Stem

- 1148 Om een goede stem te krijgen en te behouden, is het uitstekend, dagelijks verse vijgen te eten.

Stoelgang

- 1149 Ter bevordering van geregelden stoelgang neme men elken morgen een dessertlepel trenggoelie gelei.

1150 Geregelde stoelgang wordt ook bevorderd door het eten van vijgen, bij voorkeur versche en anders gedroogde.

1151 Zij, die sukkelen aan ongeregelde stoelgang, doen goed, geregeld pisang mas te eten.

Zie ook Laxeermiddel en Stopmiddel.

Stonden zie Menstruatie

Stoombad zie Dampbad

Stopmiddel

Betreffende de wenschelijkheid, bovenmatigen afgang te stoppen, wordt verwezen naar de mededeelingen onder Buikziekten.

Voor het geval daar geen bezwaren tegen zijn, kunnen de volgende middelen worden aangewend:

1152 Eet in den loop van den dag tien jonge salam blaadjes met wat zout.

1153 Op dezelfde wijze kan men ook drie of vier jonge djamboe kloetok blaadjes eten.

1154 Rauw ganjongmeel.

1155 Een slap aftreksel van den wortelbast van dalima wantah.

1156 Een aftreksel van kajoe poelasari.

1157 Jonge, nog niet ontplooidde klapperbladeren.

1158 Moermak daging.

1159 Een aftreksel van kemiri bast.

1160 Het meel, bereid uit de empoe van koenir poetih.

1161 Thee van dempol lelet blaadjes getrokken.

1162 Jonge gele gondangvruchten.

1163 De vrucht van den lo boom.

1163a Jonge roekem bladeren.

1163b Pap van sago welke echter zonder suiker moet worden gekookt.

1163c Jonge blaadjes zoowel als de bast van senggani.

1163d Jonge blaadjes en bast van namnam.

1163e De schil van ramboetan.

1163f Gedroogde jonge madjavruchten.

1163g Wortels van roempoet teki.

1163h Een zacht stopmiddel is een aftreksel in kokend water van rijst, die eerst gekookt en daarna gedroogd en verkoold is.

Minder zacht werkt dit middel wanneer men het aftreksel maakt van rijstkorrels die in rauwen staat als koffie zijn gebrand.

1163i In hopelooze gevallen gebruiken de Javanen de getah van sawo manilla als stopmiddel.

Wanneer bij diarrhee een stopmiddel wordt ingenomen en men voelt na het innemen daarvan nog kramp, dan is dat een teeken, dat er niet gestopt mag worden, want dat er nog te veel vuile stoffen in het darmkanaal zijn, die eerst verwijderd moeten worden.

Storting na de bevalling

1164 Volgens oud Javaansch gebruik moet de kraamvrouw pisang idjo eten, om storting te voorkomen.

1165 Tegen storting drinken inheemsche vrouwen vaak met succes een aftreksel van gebrande ketan itam.

1166 Men voorkomt storting door het gebruik van moermak daging.

1167 Tegen storting na een bevalling of herhaaldelijk en kort na elkaar terugkeerende menstruatie neme men een tapel van dadap serep. De bladen worden fijngemaakt en met een goerita op den buik bevestigd.

1168 Een snelwerkend middel tegen voortdurende vloeïngen is daoen sarap. Men neme drie blaadjes met wat adas en een stukje poelasari, stampe dat fijn, zeve het en neme het met een pait-glaasje water in. Tegelijkertijd make men een tapel van dadap serep zooals voorgeschreven in nummer 1167.

Bij bloedingen na de bevalling passe men koude lavementen toe van gekookte versch melk; circa een kwart liter per keer.

1169 Tegen bloedstorting na de bevalling geve men de kraamvrouw een wijnglas van het vocht uit de bonggol van pisang kepok of pisang kloetok. Wanneer men geen gelegenheid heeft, om dit te winnen, zooals in de 1e Afdeeling is aangegeven, dan neemt men een stuk, dat men raspt en uitperst. Alvorens het vocht te drinken, laat men het even bezinken.

Stramheid in de beenen

1170 De Javanen gebruiken hiertegen een parem of smeersel met moes van de bruine djarakbladeren.

Strontjes zie Oogzweertjes

Stuipen

Om stuipen zoo veel mogelijk te voorkomen, zijn de volgende regels in acht te nemen:

Zorg, dat de kinderen dagelijks ontlasting hebben.

Laat ze in geval van koorts veel urineeren en veel transpireeren.

Wind de kinderen niet op en laat ze niet schrikken.

Baad gezonde kinderen uitsluitend met koud water.

Breng de kinderen zelf naar bed, laat het niet aan inheemsche bedienden over, om de kleintjes in slaap te maken.

Baad Uwe kinderen zelf.

Zoogende moeders moeten zich kalm houden en als er voorvallen in het dagelijksch leven zijn, die hevige gemoedsaandoeningen hebben opgewekt, laat dan enkele uren voorbij gaan, alvorens het kind aan te leggen. Sla in zoo'n geval een borstvoeding over en geef het kind wat rijstewater met een theelepeltje te drinken.

- 1171 Als een zoogende moeder menstruatie krijgt, zal ze goed doen bij de spijsen wat kemangiblaadjes te eten, of wel daoën djinten te kauwen en het sap in te slikken. Beide middelen werken kalmeerend ook op het zoogende kind.
- 1172 Kinderen, die last van stuipen hebben, wassche men geregeld met een aftreksel van sangketbladeren. Dat werkt kalmeerend.
- 1173 Ook een weinig aftreksel van rauwe sangketbladeren of een beetje slappe thee van deze bladeren is zeer heilzaam.
- 1174 In plaats van sangketbladeren kan men voor deze aftreksels ook lenglenganbladeren gebruiken.
- 1175 Inggoeblaadjes op azijn dient men eigenlijk steeds voor het gebruik gereed te hebben. Bij stuipen is het goed, het hoofd met deze azijn vochtig te houden.
- 1176 Een kind, dat een stuip heeft, geve men direct een bad van lauw water en begiete het hoofdje met koud water. Zoo'n bad mag niet langer dan twee minuten duren. Daarna geve men het kind een koud bad, dat ook maar twee minuten duren mag. Wikkel het kind zonder afdrogen in een laken of sarong en leg het, met een dikke deken toegedekt, te bed. Het hoofdje moet aanhoudend bevochtigd worden met slappen azijn, waarin inggoebladeren getrokken zijn, en waarin wat uiensap gemengd is. Ook de polsjes en enkeltjes moeten op dezelfde wijze worden behandeld.
- Tijdens het bad geve men enkele druppeltjes goeden portwijn of wat koffie zonder melk te drinken.
- 1177 Om een kind, dat door een stuip bewusteloos is, weer tot bewustzijn te brengen, druppelt men het wat sap van roode uitjes op de tong en houdt een stukje ui onder den neus. Ook een papje van gekneusde uien op den onderbuik is zeer dienstig.

Een kind, dat in een stuip ligt, moet niet gedragen worden, maar plat te bed blijven liggen, terwijl men zorgt, dat handjes en voetjes goed warm worden. Zoo noodig gebruike men warmwaterkruiken in een doek gewikkeld.

- 1178 Wanneer de koortsen zich herhalen, koelt men het lichaam af door wasschingen met water, waarin wat citroensap, eenige druppels eau de cologne en eenige druppels Hoffmann.

De ruggestreg, de oksels, de polsen, de enkels en de knieholten moeten gewreven worden met een smeersel, bestaande uit twee theelepeltjes kininepoeder, een theelepeltje citroensap, een theelepeltje eau de cologne en eenige druppels olijfolie, tot een papje gewreven en even warm gemaakt.

- 1179 Kan het patiëntje niet voldoende urineeren niettegenstaande het uienpapje op den onderbuik, dan maakt men een compres van het inwendige van rijpe komkommer met de pitjes, goed fijn gewreven. Dit middel neemt de koortshitte weg.

- 1180 Om de koortshitte te verminderen, kan men ook een papje van ragi met koud water onder de voetzolen binden. Tien koekjes voor ieder voetje. Verder geve men gagan thee te drinken en dringe het kind geen voedsel op. Veel drinken is goed, bijvoorbeeld met water verdunde melk, rijstewater, boewah tempajan of het sap van laboe aer.

Zie ook bij Kindercholera.

Stijve nek

- 1181 Pokoblaadjes, met wat klapperolie bestreken en even boven het vuur verflenst, op de pijnlijke streek leggen.

- 1182 Masseeren met een geheelen citroen op de nekspieren is ook best. De vluchtige oliën uit de schil doen het werk.

Ook het slapen op een kussen, dat lang in de zon heeft gelegen en nog warm is, helpt uitstekend.

Zij, die veel last hebben van een stijven nek, moeten bij het slapen niet meer dan één kussen gebruiken en dit kussen dagelijks in de zon goed laten drogen.

Suikerziekte

Bij suikerziekte moet steeds een bepaald dieet gevolgd worden. Zonder dit dieet helpt geen enkel middel.

Het is altijd geraten, zich door een kundig geneesheer te doen onderzoeken en door dezen het dieet te doen voorschrijven.

Suiker en varkensvleesch zijn verboden.

- 1183 Het gebruik van zure en scherpe spijsen is verkeerd. Zoo weinig mogelijk rijst eten en kedele als hoofdvoedsel gebruiken.

Grahambrood, dat speciaal voor lijdens aan suikerziekte wordt gemaakt, is veel beter dan gewoon brood. Als het niet te bekomen is, kan men van kedelemeel zelf een goed soort brood bakken, waarvoor verwezen wordt naar het recept in het Aanhangsel.

1184 De legen van den arenpalm is uitstekend voor lijdens aan suikerziekte.

1185 Doewet is een beproefd medicijn tegen deze kwaal. Zoowel de bladeren, de bloemen als de vruchten en de zaden zijn dienstig. De bladeren en de bloemen kunnen ook gedroogd gebruikt en in voorraad gehouden worden.

Van de vruchten moet men niet te veel eten, omdat ze het urineeren bemoeilijken.

Zeven tot vijftien zaden stuk gestooten (niet al te fijn), worden in twee splitglazen water afgekookt en dit aftreksel in den loop van den dag ingenomen.

Soms worden de zaden ook als koffie gebrand en dan in kokend water afgetrokken. Dit is echter niet aan te bevelen. Zoo ingenomen werkt het middel stoppend en vele patiënten krijgen er koorts van.

1186 Widara oepas is ook een bekend geneesmiddel tegen deze ziekte. Men raspt circa 100 gram van den verschen knol, perst het raspel uit en drinkt het vocht dagelijks op de nuchtere maag. Is de knol oud en verdroogd, dan stampt men het raspel eerst met wat warm water. Meer dan een portglas vol is daarvoor niet noodig. De ampas wordt gebruikt, om er compressen mede te maken op de ledematen.

Vele lijdens, namelijk zij, die ook andere kwalen hebben, zullen bij dit middel geen baat vinden. Zij, die lijdende geweest zijn aan venerische kwalen en vrouwen, wier onderbuikorganen en nieren zijn aangedaan, kunnen door widara oepas niet genezen worden.

1187 Een en twintig sambiloto blaadjes worden met even zooveel blaadjes koemis koetjing in twee splitglazen water opgezet en tot op de helft verkookt. Dit afkooksel wordt in den loop van den dag in twee keeren ingenomen.

1188 Een theelepeltje goed fijngestampte poelebast wordt met een kopje water opgezet en tot op de helft verkookt en dit aftreksel dagelijks ingenomen.

De kwaal geneest er niet onmiddellijk door, maar opgezette beenen zullen spoedig slinken en na twee maanden geregeld gebruik zal het suikergehalte van de urine belangrijk lager zijn. Men dient dit middel een jaar lang te gebruiken.

Het is moeilijk te zeggen, welk middel voor een bepaalden patiënt het beste zal zijn. Dit hangt geheel van het gestel van den zieke af, terwijl tevens van groot gewicht is, of de kwaal reeds verouderd is en of de patiënt er al meer tegen gekuurd heeft.

Syphilis

1189 Een goed middel tegen lichaamsgiften in het algemeen en tegen syphilis in het bijzonder is een aftreksel van daoen gagan.

1190 Gadoeng is een beproefd middel tegen deze ziekte. De inheemsche gadoeng moet echter eerst bereid worden, waarvoor naar het Aanhangsel van dit boek wordt verwezen.

De lijdens moeten tijdens de kuur vegetarisch dieet volgen. Gadoeng mag niet gebruikt worden door hen, die reeds eerder een kwikkuur volgden. De uitwerking zou dan vreeselijk zijn, omdat de ziekte dan plotseling uitbreekt.

Zie ook de recepten nummer 1375 en 1376.

Tanden krijgen

1191 Kinderen, die in de periode zijn van het tanden krijgen en daar zichtbaar last van hebben, smere men honig, die gewonnen wordt uit de bloemen van den arenpalm, enkele malen daags op het tandvleesch.

1192 Rasp temoe lawak knollen, doe daar wat water bij en laat het bezinken. Dit zetmeel, met goela djawa tot pap gekookt, is een uitstekend voedsel voor kinderen in deze periode.

Tanden (Loszittende)

1193 Na het gebruik van calomel kan het gebeuren, dat de tanden los gaan staan. Ook na kouvatten kan men dit bemerken. Een goed middel daartegen is spoelen met een aftreksel van tandjong bast. Men neemt dan een stuk ter lengte van een vinger en twee vingers breed, stampt dit goed fijn, zet het met twee splitglazen water op en verkookt het tot op de helft. Als het is afgekoeld, doet men er enkele druppels eau de cologne in en spoelt daarmee. Het moet elken dag opnieuw worden klaar gemaakt. Ook voor het tandvleesch is deze mondspoeling uitstekend.

1194 Een ander middel is het kauwen van pitjisan. Na gebruik moet men het uitspuwen. Men lette er op, dat de pitjisan niet gehaald wordt van boomen met giftige sappen, want dan kan het pitjisansap ook schadelijk zijn.

Tanden (Onderhoud der)

Geregeld poetsen van de tanden is een eerste vereischte. De in den handel zijnde tandpoeders zijn vaak te scherp en tasten het glazuur aan. Voor de bereiding van tandpoeder met natuurlijke middelen wordt verwezen naar het Aanhangsel.

1195 Het kauwen op pinang werkt zuiverend op de tanden en op het tandvleesch.

Jong en oud moeten na elken maaltijd den mond met frisch water goed uitspoelen en des avonds voor het naar bed gaan, zoowel als des morgens de tanden borstelen. Dit is niet een gewone zindelijkheidsmaatregel, maar het is het behoud der tanden.

Zie ook Kiezen.

Tandvleesch

Ter versterking van het tandvleesch kan men de mondspoeling van recept nummer 1193 gebruiken.

1196 Ook het kauwen van pitjisan is goed. Zie recept nummer 1194.

Tandvleesch (Ziek en ontstoken)

1197 Kauwen op de bruingele bloemhoofdjes van legetan.

1198 Herhaaldelijk spoelen met een aftreksel van tandjongbast.

1199 Spoelen met een oplossing van gambir of kauwen op een stukje gambir helpt ook uitstekend.

1200 Tegen geïnfecteerd tandvleesch spoelt men met een aftreksel van ketoembel.

1201 Als het tandvleesch ziek is, spoel men koud met het volgende aftreksel drie of vier maal daags.

Drie stukjes gambir met twee splitglazen water verkookt men tot de helft en doet er een stukje koenir in ter lengte van een halven vinger.

Tering

1202 Een probaat middel hiertegen is de rupsachtige larve van de klappertor. De Javanen noemen deze en dergelijke larven (bijvoorbeeld ook de koningin van een witte-mieren kolonie) gendon.

Men vindt deze larven in de bloeitoppen van de klapperstammen. In een heete pan op een zacht vuur smelt men het vet, dat ze overvloedig bevatten, er uit. Men geeft den patiënt dagelijks de hoeveelheid vet van een larve en na een week de dubbele hoeveelheid.

Nog beter resultaat bereikt men, wanneer men de larven even poft, het vet er uitgeperst, dit met een rauw ei en wat honig klutst en zoo laat innemen. Na een jaar dit middel te hebben toegepast, zijn de tuberculose patiënten belangrijk aangesterkt en in gewicht toegenomen.

Het middel lijkt onsmakelijk, doch is absoluut niet vies. Dergelijke larven zijn voor de inheemsche bevolking vaak een lekkernij. Het voedsel, dat deze larve nuttigt is zeer zuiver en bestaat uit het hart van den klapperboom. Men bedenke, dat we heel veel dingen voorgezet krijgen en met smaak nuttigen,

die heel wat minder zuiver zijn. Wanneer het dus heilzaam is, moet de tegenzin overwonnen worden en anders diene men het den patiënt onbewust toe.

Zie ook Longtering

Tong (beslagen)

1203 Als de tong van jonge kinderen beslagen is, kan men die schoon wasschen met een aftreksel van legetan wareng.

Tong (ontstoken)

1204 Kauwen op de bruingele bloemhoofdjes van legetan helpt.

Transpiratielucht

1205 De onaangename lucht kan men verdrijven door het eten van daoen loentas met wat zout in een weinig water gestampt. Ook kan men enkele jonge takjes zoo opeten, of de bladeren stoomen en met sambal kemiri als gerecht gebruiken.

1206 Overdag een paar maal aftreksel van sirihbladeren drinken helpt in vele gevallen ook.

1207 Ketjombrangbladeren bij de rijsttafel gegeten met sambal petjel werken bloedzuiverend en doordringen het geheele lichaam enkele dagen lang met hun welriekenden geur. Het eten van deze bladeren nu en dan is dan ook een uitstekend middel, om de onaangename transpiratielucht te overstemmen.

1208 Een ander middel is het kauwen op de zaden van resahvruchten. Ze zijn welriekend en frisch en geven een aangenaamen smaak in den mond, terwijl ze tevens bloedzuiverend zijn.

Transpireeren

1209 Wanneer de transpiratie te zout is, moet men zich wasschen met een aftreksel van legoendibladeren en meniran thee met temoe lawak drinken.

Transpireermiddel

Om, indien noodig, transpiratie op te wekken, zijn de volgende uitwendige middelen dienstig:

1210 Inwrijven met gekneusde bladeren van bakoeng poetih met een weinig zout.

1211 Wasschen met daoen inggoe in azijn en water. Dit middel werkt tevens kalmeerend.

1212 Een snelwerkend middel bij koorts na kouvatten is het inwrijven van het geheele lichaam met fijngestampte papajapitten in azijn.

- 1213 Bij gevatte kou het lichaam insmeren met fijngestampte djaewortel, aangengd met eau de cologne of arak.
- 1214 Geraspte kentjoerwortel vermengen met rauwe fijngestampte rijst en daar het lichaam mede insmeren.
- 1215 Een handvol pokobladeren, een stukje djae ter lengte van een halven vinger, elf korrels kemoekoes en een theelepeltje vol djinten itam stampt men fijn, doet het in een doekje en kookt het even op in een theekopje azijn. Met dit warme doekje wrijft men den rug tusschen de schouderbladen en, zoo het geheele lichaam pijn doet tengevolge van gevatte kou, dan wrijft men het geheele lichaam zoo in.
- 1216 Getah kanari, in warm water opgelost en op de huid gebracht, is ook een goed transpireermiddel.
- Inwendige middelen zijn de volgende:
- 1217 Een groote eetlepel Indische kamille en een half ons sawi lemah met twee koppen water vijf minuten lang koken en met wat citroensap er in zoo heet mogelijk opdrinken.
- 1218 Een halve vingerlengte djae, een vingerlengte sereh, vier kruidnagels, een kwart nootmuskaat, een halve vingerlengte pijpkaneeel, twee stuks tjabe djawa (geen lombok), drie bladeren van djeroek poeroet, vier of vijf kemoekoes en een dubbele plak goela aren worden met een wijnflesch water gedurende tien minuten gekookt en deze kruidendrank, door de Javanen serbat genoemd, wordt gedronken.
- 1219 Een handvol sroeni alas en drie blaadjes semboeng worden met twee kommetjes water opgezet en tot de helft verkookt. Het aftreksel wordt zoo heet mogelijk gedronken.
- Naast deze inwendige middelen is een warm voetbad of een stoombad zeer aan te bevelen.
- 1220 Zestig groote of negentig kleine pokoblaadjes doet men in een kopje en giet er kokend water op. Men sluit het kopje goed af, zoodat de damp er in blijft en drinke dit aftreksel enkele uren later uit.
- Dit middel is vooral toe te passen, wanneer men zich loom en vermoeid voelt, zonder koorts te hebben, of wanneer men pijn in den buik heeft, buikkramp of een opgezet gevoel in den buik.
- 1221 Een aftreksel van de groengele bloemhoofdjes van sroenen, door de Javanen kembang pentil genoemd, is zeer dienstig.
- 1222 Ook een aftreksel van de gewone sroeni of aster is, evenals een aftreksel van de bladeren, een goed transpireermiddel.
- 1223 Een aftreksel van bladeren en bloemen van de Javaansche vlier of sengitan wordt ingenomen als transpireermiddel.

Typhus

- 1224 Om typhuslijders koel te laten liggen, maakt men een bultzak en een hoofdkussen van bagoeweefsel, dat men nog transparanter maakt, door er meerdere draden uit te trekken. Deze bultzak moet gevuld worden met kremiplantjes. Deze plantjes zijn geheel reukeloos en zeer koel. Voor den patiënt zijn ze veel aangenamer dan koude compressen. Zoo'n bultzak en hoofdkussen kunnen vijf dagen achtereen gebruikt worden, zonder dat de vulling behoeft vernieuwd te worden.
- Beter is het, een dubbel stel te maken en om den anderen nacht een stel open te maken en den inhoud in den dauw te zetten.
- 1225 Tegen typhus wordt veelal widara oepas gebruikt. Men raspt de knollen en drinkt het vocht, dat uit het raspel kan worden geperst. Is de knol oud en weinig vochthoudend, dan kan men bij het raspel van elken knol eerst een portglas water doen. Voor volwassenen is een portglas van dit vocht op de nuchtere maag de juiste hoeveelheid. Kinderen geeft men een paitglaasje vol en babies de helft daarvan.
- 1226 Het sap van ketimoen is voor typhuslijders uitstekend. Ze mogen daarvan zooveel drinken als ze willen.
- 1227 Geraspte ketimoen met de pitjes er bij is uitstekend als tapel op buik, onderbuik en lendenen. Dit middel helpt in het algemeen bij hooge koortsen.
- 1228 Als typhuslijders dorst hebben, mogen ze den geheelen dag door het sap van laboe ajer drinken. De vrucht wordt daartoe eerst geraspt en dan door een doekje uitgeperst. Het sap verzuurt spoedig en moet eenige malen per dag versch worden klaar gemaakt.
- 1229 Ook wasschingen met het sap van laboe ajer zijn uitstekend, evenals een tapel van de geraspte vrucht.
- 1230 Zeventien sambilotoblaadjes worden met een paitglaasje water fijngemaakt en het uitgeperste vocht driemaal daags aan volwassen patiënten ingegeven. Kinderen van tien tot vijftien jaar dezelfde hoeveelheid tweemaal daags en kinderen beneden tien jaar eenmaal.
- 1231 Ook wasschingen met water, waarin sambilotobladeren gekneusd zijn, kunnen dienen, om de temperatuur naar beneden te krijgen.
- 1232 Typhuslijders worden uitsluitend met vloeibaar voedsel gevoed en wel met melk of melk met tadjin.
- Een typhuslijder moet zoo weinig mogelijk beweging nemen. Door onvoorzichtigheid stort de patiënt, die op weg naar beterschap is, maar al te vaak weer in. Ook te spoedig vast voedsel nemen, is zeer gevaarlijk.

1233 De lange duur van deze ziekte kan vaak worden verkort door wasschingen en omslagen met legoendibladeren. Men kan deze bladeren koud in het water kneuzen, of wel een aftreksel maken, door ze in het water te koken.

1234 Om de temperatuur van typhuslijders te doen dalen, kan men ook het wortelsap van randoe alas te drinken geven. Het dient voor zonsopgang te worden gewonnen.

Uitslag

1235 Zij, die veel last hebben van zweren en uitslag, moeten lem-poejang gadjah rauw gebruiken. Een wortel van een vinger lang wordt geraspt met een portglas water, dan het vocht er uitgeperst en vervolgens laat men het een nacht staan, om het zetmeel, dat stoppend werkt, te laten bezinken. Het heldere vocht wordt uitgedronken.

1236 Een goede zalf voor uitslag en wonden is de volgende:
Empoe koentji van een vinger lang, een uitje, twee stukjes poelasari, elf anijskorrels, een vingerlengte dringo, drie stukjes kajoe legi, twee paplepel geraspte bidara laoet en een theelepelt zout. Dit alles wordt goed fijngestampt, dooreen gemengd en met een klein kopje slaolie gebraden. Dan worden er twee theelepels boomwas door geroerd en het mengsel door een fijn doekje gezeefd. Wanneer het gezeefde vocht genoegzaam is afgekoeld, is het voor uitwendig gebruik als zalf gereed.

1237 Uitslag in den vorm van galzweren geneest men, door de huid in te wrijven met fijngemaakte koenirwortel, vermengd met moes van asembladeren.

Uitslag in het gelaat

1238 Zij, die geregeld last hebben van uitslag in het aangezicht, zweren en steenpuisten, zullen goed doen, het volgende drankje eenigen tijd lang op de nuchtere maag te drinken.

Schraap het hout van bidara laoet met een glasscherf tot een hoeveelheid, die een groote eetlepel vult. Zet dit een nacht te trekken in een splitglas kokend water en drink het vocht, na het door een fijn doekje te hebben gezeefd, des morgens op.

1239 Een aftreksel van bidara laoet is ook dienstig als uitwendig middel in den vorm van compressen vooral bij uitslag en puisten in het gelaat.

1240 Wasschen met een aftreksel van asembladeren en empoe koenir helpt ook uitstekend.

Uitslag op het hoofd

1241 Een goed middel is het wasschen met een aftreksel van empoe koenir en asembladeren.

1242 Zoogenaamde kletskep komt veel voor bij klierachtige kinderen. Ofschoon geen wondjes zichtbaar zijn, draagt de hoofdhuid voortdurend en dit vocht droogt gemakkelijk op tot korsten. Een prachtig middel hier tegen is, de hoofdhuid tweemaal daags in te smeren met nagasari-vet. Men klopt de zaden stuk en het binnenste van de pitten, dat zoo zacht is, dat het tusschen de vingers smelt, wordt fijngemaakt en zoo gebruikt. Het vet van vijf of zes zaden is voor eenmaal voldoende.

Ook tegen roos en andere soorten hoofduitslag is dit nagasari-vet uitstekend.

1243 Ook wasschen met een aftreksel van sidagoeribladeren helpt tegen hoofduitslag.

1244 Hoofduitslag in den vorm van wondjes, die zich voordoen als een reeks kleine puistjes, door de Javanen koreng genoemd, hoofduitslag, die veel gelijkt op ringworm en zich over het geheele hoofd verspreidt en ten slotte de uitslag, die kinderen vaak achter de ooren hebben, welke een enkele maal ook bij volwassenen voorkomt en waarbij vrij veel waterachtig vocht wordt afgescheiden, worden alle genezen met nagasarivet, zooals beschreven in recept 1242.

Zie ook Berg en Hoofdzeer

Uitslag in de keel

1245 Gorgelen met het wortelsap van randoe alas.

Uitslag in den mond

1246 Hiertegen gebruikt men boewah tempajan, welke men inneemt vermengd met zoethout.

1247 Spoelen met het wortelsap van randoe alas.

Uitslag op de tong

1248 Spoelen met het wortelsap van randoe alas.

Uitslag (venerische)

1249 Deze wordt genezen door uitwendig gebruik van bladmoes van sidagoeri.

Zie ook Huiduitslag

Urine (Eiwit in de)

1250 Hiertegen gebruikt men semboengthee.

Zie verder onder Nierziekte.

Urine (stinkende)

1251 Een afdoend middel is het eten van kepelvruchten.

Bij babies kan de oorzaak liggen in de voeding met geitenmelk. Men kan dit dan gemakkelijk verhelpen, door de geiten dagelijks wat sirihbladeren, door het voer gemengd, toe te dienen.

Urineeren met bloed

- 1252 Dit komt vaak voor bij hooge koorts. Men gebruikt daartegen sidawajazaad. Zie recept nummer 1271.
- 1253 Een aftreksel van sambang tjelok is ook een goed middel tegen dit verschijnsel.
- 1254 Vijf of zes bloestroehbladeren, een takje ketoembel, acht of negen volledige plantjes meniran met wortel en al en drie schijfjes temoe lawak met twee splitglazen water opzetten, tot de helft verkoken en dit aftreksel overdag in twee keer uitdrinken.
- 1255 Een pond remoekdjoengbladeren, een half pond in schijfjes gesneden temoe lawak, twee ons meniran plantjes met wortel en al en twee ons trawasbladeren worden gedroogd en fijngehakt.
Dagelijks neemt men twee groote eetlepels vol, zet die hoeveelheid met een aerblanda flesch water op en verkookt het tot de helft. Drink deze hoeveelheid in twee keer uit. Dat moet men bijna een jaar lang volhouden. Na de tiende maand slaat men nu en dan een dag over, dan twee dagen, enz.
Tijdens deze kuur mag men geen alcohol gebruiken, geen sterk gekruide spijzen, geen zuur en geen ander vleesch dan kippenvleesch en veel melk drinken.
- 1256 Wanneer koortspatiënten bloed in de urine hebben, neemt men een flinken lepel vol alang-alangwortel, zet die met een paar stukjes tang kwe in twee splitglazen water op en verkookt het tot de helft. Van dit aftreksel mag de patiënt tot twee glazen per dag drinken. De urine zal weder normaal worden en de temperatuur zal dalen.
- 1257 Als tengevolge van venerische ziekte bloed in de urine is, moet men elf blaadjes gagan fijn maken met een stukje aluin, zoo groot als een kininepil. Dit mengsel wordt zoo met wat water ingenomen.
- 1258 Ook een aftreksel van de wortels van oerang-oerangan is dienstig tegen bloedurineeren.

Urineeren (moeilijk)

Middelen ter bevordering van het urineeren:

- 1259 Lobak eten of sawi als groente gebruiken.
- 1260 Jonge djagoeng, als groente eten.
- 1261 Een aftreksel van daoen meniran drinken.

- 1262 Uien eten.
- 1263 Een aftreksel van djoeng rahab, als thee drinken.
- 1264 Thee getrokken van de bloemen en bladeren van sengitan.
- 1265 Doekoevruchten eten.
- 1266 Veel klapperwater van jonge kelapa idjo drinken.
- 1267 Een aftreksel van sawi lemah helpt vooral, wanneer kou op de blaas is gevat.
- 1268 Wanneer kinderen blijkbaar niet kunnen urineeren en daarbij gaan braken, stampt men een roode ui met twee speldeknoopen muskus en doet dit als een papje op den navel van het kind.
- 1269 Bij volwassenen neemt men een blad van bakoeng poetih, verflent dat boven het vuur, smeert er wat klapperolie op, kneust het vervolgens met de vingers en legt het uitgespreid op de blaasstreek.
- 1270 Voor zware zieken, die moeilijk urineeren, neemt men een lepel fijngehakte alang-alangwortel en kookt die in twee splitglazen water met een paar stukjes tang kwe. Als het vocht tot de helft verkookt is, wordt het gefiltreerd en dit aftreksel den zieke ingegeven.
- 1271 Als koortspatiënten moeilijk kunnen urineeren, kookt men een dessertlepel vol sidawajah met 200 gram water. Als hiervan een kwart verkookt is, is het aftreksel na voldoende afkoeling geschikt, om ingegeven te worden.
- 1272 Een goed uitwendig middel is een tapel van posorblaadjes. Ze worden tot moes gestampt en wat kembang lawang er onder gemengd.
- 1273 Een ander middel, dat zeer geschikt is, om bij kinderen toe te passen, als ze koorts hebben, is een tapel van ketimoenpitten op den onderbuik.
- 1274 Bij nierkoliek neemt men gekookte ongebrande koffieboonen in, waartoe speciaal de overjarige boonen zeer dienstig zijn.
- 1275 Wanneer syphilis de oorzaak is, moet de patiënt een aftreksel van papjabast gebruiken. De bast wordt hiertoe gestampt met een paitglasje water. Het vocht door een doekje uitgeperst en zoo gedronken.
- 1276 Voor syphilislijders is ook een aftreksel van sambodjabast dienstig. Een stukje bast van een vinger lang en twee vingers breed wordt met twee splitglazen water opgezet en tot op de helft verkookt. Wanneer de ontlasting tengevolge van dit drankje dun wordt, moet men er mede stoppen.

- 1277 Is de kwaal een gevolg van blaascatarrrh of venerische ziekte, dan gebruikt men met succes kajoe anjang of redjasa bladeren.
- 1278 Zijn blaassteen de oorzaak, dan neemt men een aftreksel van een handvol djagoenghaar en een dessertlepel remoek-djoengblaadjes. Men neme daarvan twee of drie kopjes daags.

Zie ook bij Blaasziekte.

Urineeren (overmatig)

- 1279 Men gaat dit tegen, door een tapel van daoën kapas tahoen op den onderbuik te binden.

Urineeren (pijnlijk)

- 1280 Voor volwassenen neemt men vijf meniranplantjes met wortel en al, zet die met twee splitglazen water op en verkookt het tot de helft. Dit aftreksel wordt gedronken.
- 1281 Kinderen, die pijnlijk urineeren, krijgen bij de Javanen een tapel van gekneusde waroe laoet bladeren met adas en poelari op den onderbuik.

Vallende ziekte

- 1282 Hiertegen wende men wasschingen aan met een aftreksel van lenglenganbladeren.

Venerische ziekte

- 1283 Voor de koorts, die hierbij kan optreden, brengt bratawali thee genezing aan.
- 1284 Hoewel gewone peper slecht is voor lijders aan venerische ziekte, zoo zal staartpeper of kemoekoes juist genezing brengen.
- 1285 De volgende kruiden werken genezend en zijn heilzaam voor lijders aan venerische ziekten: de wortel van bajem doeri, boenga lawang, djamoer brama, djenitri, djinten itam, kajoe masoji, kajoe setjang, kajoe sintok, kajoe tjendana, kemoeningbladeren, moermak daging, bladeren van patjar tjina en temoe koentji, alle voor inwendig gebruik.

- 1286 Gadoeng is ook zeer goed, maar mag alleen worden gebruikt, als men vegetarisch leeft en nog nimmer een kwikkuur heeft doorgemaakt. Anders breekt de ziekte op afschuwelijke wijze uit.

Verdoovend middel

- 1287 Voor uitwendig gebruik dient bladmoes van ketjoeboeng en de ketjoeboeng olie, voor de bereiding waarvan verwezen wordt naar het Aanhangsel.

Vergiftiging

- 1288 Bij vischvergiftiging drinke men een splitglas ongekookte klappermelk bij voorkeur van de kelapa idjo achter elkaar uit.
- 1289 Tegen santoninevergiftiging, ontstaan door overmatig gebruik van wormkruid, is het drinken van klapperwater uit oude vruchten het allerbeste.
- 1290 Tengevolge van het eten van djarak pager vruchten treden verschijnselen op, die heel veel op cholera gelijken. Het beste is, den patiënt brandewijn toe te dienen.
- 1291 Als vergiftigingsverschijnselen optreden tengevolge van het nuttigen van bedorven voedsel, neemt men een flinke handvol tembelekanbladeren, wrijft die tot moes, doet er een wijnglas water bij, filtreert het vocht en drinkt dat uit. Het is een braakmiddel, maar in zulke gevallen het beste middel, om de schadelijke stoffen uit het lichaam te verwijderen.
Na zulke vergiftigingen is het goed, een maand lang dagelijks een handvol rauwe daoën gagan te gebruiken.
- 1292 Tegen dierlijke en plantaardige giften helpt een aftreksel van widara bladeren, door de Javanen kortweg godong doro genoemd.
Negen tot veertien blaadjes worden met een splitglas water opgezet, tot op de helft verkookt en het gefiltreerde aftreksel wordt koud gedronken. Men neemt dit drie dagen achter elkaar in.
- 1293 Plantaardige, dierlijke of minerale giften worden wel op slinksche wijze in het voedsel gemengd, waardoor hij of zij, die dit gif binnen heeft gekregen tijdelijk gek, of ten minste abnormaal kan worden. Meestal werken deze giften zeer remmend op de nierwerking. Het beste is, veel te drinken en wel bij voorkeur kelapa idjo water en nu en dan sterke azijn ruiken (vooral geen amonia of eau de cologne). Het hoofd moet veel nat gehouden worden. Men moet veel baden, veel in de open lucht zijn, geen alcohol gebruiken en licht verteerbaar voedsel eten.
Treden neusbloedingen op, dan een natten doek in den nek leggen, om die bloedingen te doen ophouden.
Is er bloed in de urine, dan eenige glazen kelapa idjo water achter elkaar uitdrinken.
Heeft de patiënt hevige krampen en persingen in den buik, dan spoedig laxeeren met castorolie en daarna het volgende drankje innemen.
Twee theelepels rhinoceroshoorn tot poeder geschaafd, een flinke handvol daoën gagan met twee splitglazen koud water opzetten en tot op de helft verkoken. Het gefiltreerde aftreksel wordt in een dag uitgedronken, dagelijks versch gemaakt en ingenomen, tot de patiënt geheel genezen is.

Raadzaam is het, zoo spoedig mogelijk naar een andere omgeving te gaan, de bergen in of een zeereisje te maken onder goede geleide. Geen inheemsche bedienden meenemen en bij terugkomst geheel nieuw huispersoneel aanstellen, zoo mogelijk uit een andere streek.

Als tegengift tegen verschillende Indische giften neemt men een kleinen knol van widara oepas, raspt die en perst het raspsel uit. Van het vocht drinkt men drie paitglaasjes.

Verkoelende middelen bij koorts zie onder Koorts

Verkoudheid

- 1294 Een goed middel is een dampbad van een afkooksel van geraniumbladeren.

Zie ook onder Hoest, Keelpijn, Kouvatten en bij de Slijmoplossende middelen.

Verkoudheid op de borst

- 1295 Bertjita bladeren kauwen, het sap inslikken en de ampas uitspuwen. Dit middel lost het slijm op bij menschen, die het op de borst hebben.
- 1296 Verkook twee theekopjes water, waarin vijf tot zeven semboengblaadjes met een paar klontjes suiker, tot op de helft en drink dat als transpireermiddel.
- 1297 Een goed slijmoplossend middel maakt men als volgt. Een handvol bajem doeri blaadjes met wat kajoe angin, kajoe manis tjina, adas en poelasari en een paar klontjes suiker met twee splitglazen water tot de helft verkoken. Voor het innemen eerst te zeven.
- 1298 Een ander middel bestaat uit gekneusde randoebladeren met goela aren.
Een handvol jonge bladeren met water kneuzen, het vocht door een doekje zeven, een nacht in den dauw zetten en des morgens opdrinken.
- 1299 Gebrande suiker is een versterkend middel voor de borst en tevens slijmoplossend.

Vermageringsmiddel zie Vervetting

Vervetting

- 1300 Een stukje benglewortel met zeven blaadjes djati blanda in anderhalf splitglas water opzetten en een derde daarvan laten verkoken. Dagelijks drinkt men dit aftreksel uit en meestal zal men na een maand reeds goede resultaten zien.

Vrouwen, die erg gezet zijn en vaak door vervetting van de inwendige organen niet zwanger kunnen worden, zullen bij dit middel baat vinden, Ze moeten dan echter ook dagelijks een flinke wandeling maken.

In den ouden tijd werd dit middel door de inheemsche hoofden ook wel toegepast in gevallen van hartvervetting. Daarbij werd echter ook veel beweging genomen, omdat het drankje alleen niet kan helpen.

- 1301 Een doelmatig middel, dat vooral de vetafzetting op de inwendige organen tegengaat, is het geregeld drinken van thee, getrokken van bladeren van djati blanda.
- 1302 Ook het gebruik van rauwe andijvie is een goed middel.
- 1303 De vrouwen van Inheemsche hoofden op Java drinken als vermageringsmiddel gaarne een aftreksel van tjeremaibladeren. Het middel werkt zeer sterk en is daarom af te keuren. Veelvuldig gebruik doet veel kwaad; men teert op het laatst geheel uit.
- 1304 Het volgende recept is van Dr. Eisinger, die op het einde van de vorige eeuw te Batavia practiseerde en veel Indische kruiden voorschreef.
Een stuk temoe giring ter lengte van een halven pink, een handvol daoen kemoening en een handvol daoen patje worden onder toevoeging van een kopje water goed fijngestampt en het vocht door een doekje er uitgeperst. Men drinkt deze hoeveelheid dagelijks op de nuchtere maag en neemt tegen den onaangenaamen smaak een pepermuntje na.

Vermoeidheid (lichamelijke)

- 1305 Deze bestrijdt men door klabetzaad, dat, fijngemaakt, onder parems gemengd wordt en op de huid gebracht, het vermoeide gevoel doet verdwijnen.
Zie ook Opwekkend middel.

Verzakking van de baarmoeder zie Baarmoederverzakking

Verzwakking

- 1306 Zij, die tengevolge van doorgestane koortsen verzwakt en uitgeput zijn, geve men poethee. Een theelepeltje fijngestampte bast wordt met een kopje water opgezet en tot de helft verkookt. Deze hoeveelheid wordt eenmaal per dag op de nuchtere maag uitgedronken. Het middel is wel bitter, maar zeer heilzaam.

De Javanen gebruiken den gestampten bast rauw met water en zout, maar in dezen vorm is het middel zoo mogelijk nog bitterder.

Zoolang deze medicijn wordt ingenomen, is het nuttigen van scherpe en zure spijsen verboden.

Verzwikking

- 1307 Deze geneest men door massage met ketjoeboengolie.
- 1308 Kelorbladeren, takjes en wortels worden fijngemaakt (wat de Indonesiërs giling noemen) en de pijnlijke plekken daarmee gecompresst. Zoodra het compres droog wordt, moet het worden vernieuwd.
- 1309 Ook compressen van het bladmoes van daoens seligi op de pijnlijke plaatsen brengen genezing.
- 1310 Een ander middel is masseeren met het uiterst fijngemaakte meel van rauwe katjang idjo. Die massage mag niet te lang duren.
- 1311 Ook kan men een koek maken van rauw katjang idjo meel en fijngemaakte sereh wangi en deze op de pijnlijke plek binden. Zoo'n verband blijft er een etmaal om. Men bevestigt het met een dunnen doek van grof weefsel. Als het er afgehaald wordt, is het ingedroogd en ziet er uit als bordpapier.
- 1312 Men kan ook de pijnlijke plekken compressen met een aftreksel van kajoe timor in aziën.

Een oud huismiddel is de verzwikte lichaamsdeelen, die eenigszins gaan gloeien, in pekewater te dompelen, tot ze de normale temperatuur hebben en dan verder met pekewater te compressen.

- 1312a Zwachtel de verzwikte ledematen met een papje van eiwit en fijngestampte aluin. Vernieuw dit verband tweemaal daags.
- 1313 Een ander goed middel is masseeren met klapperolie, waarin wortels van oerat zijn gekookt.

Vetzucht zie Vervetting**Vlekken in het aangezicht**

- 1314 Als de vlekken wit zijn en de huid gerimpeld en het is geen panoe, pap dan 12 uur lang met roode uien, in minjak tengkawan gekookt. Herhaal dit eenige malen en doe er daarna alleen het tengkawanvet op, tot de vlekken verdwenen zijn.
- 1315 Inwrijven met getah van terong ngor, is ook een bekend middel.

Vlekken op de huid

- 1316 Deze verdwijnen in de meeste gevallen spoedig, door herhaaldelijk wrijven met komkommerschil.

Vloeiingen

- 1317 Vrouwen, die voortdurende vloeiingen hebben in plaats van geregelde menstruatie, geve men een afkooksel van enkele takjes sambang darah.

- 1318 Een ander geneesmiddel is het volgende:
Een stuk menjan madoe overgiet men met gekookt water, laat dit een etmaal trekken en gebruikt dit vocht gedurende den dag als drinkwater, zoolang tot de vloeiingen ophouden. Het is niet noodig, hiervoor verse menjan madoe te gebruiken.
- 1319 Ook kan men een koekje ampo, zooals men vroeger voor een cent op elken passer kocht, met een kopje warm water overgieten en dit vocht drinken.
- 1320 Voorts thee, getrokken van de bladeren en bloemen van duizendblad. Versch blad wordt met kokend water opgezet en als thee getrokken. Gedroogd blad moet worden afgekookt.

Vloeiingen na de bevalling of bij miskraam

- 1321 Het volgende recept is van Dr. Eisinger, die op het einde van de vorige eeuw te Batavia practiseerde en veel Indische kruiden voorschreef.

Neem 15 stuks saporantoe, 30 gram bast van djamboe bidji, een flinke handvol jonge vruchtjes, of onontloken bloemen van djamboe bidji, de gedroogde of ongedroogde schil van 24 manggistanvruchten. Stamp alles fijn, zet het in drie liter water op en verkook het tot twee derde. Filtreer het door een fijnen doek en irigeer met dit vocht, doch eerst na verwijdering van de placenta (moederkoek).

Op den onderbuik maakt men een tapel van eenige handvol jonge waroebbladjes of bladknopjes, die fijngestampt worden en vermengd met een handvol gestampten rooden baksteen (zoogenaamde roode cement), waaraan nog een weinig aziën wordt toegevoegd. Het gebruik van een bengkoeng is dan noodzakelijk. De patiënt moet op den rug blijven liggen en mag onder geen voorwaarde opstaan.

- 1322 Wanneer ze het gevolg zijn van pogingen, tot het verwekken van miskramen, gebruike men den wortel van sambang darah. Zie recept nummer 1324.

Zie ook Stortingen

Vloeiingen als gevolg van venerische ziekte

- 1323 Gebruik hiertegen daoens sarap, zooals voorgeschreven in recept nummer 1168.
- 1324 Zijn de vloeiingen een gevolg van venerische ziekte, of ontstaan door het verwekken van miskramen, dan koke men een stuk wortel sambang darah van anderhalve vingerlengte in twee drinkglazen water en late dit tot op de helft verkoken. Deze hoeveelheid moet dan tweemaal per dag worden ingenomen.

Vloeiingen als gevolg van een val

- 1325 Als de vloeiingen het gevolg zijn van een val, neme men een handvol pitjisan en stampe dit met een klein stukje poelasari, twee korrels adas en een klein berguitje in een paitglaasje water. Dit mengsel wordt gezeefd en tweemaal daags te drinken gegeven.

Vloeiingen in de wisseljaren

- 1326 Men kan deze stuiten door het innemen van daoens sarap, zooals voorgeschreven in nummer 1168.
- 1327 Zijn ze zeer hevig, dan drinke men thee, getrokken van de bladeren van patjar tjina.

Vloeiingen zie ook Bloedstorting

Voetblaren zie Wonden aan den voet

Voeten (gezwollen)

- 1328 Zoowel ouden van dagen, die daarvan last ondervinden, als kraamvrouwen gebruiken met succes een aftreksel van lem-poejangwortel.

Voorbehoedmiddel (Algemeen)

- 1329 Als algemeen voorbehoedmiddel tegen tal van ziekten en kwalen wordt aanbevolen, een paar maal per week daoens gagan te eten, hetzij als salade toeberaid, of gekookt als groente.

Vrouwelijke organen (Ontsteking der inwendige)

- 1330 Een aftreksel van koentji koening zal in vele gevallen baat brengen.
- 1331 Tegen deze kwaal gebruikt men ook wel djaha soekon.

Wandluizen

- 1332 Deze verdrijft men met legoendibladeren.

Water

Waar geen waterleiding is, is men aangewezen op putwater of regenwater. Putwater, ongekookt en ongefiltreerd, gebruiken, is steeds gevaarlijk. Het water uit putten, die in de nabijheid van privaten zijn gelegen, is vrijwel steeds besmet. Zoo mogelijk neme men zijn toevlucht tot regenwater. Het is goed, van tijd tot tijd een in het vuur gloeiend gemaakt stuk ijzer in het water te steken.

Waterpokken zie Apenpokken

Waterzucht

- 1333 Drie stukjes sambodjabast van een vinger lang en twee vingers breed zet men met twee splitglazen water op en verkookt het tot op de helft. Van dit aftreksel drinkt men den eersten dag een paitglaasje, den volgenden dag twee en zoo voort tot vijftien, dan mindert men weer met een glaasje per dag.

Tijdens deze kuur mag geen pedes of zuur worden gebruikt.

Het aftreksel wordt koud ingenomen. Men kan voor twee dagen tegelijk maken, maar dan moet het den tweeden dag eerst worden opgewarmd.

- 1334 Zet zeven bladeren daoens prasman met een halve wijnflesch water op en verkook het tot de helft. Dit aftreksel drinkt men overdag in drie keer uit en herhaalt dit enkele dagen achtereen.

- 1335 Tien tot vijftien gram roode uien zet men met een halven liter water op en verkookt het tot de helft. Onder het koken wordt zes gram fijn gestooten venkel toegevoegd. Het aftreksel drinke men in den loop van den dag bij gedeelten op.

- 1336 Ook knoflook met veel suiker, in water tot een dikke stroop verkookt, is een goed middel, om in te nemen.

- 1337 Een aftreksel van poelebast is mede zeer dienstig.

- 1338 Het gebruik van lampes doet ook waterzucht verdwijnen.

- 1339 Wanneer een aandoening van de nieren de oorzaak is, dan zijn de bladeren van koemis koetjing de aangewezen medicijn met meniran en kedji beling No. 1, zooals bij niersteen is aangegeven.

- 1340 Als de kwaal een gevolg is van ontstoken nieren, gebruikt met het geleachtige vocht, dat voorzichtig uit de openge-sneden bladeren van lidah boewaja wordt gelepeld.

Windkoliek

- 1341 Een handvol semboengbladeren met een splitglas water opzetten en tot op de helft verkoken. Vier of vijf druppels minjak poko toevoegen en dit uitdrinken. De pijnen zullen dan spoedig verdreven zijn.

- 1342 Drie of vier kedawoengpitten branden als koffie, dan schillen, den kern tot poeder stampen en innemen.

Wisseljaren zie Menstruatie en Vloeiingen

Witte vloed

Zij, die aan witten vloed lijden, moeten niet te lang staan en niet te veel dansen; vooral tijdens de menstruatie moeten ze dit nalaten.

- 1343 Een of tweemaal per week het sap van koenir drinken is zeer heilzaam. Neem daarvoor een stuk van een halve vingerlengte, rasp dit, doe er een paitglaasje water bij en pers het vocht door een doekje er uit. Men neemt dat in met een paar druppels djeroek nipis.
- 1343a Het eten van spijzen, die met koenir zijn toebereid, is mede zeer aan te bevelen.
- 1344 Ook het eten van zelf gekonfijte sukade is uitstekend.
- 1345 Zelfs bij zeer jonge meisjes komt een soort witten vloed voor. De oorzaak is dan meestal besmetting door een baboe of een vuil privaat.
In zulke gevallen stampt men drie jonge takjes loentas met een weinig zout en negen korrels djinten itam in een paitglaasje water, perst het mengsel door een doekje uit en geeft dit op de nuchtere maag te drinken. Men gaat hiermede door, tot de kwaal geheel over is en laat dan verder eenigen tijd tweemaal daags zitbaden gebruiken met een afkooksel van sirihbladeren in het water. Nu en dan nog wat aftreksel van loentasbladeren ingeven, kan geen kwaad.
- 1346 Witte vloed bij kleine meisjes kan ook een uiting zijn van zwakte. Sterke voeding, verkoelende spijzen en het gebruik van zitbaden met een aftreksel van sirihbladeren er in zijn dan aangewezen, alsmede het volgende drankje.
Twee plantjes tapak liman met wortel en al met twee kopjes water opzetten en tot op de helft verkoken.
- 1347 Een ander drankje, dat de plaats van het voorgaande in kan nemen, wordt gemaakt door vijf wortels van koentji koening met twee kopjes water op te zetten en tot de helft te verkoken.
- 1348 Bij kleine meisjes kan witte vloed ook ontstaan tengevolge van maden. Laat ze dan zoo spoedig mogelijk getah papaja innemen volgens recept nummer 832. Dit middel mag echter in den oostmoesson niet worden toegepast, omdat het te verhittend is.
In ieder geval is tweemaal per dag een zitbad met een aftreksel van sirihbladeren er in aan te bevelen.
- 1349 Wanneer jonge meisjes tengevolge van zwakte last hebben van witten vloed, raspt men een stukje koenir, zoo groot als een duivenei, doet er een eierdooier bij en klutst het met een lepel honig goed dooreen. Dit wordt zoo ingegeven.
- 1350 Vrouwen, die last hebben van witten vloed, moeten direct na de menstruatie een aftreksel van loentasbladeren drinken.
- 1351 Een goed middel, om telkens na de menstruatie in te nemen, is een aftreksel van tapak liman, zooals voorgeschreven is in recept nummer 1352. Dit moet op de nuchtere maag worden gedronken en tegen vier uur in den middag nog eens.

- 1352 Bij hevigen witten vloed neemt men twee volledige plantjes tapak liman met wortel en al, een hoofdwortel van koentji koening en een takje patjar djawa. Dit alles wordt fijn gestampt, met een splitglas water opgezet, tot op de helft verkookt en het aftreksel ingenomen. Men mag dit geregeld gebruiken, maar moet er mede stoppen, zoolang de menstruatie duurt.
- 1353 Zoekt men spoedige genezing, dan moet men, behalve dit drankje innemen, tweemaal daags irrigereen met een aftreksel van drie jonge takjes djamboe bidji en zeven sirihblaadjes, die met twee wijnflesschen koud water worden opgezet en tot de helft verkookt.
- 1354 Jonge meisjes behoeven niet te irrigereen, maar kunnen volstaan met een zitbad met dit aftreksel van djamboe bidji en sirih. Men heeft dan natuurlijk meer noodig dan voor het irrigereen. Een groote geëmailleerde kom is het allerbeste voor zoo'n zitbad.
Vrouwen, die aan witten vloed lijden, moeten de uiterste zindelijkheid betrachten en zich flink met water reinigen, niet alleen na ontlasting gehad te hebben, maar ook na het urineeren. Deze voorzorgen zijn van het grootste belang, om spoedig van deze ziekte bevrijd te zijn.
- 1355 Vrouwen, die de ziekte in erge mate hebben, doen goed, een verkoelend verband op den onderbuik te leggen van daoën ketoembel en daoën toeri poetih. Deze bladeren worden dan gekneusd en met een goerita bevestigd.
- 1356 Een uitstekend middel is verder het drinken van een aftreksel van zeven takjes toeri poetih met een halve vingerlengte koenjit. Deze kruiden worden met een flesch water op het vuur gezet en men laat dit tot op de helft verkoken, waarna men het gefiltreerde aftreksel in den loop van den dag inneemt.
Lijderessen aan witten vloed mogen lang niet alles eten. Zoo is het gebruik van ketimoen, pisang idjo, boewah nona, aer djeroek, asemstroop, kates en spijzen, die met azijn bereid zijn, verkeerd. Ananas mag alleen gebruikt worden gedurende de menstruatie en enkele dagen daarvoor.
- 1357 Een goed middel tegen witten vloed, die het gevolg is van inwendige ontsteking, is het volgende. Twee stukjes kajoe masoji van 2½ cm lang en 2 cm breed, twee stukjes kajoe rapat van een vingerlengte, twee djenitri, een kembang lawang, twee stuks koentji koening, twaalf kemoekoes, vijf kruidnagelen, een djaha soekon, tien soekmadiloewih, tien djinten itam en een korreltje zout. Deze kruiden worden fijn gemaakt en goed doorengemengd. Deze hoeveelheid is toe-reikend voor drie maal. Ze worden rauw ingenomen wat, vooral als de kwaal erg is, beter helpt dan gekookt. Men kan deze kruiden droog in een stopflesch bewaren.

Voor het gebruik worden ze gemengd met drie tapak limanplantjes met wortel en al, doch zonder bloesem, twee heel jonge djerook nipis vruchten en een half splitglas water.

De patiënt moet volstreekte bedrust nemen en een verband met dadap serep bladeren op den buik leggen, dat driemaal daags vernieuwd moet worden.

- 1358 Als het gestel door deze kwaal erg verzwakt is en de patiënt vermagert, is een aftreksel van kemarogan en koenir uitstekend. Men neemt een takje kemarogan van een kwart el, schraapt de bastvezels er zorgvuldig af en zet het met drie schijfjes empoe koenir in twee splitglazen water op en verkookt het tot de helft. Bij het gebruik van dit inwendige middel wordt tegelijkertijd de buik ingesmeerd met een zalfje, dat men bereidt uit asem kawak, geraspte empoe koenir en een weinig water. Als dan bovendien geregeld geïrrigeerd wordt met sirihwater, dan zal de kwaal spoedig genezen.
- 1359 Wordt de witte vloed veroorzaakt door besmetting, dan neemt men drie takjes sambang tjelok, 27 blaadjes pitjisan, twee stukjes kajoe rapat van een vingerlengte, een empoe koenir van een halven vinger, een djaha soekon en twee stukjes koentji pepet. Dit alles wordt gestampt met een half splitglas water. Het vocht wordt door een doekje er uitgeperst en dagelijks gedronken, tot de kwaal over is.
- 1360 Ook rauwe papajabladeren helpen. Men neemt daarvoor het jonge blad, dat nog zeer licht van kleur is. Het wordt gestampt met een weinig zout en water. Het vocht wordt door een doekje er uitgeperst en circa vijftien dagen achtereen gedronken. Dit middel is vooral aan te bevelen voor ongehuwde vrouwen, die aan deze kwaal lijden door vermoeienden arbeid en veel staan. Koude zitbaden met sirih er in zijn tevens zeer aan te bevelen.
- 1361 Wanneer sirihbladeren inwendig worden gebruikt tegen witten vloed, neme men de soort, die de Javanen temoe roesih of temoe ros noemen. Men vindt deze bladeren aan de gewone sirihplant, doch de bladnerven, die anders normaal zijn, loopen bij deze bladeren min of meer evenwijdig. Neem zeven van zulke bladeren, twee schijfjes empoe koenir, zoo groot als een cent en een theelepel djinten itam, zet dit alles met een splitglas water op en verkook het tot op de helft. Dit aftreksel drinke men minstens een maand lang dagelijks, ook al zijn de verschijnselen inmiddels opgehouden.
- 1362 De gedroogde sroenbladeren worden als thee getrokken en gedronken tegen witten vloed. Men zet een handvol op met een splitglas water en laat het tot de helft verkoken. Dit middel moet geruimen tijd achtereen worden gebruikt.

- 1363 Wanneer men meent, volkomen van de kwaal af te zijn, is het goed, nog een jaar lang dagelijks met sirihwater te irrigeren en telkens na de menstruatie vijf dagen lang een aftreksel van koentji koening en tapak liman te drinken.

Wonden

- 1364 Daoen iler is uitstekend, om wonden te doen genezen. De blaadjes worden eerst goed gewasschen, tusschen de vingers gerold en gekneusd, zoodat het sap naar buiten komt en dan worden ze uitgespreid op de wond gelegd. Ze moeten driemaal daags worden ververscht.
- 1365 Hetzelfde kan men ook bereiken, door daoens oerat te nemen en daarmee op gelijke wijze te handelen.
- 1366 Bladmoes van bratawalibladeren, op wonden gelegd, doet deze genezen. Ze moeten tweemaal per dag worden vernieuwd en de wond moet gewasschen worden met het aftreksel van bratawalitakjes volgens recept 547.
- 1367 Kajoe poetih olie is ook genezend voor wonden.
- 1368 Een aftreksel van kajoe poetih bast, in compressen gebruikt, is zeer goed voor wonden, zelfs voor zeer leelijke, die daardoor vlug genezen.
- 1369 Wonden geneest men spoedig, door er poetjoengolie op te doen.
- 1370 De vleezige inhoud van jonge pinangnoten is samentrekkend en werkt goed op wonden.
- 1371 Bladmoes van zuring werkt genezend op wonden.
- 1372 Moeilijk te genezen wonden worden door de Javanen behandeld met zalf, die ze bereiden uit bloeloek, dat zijn heel jonge klappers, die voor dit doel niet grooter mogen zijn dan een appel. Op welke wijze die zalf gemaakt wordt is in het Aanhangsel omschreven.
- Wonden (branderige en zwerende)**
- 1373 Op wonden, die erg vurig zijn, legt men gestampte bladeren van bajem doeri. Dit middel werkt verkoelend.
- 1374 Op zwerende wonden legt men uitgekauwde stukjes bast van gelam. Ze worden daardoor gezuiverd en genezen spoediger.
- 1375 Diepe en zwerende wonden geneest men met een aftreksel van trengoeliwortel. Een paar ons hiervan kookt men in een petroleumblak water en verkookt dit tot drie kwart. De wonden worden daarmee gewasschen en gecompresst.
- 1376 Zwerende wonden worden met succes gepapt met een mengsel van gewone gele waschzeep en goela aren.

1377 De bladeren van sosor bebek hebben bij uitwendig gebruik op wonden een heilzame uitwerking. Het bladmoes werkt verkoelend op zwerende wonden.

Wonden, die reeds etteren, moeten gepapt worden met wittebrood, dat in frisch koud water geweekt is en, nadat het overtollige water er uitgedrukt is, met een linnen verbandje op de wond worden bevestigd. Zoo'n verband moet tweemaal daags worden vernieuwd.

Wonden (jeukerige)

1378 Bij jeukerige wonden doen sirihbladen ook goeden dienst. Ze worden boven het vuur verflenst, met wat klapperolie bestreken, tusschen de vingers gerold, een weinig gekneusd en om de wond heen gelegd.

1379 Jeukende wonden behandelt men met asem kawak olie.

1380 Op jeukende wonden zijn geraniumbladeren ook goed.

1381 Ook de gekneusde bladeren van ketela zijn goed op jeukerige wonden.

Wonden van de huid

1382 Voor wonden, die niet diep zijn, dus huidwonden, is widara oepas goed. Men snijdt dunne plakjes van den wortel en legt die op de open wond, na deze eerst goed gereinigd te hebben.

De Javanen gebruiken voor deze reiniging graag een aftreksel van patjevruchten, patjebast of patjewortel.

Schramwonden geneest men ook spoedig, door er, nadat de wond gezuiverd is, moes van dahliabladeren op te doen.

Schramwonden, waarbij alleen de huid licht beschadigd is, wast men zorgvuldig af met sublimaat en plakt er dan een stukje eivlies op, dat men er op laat zitten, tot de wond geheel genezen is. Het valt er dan meestal van zelf af.

1383 Een uitstekend middel tegen wonden, veroorzaakt door giftige en bijtende vochten van dieren en planten, kan men bereiden uit djarak iri pitten. De olie wordt er uitgeperst, of uitgetrokken, vermengd met zwavelpoeder, witte was, een afkooksel van kajoe setjang en enkele druppels terpentijnolie. Men mengt dit tot een zalfje en smeert dat op de wond, die daardoor snel zal genezen.

Dit middel is bijvoorbeeld te gebruiken, wanneer de huid in aanraking is gekomen met urine van badjings. De urine van die dieren is zoo scherp, dat de dieren de klappers, die ze willen aanvreten, eerst met urine bevochtigen, waardoor de harde klapperdop week wordt. Badjings zijn zenuwachtige diertjes, die bij de minste aanleiding urine loozen. Kinderen die gaarne met deze dieren spelen, loopen daardoor voortdurend gevaar.

Plantensappen, die zulke gevaarlijke wonden maken, zijn bijvoorbeeld getah ingas, getah kajoe oerip, getah djamboe monjet en de getah van de gekleurde sirih, die als sierplant wordt gekweekt.

Kleine snijwondjes kan men na uitwassching en zodra het hevigste bloeden heeft opgehouden, afdekken met een stukje eivlies, waardoor ze spoedig genezen.

1384 Kleine snijwonden geneest men gemakkelijk door er getah van patikan kebo op te doen.

1385 Ook geneest men snijwonden, met er daoan gagan op te leggen.

Wonden (kap-)

1386 Kapwonden geneest men, door er getah gebang op te smeren.

1387 Eveneens met de getah van sangkal toelang en wel de soort met donkergroene bladeren.

Wonden (moelijk te genezen)

1387a De Javanen behandelen deze met de bloeloekzalf waarvan de bereiding in het Aanhangsel staat aangegeven.

Wonden (stinkende)

1388 Deze moeten gecomprest worden met geraspte djae wortel.

1389 Op zulke wonden gebruikt men ook naast andere medicijn de geurige wortels van tegari.

Wonden bij het vee

1390 Men smeert er bladmoes van madja met sirihkalk vermengd op en sluit ze dan met getah gondang af tegen besmetting door vliegen.

1391 Wonden bij het vee, die door vliegenlarven geïnfecteerd zijn, zuivert men met geraspte gadoengwortel.

Wonden (verzachten en opdrogen van)

1392 Ter opdroging van wonden gebruikt men de kleine vrucht-dragende twijgjes van sidawajah, die er uit zien als bloemen. Deze worden, als ze droog zijn, gebrand en fijn gemaakt en dit poeder op de wonden gestrooid.

1393 Ter verzachting van wonden gebruikt men kemiri olie.

1394 Verflenste lombokbladeren zijn ook zeer dienstig ter verzachting van wonden.

1395 Wonden heelt en verzacht men voorts, door er olijfolie op te doen, waarin de bloembladeren van een kerklelie langen tijd hebben getrokken, totdat ze vrijwel geheel zijn opgelost.

- 1396 Branderige wonden verkoelt men met raspel van rauwe kentang djawa.
- 1397 Branderige wonden kan men ook verzachten met agar-agar. Men kookt daartoe enkele stukjes, door ze met koud water op te zetten en maakt er na afkoeling compressen van.
- 1398 Om gloeierige wonden te verkoelen, doet men er bladmoes van tapak liman op.

Wonden aan den voet

1399 Wonden aan de voeten verzacht en geneest men met een papje van gestampte knoflook en olijfolie.

1400 Aan de voeten en beenen krijgt men vaak ondiepe huidwonden, die ontstaan, doordat het vel, dat als een blaar gezwollen is, inscheurt. Het vocht, dat dan naar buiten treedt, is zeer jeukerig en veroorzaakt op andere plaatsen van de huid nieuwe blaren en wonden. Men geneest ze door een zalfje van koenir, nadat de aangetaste plekken eerst gereinigd zijn met aftreksel van trenggoeli-wortel (zie recept nummer 984). Na de reiniging worden de wondjes een voor een goed droog-gemaakt en dan de zalf er op gebracht.

Men neemt daartoe een stuk koenir van een vinger lang en stampt dat zoo fijn mogelijk. Dit mengt men met asem kawak zoo veel als een duivenei en verkrijgt zoo een zalfje van de goede consistentie.

Zij, die last hebben van deze kwaal, zullen goed doen, elken ochtend op de nuchtere maag temoe lawak thee met asem te drinken, om het bloed te zuiveren.

Wonden (wasschen, zuiveren en afsluiten van)

- 1401 Het zal als regel noodig zijn, de wonden eerst te wasschen, of te zuiveren, alvorens de heelede medicijn er op te brengen. Een goed waschmiddel hiervoor is een aftreksel van sirih-bladeren met tawas. Door het koken worden de bladeren voldoende gedesinfecteerd. Wil men ze rauw gebruiken, wat ook mogelijk is, dan dienen ze eerst met carbol of sublimaat schoon gemaakt te worden. Met warm water gekneusd, werken ze genezend op de wonden.
- 1402 Een goed middel, om wonden te wasschen, is een aftreksel van bratawalitakjes. Twee à drie stuks zet men met een flesch water op en laat dit tot de helft verkoken. Het vocht kan ook in compressen worden gebruikt.
- 1403 Het hart van den kedebok of schijnstam van pisang batoe, dat den vorm heeft van een groote waskaars, is, fijngemaakt, geschikt om wonden te zuiveren.
- 1404 Wonden zuivert men voorts, door ze te wasschen met schoon water, waarin asch van selasihtakjes is gedaan.

- 1405 Ook zuivere Java-thee is geschikt, om wonden te wasschen. Men zeft de thee, als deze gereed is, of wel men doet de theebladen van te voren in een zakje van gaas en laat ze zoo trekken.
- 1406 Een goed waschmiddel voor wonden is voorts een aftreksel van lenglengan bladeren.
- 1407 Om open wonden, wanneer die gezuiverd zijn, af te sluiten tegen stof en vliegen doet men er getah gondang op.
- 1408 Voor dit afsluiten kan ook getah lo dienen. Deze getah heeft een desinfecteerende werking.
- 1409 Diepe wonden worden eerst goed gereinigd met een aftreksel van trenggoeliwortel (zie recept nummer 984) en genezen dan spoedig, wanneer men er een besaranblad op legt. Dit wordt daartoe boven een vuur even verflenst, dan met wat klapperolie bestreken en vervolgens tusschen de vingers een weinig gekneusd en dan uitgespreid op de wond gelegd.

Wormen

- 1410 De hoekige woedanzaden worden met succes tegen ingewandswormen ingenomen. Voor kinderen zijn drie of vier zaden van rijpe vruchten genoeg. Op de pasars verkoopt men gedroogde vruchten, die door de Chineezzen ook wel in hun geheel worden genuttigd. Beter is het echter, alleen de zaden in te nemen. Rijpe zaden zijn niet zoo sterk, maar daarom veiliger, want een te groote dosis heeft nadeelige gevolgen. Zijn onverhoopt geen vruchten of zaden te bekomen, dan kan men ook den wortel afkoken. Een stuk van twee vingers lang wordt met twee kopjes water en wat goela djawa opgezet en tot op de helft verkokt. Dit middel wordt op de nuchtere maag ingenomen. Eenig purgeermiddel is daarbij verder niet noodig.
- 1411 Rasp een stuk temoe giringwortel zoo lang als een vinger, doe daar een half theekopje water bij, pers het vocht uit door een doekje, laat dit vocht nog twee uur trekken en neem het op de nuchtere maag in.
- 1412 Twee groote lepels moengsi arab worden in een zakje gebonden en opgezet met twee koppen water. Men laat dit tot de helft verkoken, doet er tegen het einde wat goela djawa in en drinkt het op de nuchtere maag. Daags daarna purgeert men met castorolie. Het is niet wenschelijk, dit middel in den oostmoesson toe te passen. Te groote dosis veroorzaakt onpasselijkheid, duizeligheid en koorts.
- 1413 Voor kinderen is de kemadejan, die op dalima poetih te vinden is, een goed middel. Men geeft deze blaadjes gestampt met wat zout en water in.

Verder kan men ze met een klein stukje temoe giring en wat zout in een splitglas water opzetten, aan de kook brengen en tot op de helft laten verkoken, waarna het gefiltreerde vocht wordt ingegeven.

- 1414 Ook het eten van patjevruchten is bevorderlijk, om wormen uit te drijven.
- 1415 Tegen wormen neemt men ook het slijmerige merg van lidah boewaja bladeren in met goela djawa.
- 1416 Door het gebruik van gagan thee worden de ingewandswormen ook uitgedreven.
- 1417 Men verdrijft ze ook met de zaadbollen van legoendi.
- 1418 Kinderen geeft men tegen spoelwormen de fijn gewreven bittere witte kernen van klengkengzaden.
- 1419 Bij kleine kinderen helpt ook geraspte rauwe wortel, die met wat zout en klappermelk wordt ingegeven.

Zie ook Maden en onder Buikziekte bij kinderen door wormen.

Wratten

- 1420 Door getah uit den papajastam op de wratten te smeren en dit eenige keeren te herhalen, zullen ze afvallen. Bij zeer hardnekkige wratten bindt men een stukje papjabast er op en laat dat een etmaal zitten.
- 1421 Hetzelfde resultaat bereikt men, met enkele malen een druppel getah van sangkal toelang op de wrat te doen. Let wel, deze getah is zeer giftig en alleen bestemd voor uitwendig gebruik en mag niet in aanraking komen met open wondjes.

Zenuwachtige kinderen

- 1422 Men wassche ze geregeld met een aftreksel van sangket, dat een kalmeerende werking uitoefent.
- 1423 Kinderen, die zenuwachtig huilen en niet tot bedaren zijn te brengen, geve men een afwassching met water, waarin een aftreksel van lenglengan bladeren gedaan is.

Zenuwachtigheid

- 1424 Gejaagde en driftige personen kalmeeren door het gebruik van postelein. Het sap uit de steeltjes en blaadjes is het meest werkzaam. Deze groente moet daarom met zeer weinig water worden opgezet en niet worden afgegoten. Bij oudere plantjes treft men vaak zaad aan. Dat dient eerst zorgvuldig te worden verwijderd.

- 1425 Een uitstekende calmans is, het lichaam te wasschen met water waarin gekneusde daoen lampes gedaan zijn.
- 1426 Kemangizaden werken verkoelend en kalmeerend voor zenuwachtige menschen. Ze worden behandeld zooals de bekende selasih en bij voorkeur onder toevoeging van stroop ingenomen. Twee keer per dag een theelepeltje vol is genoeg. Het verdient aanbeveling, ze telkens voor het gebruik versch te bereiden.
- 1427 Het wasschen met water, waarin lenglengan bladeren gekneusd zijn, is zeer heilzaam ter kalmeering.
- 1428 Tegen zenuwachtigheid van vrouwen na de bevalling geeft men wasschingen met sangketbladeren.
- 1429 Kembang pala, in een doekje tusschen het lijfgoed in de kast gelegd, heeft een kalmeerenden invloed op dengene, die dit goed draagt. Het wordt daarom voor zenuwachtige menschen aanbevolen.

Zenuwhoofdpijn

- 1430 Deze geneest men, door het hoofd nat te houden met water, waarin een handvol lenglengan blaadjes, gekneusd, een tijdje zijn afgetrokken.
- 1431 Natte omslagen met gekneusde lenglengan bladeren op het hoofd zullen in vrijwel alle gevallen helpen.
- 1432 Bij zware zenuwhoofdpijn gebruikt men bovendien een hoofdkussen, gevuld met gedroogde sangketbladeren vermengd met daoen lampes.
- 1433 Kangkoeng bladeren als groente eten, is ook een goed middel. Men kan ook een handvol van deze bladeren stampen met wat zout; voorts wat water er bij doen en dit vocht, als het door een doekje is uitgeperst, uitdrinken.

Zenuwtoevallen

- 1434 Het beste middel is wel sangket. Het lichaam wordt gewasschen met koud water, waarin zulke bladeren gekneusd zijn. Het hoofd wordt nat gehouden met compressen van sangketbladeren en dagelijks wordt een paitglaasje vol met aftreksel van sangketbladeren uitgedronken.
- Men maakt daartoe twee takjes van een vinger lang fijn, doet er een paitglaasje water en wat zout bij, perst het vocht door een doekje en drinkt dat op de nuchtere maag.
- Sommigen kunnen dit middel inwendig niet goed verdragen. Ze krijgen dan puistjes in den mond. In dat geval moeten de bladeren uitsluitend uitwendig gebruikt worden.

Zog (middelen ter opwekking van het)

- 1435 Aan kraamvrouwen geve men sajoer katoek. Deze is verkoelend en bloedzuiverend en zet het zog aan.
- 1436 Het gebruik van bajem als groente is hiervoor ook zeer goed.
- 1437 Met succes kan de zoogende vrouw ook de rauwe kernen van saranganvruchten, gestampt of geraspt met water, eten.
- 1438 Remboeloengmeel is een uitstekend voedsel voor de zoogende vrouw. Het moet dan bij voorkeur als volgt worden gebruikt.
 Neem acht groote, doch niet te dikke schijfjes temoe lawak, zet die met een halve plak goela djawa in twee splitglazen water op en verkook het tot de helft. Het vocht wordt door een doekje gefiltreerd. Neem nu een afgestroken dessertlepel remboeloengmeel, meng die voorzichtig met koud water, zonder dat het meel klontert en doe er dan het warme aftreksel van temoe lawak bij. Het middel moet lauw, of nog beter koud worden gebruikt. Zelfs bij kraamvrouwen, waarbij totaal geen zog opgewekt kon worden, heeft dit middel geholpen.
 Voor het kind heeft het de voordeelen, dat het zog niet te zwaar wordt en het dikwijls voorkomende braken wordt voorkomen. Het kind gedijt goed en zal er gezond uitzien, terwijl de ontlasting van de baby normaal is. Ook voor de zoogende vrouw is dit middel uitstekend. Het is smakelijk, staat niet gauw tegen, is verkoelend en door de temoe lawak ook nog zuiverend.
- 1439 Wanneer remboeloengmeel niet te krijgen is, kan eventueel ook sago gebruikt worden.
- 1440 Kanarizaden eten is ook een uitstekend middel, om de zogafscheiding te bevorderen. Zoogenaamde kanarizadenmelk wordt trouwens ook rechtstreeks als voedsel aan zuigelingen toegediend. Betreffende dit middel is een brochure van de hand van Dr. Boorsma in den handel.
- 1441 Als de zoogende vrouw ketapangpitten eet, wordt er verbazend veel zog opgewekt. Ze worden, gestampt met arrowrootpap en suiker, gegeten.
- 1442 Katjang pandjang, als groente gebruikt, is zeer dienstig om het zog aan te zetten.
 Amandelmelk en orgeadestroop bevorderen de zogafscheiding.
- 1443 Erwtten, boonen en djagoeng werken zogopwekkend en zijn zeer goed voor het beendergestel van de zuigeling.
- 1444 Ook visch, kreeft en garnalen wekken het zog op, maar kunnen oorzaak zijn, dat de baby dikwijls overgeeft. Dit is te verhinderen door er gember, kemangi, koriander, asem of citroen bij te gebruiken.

- 1445 Is door een of andere oorzaak de zogproductie plotseling opgehouden, of belangrijk verminderd, dan neemt men een handvol daoen deres. Stamp die met een portglas water en drink het vocht, nadat het gefiltreerd is op de nuchtere maag.
 Gedroogd blad kan ook dienen, maar dan moet men een flinke handvol nemen, met een splitglas water opzetten, tot de helft verkoken en dit aftreksel drinken.

Zoogen

- 1446 Een juiste voedingsregel voor de zoogende moeder is de volgende: Des morgens na het opstaan een kop koffie met een geklutst ei. Als ontbijt een flink bord gort met melk en goela djawa. Een uurtje later een zeer zacht gekookt ei met een sneedje brood of een beschuit. Tegen tien uur een advocaatje met weinig brandewijn er in. Als middagmaal rijst met veel sajoer bajem (de bajem in sterke, doch niet te vette bouillon gekookt); daarbij een spiegelei, kippenfrikkel, biefstuk, ajem panggang of kip op andere wijze bereid. Om vier uur sagopap met melk gekookt, of sago ambon met goela aren. Om zes uur een glas melk met wat aer blanda. Het avondeten moet bestaan uit een bord krachtige soep, flink gebonden met vermicelli, macaroni, rijst of ei.
 In plaats van sajoer bajem kan bij de rijsttafel ook daoen katoek, djantoeng pisang, pisang batoe, pisang kepok, lembajoeng, gestoofde rijpe korboonen, jonge bloestoevruchten, laboe aer, laboe merah of sawi poetih gebruiken.
 Ook in de meelspijzen kan veel variatie worden gebracht, door bijvoorbeeld griesmeel, macaroni, vermicelli of maizena te kiezen.
 Hoofdzaak is, dat de zoogende vrouw veel meelkost eet, die met melk en eieren is klaar gemaakt en veel groente gebruikt.
 Om den dorst te lesschen, moet de vrouw zoowel overdag als des nachts gortwater drinken, of nog beter remboeloengwater.
 De spijsen en dranken voor de zoogende vrouw moeten niet te warm worden gebruikt; dat is nadeelig.
 Om den geregelden afgang te bevorderen, moet de zoogende vrouw zoete en gestoofde vruchten eten.
 Als de zuigeling last heeft van een opgezette maag of buik, moet de zoogster voor het naar bed gaan een glaasje anisette drinken.
- 1447 Wanneer zoogende vrouwen menstruatie krijgen, moeten ze bij hun maaltijden kemangiblaadjes gebruiken, of wel daoen djintenblaadjes kauwen en het sap inslikken. Dit middel werkt kalmeerend en zuiverend op het zog, zoodat het kind er geen last van ondervindt.

- 1448 Heeft de moeder last van overvloedig zog en moet het kind worden gespeend, dan maakt men bladeren van katjang pandjang fijn, mengt daar twaalf gram aluinpoeder onder en smeert er twee maal per dag de borsten mede in (niet de tepels). Het zog zal door deze behandeling opdrogen.
- 1449 Door veel ketjipir te eten, vermengd men temoe ireng, voorkomt de kraamvrouw dat venerische besmetting op het kind overgaat.

Zuigelingenhygiëne

De oorzaak van veel kwaad is, dat de jonge zuigelingen te zwaar worden ingepakt en te zwaar worden gevoed.

Wanneer niet met pijnlijke zorg na elken maaltijd het mondje van de zuigeling wordt schoongemaakt, zal er ontsteking aan tong, verhemelte en tandvleesch ontstaan en zoodra de kleine kinderen uitslag in den mond hebben, geraakt de spijsvertering in de war.

Baad de kinderen zelf. Wanneer ze gezond zijn, gebruikt men in de kuststreken koud water.

Laat de kinderen nimmer door bedienden naar bed brengen, of in slaap maken. Zoo noodig, moet de moeder zelf bij het bedje blijven zittten, tot de kleine is ingeslapen.

Moeten zuigelingen met de flesch worden grootgebracht, dan moeten de flesschen en zuigdoppen geregeld worden uitgekookt en bewaard worden in een oplossing van dubbel koolzure soda (een groote theelepeltje vol op een wijnflesch water). Deze oplossing is ook zeer geschikt, om er het mondje mede te reinigen en het is niet erg, wanneer het kind een weinig hiervan naar binnen zou krijgen. Men kan zelfs gerust een theelepeltje vol laten inslikken ter desinfectie van de moeilijk bereikbare achterste monddeelen.

De pijnlijkste zindelijkheid moet betracht worden met alles wat voor de bereiding van het kindervoedsel noodig is.

Foppertjes, dat zijn de zoogenaamde looze zuigdotten, die vroeger veel werden gebruikt, om kinderen mede zoet te houden, zijn onvoorwaardelijk te bannen. Het zijn kweekplaatsen van bacteriën.

Alles, wat de kinderen krijgen, moet steeds eerst door de moeder worden geproefd. Het eten mag nimmer in geëmailleerde pannen worden klaar gemaakt. Een kleine beschadiging of fout in het email kan de oorzaak zijn van loodvergiftiging.

Nasi tim en rijst moeten steeds versch worden gegeten. Geef den kinderen des avonds nooit overgebleven rijst van 's-middags en nog minder des anderen daags rijst van 's-avonds.

Bij voorkeur moet het eten voor de kinderen door de moeder zelf worden klaar gemaakt, dan kan er door de bedienden niet mede geknoeid worden en deze krijgen de kans niet, er iets in te doen (soms met de beste bedoelingen), wat voor het kind schadelijk is. Zoo is het bekend, dat ze wel eens nootmuskaat

in de rijst doen, om de kleinen goed te laten slapen. Bij hun eigen kinderen passen ze dat middel met succes toe, maar wij weten beter en dienen te voorkomen, dat ze het ook bij onze kinderen probeeren, om van ergere dingen nog maar niet eens melding te maken.

Zie ook onder Kouvatten bij zuigelingen.

Zuigelingenvoeding

- 1450 Een uitstekend middel, om koemelk, die onverdund voor jonge zuigelingen veel te zwaar is, te verdunnen, is kanarizadenmelk. De bereiding hiervan en verdere bijzonderheden kan men vinden in de brochure van Dr. Boorsma, getiteld „Kanarizadenmelk als voedsel voor zuigelingen.”

Zuivering na de bevalling

- 1451 Om het lichaam na de bevalling te zuiveren, eten de Javaansche vrouwen kedondongbladeren.

Zuur op de maag

- 1452 Direct na den maaltijd neemt men vijf blaadjes daoan prasman in den mond, kauwt daarop, slikt het sap in en spuwt de ampas uit.

- 1453 Een kwart theelepeltje alsem voor den maaltijd zal in vele gevallen baat brengen.

Zwakken en zieken

- 1454 Een uitstekend en licht verteerbaar voedsel zijn de eetbare vogelnestjes. Voor de bereiding wordt verwezen naar het Aanhangel.

- 1455 Ook katjang idjo is een uitstekend voedingsmiddel voor zwakken en herstellenden.

Zwangerschap

Voor de behandeling van gezwollen beenen wordt verwezen naar recept nummer 63.

- 1456 De Javanen meenen, dat het eten van taoge het zwanger worden bevordert.

- 1457 Javaansche vrouwen, die zwanger zijn, eten veel kepel. Deze vrucht werkt zuiverend op de nieren en andere organen en de vaste overtuiging is, dat ze daardoor mooie kinderen zullen krijgen.

- 1458 Als vrouwen vier maanden zwanger zijn, moeten ze thee drinken, getrokken van jonge asembladeren. Een handvol van deze bladeren wordt daartoe met een stukje koenir van een vinger lang circa vijf minuten in een splitglas water gekookt. Tot de bevalling wordt deze hoeveelheid eens per week ingenomen.
- 1459 Het gebruik van kangkoeng is voor zwangere vrouwen zeer aan te bevelen. Deze groente werkt zuiverend, en de uitwerking is kalmeerend op moeder en kind.
- 1460 Voor een geregelden stoelgang en om de borsten te ontwikkelen, moeten de zwangere vrouwen dagelijks veel ketapangpitten nuttigen.
- 1461 Vrouwen, die lijden aan huiduitslag als gevolg van venerische ziekte en wier mannen daar last van hebben moeten tijdens de zwangerschap ter zuivering veel ketjipir eten met temoe iring.

Zwartwaterkoorts

- 1462 Een beproefd middel hiertegen is het drinken van een aftreksel van alang-alangwortels als thee.
- 1463 Ook temoe lawak thee met daoën meniran is uitstekend.
- 1464 Een ander middel is getah inggoe. Men lost een stukje zoo groot als een erwt op in het warme aftreksel van gele sroeni. Voordat men het den patiënt ingeeft, moet het gezeefd worden. Het moet warm worden gedronken.
- 1465 Geef den patiënt veel temoe lawak thee te drinken met fijn gesneden daoën trawas er in. Kook een knol zoo groot als een eendenei met vijf blaadjes trawas in een wijnflesch water en verkook het tot op de helft.
- 1466 Klapperwater van jonge kelapa idjo is voor deze patiënten zeer goed.

Zweeten zie Transpireeren

Zwelling van been of voet

- 1467 Vooral bij kinderen komt het vaak voor, dat been of voet zwellen, zonder dat men de oorzaak kent of vermoedt. Men doet er dan wat moes van sambilotobladeren op en het been of de voet zullen spoedig slinken.

Men behoeft niet juist door slangen gebeten te zijn, om een dikke voet te krijgen; zelfs het trappen met den blooten voet op een stuk afgeworpen slangenhuid kan zwelling veroorzaken.

Zwellingen in lies of oksel zie Bloedvergiftiging